

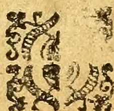
[Aboab, Samuel]
Sefer ha-zikhronoth

בשם ה' אלהינו נזכיר

בה' א ע

ספר הזכרונות

יבואו בו לדפוס הספר זכרונות · כי
ה' החזקתי את לבי לדפוס · הדברים
הראוים · לגדולים ולקטנים · ולכל
חיים ישראל · ליתן לב עליהם · ועל
תקונם · לכבוד ה' אלהינו ·
ולכבוד הבריות · ותפלת רחמנא
אני · לעשות רצון ה' · כאשר
חפצתי לדפוס · ובטוח אני שתהיה
נושאת חן בעיני כל רואים · למען
השכיל את כל אשר כעשם · לאהבה
וליראה · ולעשות רצון קונם ·
ומלאכת שמים זו ·
מבורכת · ה' תהיה
בעיניכם :

ה' צבאות מלכי ואלהי גלוי וידוע לפני כסא כבודך מה' אני עני ואביון צעיר ונבזה .
ומה כחי כי חי בתוך קרבי מעט ורפה ואיני כדאי והגון לכתוב
על ספר בידי הקצרה והעניה דברי קדשך העולים הלמעלה העומדים בבית ה' כי ע' כן יפה דכתי
יפה העלתי כי אתה ה' עזרתני ונחמתני ואתה החזקת את לבי כשבר וכדכה . לצאת ממחיצתי על
דבר כבוד שמך לשמור ולעשות מצוה וגדולה היא ממצוות תורתך מסיבת כמה שנוהגת בכל מקום
ובכל זמן הגדול והקטן ואם הכלי קטן מהכיל המון רחמיך וחסדיך ואינו ראוי להחזיק ברכות שמים
מעל מה יקר חסדך אשים תכין בטובתך לעני כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט יהי נא חסדך
לנחמני שלא יארע דבר תקלה על ידי . ולא אכשל בדבר הלכה . ומלאכת שמים זו מבורכת ה' תהיה
ותהי נושאת חן בעיניך ובעיני כל רואיה ותן פרים ללמוד וללמד לשמור ולעשות רצונך כאשר חפצת .
המלאכה שלך היא כי ממך הכל! אתה כוננתה ושליח רחמנא עני אני . אתה ה' נאמן לשלם שכר טוב
להולכים לפניך בתמים גמול על עבדך ויחיו אשר וגללת לי זכות על ידיהם ולמדתני מפי ספרים ומפי
סופרים מורי ורבותי הן בידך אל עליון גומל חסדים טובים לחייבים מחשבותי ודברי ומעשי יהי רצון
והיו עול' לפניך ישרים ותמימים הולכין ומוסיפין לעשו' רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי ובצאתי
ובבואי עמך בית ישרא' משתמרת לשמה ונעשית כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק והולך למען
השכיל את כל אשר נעשה לאהבה וליראה את שמך . אנא זכרני ה' ברצון עמך פקדנו בישועתך ויעלה
וכרוננו לפניך לפליטה לטובה לחן ולחסד לרחמים . יראו עינינו במהרה בימנו יהי
כבוד ה' לעולם . וישמח לבנו בשוב שכל והבין נפלאות מתורתך . ותגל נפשנו
בשוב ה' את שיבת ציון . וכל עצמותנו תאמרנה ה' מי כמוך בבנין בית
קדשנו . ותפארתנו מקדש ה' כוננו ידיך . ועתה
אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם
תפארתך ויברכו שם כבודך
ומרומם על
כל ברכה
ותהלה :

ברוך אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים · ולא זו מאהבתינו עד שקראנו ממלכת כהני' וגוי
קדוש עם מרעיתו וצאן ידו חבל נחלתו בין יקיר וילד שעשועי' · והכנס רבות לשוכנו של
חבה · וכמה ברכו' לראש צדיק בלי קצבה · זה היה חלקו מכל עולמו · אשר ברא אלהים לגדלו ולרוממו · על
כל השרי' ועל כל השמי' בעליונים ובתחתוני' כל הימי' · ועל כל כבוד חופת הר סיני ששם היו כל הנשמו'
הנמצאו והבאו' ובתוכם ה' השמיע את הכר קולו הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו
מתוך האש · היום שמו' סודו ותהלתו מלאה הארץ כי הכל שלו · מה טוב חלקנו ומה נעי' גורלנו אש' נתן
לנו תורת אמת ה' חי חלקנו צורנו · חיי עול' נטע בתוכנו · הפליא עצה הגדיל תושיה גדול העצה ורב
העליליה · אש' עיניו פקוחות להחיו' עם רב בתורתו תמימ' משיב' נפש מאירה אור בערב כי ראה בחכמתו
הנפלאה העולם מתגלגל ויורד יום ליום פוחת · דור דור ודור שדור דור ומכשיריו הולכים ומתמעטים
והדברי' נוטים ולאו כל יומא ויומ' מתרחיש ניסא להשמיע את דברו' קדשו מלהבות אש בטהר' בקדושה
ואין כל אד' זוכה לעמוד בכל שעה כראוי פני שכינה · כמדרגת מרע"ה ובן של כל נביאי' אשר אין למעל'
ממנה · מה עש' מסר מפתחו' כל התור' כלה ביד שליח נאמן זה לעניו מאד לו יפה גדול' · ובלעדיו אין יוצ'
ואין בא כי על שמו קרא' מרוב אהבה ונוסיף והאציל מרוחו אש' עליו על שבעי' הזקנים השומעי' אליו הן
ב"ד זה היה ראשון בזמן אחרון בחשבות ומעל' · אש' אחריו לא קם כמהו בעם סגול' · החכם גזרת מלך
היא לשמו' אל השופט אש' יהיה בכל דור ודור כי לכל צדיק דורש משפט ומאי צדק · כאש' קבלו רבותינו
הקדושי' אם לו בפני עצמו בתור' מדו' פתח בדורו כשמואל בדורו ולפי מעלתו של כל א' וא' יראו בו התוכ'
יחד משירי כינורות הוד מר"ע בסמכו את ידיו על יהוש' משרתו וילך ושלום ויהוש' לזקני' וזקני' לנביאי'
וכן מיד ליד לדורות הבאי' · ומלך ככבוד החולק מכבודו וחכמתו ליראיו נתן כח · ורשו' ביד הדיין לעשו'
מה שרואו' עיניו · אכן בחכמ' ובירא' חטא כי על כל מעש' יביאהו במשפט לפניו · ומגדול הוצת הדיין
המוטל' עליו לפקח ביחוד על עסקי העם המתהלכי' ברגליו להוכיח במשור ולהכות במקל לכל אש' יבא
לסקל · וזה כל האד' הקטני' · עם הגדולי' שלא לחלוק כבוד ולהכיר פנים במקו' שיש חלול השם אש' בכבודו
כל ישרא' חייבין תמיד מבין עם ת"ת ד ואין איש נפט' מחובתו · וזאת תורת האדם ותכליתו · ולכן באה
מצוה זו וכופלת בדחז"ל הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא · אשרי איש ינהג' במשפט ובין
אד' יחזיק בה בהלכת' להזהיר זה את זה ולהחזירו למוטב באש' בעיניו' ייטב · גם הכלל גדול בתור' ואהבת
לריעך כמוך את זה דרש ר' עקיב' שהיה יוצ' ובא ללמוד וללמוד לשמו' ולעשו' והורה כי אין כלל כמהו להטיב
ולרצות וראשי' ימצ' איש את חבירו נוט' מן הדרך הישרה · יקחנו בדברי' והשב ישיבנו והקם יקימנו · על
העבוד' ועל התור · הכלל פעולה כל ישרא' חייבין ביחיד וברבים · דבר בעתו בקיום מצוה זאת · לפקוח
עינים ולתת עליה לב לחזות קטן וגדול שומע ומשמיעי קר' בגרון ואת הדב' הקשה יודיע · אף שהגדולים
צריכין לזרז ביות' · כי גדולתם מאת ה' היא גרמה להם בדברי קדשו שלא לוותר כגון האב לבניו · הרב
לתלמידיו האדון לעבדיו · ובשי' בעשיו וכ' יאמ' אדם מה היה שראשונים אשר היו לפני לא עמדו על דב'
זה לייסר נתיבו בשבבר ידוע מאמרי' ז"ל מקו' הניחו למאבותי להתגדר בו וסוף דבר כל מי שיש בידו
למחות פיו ימלא תוכחות ולשנו תמסר לדבר צחות והשביע נפשו בצחצחות נער וזקן כל אשר ימצא
לעשות בכחו יעשה ויתקן · מעת' בה' בפתחיבהן לבות ובליות אשר לפניו הנסתרות גלויות לא יהדרני
אדם במלאכ' זו ולא ידיכני לכף חובה כי אם לכף זכות וכוונה טובה לקיים מעט מגער מחובתי לנכי אל
חי אש' בידו אפקיד רוחי ומאנו כל עזבתי ולמלא מקרא כתו' מצוה ושוכה לא הייתי נכנס לכיו' הולך

ומונה

והוכח קצת מהדברים הראוים לכל איש ישראל לדבר בם לכבוד האל. ויתרון הכשר תקונם ועניינם הלא הנחתי לו מקום לשרי צבאות ישראל ראשונים לכל דבר שבקדושה הנה הנם להשיבם על כנם. ולהעמידם על מכונם כי לא באתי בתחילה להזהיר כי אם להזכיר יען מעוט ערכי אני מכיר. כאשר שם הספר ספר הזכרונות יוכיח והוא יהיה לעד ולמוכיח ואתכם מה משפטו ומעשהו שמפתחות בסמוך בע"ה יודיענו ומאת ה' שאלת ברוב רחמיו יעזרני שלא אכשל בדבר הלכה ולא אומר דבר כי אם בלשון נקיה וערוכה. ומה טוב ומה נעים לעקם כמה עקימות ולעוות את המלות. כדברי עבדיו הקדושים שלא לילך בגדולות. ואם באולי בקצת מקומות ימצא או יראה. דבר יוצא כשגגה מהכלל הזה לא לכבודי ולא לכבוד בית אבא יצא אלא לכבוד ה' המכבד והכבוד כי לא לבדו כל כבוד נאה. פה אעמוד ואשען על הבור תמים פעלו יכתבני במעגלי צדק למען שמו. להודיע דין אמת לאמתו. הדין כולו זכות אבוא בדי אור מפתח הדברים אשר לפני. ואני עליך נפתחי ה':

הזכרון הא' בענין חיוב שמוע שופטי ישראל ובו ג' פרקים

הפרק הא" יתבאר בו שמצות עשה דע"פ התורה אשר יורוך וגו'. ומל"ת דלא תסור נוהגת בכל ב"ד וב"ד מישראל בכל זמן ופי' ברייתא דספ"ב דר"ה למה לא נתפרשו שמותם של זקנים:

הפרק הב" יתבאר בו הדברי' שאנחנו חייבין בהן מגזרת הכתו' דלא תסור ודעת הר"ם במ"ז שהוא כולל ג"כ לכל דברי חכמים גזירותיהם ותקנותיהם ומנהגותיהם והלה השגות לרב רבי שמעון בר צמח בס' זוהר הרקיע שלו ותשובה עליהם והעולה כדעת הרמב"ם וסיעתו. כל דאתי מדרשא ואיכו מפורש בתורה השבועה חלה עליו:

הפרק הג' יתבאר בו אם ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו. קיצור פ"ה מה' ממרים. להר"ם במז"ל. אין כח אחר חוכמת התלמוד וחלוק עליו בדבר קטן או גדול:

הזכרון הב' בענין הלכות בגדים ובו ג' פרקים

הפרק הא' יתבאר בו קצור כלאים של תורה ושל דבריהם. ובמה קולות שנהגו שלא כדין והלוקח בגדים וכובעים מן הגוים והכותנה להם לתופרם. לשון הרב בב"מ בריש פ' בתרא מה' הללו וכן בב"י בי"ד בר"ה ש' ולשון הרב בעל בית חדש שם תוס' על מה שכת' רבינו שמשון בשלהי כלאים עלה דמתניתי' לא יקשור סרט וכו'. בהיתר שנהגו לתפור כעורות התפורים בפשתן תחת בגדי צמר:

הפרק הב' יתבאר בו שאין הלבוש כמ"ש הרב בעל הכנה' בא"ח ה"ם ת"ר"ז בשם מהר"י מינ"ץ שאין איסו' בפורים ללבוש גב' שמלת אשה. ואם 'כלי גבר וכן במחכה לבישת כלאי' מדרבנן בו' כיו':

הפרק הג" יתבאר בו דקדוקים הצריכים למצות ציצית ותקון בבגדים הפטורים והחייבים ודקדוק הכמנה לרב ז"ל בב"י ה"ם עשרו ב"ח על המלבושים שלנו למה הם פטורים מציצית ושעור טלית קטן שלובשים תחת הבגדים:

הזכרון הג' בענין שחיטה ומאכלות אסורות ובו ג' פרקים

הפרק הא" יתבאר בו שכל פגימה הנרגשת בבשר או בצפרן אע"פ שאין נכנסין לתוכה כלל ואפי' אינה נרגשת אלא שאותות חוטה שערה הויה פגימה לשון הרבנים בעל בית ישראל ובעל בית חדש על דברי הטור בי"ד בריש הי' י"ם השוחט בסכין בדוקה וכו":

הפרק

הפרק הב׳ יתבאר בו האזהרות והזריזות הצריכה לבדיקת הסכין ולשונות רבותינו הקדושים בזה · והתימ׳ על רבוי השוחטים הכמנהגים מצד שלש טענות · ותקון בדבר · דקדוק סימני הבשר הנשאר בבית המטבחיים והשומן ובני מעים וכיוצא בהם לא׳ מהבי בהו סימן · שלא לקצב את הבשר שם · על תברא גרמי שלהם · טיב הניקור ובקיאותו וכטילת חוט של דם שתחת מורם שלשון איסור התרנגולים שמכין אותם החתולים שלהו :

הפרק הג׳ יתבאר בו איסור התולעים הכמצא׳ בירקות ובפירות במאכלים ובמשקין ובפרטי קצת דברים שדרכן להתליע ושצריך לבדוק א׳ לא׳ ולא די ברובו · תימא על מה שפסק הרב ז״ל בי״ד בסי׳ פ״ד להתיר בתולעים הכמצאים בפולים וערשים תחת הקליפה במקום נקב גם תימא על מה שפסק בה״ם ק״ד ובס״ם ק״ז בענין פליטת דברים המאוסים האסורים ענין עשית המגס כפי דינה ודקדוקיה הראויין לה · איסור חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו נוהג בכל מקום ובכל זמן ואין תקנה לעשות ממנו גבינה או חמאה ותימא׳ על המקומות שמקילין בדבר · דעת הגדולים ז״ל שאין הולכים באיסורים של כותים אחר נתינת טעם ואפי׳ אחד באלף לא בטיל גבינות של כותים כולן אסורות ואין מיכן היתר · וענין תבלים ובשמים שבלועים מיין וחומץ של כותים והמקומות שדרכן בכך · ולשון הרב בעל הסגה״ם ק״ל בזה :

❧ וזכרון הד׳ בענין גזירה איסור סתם יינם ובו ג׳ פרקים ❧

הפרק הא׳ יתבאר בו שעיקר הגזרה משום ייחוד בנותיהם היתה ומה טעם אסרוה בהנאה :
הפרק הב׳ יתבאר בו מקולי סתם יינם שהקלו דורות האחרונים :
הפרק הג׳ יתבאר בו טענות המקילים בסתם יינם אפי׳ בשתיה ותשובות עליהם א׳ לאחד וענין הנו מתוכים בדין · וראית השורש ובי טענה אחרונה זכרון הכתב אשר שלחו מראש גליל העליון עיר ואם בישראל צפת תוב״ב על הכדון ועל החתום הרבנים הגדולים ובראשם הרב המופלא מרנא ורבנא יוסף קאר״ו זלה״ה · וזכרון פסק הרב המובהק כמהר״ר אליהו חיים ז״ל ה״ה שהיה חתום מכל הרבנים בחומר איסור זה · וסיוג לסייג שעשו מקצת קהלות קדושות בדבר זה · והעתק רוב הדרוש שעשה עליו הרב הגדול ר׳ יהודה ליוו״ה זל ה״ה · וכחתם הזכרון בה זכרת כמה רעות שאירעו בעו״ה בעבור העברת גזרה זו ותקון בדבר :

❧ הזכרון הה׳ בענין טהרה וקדושה ואין בו אלא פ״א ❧

יתבאר בו מדיכים הצריכים לזרע ברוכי ה׳ · הא דק״ל דתבעוה ליכא וכתפיומה צריכה ליסב ז׳ נקיים ואיכה צריכה להפסוק בטהרה אין דבר זה של ספסק אמור במי שראתה ויוא טעות בלשונות בש״ע בי״ד סי׳ קפ״ן סעיף ע״ו וסעיף מ״ו תימה במה שכתב הרב בעל הסג״ה בא״ח בסי׳ ר״ס בהיתר שפסקה דסדין איסור ועונש מוכי הזימה · ועקה ותקון בדבר · מכהגים לא טובים בטבילת הכלים :

❧ הזכרון הו׳ בענין השחתת פאות הזקן והקפת פאות הראש וגידול ציצית הראש ואין בו אלא פ׳ א׳ ❧

יתבאר בו מקו״ה שהם פיאות · ומ״ש הרב בעל בית חדש בשם רבו ז״ל על ספאה החמישית ותקון בדבר על ביטול אזהרה זו בעו״ה בקצת מקצת מקומו׳ · בענין גדול צצית הראש · דקדוק בדעת הרב בי״ד בסי׳ קפ״א בסית׳ הספרי׳ בענין תער בזקן לשונו בב״ש ברים פ״ב מהלכו׳ עכום וחקותיה׳ בד״ם כת׳ הרא״ד וכו׳

יתבאר

הזכרון הז' בענין רבית ואין בו אפ"א

יתבאר בו חומרו הגדול מכמה לאוין ועונשו הקשה שאלמנות אוכלין בית ומים ואפי' באבק רבית אסורות · עמין רבית בפקוח נפש הנוהגין למכור כלי בפחות משויו בערמה וטוב כשהשיגה ידו חוזר ונוטלו ממנו בתוספות דמים כר' רבית קצוצה · כל דב' שיש בו רבית אין תקון שלשון או שינוי השם מוציאו מידי איסו' שיש בו · הנוהגין ליתן מעו' לבעלי חנויו' להלוותן ברבית על משכונות ואחריותן עליהן וקוצצין כך וכך למאה · הוי רבית קצוצ' · וענין השטר שעושים · הנוהגין ליקח מעות בהלואה לקנות סחורות ונותנין למלוה בעד קבלת האחריות יות' על הנהוג אסו' לכ"ע ואפי' בנכסי יתומי' הנוהגין ליתן ל במקומם דרך שאל כ"כ דינרים לשנ' בעדם ק' דינרים במקו' אחר ע"י שטר חליפין כר' דהוי רבית קצוצ' ולא שנא בין שישתלם השט' לזמן קב"ע אחר בגיעו · בין שישתל' תכף ומיד בבאו · פעמי' שאפי' בדבר המות' יכול לבא לידי איסו' תורה · אין קבלת האחריו' מתרת הרבית · לא הותר הלוכי וכו עד שיבא בכי או עד שאמצא שמפתח את פיה בשאה אבל שמא בשאתים לא · והנוהגין בשטרי חליפין כיוצ' בזו וכפי תוספ"ה שבועו' לתשלומין כן מוסיפין הרבית איסו' גמור הוא מקומות שיש בהם יריד וכיוצא הלוה ע"מ לשלם ביריד פדיכו יש לפקפק ולחוש בדב' מאד · ואם אינו משלם ביריד לא ע"י חזרת השטר חליפין איסו' ברור הוא · חלוקי דיניהם בערב ושליח והלואה בחכות הלוה מעות מהכותי במבית · לקנות סחורה לחבירו הרי זה איסו' גמור' מקומות הנוהגין להתנות בתחלת המקח שכל זמן שיהיו לו מעו' שיזכה לו מן הרוחים · ה' למאה וכיוצא אסו' · הנוהגין להמרות איש את רעהו ולומר לו הילך טבעת זו וכיוצ' בה · ע"מ שתתן לי בעדה כך וכך לכשתכנסא או לכשיסא לך בן זכר וכיוצא ומרבה עליו את הדמים כר' דבכל הנדרין יש לחוש שמא תחרים המעות יתומי' ואלמנות וכיוצא ובסוף השנה נותנין להם ריוח כפי השער הנהוג כ"כ למאה הוי איסור גמור ותקונים בדבר חובה ללמד אים ר הרבית :

הזכרון הח' בענין שבועות ונדרים ומנהגים ובו שנים פרקים

פרק הא' יתבאר בו ענין הנשבעין והמוציאין ש"ש לבטלה בעו"ה וגודל עונש הנשבע והבורר על כל עבירות שבתורה · וענין ברכה שאינה צריכה וספק ברכות וענית אמן וכוונה בעת קריאת ס"ת וספרים וכתבי הקדש המושלכין בקרקע וכל כתב בכל לשון שיהיה שיש בו אזכרת ה' שצריך לנהוג בו כבוד ומעלות הזהיר בכבוד שם ה' תימא בהיתר שכת' הרב ר' משה גאלענט"י ז"ל בספ' ל"ח על מי שהיו לפניו בשבתות ובי"ט פירות הרבה וברכותיהן שוות וכו' :

פרק הב' יתבאר בו ענין המתירין והמפרין שבועות נדרים ומנהגים ואימתי החכם והאב והבעל יכולין להתיר · הרגיל להתענות או הנודר הך תעניות והתחיל להתענות מקצתן כיצד יעשה להתחרט חרטה גמורה ושלא יפסיד את העשוי :

הזכרון הט' בענין אותות של קדושה שבת מילה ותפילין ובו שלשה פרקים

פרק הא' יתבאר בו דקדוקי קצת מלאכו' ושבותין של שבת קדש וי"ט ושלפניהם ושביניהם ולאחריהם : הזורע שלא ליטול את הורדים בגנות ובפרדסים בין של ישראל בין של כותי והמקום עשבים ויין ושכר משקין לשון הרב בא"ח בסי' שלו אבל מותר וכו :

החורש — שלא לשחוק ע"ג קרקע בפירות וכה"ג שאין להטיל מי רגלים אבל משקה ע"ג קרקע אפי'
במקום דמקלקל. דלשון הרב שם :
הקוצר — שאין משתמשין באילן ואין מריחין בפירות דמחוברין לקרקע ואין אוכלין אותן שנשרו
ובמקומות שיוצאין לחוץ לטייל אנשים ונשים צריכין זירוז :
הדש. — שלא ליטול את הידי' במים שיש בהם שלג או ברד ולא ישפשפם במלח ובורית וכיוצ' ולא
בדבר המשיר את השער אפי' מעורב לכ נגבם יפה או בזו קודם שינגבם המפה :
הבורר — מאד צריך לדקדק בשמירת מלאכה זו מחמ' כמה דברי' ודרך היתר שלעולי' ילמד אדם
בתו' ביתו להניח מע"ש כל ברי ומין אוכל בכלי בפני עצמו בלי פסול' ובזה לא יב' לידי עביר'
הטוחן — לא הותר למי שאין לו אלא מיחוש לעשות ע"י כותי אפי' דבר של שבות וגם שלא לאכול
ולשתות דבר שאינו של בריאים ואותם בני אדם שיש להם כעין חבור' שמוציע' ליחה תמיד
בגופ' אסו' להחליף את הבגד או את הכיי' וכיוצ' יעשו וזכרון קצ' דברי' לאומכל' המקוזי' דם ומרפאין חבורו'
האופה — שראוי להזהיר שיהא בכל קהלה וקהילה תנור מיוחד להטמנת החמין ושלא ליתן פת
במרק בעוד שהיד סולדת בו :
הגוזז — עוון הסריקה ושלא לסרוק אפי' במסרק שאין לחוש לעקירת שערות ואיסור נטילת
השער והצפרנים ויבלת וציצין :
המלבנו — איסור ניעור בגדי' מטל ומים ואבק ועפר ונוצה וכיוצ' וכמה דברי' מה' שחיטה ומה שלא
להניח כעורת כלל בברזות שבחביו' המקפל את הבגד יקפל שלא כסדר קפולו הראשון :
הצובעו — הנושג' במיני צבעונין יניחו מע"ש שיש לפקפק באבילפיר' הצובעין ולשון הרב בה"ש ס"ב
הקוש' והמתיר — צרי' ליזהר בהם מאד כי רבו הדיעו' ולשון הרב בעל הסג' בה' ש"ס י"ג ר"ה דים ליזה' וכו':
הקורע — כל המקלקל דרך חימה וכעס הרי זה חייב ודבר זה אף בחול אסורו :
הצד צבי — שלא לסגור תיבה לגמרי שאחוזים בה חיה ועוף שברשותו של אדם לצודן ואת תן בני אד'
שיש להם כלוב מלא עוף ומאיסורי החי בת שמיטו ובמאכלו ולשון הרב בה"ש סי"ו :
השוחטו — אין לדחוק את המכ' להוציא ממנה דם ולא ימצוץ בפיו וה"ה למי שנחתך באצבעו וכיוצא
דחייבין עליו מן התורה ולא יגע עם בגד בדם וכיצד יעשה. אין מוללין את הפרעוש ביד
ואין צ"ל שלא יהרגנו. ואין ליטלו אלא כשהוא על הבשר ועוקץ ודין המפלה את כליו. גם בפרקי
השבת כתב הר"ם במ"ל דברים שחייבין עליהם מן התורה :
המוחקו — שלא לשפשף את המנעל ביד או ע"י בגד. ושלא להטמם בשעוה וכיוצ' מה' דברי' שמתמרחי':
המחתכו — שלא ליטול קיסם של עץ ויקטמנו לחצות בו את שיניו וכיוצא :
הכות' והמוחק — לא מצינו שום היתר בכתיבה או ברשימה אלא לרמוז באצבע באויר. שיש לחוש לפתוח
ולסגור הספרים שיש על חודי דפיהם אותיות. ושלא לפרוס עוגות שיש עליהם אותיות
ושלא ליטול את השעוה שנפלה על הספרים. ושלא לפתוח את האיגרו' ע"י כותי. ושלא לשחוק אפי' שחוק
המותר להרויח. ושיש למחות בדבר. לשון הרמב"ם בספיה אבל הכותב בדבר וכו' :
הבונה והסות' — שלא ליטול ושלא להחזיר דלתות המחוברות לקרקע. כגון של בור וחלונות הבתים
וכיוצא דהוי אסור מן התורה ובשל כלים יש חלוקים. והספל שנשמט א' מרגליו. ושלא
להניח כובע שפת וטפת וקש' אפי' בבית וכיצד יעשה :
המכב' והמבעיר דברי' שאסורין בזה ע"י ישרא' וע"י כותי וקולות שנהגו בעו"ה ואיסו' פתיח' הדלתות שמלון
כנגד המנורה או הנר אין מדמין דבר לדבר בעניני השבותין שלא לעשו' סעודה שלישית קרוב לערב:

המכה

המכה בפטיש שלא ליטול קסין' וקסמין שבשאר׳ בבגד מן האריגה אפי' לא קפיד מחט וכיוצא בה שכתעקמה אפי'מעט אין לפושטה איסור הריקוד והשמעת קול בקלים או באצבעות עצמן. הבכים היוצאין בזוגין כיצד יעשו :

הוצי'מרשו"לרשו' מלבוש ותכשיט שאסרו חכמי'ברה"ר מה דינם בשאר'רשויות. אין לצאת אף במחט הצריכה להעמיד הקשורין לא במחטים התחובות בבגדים וכיוצא. אין לטלטל מחט שניטל חודה או עוקצה. טוב אחד לאנשים שלא לצאת בטבעת כלל :

איסו'המוקצה ודרכי ההיתר למי שיש לו עביט של מי רגלים וכיוצא שהוציאוהו לאשפה ומחזירין אותו ע"י נתינת מים במאי עסיקינן אי בצריך לו או אפי' בשאינו צריך. לשון הרמב"ם בפ' כ"ה אבל כלי המוקצה מחמת מיאוסו וכולי :

מלאכה בחולו של מועד ובע"פ במקומות שמקילין בעו"ה :

הפ'ה"ב באות ב' הלא הוא אות ברית קדש יתבאר בו דקדוק שני דברים שנהגו להקל במצוה זו בקצת מקומות ותקונים הראוי :

הפ'הג'באות ג' שהוא אות תפילין קדש גם בו כתבי הקדש של תפילין ומזוזות ויתבאר בו כמה דינים הצריכים והקולות שגרמו העוונות בעבור העורות לכתיבה ולרצועות התפילין בכתיב' בגה"ה בתפירתם ובתקונם. ובעושה הסורה מהם ותקון בדבר. לשון ההגיה הרב בהי'ל"ו שהעתי'שקון היוד מעכב וכו על מה שנוהגין בקצת מקומו'שאין מניחין מזוז'על כל פתח החיי'ומבטלין על כל א'וא'מצות עשה וגדול'היא. אין להניח המזוז'בפתח כמו'שהיא אלא בתוך קנה הרב'תקונו'בענין שם שדי הכתו' במזוז'מבחוץ שלא יבא לידי מחיקה ח"ו ע'י הנח'היד כל שעה שאינ'מתוקנ'כהלכת'מבטלין המצו'תקון צורת הספרים'אליב'דכ"ע כדברי הרב. ופיסול דחק תוכות בכל כתבי הקדש וה"ה דמגיל' :

הזכרון הי' בענין ששה דברי' אשר עליהם העולם עומד ובו ג' פרקים

פרק הא' יתבאר בו דבר התפיל' ומה יעש' אדם קוד' שיכנס לב"ה ובשעה שיכנס לבשהוא מתפלל ודקדוק הלשון שאין להרגיש ד' של אחד ביותר כדברי הרב ז"ל רוב הטעיות שנפל בספר הדפוס ותקון בדב'ואשר כפלו במשקל התוכחות ושירי החסידי' ושאין לקלקל הלשון בשביל לכוין יתרות ותנועות שלא להביא תנוקות לב"ה כי אם לזמן הראוי ודברי החבר ז"ל בכדון :

פרק הב' יתבאר בו דבר גמילות חסדים ביקור החולה. והכשר תרופותיו ואמירת הוידוי בזמנו והקריעה הראויה בשעת יציאת נשמה לא בכטלת הקרסים וכיוצא. והשמירה וכל צרכי החולה והמת ע"י עצמו לא ע"י אחרים ושכר שמחת חתן וכלה. ועונש המנבל פיו ואינו שומר עיניו ומנהגים שיש לא טובים וגדולות מצות הצדקה ומדיון השווים :

פרק הג' יתבא'בו דב'הדין בדיני ישרא' וגודל שכ'המקיימו וחומר עונש העוב'עליו לילך בערכאו' של עכו"ם ופ'פסוק ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים בכל התורה הזאת :

פרק הד' יתבא'בו דב'האמ'והז והדך שיש לעול'בו והו'תקון יפה למי שרוצ'לשוב בתשוב'ולתקן מעשיו :

פרק הה' יתבאר בו דברו שלו וגודל מעלותיו והרבה מעשים בו. והדן את חבירו לכף זכות וכמה מעשים הנזכרים בגמ'קבלת יסורין מאהבה. במקרה פתרון החלום בזמן קרוב או רחוק בן יקרה לפתרון העוונות שהן הם היסורין והתוכחות ואיזהו תכלית תיפום היסורין ואם לא ימצא :

פרק הו' יתבאר בו דבר התורה סדר הלימוד עם התלמידים במדרש והמעשה. גודל חובת מצות הוכיח תוכיח הגדול והקטן והחילוק שיש בזה בין ר"ת לדברי סופרי. סוד התוכח'להרמ"בם ז"ל

ז"ל · לפשפש אחר המעשים; ובעלי אומנויות ימשכו מעשים על עונש המונע עצמו · רב טוב הצפון
למלמדים דרכי ה' ועבודתו ושנורך שים לבך לאחיו והבאים מארצות הפיזור והתשובה הראויה לכל א' וא'
על שעבר · ואין השדר המילה ולא הביאותה פוטרתן מעונש העוונות בלי התשובה הצריכה להם · קבוץ
עם לחרדת כבוד אלהים והליל שזו המקודש הקדמה לחבר הדרוש הזה ועל עמו ישראל קבוץ הזכר וכות
עם קצת חדוש ותוספת עליה על סדר מקראות קדש ואלו הם :

ואל אשה בנדת טמאתה וגו' איסור נדה שוה לנשואה ולפנויה :

אל תחלל את בתך להזנותה ולא תזנה הארץ וגו' לא תהיה קדשה וגו' איסור הישראלית
והכותית · עצת זקנים למי שנוגע בזיבורו גם לשב בתשובה מה יעשה :

ואהבת לריעך כמוך להרחיק המחלוקות :

לא תקיפו פאת ראשיכם ולא תשחית את פאת זקניך :

ולא תלכו בחקות הגוי :

והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה וגו' תקון המאכלות אסורות והעובר על גזרותיהם של חז"ל
ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה :

בסוכות תשבו שבעת ימים · לחזור אחריה ומצות ישיבתה ושלא למלאת שעור מדתה בדברים
שאין בהם טעם ברור להיתר :

את כספך לא תתן לו בנשך וגו' :

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וגו' :

שמור את יום השבת לקדשו וגו' חיוב הקבלה שאמתית דרך משל הדבר השם הראשון הסומך להלכה
בפי העם כל עסק הנעשה באיסור לא יצליח אדרבא גם את המותר יפסיד :

לא תרצח ההורג בין בידיו בין ע"י אחרים גדול עוונו מכשוף ודברי הרמב"ם בספ' מ"ה רוצח שהם ראוי'
לשמוע ועכין דמי כתות מתמים · ומצוות עשה ולא תעש' דועשיתו מעקה לגגך ולא תשים
דמים בביתך וגו' והרבה דברים הכללים בהם משל תור' ומשל סופרים · שלא להכות בלשון שלא להלבין
פני חבירו · אפי' בינו לבין עצמו ועונשו הגדול שלא לכנותו בשם רע אע"ג דדש ביה :

ולא תגנוב איסור גניבת ממון וגניבת דעת הבריות :

ושמרתם לבניך מצות ת"ת שאין לנו מדה טובה הימנה ועונש האבות שמגלין את הבנים מעל שלחן
קדש · ומה טוב לעה"ז ולעה"ב להרים את תרומת ה' מן הבנים להיות שתולים בביתו מצות
ת"ת כוונת בכל אדם ושכרה וקביעותה :

וקשרתם לאות על ידך וגו' הכשר ספרים תפילין ומזוזות ושלא לאחר את הזמנ' שלא יבוא ויבוא
לידי חטא וזריזות להניח במקומו הראוי בזרוע ובראש והמזוזה על מזוזות הבית :

ואכלת ושבעת וברכת וגו' חובת הברכה לברך ועונש אפי' לשומע מפי אחרי' וזכרון קצת דברים ·
חובת נטילת ידים לתפילה לאכילת פת · ודברים שעבו"ם בא' מז' מסקין ומה הם :

כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' ענין הכתוב וההולכים בערכאות של גוים :

לא יהיה כלי גבר על אשה וגו' ענין הכתוב ההולכים לפרוץ ראיות :

לא תלבש שעטנז :

גדילים תעשה לך · חתימת הספר בדרישת תקון הדברים ושכל ישראל ערבים זה לזה וחובה עלינו
למסור עצמנו ועל קדושת ש"ם וסוף דבר אמרו חז"ל איזו היא פרשה קטנה שכל גופי
תורה תלויין בה בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך :

מכל מלמדי השכלתי · כי עדותיך שיחה לי :

: זכרון אחד בענין חיוב שמוע אל שופטי ישראל ובו שלשה פרקים :

: הפרק האחד בבאור השופט שאנחנו חייבים לשמוע בקולו :

מקרא מפורש בתורה הוא. ע"פ התורה אשר יורוך · ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה · לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל · ולשון ספרי אשר יאמרו לך תעשה זו מצות עשה לא תסור זו מצות לא תעשה · וכן העתיקו מוני המצות ז"ל ואין בזה מחלוקת כלל · והוא תחלת דברי רמב"ם ז"ל בה' ממרים · שאמרם כשתפק לי בזה דבר א' והוא את הכתוב הזה · כמצותו ובאזהרתו מדבר על כל ב"ד וב"ד שיעמוד מישראל · יהיה של שבעים ואחד · או של כ"ג או של ג' שהם היו בתי דינין הקבועים בערי ישראל כפי ערך הכמות בהם אם מעט ואם הרבה · כמו שכתוב בארוכה הרמב"ם ז"ל בריש הלכות סנהדרין או אינו מדבר אלא על ב"ד הגדול שבלשכת הגזית שהם היו עיקר תורה שבע"פ ועמודי ההוראה והכרעה שלעניין זה הפרשה היא הולכת סובבת · כמו שהוא פשוט ומפורסם בספרים ואין צריך להעתיק דבריהם ומה גם שהאריך הכתוב שם · מיתה לאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל השופט והוא אחד מן המחוקקים ואין זה אלא בזקן ממרא החולק על ב"ד הגדול והורה לעשות שלא כהוראתן שהרי אפילו מצאן חוץ ללשכת הגזית · ועבר על דבריהם פטור מן המיתה לפי שהקב"ה חלק כבוד לב"ד הזה ולמקום המקודש הזה · ואין בכל זה ספק וברור הוא בספרים · והנה מצד זה נראה פשוט שאין הכתוב מדבר אלא בב"ד הגדול והוא לשון הרמב"ם בספר המצות שלו ובחבורו וגם בסמ"ג ז"ל במכותם המצוה והאזהרה לשמוע אל הב"ד הגדול וכו' · אבל מצד אחר מהסוגיא מעשה שאירע לרבי יהושע עם רבן גמליאל הנזכר במשנתינו בסוף פ"ב דראש השנה · נראה בברור שהכל שוין לכבוד זה ואין ביניהם חלוק דתנן התם שלח לו ר"ג גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך הלך ומצאו ר' עקיבא מצר א"ל יש לי ללמוד שכל מה שעשה ר"ג עשוי שנא' אלה מועדי יי מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם בין בזמנם בין שלא בזמנם אין לי מועדות אלא אלו בא לו אצל ר' דוסא בן הרכינס א"ל אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל צריכים אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד שעמד מימות משה ועד עכשיו שנא' ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו ב"ד על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה · נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל ר"ג ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו עמד ר"ג ונשקו על ראשו א"ל בא בשלום רבי ותלמידי רבי בחכמה ותלמידי שקבלת דברי ע"כ · הרי שהקיש כל ג' וג' שעמדו ב"ד על ישראל כבית דינו של משה הגדול והמופלא והשוה אותם לו ולאלמא מקרא כתו' מצוה ומזהיר על ככה · מאין בא להשוות את מדותיו שאם מעיקר' תוב השמועה בחכמים ונבונים אין לנו שלא לזון ולהרהר אחר הבינוניים מכיין ואין לדחות ולומר כי כולם אסמכתא בעלמא היא בין בב"ד הגדול בין בב"ד הקטן ור' יהושע מעולם לא דן דין אלא דרוש דרש שדבר זה בטל מעיקרו ואין בו ממש ור' יהושע עצמו יוכיח שחלל יום הכפורים שחל להיות בחשבונו ביום ההוא והלך ליבנה אצל ר"ג במקלו ומעותיו בידו שהיה חייב עליהם לדעתו משום נושא משא · ור' יהושע גדול בדורו היה שהרי ר"ג קראו רבו ונשקו על ראשו ואיתא בברייתא בגמ' תני רבנן כיון שראה אותו עמד מכסאו ונשקו על ראשו א"ל שלום עליך רבי ותלמידי · רבי שלמדתני תורה ברבים · ותלמידי שאני

נחר עליך גזרה ואתה מקיימה כתלמיד אחרי הדור שהגדולים כשמעי' לקטנים וכן ורא"ה בברכות פ"
תפלת השחר כשנשאל בב"ה אם תפלת ערבית רשות או חובה ועל מעשה שהיה לר"ג עם ר' יהושע
בבכור שם · אמרו דאלו לא היה רבי יהושע בעל המעשה היו מקימין אותו לראש · גם ר' אליעזר הגדול
בור סיד שאינו מאבד טפה · שבשעת מיתתו נטל שתי זרועותיו והניח על לבו · ואמר אוי לכם
שתי זרועותי שהם כשני ס"ת שנגללין וכו' ור' עקיבא פתח עלין בשורה ואמר אבי אבי רכב ישראל
ופרשיו · הרבה מעות יש לי ואין שלחני להרצותם · כדאיתא בשלהי ד' מיתות · אפ"ה בההוא מעשה
של עכנאי בפ' הזהב כתב הרמב"ן ז"ל בחדושיו וזה סוף הלשון המובא בס' עין יעקב · ותמה אני למה
ברכוהו וכו' וי"ל שכוון שלא רצה לחזור וכו' ואפש' שהיו אומרי' מפי השמועה וזה אומר כך הוא בעיני ·
לפיכך לא קבלו ממנו כל ראיות שבעולם ואלו הורא' למעשה בזמן הבית היה כעש' זקן ממרא לפיכך
החמירו עליו וברכוהו ע"כ · וא"אנ דלכאורה הלשון לאזה יש בו צורך לתרצו אין זה מכוונתינו ומדברי
רבנו הגדול למדנו מה שכתבנו ועקביא בן מהללאל שעליו נאמר בפ' ה' דעדיות שאין העזרה ננעלת
בפני כל אדם מישראל בחכמה וביראת חטא כמוהו בשביל שלא רצה לחזור משמועתו ב"ד דברי' שהיה
אומר לפי ששמען מפי המרובים אמרינן באלו הנחנקין · וא"ת מפני לא הרגו עקביא בן מהללאל מפני
שלא הורה הלכה למעשה · ומה לנו לחזור אחר ראיות והרי בפ' עצמה של זקן ממרא כתוב ובאת אל
הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם · ואמרינן בספ"ב דר"ה הנזכר וכי תעלה על דעתך
שאדם הולך אצלה דיין שלא היה בימיו · הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיך · וראיתי להעתיק
הברייתא ההיא כולה · ומתוכה יתבררו ויתלבנו הדברים וז"ל · ת"ר למה לא נתפרשו שמותן של זקני'
הללו שלא יאמר אדם פלו' כמשה ואהרן פלו' כנדב ואביהוא · פלו' כאלדד ומידד · ואומר ויאמר
שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן ואומר וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת
שמואל ירובעל זה גדעון ולמה נקרא שמו ירובעל שעשה מריבה עם הבעל · בדן זה שמשון ולמה
נקרא שמו בדן דאתי מדן יפתח כמשמעו · ואומר משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו · שקל
הכתוב שלשה קלי עולם בשלשה חמורי עולם לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו בדן בדורו כאהרן
בדורו יפתח בדורו כשמואל בדורו ללמדך שאפי' קל שבקלים ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר
שבאבירים ואומר ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך
שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיך ואומר אל תאמר מה היה
שהימי' הראשונים היו טובים מאלה ע"כ לשון הברייתא ואגב גררא יש לדקדק בה קצת דקדוקים תחלה
מאי ואומר ועוד אחר שיש לנו ב' מקראות מן התורה שניהם מלאים וטובים למה חוזר התנא אחר
הנביאים והכתובי' להביא ראיה גם מהן ועוד למה הפסיק בין מקראות של תורה עם הקרא של נביאי'
ומיהו לזה י"ל לפי שרצה לדרוש סמוכים פסוקי דמשה ואהרן ואולי לתרץ הכל בא' כאמר במה דגרסינן
באלו הן הנחנקין דהכי איתא התם גבי זקן ממרא א"ר כהנא הוא אומר מפי השמועה והן אומרים מפי
השמועה אינו נהרג הוא אומר כך הוא בעיני והן אומרים כך הוא בעיניהם אינו נהרג · וכ"ש הוא אומר
מפי השמועה והם א' מריה כך הוא בעיניהם אינו נהרג עד שיאמר כך הוא בעיני והם אומרים מפי
השמועה · תדע שהרי לא הרגו עקביא בן מהללאל · ור' אלעזר אומר אפי' הוא אומר מפי השמועה והם
אומרים כך הוא בעיניהם נהרג כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל · וא"ת מפני מה לא הרגו עקביא בן
מהללאל מפני שלא הורה הלכה למעשה · וקם ליה הלכתא כוותיה דר' אלעזר · וכן פסק הרמב"ם בריש

פ"ד מהלכות ממרים וכבר לרמוז לך מחלוקת הללו, כמו שבא לחלוק הביאו רז"ל כנגד ד' מקומו' בברייתא הראשון כנגד שמועה ושמועה. השני כנגד שמוע' וחכמ'. השלישי כנגד חכמה ושמוע'. הרביעי כנגד חכמה ותבונה דסיפיה דהאי קרא בחכמה משתעי כי לא מחכמה שאלת על זה כמו. שכתב רמ"ה ז"ל והקל להעמיד כל דבר על מקרא או בייסוד ובמאמר הרי מבואר היטב מפשט דברייתא הזאת שאין הפרש ע"פ התורה בין ימים לימים וכולם לזכות ב"ד הגדול ולהוציא זקן כחולק ולא נאריך עוד בזה כי הוא דבר פשוט מעצמו ושנוי בספרים חדשים גם ישנים ומעתה נחזור לדקדוקינו שאם אין צוי שאמור בכתוב כולל לג' בתי דיני ישראל לא לב"ד הגדול מלבד קשה כדאמרן שאם באביה שבאבירים בב"ד הקטן לא חל החיוב בקל שבקלים מכין ואם כן איך דן ר' יהושע דיכי וכלהו בחדא מחתא מחתינהו וא"א לומר החכינו א' אסמכתא לב"ד הקטן ותביו צוין תורה לב"ד הגדול ועוד דאעיקרא דדינא פרכא דכימא דין לבא מן הדין להיות כנדון דהתם בב"ד הגדול משתעי קרא. בב"ד הקטן מכין ובשלמא אם היו כולן שוין בחיוב השמיעה נוכל לומר שכשם שהקישן הכתוב לזה כך הקישן לזה. רצוני לומר שכשם שלא נחלוק בב"ד הגדול בין זמן לזמן בין גדולים לקטנים כך לא נחלוק בב"ד הקטן בין זמן לזמן תמכה אם מעיקר' לא הקישן הכתוב קשה הכלל העולה מפשט דברי ר' יהושע הוא שאין להרהר ולדון אחר שום א' מבתי דיני ישראל ומפולא הלא עלינו חובת קיום דבריהם מדין תורה כאמור ולפי שאין לנו מקרא יותר גלוי ומפורש לדבר משאמור בתחלת הפרק ע"פ התורה אשר יורוך וגו' כאמר דמשם למד ר' יהושע מה שלמד שהרי והלא השופט אשר יהיה בימים ההם כתי' אין לך שופט אלא שבימיך אלא דקרא קמא דועל משה ואהרן וגו' מנא ודרש. וצ"ל שהכתוב הראה תוקף כבוד ואזהרה בב"ד הגדול לא למעט שאר בתי דינין לא לפי שהוא היה עקר הקבלה ועיני העדה וגם לדון את הממרא בבריו. במיתה מה שאין כן בשאר בתי דינין כי אין מית' לחוטא החולק עליהם לא שעבר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה ודין הרבה עמהם כדין התלמיד עם ב"ד הגדול וע"פ הדברים האלה כתבו מוני המצות וזכירנו. ב"ד הגדול לפי שעקרו העסק בו ואולי י"ל עוד דר' יהושע נקט הוא קר' ללמוד את דינו יותר בברור. דהא ע"ג דשבעי' זקנים כתוב בו ומשה אמר להם שבו לנו בזה. עד אשר נשוב אליכם והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אלהם כלומר שיהיו נכונים לשפוט לכל איש השר כדפי' רמ"ה ז"ל לא מפני כך נשמע שהכבר היה או ב"ד של שבעים וא' שהרי עדיין זה סמוך למתן תורה היה. וב"ד של שבעים וא' לא נתמנה לא בשנה השנית כמו שנראה מהכתוב בפ' בהעלותך אלא ע"כ צריכין אנו לומר שאמר להם משה לזקנים שיהיו כולם נכונים ומזומנים בתוך המחנה קנתם פה וקנתם פה. לשפוט את העם עד שובו אליהם מהר האלקים. שכבר היו בידם דינים שקבלו במרה. כדכתיב שם שם לו חק ומשפט כדחז"ל ולכל השבעי' זקנים בכלל קורא ר' יהושע בית דינו של משה. ומכל שלשה ושלשה מהם. בפרט שהתמנו לב"ד על ישראל הן את דינו ולפיכך יפה דן ויפה למד. ולראיית הדב' שכתבנו נעתיק דברי ס' בעל החינוך ז"ל אם כנו הרא"ה את עושר כבוד חכמתו . ואת יקר תפארת חסידותו כמו שהוא מפורסם והיה בקי במנין המצות בפרטותיהן ודקדוקיהן ובספרי מחבריהם ראוי לסמוך עליו ז"ל בפ' שופטים מצות תצ"ב לשמוע בקול ב"ד הגדול ולעשות כל מה שיצוו אותנו כו' עד סוף לשונו ונוהגת מצוה זו בזמן שב"ד הגדול בירושלם בזכרים ונקבות שהכל מצווין לעשות ככל אשר יורו ובכלל המצוה ג"כ לשמוע ולעשות בכל זמן חכם במצות השופט כלומר החכם הגדול יש' שיהיה בינינו בזמנינו וכמו שדרשו ז"ל ואל השופט אשר יהיה בימים ההם יפתח בדורו כשמואל בדורו כלומר שמצוה עלינו לשמוע בקול יפתח בדורו כמשה בדורו .

ועובר

ועובר על זה ואינו שומע לענין הגדולים שבדור בחכמת התורה בכל אשר יורו מבטל עשה זה ועושה גדר לאו מאוד שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת ע״כ בה״ע עוד כתב בהמצות לא תעשה סימן תק״ח זה לשונו שהזהירנו מלחלוק על בעלי הקבלה עליהם השלו׳ ולשמוע את דבריהם ולצאת ממצותם בכל עניני התורה · וע״ז נאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ואמרו ז״ל בספרי זו מצות לא תעשה · וזה סוף לשונו ומשנת מצוה זו לענין זקן ממרא בזמן הבית · ולענין החיוב עלינו לשמוע לדברי חכמינו הקדמונים ואל גדולינו בחכמת התורה ושופטינו שבדורינו נוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות ועובר על זה ופורץ גדר בדבר א׳ מכל מה שלמדונו רבותינו בפי׳ התורה כגון בא׳ מי״ג מדות או בדבר שהוא אסור מהלכה למשה מסיני · וכענין שכתבנו בסמוך עבר על לאו זה מלבד שבטל עשה שבו אבל אין לוקין על לאו זה · לפי שניתן לאזהרת מיתת ב״ד בזקן ממרא וכמו שכתבנו עכ״ל דעת שפתיו ברור מללו ואין דבריו צריכין באור וטעמה נכמוקו עמו · עוד מצאתי בעד טוב והגון מדברי רמב״ם ז״ל בס׳ המצות שלו · שאחר שמנה הרמ״ח מצות עשה עשה קצור מהמצות ההכרחיות לכל איש בכל מקום ובכל זמן ובתוכה הזכיר גם את זאת ואף כי לא בפי׳ כמצאת בנוסח במנין הפרטי שלפנינו שאמת יורה דרכו ויוכיח היות טעות שנפל בספרים ועכשיו אפרש מה שכתב שם ז״ל ודע כי מה שאמרנו וכו׳ הוא מהם מצות המתחייבות בהכרח בכל זמן ובכל מקו׳ ובאיזה ענין שיהי׳ כגון ציצית ותפילין ושמירת שבת ונקראו המצות שהם מזה המין מצות ההכרחיות מפני שהם מתחייבות לכל איש שיהיה לפרקו בישראל · בהכרח בכל זמן ובכל מקום · ובכל ענין וכשתסתכל באלו הרמ״ח מצות עשה תמצא המצות ההכרחיות ששים ובתנאי שיהיה האיש שאמרנו שחייב באלו הששים מצות הכרחיות בענין שרוב בני אדם בו · והוא שיהיה עומד בבית ובמדינה ויאכל המאכלים שידועים למין האדם רצוני לומר הלחם והבשר ויעסוק בתורה עם בני אדם וישא אשה ויוליד בנים · ואלו הם המצות לפי הסדר אשר סדרנו אותם במנינינו זה שמצוה א׳ וב׳ וכו׳ · והלך ומנה ז״ל עד שהגיע למצוה ק״ע וכתב אחריה ואין הנשים חייבות בה · וסמך לה מצות קע״ב וקע״ג כמנא ק״ע מכאן וקע״ג מכאן וקע״ב באמצע · והנה בראותי המצות הללו ושבכתים במקומן מצאתי שהמצות ק״ע היא לשמוע קול שופר ויפה מנאה וזו אין הנשים מחייבים · והסמוכות לה מצות קע״א לתת מחצית השקל בכל שנה מצות קע״ב לשמוע קול נביא מהנביאים לעשות כל מה שיצוה וכו׳ ומצות קע״ג למנות עלינו מלך ומצות קע״ד לשמוע לב״ד הגדול ולעשות כל מה שיצוה וכו׳ ומצות קע״ה לנטות אחרי רבים וכו׳ · ומעתה עין רואה שאי אפשר למנות למצוה ההכרחית בכל מקום ובכל זמן מצות מחצית השקל ולא מצות שמיעת הנביא׳ ולא מצות מינוי המלך שב״עה כולם חסרו בגלותינו לא נשארה לפנינו אלא מצות קע״ד שבמקומה נכתבה קע״ב והיא הראויה לימנות כמו שנמנית אחרי רבים לסעית פרי ראיה ברורה שהרמב״ם סובר שמצוה זו לשמוע אל הגדולים שבחכמת התורה נוהגת בכל דור ודור ואין לה הפסק כדברי בעל החינוך ז״ל וב״ד הגדול שהזכיר לא בא לשוניא ולמעט את הקטן אלא דבר בהווה · שבזמן שהיה ב״ד זה קיים וזכינו לאורו היה הוא הראשון לכל דבר שבקדושה גוזר ומתקן ומעמיד משפטי הדת על תלם ונושא ונותן בעקרי המדות שהתורה נדרשת בהן עליו דבר הכתוב ביחוד כמו שאמרנו · ומדקדוק שורש המצוה הגדולה הזאת מה שמצאנו לרבותינו הקדושים שההולכים ממקום למקום שלא להקל ולהחמיר במנהג יושביה כנגד מה שהורה להם רבם ומנהיגים כמו שאמרו בס״פ כל הבשר במקומו של

רבי

ר' יוסי הגלילי היה אוכל בשר עוף בחלב. לוי איקלע לבי ר' יוסי רשב"א אתו לקמיה רישי דעופא בחלבא ולא אמר להו ולא מידי כי אתא לקמיה דרבי א"ל אמאי לא תשמתינהו א"ל אתריה דר' יהודה בן בתירא הוא . ואמינא דרש להו כר' יוסי הגלילי דא' יצא העוף שאין לו חלב אם · הרי שלא אכל מפני האיסור ולא אמר דבר מפני הכבודו ועוד אמרו בפ' כירה ר' אבהו כי איקלע לאתריה דריב"ל הוה מטלטל שרגא כי איקלע לאתריה דר' יוחנן לא הוה מטלטל שרגא מה נפשך אי כר' יהודה סבירא ליה לעביד כר' יהודה ואי כר' שמעון סבירא ליה לעביד כר' שמעון לעולם כר' שמעון ס"ל ומשום כבודו דר' יוחנן הוא דלא עביד ופרש"י ז"ל לעולם כר' שמעון סבירא ליה דאי סבירא ליה דאסור לא הוה מטלטל ליה לכבוד ריב"ל דלעביד אסורא ע"כ · וזו היא ששנינו בריש פ' מקום שנהגו ואל ישנה אדם מפני המחלוקת לפי שתחלת המחלוקת השני ומיעוט חשש למנהג שנהגו ע"פ חבר העי' ובפ' כירה הנזכר אמרינן רב מלכיה איקלע לבי ר' שמלאי ועלעל שרגא ואכפת ר' שמלאי ר' יוסי גלילאה איקלע לאתריה דר' יוסי בר' חנינא ועלעל שרגא ואכפת ר' יוסי בר' חנינא ופשוט הוא דתרווייהו רב מלכיה ור' יוסי גלילאה לא היו יודעים שאסור נהגו בדבר ולפיכך טלטלו דסבירא לה כר' שמעון דשרי ובאלה רבות בגמרה. ומהדברי' שמתמיהין והמלהיבין את הלבבות ומגדילים הענין עד למאד הוא. ומה שאבותינו ספרו לנו מטוב העיר והצלחת יושביה בנפשם ובגופם ובממונם ההולכים אחר הראש המוחזק השם לכלי מחזיק יראת ה' ושכל טוב בר אליעזר בדורו · ועליו אמרו בריש פ' ר' אליעזר דמילה א"ר יצחק עיר אחת היתה בארץ ישראל שהיו עושין כר' אליעזר והיו מתים בזמנן ולא עוד אלא שפעם א' גזרה מלכות שמד על ישראל על המילה · ועל אותה העיר לא גזרו ע"כ ולא עליו בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים מלאים ברכת ה' ועל כל המקומות כי כולם שוים לדבר זה לטובה ולברכה· ובשלם זה הפרק הראשון שלא להאריך עוד ואולי בפרקים הבאים יתמלא חסרונו ומתוך הויכוח יתברר עוד אמיתתו וחסד על כל ה' וה' יעזרנו לבא עדי תבונתו :

הפרק הב' בדברים שאנחנו חייבים בהם מגזירת הכתו' דלא תסור

ואולם צריכים אנו לענין הפרק להעתיק בראשונה על זה דברי הרמב"ם בריש הל' ממרים ז"ל. ב"ד הגדול שבירושלם הם עיקר תורה שבע"פ והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל ועליהם הבטיח' התורה · שנא' ע"פ התורה אשר יורוך זו מצות עשה וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת אליהם ולהשען עליהם· כל מי שאינו עושה בהוראתן עובר בל"ת שנא' לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל · ואין לוקין על לאו זה מפני שניתן לאזהרת מיתת ב"ד· שכל חכם שמורה על דבריהם מיתתו בחנק שנא' והאיש אשר יעשה בזדון וגו' א' דברים שלמדו אותם מפי השמועה · והם תורה שבע"פ וא' דברים שלמדום ע"פ דעתם בא' מן המדות שהתורה נדרשת בהן ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא וא' דברים שעשאום סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והם הגזרות והתקנות והמנהגות כל א' וא' מאלו הג' דברים מצות עשה לשמוע אליהם והעובר על א' מהם עובר בלא תעשה הרי הוא אומר ע"פ התורה אשר יורוך אלו התקנות והגזרות והמנהגות שיורו אותם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העול' ועל המשפט אשר יאמרו לך אלו דברים שילמדו אותם מן הדין בא' מן המדות של תורה כדרשת בהן מכל הדבר אשר יגידו לך זו הקבלה שקבלו איש מפי

איש

אם ע"כ גם בס' המצות שלו כתב בזה בקצור ואין צורך להעתיק ולכפול הדברים. החכם אחריו קם
הרמב"ן ז"ל ובהשגותיו שחבר על ס' המצות הנזכ' · השיב על הכרון הזה תשובות הרבה · סוף דבר
מודה להרמב"ן ז"ל ב"ב החלקים הראשונים אבל בחלק האחרון הנדרש בפסוק תחילה והוא הנוגע
לגזרות ולתקנות ולמנהגות הביא ראיות כנגדו ובקש לסתור דעתו · ולפי שאינו ראשי כדאי להכנס בין
ההרים הגבוהים האלה נוסף על זה שלא נתכוונתי במלאכה הזאת להרבות במשא ומתן כי להבינם
ולהגיעם בם' ראוי והגון לכוונתינו בלבד ראיתי להשיג לפני הקורא אלה הפרקים הראשונים לא אטפל
עצמו בקושיות והכרעות לבד זה אומר הרוצה לעמד על עקרן של דברי' לראות תרוצים יפים בקצור
במרן יעיין בס' זוהר הרקיע שחבר הרב המסובק ר' שמעון בר צמח ז"ל בפי' האזהרות בשורש הא' שלו
ראה חכם ו ושיף לקח גם. אחריו החזיק בעל מגלת אסתר ה"ה כמהר"ר יצחק ליאון ז"ל והן דבריו לו.
בקצת ענינים להשיב כפה ולכלכל את טענותיו וחדושין כמו שכתב בהקדמתו טובים ה"ב חגרו את
מתניה' אזכו גם גברו חיל · כנגד השגות הרמב"ן ז"ל וזרזו עצמם להעמיד דברי הרמב"ם ז"ל על מתכונתם
ואלה דברי הר"ש ב"ץ האחרונים · והעולה מזה הוא שאם מפני קושיות ה"ר ז"ל לא היו מבטלים דברי
הרמב"ם ז"ל אם לא מפני העולה מההיא דשבועות ויומא וההיא דנזיר ונדרים ג"כ שהזכר ע"כ : והנה
ההכרח בוקו' בזה לא יגונה · במשך הענין ותכלית הפרק שאנו בו הביאנו להזכיר שלש השגות שהשיג
הרמב"ן על הרמב"ם שאליהם רמז בדבריו המכרים ולהשיב עליהם בקצרה בע"ה והביאותם אך לא
להשים ריוח ביניה' ח"ו · אבל נתגלגל בענין זה השורש ענין א' הוקשה לי בדבריה' ז"ל והוא שהרמב"ם
ז"ל כתב במאמרו וכן בחבורו הגדול שהעובר על דברי חז"ל עובר על לאו דלא תסור · וה"ר ז"ל השיגו
שאין בכלל לאו דלא תסור אלא מה שאמרו וכפי' התורה כגון דברים הנדרשים בי"ג מדות וכיוצא בהם
אבל דברי חכמים אין נכללים בכלל לאו זה · וענין מחלקותם בזה הוא תימה בעיני הרבה שדעתו של
הרמב"ם ז"ל הוא הפך מה ששנו בגמרא בשלישי' משבועות ובאחרון מיומא דהתם הקשו עליה דר"ל
דאמר חצי שעור אסור מדרבנן מההיא דתנן שבוע' שלא אוכל ואכל נבלות טרפות שקצים ורמשים
חייב ור' שמעון פוטר והוינן עלה הא נשבע ועומד מהר סיני הוא ואוקמוה דר"ל במפרש חצי שעור
ואליבא דרבנן ואי חצי שעור אסור מדרבנן מושבע ועומד מהר סיני הוא · ופי' רש"י ז"ל משום שאי לאו
דלא תסורו דחי' כיון דאית ליה היתר מן התורה לאו מושבע מהר סיני הוא ובהכי סלקא שמעתתא
וא"כ איך אפשר לרבינו ז"ל לומר שאסורים מדרבנן בכלל לאו דלא תסור הם ובריש נזיר אמרינן יין
מצוה מאי קדושא ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא ורבינו תם ז"ל ור"י ז"ל וכל רבנן צרפת
פירשוה בתמיה' כלומר הכ ון דמדרבנן הוא לקדש על היין לאו משב' מהר סיני הוא ע"כ לשון ההשגה
הראשונה קוצר לשונו ז"ל לרוב בקיאותו וחכמתו · מקום הניח לנו להאריך בהעתיק לשון הגמר' בריש
פ' אחרון מיומא וקצת לשונות מרש"י ז"ל שהם צריכים להבנת הענין דתנינן הת' י"ה אסור באכילה
ובשתיה וכו' · ואקשינן עלה בגמרא אסור ענוש כרת הוא אמר ר' אילא ואי תימא ר' ירמיה לא נצרכה
אלא לחצי שעור · הניחא למ"ד חצי שעור אסור מן התורה אלא למ"ד חצי שעור מותר מן התורה מאי
איכא למימר דאתמר חצי שעור ר' יוחנן אמר אסור מן התורה ר"ל אמר מותר מן התורה · הניחא
לר"י אלא לר"ל מאי איכא למימר מודה ר"ל שאסור מדרבנן ופרש"י ז"ל מתניתין נמי מדרבנן קאמר
ומדרבנן איהכי לא מיחייב עליה קרבן שבועה למה תנן השבועה שלא אוכל ואכל נבלות שקצים
ורמשים חייב ר' שמעון פוטר והוינן בה אמאי חייב מושבע ועומד מהר סיני הוא רב ושמואל ור' יוחנן

דאמרי

דאמרי בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים ור"ל אמר אי אתה מוצא אלא במפרש חצי שעור ואליבא דרבנן או בסתם ואליבא דר"ע דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא וכתב רש"י ז"ל בסוף ד"ה ואליבא דר' עקיבא וכו' ואי סבירא ליה לר"ל דחצי שעור אסור מדרבנן היאך מוקי לה לההיא דתנא חייב באוכל חצי שעור והרי אף עלה מושבע משום לאו דלא תאכל ואמרינן תו התם וכ"ת כיון דאית ליה היתר מן התורה קא חייל קרבן שבועה ופרש"י ז"ל וכ"ת וכו' אין זה מושבע מהיכי וכי משתבע עליה חיילה שבועה ומחייב עלה ע"כ והתנן שבועת העדות אינה נוהגת אלא בראוים להעיד והוינן בה למעוטי מאי רב פפא אמר למעוטי מלך רב אחא בר יעקב אמר למעוטי משחק בקוביא והא משחק בקוביא מדאורייתא מחזא חזי ורבנן הוא דפסלוהו ולא קא חיילא עליה שבועה שאני התם דאמ' קרא אם לא יגיד והאי לאו בר הגדה הוא ופרש"י ז"ל אם לא יגיד משמע מי שהגדה שלו מועלת לבעל הדין והאי לא מהניא הגדה דידיה. הואיל ולא מקבלינן ליה מדרבנן. ע"כ לשון הגמרא ורש"י ז"ל הצריך לעיונו. ומשה דהאמר הגמרא וכי תימא כיון דאית ליה היתר מן התורה קא חייל קרבן שבועה דין הרמב"ן ז"ל לומר דדחי ליה מאי דקס"ד מעיקרא דאסורו דרבנן בכלל לאו דלא תאכל הוו ובהכי סלק' שמעתתא ולפי הנראה אין זה כדאי לדחות סברת הרמב"ם ז"ל ואדרבא מכאן יש חזוק לדבריו אי בעית אימא סברא ואב"א ראיה אב"א סברא שהרי שמא דתלמודא הוא מותיב לה והוא מפרק לה. וא"כ מעיקרא מאי קסבר לומר שאסורים דרבנן בכלל לאו דלא תאכל הוו ולבסוף מאי קסבר לומר דלא הוו ואב"א ראיה דכבר דקדק הר"יל ז"ל מאי וכ"ת דאית ליה היתר מן התורה וכו דקאמר הכי הי"לל וכ"ת כיון דאין זה מושבע מהר סיני וכו' והא משחק בקוביא דמושבע מהר סיני הוא להעיד ורבנן הוא דפסלוהו ולא קא חיילא עליה שבועת שוא אלא ודאי דלעולם ס"ל דאיסור דרבנן בכלל לאו דלא תאכל הם אלא דמצינן למימר כיון דאית להו היתר' מן התורה כגון חצי שעור קא חייל עלי' שבועה ולפיכך לא קאמ' וכ"ת כיון דאין מושבע מהר סיני וכו' דמושבע ועומד הוא אלא דלענין דלא תחול שבועה עליו לא מקרי מושבע ועומד כיון דמן התורה היתר גמור הוא ואין אסורו מפורש בכתוב אלא בכלל לאו דלא תאכל. היוצא בזה כתב הר"יל ז"ל ואחרי דרכו סלולה כלך וכאמ' הגדולה מזו מצינו דלר"י חצי שעור הוי מן התורה ומפיק ליה מכל חלב כדאיתא התם בגמרא. והכי קיימא לן כדפסקו הפוסקים ז"ל וכלל ידוע הוא ר"י ור"ל הלכה כר"י. וכבר כתבו התוספות בנדון זה. בפ' שבועות שתים בתרא בד"ה איסורא קא משתבע וכו' והוא פשוט והכי הרמב"ם ז"ל גופיה שפסק כן בפ"ג ובפ"ז מהלכות מאכלות אסורות כתב בפ"ה מה' שבועות ז"ל שבועה שלא אוכל כל שהוא מנבלות וטרפות ואכל פחות מכזית חייב בשבועה שהרי אינו מושבע על חצי שעור מהר סיני ע"כ. וע"כ צריכין אנו לומר שמה שכת' שאינו מושבע על חצי שעור מהר סיני לאו משום דס"ל כר"ל דחצי שעור אינו אסור אלא מדרבנן דודאי כר"י ס"ל כמ"ש הרב בב"מ וכדאמרינן וא"כ אם הדברים יובנו בפשוטם מאחר שאינו מושבע על חצי שעור מהר סיני קשים להבינם ולהעלותם על הדעת ונראין דסתרי אהדדי. דהיך אפשר לומר דחצי שעור אסור מן התורה ואינו מושבע עליו וכי השבועה לא היתה כוללת לכל התורה כלה לכל אמירות לכל צדדים פרשותיה ודקדוקיה וכל אשר יש בה. הנגע עצמך בינת עוף טמא דנפקא לן שהיא אסורה מן התורה מקרא דבת היענה כדאיתא בפ' אלו טרפות אפי"ה כתב הרמב"ם בפ"ג ממאכלות אסורות שאין לוקין עליה. והאוכל אותה כאוכל חצי שעור שהוא אסור מן התורה ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות. ומינה שאם נשבע שלא לאכול בינת עוף טמא ואכלה שחייב על השבועה שהרי אינו

מושבע

מושבע על חצי שעור מהר סיני · או אמור שהרי אינו מושבע מהר סיני · אלא על השתא לא על חצי שיעור ולא על שהלב כדברי הרמב"ם שם · בין כך ובין כך היאך אפשר לומר שהטיל הכתוב תיבה יתירה בדבר אל אסור פרטי · ולא היתה השבועה גם עליו וכי מי הוציאו מן הכלל לא ודאי שאין הכוונה משם לומר שאינו מושבע על חצי שעור מהר סיני · לא לומר שאינו מושבע עליו בפי' והואיל ומדרשה אתי חלה השבועה עליו ועל האיסורים כיוצא בו כמו שכתבנו בשם הרר"יל ז"ל ומדברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל בשבועות שתים בתרא בדבור המתחיל הא' כן ולמדנו מהם תשובה אחרת לדב' · אמרינן התם בעי רב אשי חזיר שאמר שבועה שלא אוכל תרבן · בהמה דכיון דכזית אסורא דאורייתא הוא כי קא משתבע אהיתרא קא משתבע ודעתיה אמשהו או דילמא כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית וכתב בו ע"ש התוספות ז"ל אהיתרא קא משתבע אפי' לר' יוחנן דאמר חצי שעור אסור מן התורה · לא תיא בעיא דרב אשי דמשמע כר' יוחנן ס"ל דק"ל כוותיה והיינו טעמא דכיון דליכא אלא אסורא בעלמא לא חשיב ליה מושבע ועומד כלו דליכא בו לא לאו ולא עשה כמו שכתבו בפי' לקמן ברה"ה בסוקי לה כדברי הכל וכו' הרי שלא אמרו לפי שאינו מושבע על חצי שעור לא דלא חשיב ליה מושבע ועומד מכלל דשבועה איכא חשיבות ליכא לענין דלא תיחול עליה שבועה מטעם שכתבו ז"ל וכ"ש להרמב"ם דהלה הדבר במה שאינו מושבע כלו בפירוש ושוב מצאתיו מבואר בדברי הר"ק ז"ל דכל דאתיא מדרשא ואינו מפורש בתורה חלה השבועה עליו והיינו טעמו דהרמב"ם דכתב שם גבי האומר שבועה שלא אישן ג' ימים וכו' ז"ל דאע"ג דהנשבע לחבול בעצמו חיילא עליה שבועה משום דלא אתי אלא מדרשה כמו שכתבתי בחדושי · אפ"ה הנשבע להמית את עצמו הנשבע הוא לעבור על ד"ת ממה דמקרא מלא דבר הכתוב ואך את דמכם לנפשותיכ' אדרוש וכו' ולקמן על ברייתא דהנשבע לבטל את המצוה ולא בטל וכו' דאמרינן התם יכול הנשבע להרע את עצמו ולא הרע יהא פטור וכו' כתב עוד ז"ל אבוא הנשבע להרע לעצמו ולא פירשות בידו דאע"ג דבפ' החובל אמרינן דאין אדם רשאי לחבול בעצמו מדרשה אתייא לן וכל דליתיה מן התורה מפורש לא מקרי נשבע ועומד לענין דלא תחול שבועה עליו כמו שפרשתי ע"כ · ובפ"ק דנדרים הכא דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית ז"ל מסתברא לי דלאו דווקא דבהכי בפטר שהרי חיי' כל אדם ללמוד תמיד יומם ולילה כפי כחו ואמרינן בפ"ק דקדושין ושננתם שיהיו ד"ת מחודדין בפיך · שאם ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו וכו' וק"ש שחרית וערבית לא סגי ליה הכי לא שכאן כ"ל ראיה למה שכתבתי בפ' שבועות שתים בתרא דכל מדי דאתא מדרשה אע"פ שהוא מן התורה כיוון דליתיה מפורש בקרא בהדיא שבועה חלה עליו והכא נמי קאמרינן כיוון דאי בעי פטר נפשיה ממ"ד בקר' בהדיא דהיינו בשכבך ובקומך בק"ש שחרית וערבית משום הכי חלה השבועה עליה לגמרי אפי' לקרבן והיינו דקאמר נדר גדול וכו' · וראיתי עוד להרב ז"ל בבית יוסף בטור יורה דיעה סימן רל"ט שהביא תשובה בשם הר"ן ז"ל עצמו והיא בסי' לב' שכתב בתחילתה ז"ל שהדין כך הוא שכל שהיא מצוה מפורשת מן התורה אין שבועה חלה לבטלה אבל מה שהוא מדרש חכמים שאינו מפורש בתורה שבועה חלה עליו וזה ימים שזה הדבר חדשתי ומצאתי לי סעד בדברי הרמב"ן ז"ל והארכתי בזה במקומו וכו' · והרמב"ן שכתוב בספרי' כ"ל שהוא טעות סופר וצ"ל הרמב"ם וכן · העתיק הרב ז"ל שכן מצאנו לו בפ"ה מה' שבועות שכתב שם ז"ל הנשבע להרע את עצמו כגון שנשבע שיחבול בעצמו אע"פי שאינו רשאי שבועה חלה עליו ואם לא הרע לעצמו חייב משום שבועת ביטוי ע"כ · וכ"ל להביא ראיה לדבר מר' יוחנן גופיה מההיא דבעי' דרב אשי שכתבנו בסמוך

שהרי רב אשי מסתמא כוותיה סבירא ליה כדכתבו התוספות ז"ל ואפ"ה בעי כיון שאמר שבועה שלא אוכל הרבן כי קא משתבע אסיתרא קא משתבע ודעתיה אמשהו וכו' כלומר והשבועה חלה עליו אע"ג דהאי שעור אסור לדעתו מן התורה · מקרא דכל חלב כדאמרן אלא לפי שאינו מפורש בתורה וגם הו"ל כתבו תירוץ אחר כמ"ש · ועוד הקשו בגמרא הכא על מתני' דקתני שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שאינם ראוים לאכילה פטור שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב מ"ש רישא פטור ומ"ש סיפא חייב ותרצו הא לא קשיא רישא בסתם וסיפא במפרש והדר אקשו מפרש גופיה כמי תקשי אמאי מושבע ועומד מהר סיני הוא ותרצו רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים ור"ל אמר אי אתה מוצא וכו' עכ"ל · בסוגייא דיומא וסוף סוף אמרינן בשלמא ר"י לא אמר כר"ל דמוקי לה למתניתין כדברי הכל אלא ר"ל מ"ט לא אמר כר"י וכו' ואם איתא דלר"י אין שבועה חלה על חצי שעור עדיף הוה ליה לומר בשלמא ר"י לא אמר כר"ל משום דסבר דחצי שעור אסור מן התורה ואין שבועה חלה עליו אלא ר"ל וכו' · אלא ודאי כדאמרינן · שוב דקדקתי בתו' ז"ל ומצאתי שם בכה"ג ותרצו לשיטתייהו דאין בו לא לאו ולא עשה ושפיר הוה מצי למימר כר"ל אי לאו הניחא לאוקומי מתני' כדברי הכל · מעתה וכיון לזה קושית הרשב"א ז"ל ונראין הדברים ק"ו שם האיסורין הרמוזין בכתוב כגון חצי שעור וכיוצא עמהם וכיוצא בהם לפי שלא באו מפורשין אין להם דין דאין שבועה חלה על שבועה כ"ש אסור דרבנן שאין להם רמז בפסוק וכולם בכללו להרמב"ם בלאו דלא תסור ולפי"כ הנשבע לקיים או לעבור מצוה מדבריהם בשב ואל תעשה כגון שלא להדליק נר של חנוכה או שלא לקרות את המגילה השבועה חלה עליו ונראה להתירה כמו שפסק הטור ז"ל בי"ד בסי' הנז' והקי"ל כדכתב הרב בבית יוסף · ובשלחנו ועוד שם וה"ה לדבר שהוא מדרש חכמים שאינו מפורש בתורה וכו' ואע"פ שמדברי אביו הרא"ש ז"ל למדו ואין לנו גלוי בדעת לאן נוטה בנדון דידן ואם כהרמב"ם או כהרמב"ן ס"ל די לנו שהדין דין אמת ומוסכם ואפי' הרמב"ם יודה בו מהטעם שכתבנו בשם הר"ן ז"ל ‭:‬ הקושיא. כ"כ הקשה הרשב"א ז"ל בלשון הזה ובשלשה מהשבועות ובשני מהנדרים מוכיח דמתפיסים באסורי תורה לא הויא התפסה ומתפיס באסורי דרבנן הויא התפסה דלאו דבר האסור הוא והא

פי' אסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור לא היו אומרים כך ע"כ וכתב עליו הרר"יל ז"ל שענין זה דהתפסה דרבנן לא מצאו בגמרא והר' שדקדק דראיה זו לע"ד קשה היא מאד ממ"נ שאם הכונה לומר כמו שמורה פשטא שהמתפיס באיסור דרבנן הויא התפסה זה לא נמצא בסוגיות שהזכיר ז"ל דהתם בנודר מאיסור שנדר עליו עסקי' ואינו ענין לזה דעל ההיא דהאומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שמת בו רבו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם וכו' אמרינן עליה הויא הנדור ובא מאותו היום ופרש"י ז"ל שקבל עליו בנדר כדר שלא יאכל בשר ביום שמת בו אביו לעולם וכן יום שמת בו פלו' וכן יום שנהרג בו גדליה וכו' והדר מקשינן ביום שמת בו אביו פשיטא ומהדרינן ביום שנהרג בו גדליה בן אחיקם אצטריכא ליה סד"א כיון דכי לא נדר נמי אסור כי נדר נמי לא הויא עליה אסור ואתי לא מתפיס בנדר הוא קמ"ל. ובהכי סלקא שמעתתא הרי דהתם לא עסיקינן אלא במתפיס באסור' דרבנן שנדר ממנו ובמו שפרשו רש"י והר"ן ז"ל אבל אם לא נדר ממנו לעולם אימא לך שאינו מתפיס וכן כתב הרב בבית יוסף בס"ס ר"ה בשם הרשב"א דהאומר שיהיה פתו פת כותי לא נאסר בכך מטעם שאין מתפיסים אלא בדבר הנדור וכן הביא בשם הרא"ש ושוב כתב ז"ל שמתפיס בדבר שאינו אסור אלא מדרבנן כגון גבינה של גויים וסתם יינם ושמנו של גויד שמשמע דאינו נדר דאיסור דרבנן לאו

בתורת

התורה כנדר האסר והר"ן כתב בפ"ק דנדרים ממסקנא דסוגיא דשבועות שמעינן לנודר מנבילה של גוים והתם ליכא ושמנו של גיד והתפיס בהם דמתפיס. בנדר הוי ואסור וכך הם דברי רבנו בפי' רע"ב ושם יתבאר בסייעתא דשמיא ע"כ · אלמא דכ"ע ס"ל דלאיסורי תורה ולאיסורי דדבריהם שוין הם לענין שאין מתפיסין בהם לא נחלקו שאסורין הללו בזה אלא שהנודר מאסורי תורה ושוב התפיס בהם ד"א אינו נתפס ובשל דבריהם בכה"ג שנדר מהם ושוב התפיס בהם נתפס כדאיתא בסוף פ"י רע"ב ואם נאמר דלזה נתכון הרשב"ץ ז"ל ובסבול דוחק וקצור הלשון גם מזה אין קושיא כלל דאלו לדעת רש"י ז"ל אין חלוק בין אסור תורה לאסורי של דבריהם בכגון זה דסבירא ליה ז"ל שהנודר חל עליהם ושוב יש בהם התפסה כמו שהוכיחו מדבריו התם בשבועות תוס' והרא"ש והר"ן ז"ל והביאם הרב בפי' הנז' ועוד הוסיף ז"ל שכן נראה מדבריו בריש נזיר ואלו לדעת הרשב"א ז"ל שהזכיר שם הרב כבר כתב שכל הפוסקי' חולקים עליו ובפרט בדבר שהוא אסור מן התורה שאין אסור הנדר חל עליו וכן כתבו התו' והר"ן ז"ל וא"כ לדעתם ז"ל מה שאינו מתפיס באסורי תורה לפי דמעקרא לא חל הנדר עליהם ואם אין כאן נדר אין כאן התפסה מה שא"כ באסורים של דבריהם שהנדר חל עליהם כמו שהשבועה חלה וכמו שכתבנו בתרוץ הקושיא א' ואת"ל שהנדרים חלים על כל דבר מצוה בין מצות עשה בין מצות לא תעשה כבר תרצו הרא"ש והר"ן שהביא שם הר"ב ז"ל דבכה"ג לא הוי נדר ושוב התפיס בשל תורה אינו נתפס לפי שאין דעתו אלא בעיקר האיסור ואינו תופס ובשל סופרים נתפס דכי קא מתפי' בהתור שבו הוא מתפיס דהיינו נדר והוי מתפיס בדבר הנדור וסיים הר"ן ז"ל שכן נראה מדברי רב האי גאון והרמב"ן ז"ל · הרי דלכל המחלוקות ולכל הפירושים דעת הרמב"ם גם מצד זה במקומה עומדת :

הקושיא ה"ג הקשה הרשב"ץ ז"ל בלשון זה · ובפסולי עדות דרבנן נסתפק הדבר לראשונים ז"ל אם נתקדשה האשה בפניהם אם צריכה גט אם לאו ומה שהביאם ז"ל לידי הספק הזה הוא אם נאמר על כיוצא בזה כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ורבנן אפקעינהו לקידושיה מיניה אם לאו · ואם היה העובר על דבריהם עובר על לאו דלא תסור א"כ המשחק בקוביא עובר על לא תסור והוי כגזלן דאורייתא והתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע להיות עד ולפסול קדושין אינן צריכין להפקעה דרבנן שהרי לא חלו כלל ע"כ וזו היא תשובת הרר"י ז"ל עליו וגם מה שנסתפק לראשוני' אם האשה שנתקדשה בפני פסולי דרבנן צריכה גט או לאו היינו משום דשמא התורה לא פסלה רק האנשים שעוברים על מצות הכתובות בתורה בבאור אבל על לאו דלא תסור שבא לצוות על כל דבר מדברי סופרים יש להסתפק ולומר שאין זה כעובר על התורה ממש · או די"ל מאחר כי לאו דלא תסור הוא מבואר בתורה הרי העובר על תקנת רז"ל הוא כגזלן הוא פסול לעדות ע"כ וכיוצא בו הלין הרשב"ץ ז"ל בעצמו על הרמב"ם אלא שהשיג עליו הרמב"ן מההיא דפ' כירה שהוצרכו לומר דמאן דעבר אדרבנן שרי למקריי' עבריינא ואלו היו האסורים דרבנן בכלל לאו דלא תסור לא היו צריכים לזה והשיבו ז"ל ז"ל · ואין זה קשה שכיון שלא נכתב האיסור בפי' בתורה היה אפשר ללמד עליו זכות על העובר עליו דלא לקרייה עבריינא וכדאמרינן בפ"ק דמציעא לא תחמו' לאיכסו' בלאו דמי משמע להו וכדאמרי' בפ' זה בורר בהנהו קבוראי דקברי מת בי"ט דסברי מצוה קעבדי ומשום הכי אצטריכו למימר דשרי למקריי' עבריינא ע"כ וכתב הרמב"ם ז"ל בריש פי"ב מהלכות עדות ז"ל כל הנפסל בעבירה אם העידו עליו ב' עדים שעשה עבירה פלונית אע"פ שלא

התרו

שהתרו בו שהרי אינו נוקה הרי זה פסול לעדות · בד"א שעבר על דברים שפשט בישראל שהן עבירה כגון שהשביע לשקר או לשוא או גזל או גנב או אכל נבילה וכיוצא בו אבל אם ראוהו עדים עוברי על דבר שקרוב שעושה להיות שוגג צריכין להזהירו ואח"כ יפסל כיצד ראוהו קושר או מתיר בשבת צריכין להודיעו שזה חלול שבת מפני שרוב העם אינם יודעין זה וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או בי"ט צריכין להודיעו שהיום שבת שמא שוכח הוא וכן המשחק בקוביא תמיד או מי שנעשה מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו צריכין העדים להודיעו שהעושה דבר זה פסול לעדות שרוב העם אינם יודעים דברים אלו וכן כל כיוצא בזה וכו' עד כאן למדנו שהרבה דברי אמת האמורים בשם הרר"יל ז"ל וראיתי קצת שדבר להסתפק לראשונים כי איך יפסלו משחק בקוביא וחביריו אם אין פסולו ניכר וידוע ולא באו לחלק בשום פסול שלא ליתן דבריהם לשעורים והלכו בכל פיסולי עדות דרבנן להחמיר כמו שכתבנו ז"ל והכי קיימא לן ואחרי יציאתו של הרמב"ם בשלום מפי אריות גברו יש לנו להשתדל כפי כחנו להכניס עוד סברתו לפנים ולהסביר לה פנים בקצור כפי כוונת ההלכה ולכן בע"ה נאמר שכבר הקדמנו שהודו לדברי הרמב"ם מצד טענות הרמב"ן ז"ל · הרשב"ץ והרר"יל שהיה כא' והגם כי הרמב"ן ז"ל חזר להקשות עליו הדילים כמו שכתבנו מכל מקו' תשובות הרר"יל ז"ל לקושיותיו עם השמע שהמכנו כראית נכוחות וישרות ודעת הרב בס"ג כדעת הרמב"ם שכל דברי חכמים כנכנסים בלאו דלא תסור ובעשה דע"פ התורה ולפיכך העובר עליהם עובר בלאו ועשה · והטעם זה מנה בכלל תרי"ג מצות מקרא מגילה ונר חנוכה ודומיהן כמו שכתב הרמב"ם בס' המצות בשורש הראשון והרמב"ן לא נחלק עליו בזה כלל שהרי דבר ברור הוא שמקרא מגילה ונר חנוכה וכיוצא מהמצות של דבריהם אין דרך להכניסם במנין תרי"ג מצות שנאמרו למשה מסיני אלא ע"י לאו דלא תסור שכולל את כולם · ולא דבר קטן הוא מה שאנו רואים בענין שהרמב"ם ז"ל לא השיגו דבר בזה ואף כי אין זו ראיה לסמוך עליה לאוסופי מסתמא גבי"א רבא הא מילתא תנא שניך לדבר וכבר מצינו להרמב"ם ז"ל שכשתמה בה הזכירו הרב בכ"מ בסוף פ"י מהלכות ר"ח ז"ל ערכתי להעמיד דבריו ולא יכולתי אבל מה הטעם והראב"ד לא חלק עליו בזה כלום ע"כ גם הרב בעצמו כתב בזה בריש פ"ה מה' שבועות ז"ל ואפשר לומר שסובר רבינו וכו' וקצת טעם יש בדבר והראב"ד לא השיגו בזה ע"כ והוא דקדוק בידי השופטים ונאמר עוד כי בהפשטי המקראות שעליהם סמכו חכמים לגזור גזירותהם ולתקן תקנותיהם מצאנום שלשה שמות שונים בגמרא במקומותיהם והזכירם הרמב"ן ז"ל ושמרתם את משמרתי לא תסור · שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך · והנה בראשון ובאחרון לא נסתפק אדם שהיה אסמכתא בעלמא דאלו ושמרתם את משמרתי כבר הביא הרמב"ן ז"ל הסיא דפרק ב' דיבמות דאמרינן התם רמז לשניות מן התורה מנין וכו' רב כהנא אמר מהכא ושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרתי א"ל אביי לרב משרשיא דאורייתא היא כלומר והאן תנן שניות מד"ס ומסדר ליה דאורייתא ופרשו רבנן כל התורה כמו שפרשו רבנן אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ע"כ · ואילו שאל אביך ויגדך פשיטא הוא דאסמכתא גמורה היא ואין בזה ספק כלל כאמרם במקרא שאמרנו שהוא לא תסור בכל הספק כאמור שהרמב"ם סובר שהוא לאו גמור כולל הכל והרמב"ן סובר שלא נתפשט איסורו לגזרו' ולתקנות והרי הוא לגביהו אסמכתא בעלמא כמו שהם השנים האחרים ועכ"ז עונש העובר על דבריהם הוי או נידוי או מכת מרדות הכל לפי השעה שעבר ופורץ גדר ישכנו נחש · ועונשו חמור בידי שמים וע"ש · ויש בכאן שאלה לפי דעתו ז"ל וגדולה היא אלי הנעיר · והיא אחר שאין לנו

מקרא

עקרא מן התורה לשמוע אל החכמים בגזרות ובמנהגים אלא בדרך סמך להם תקנות עבודת כמה מצות בזמן מהזמנים בשב ואל תעשה · והנה מצות התורה חובה ושמיעת החכמים רשות בכמו אלה הדברים ומי ראוי להיות נדחה מפני מי הרשות מפני החובה בודאי · ואנו מוצאים שהחוב׳ רצונו לומר המצוה שהיא הכרחית דרך משל י״ט של ר״ה או י״ט הראשון של חג שחל להיות בשבת בזה אין תוקעין ובזה אין נוטלין לולב ופשוט הוא בגמרא שטעם שניהם הוי גזירה שמא יטלם בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירם ד׳ אמות בר״ה ואם אית׳ למה תדחה המצוה שהיא חובה מפני הגזרה שהיא רשות · וע״ד זה הנה יום בא לה׳ שבת קדש החמורה ולא עמד חומרה לפני המילה לגודל מעלתה שהיא דוחה את השבת וחז״ל העמידו גזרתם כנגדה · ואם לא הביא הסכין בע״ש אמרו שלא יביאנו בשבת אפי׳ מחצר לחצר במבוי שאינו מעורב ולא ראו לדחות ערוב מדבריהם ונדחית המילה וגר שנתגייר בע״פ תנן בסוף פ״ח דפסחים ב״ש אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב וב״ה אומרי׳ הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר · והטעם שם בגמרא גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אשתקד מי לא טבלתי ואכלתי עכשו נמי אטבול ואכול ולא ידע דאשתקד גוי הוה ולא מקבל טומא׳ עכשו ישרא׳ ומקבל טומאה ונדחה הפסח אע״פ שהוא חמור שחייבין עליו כרת כדאיתא התם ערל הזאה ואיזמל שנו׳ הכין דמילה שהזכרנו העמידו דבריהם במקום כרת והנה רבות ואין להאריך ואולם רובן של גזירות שנעשו להסיג ואינם נוגעין בבטול מצוה כגון רובן של שבותים בשבתות וימים טובים · ושניות לעריות ובשר עוף בחלב ופת כותים ודומיהם כאשר כבוד לצדיקים ש״א לזוז מדבריהם אפי׳ כמלא נימא הואיל והם מוסמכים על התורה ועל העבודה · אמנם להניח עשיית מצוה אפי׳ שעה אחת מכין דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין והיכא מצאו חז״ל על כנה ומה כח תפסו לעקור מצוה מן התורה בעבור גזירה א׳ שמאחר שאין חיוב לשמוע׳ גזרתם אין כח בהם להעמידם בלי מעור בכל זמן שאם היה להם זה הכח היה חיוב אל מיד ההכתלה בזו ומדהא ליתיה הא נמי ליתה וכל זה יורה שהלכה כרבים ס״ה הרבנים הראשונים הנזהרים בה״ג והרמב״ם ז״ל אשר פרשו דבריהם ושתיקתו של הראב״ד ז״ל שמסייעתם וטעמם ונמוקם עמהם וכל הדבר הקשה בזה ברור ופשוט הוא כפי דעתם ז״ל וכבודו של הרמב״ן ז״ל כי רב הוא במקומו יהיה מונח · והוא הנשמה שה׳ יתעלה בה׳ אסר לנו את המלאכה בשבת והתיר לנו את המילה בו ביום · אסר לנו את הכלאים בלבושנו והתיר לנו כלאים בציצית וכיוצ׳ באלה המצוות הפוגעות זו בזו כמילה בשבת ואשר אינם פוגעות ככלאים בציצית שאפשר היה לקיים את שתיהן כשלא ילבש אלא טלית של צמר כמו שכתבו התו׳ ז״ל והמקום ב״ה דחה את זו והתיר את זו וכולם בחכמתו הנפלאה ראה והתקין כן התיר לנו מה שהתיר בתורתו התמימה וחזר ואסר את הדברים ביד חסידיו יראי שמו אשר חלק להם מחכמתו וכבודו כאמרם ז״ל מסרן הכתוב לחכמים ונתן הרשות בידם לגדור גדרות ולהציב חומות גבוהות סביבם למחסה ולמסתור מזרם הזמנים והשעות המתרגשות לבא בעולם · וכמה שהודיע אותנו מלכנו ואלהינו שנקבל שכר בתקיעת שופר דרך משל ובנטילת לולב דבר בעתו כן הודיענו שנקבל שכר טוב כשלא נתקע שופר ולא ניטול לולב כשחל א״ה מהם לבא בשבת והוא אומרו ית׳ לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ועל זה הדרך הטוב שהישר הולך ואור עד נכון ואינו חושש לעצמו כלום בראותו גזירת מלך היא ואלו ואלו דברי אלקים חיים · ומה טוב ומה נעים להעיר לבנו פה בזכרון דבר א׳ נפלא שעין האמור יהיו לבנו לעד נאמן על כח ב״ד וכל מעשה תקפו וגבורתו · כתב הרמב״ם בסוף פ״ב מה׳ איסות

ז״ל

ז"ל כל השנים המאוחרות בבן ובבת ובכל מקום אינן לא שני הלבנה ולא שני החמה אלא שנים על הסדר שעבור שהם פשוטות ומעוברות ע"פ ב"ד כמו שהן קובעין אותן כמו שבארנו בהלכות קידוש החודש ובאותן השנים מונים לכל דברי הדת ע"כ · וכתב ע"ז הרב המגיד ז"ל כל השנים המאוחרות בבן ובבת וכו' זה מבואר בהרבה מקומות ובירושלמי בנדרים אמרו אמר ר' אבין אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי בת ג' שנים ויום א' כמלכו ב"ד לעברו הבתולים · חוזרים ואם לאו אין חוזרין ע"כ ועוד מבואר שם וביאור זה הירושלמי הוא שר' אבין היה אומר שמשפטי התורה אינם כלם לפי שהלכו אחרי בת ג' שנים ויום א' אם היא אשת איש כגון שקדשה אביה הבא עליה בחנק ובפחות מכאן פטור והטעם לפי שפחות מכאן הבתולים חוזרים ואין ביאתו ביאה וא"כ היאך אפשר שתהיה חזרת הבתולים שהוא דבר טבעי בה תלויה בעבורו של חדש אלא שהשם יתעלה גזר כך וזהו לאל גומר עלי ע"כ לשון ה"ה ויש לנו ראיה בו בגמרא דידן בסוף פ' בנות כותים הביאו מהרר"י מיג"ש ז"ל בתשובותיו סס"ג · ז"ל ומאז מצאתי שכתב בעל הערוך ז"ל בסוף גמרא דפ' בנות כותים שיפורא דירחא גרים פי' שמשעה שב"ד תוקעין בשופר ומקדשין החדש הייכו התחלת החדש לכל דבר ואפי' למעוברת וכיון שתקעו בתחילת ט' דמי כמי שכשלמו כל הט' שט' שופרות כט' חדשי' דמו מדקאמר ואפי' בתחילת ט' ילדה דאין לה אלא יום א' אלמא דבתר שופר דב"ד אזלינן עכ"ל הרי שגם הוא סבר כמו הנז' וכתב בפי' דכיון שתקעו בתחילת ט' דמי כמי שהושלמו כל הט' וכו' ע"כ לשון מהרר"י מיג"ש שם ועוד לו בפי' ע"ופרש"י שפורא שתוקעין בו ב"ד בקידוש החדש והנז' כמו כן וכו' אלמא ה"ל דאם עברו ב"ד החדש וקדשו החדש ביום ל"א אמרינן שיפורא מיום ל"א גורם להחשיב מאז חדש תשיעי ולא מיום ל' והייכו לאל גומר עלי והסכים עם ב"ד של מטה וכו' ובזה כשלם הפרק בעזרת רבון אדון כל המעשים אדון כל הנשמות אשר בתבונה משנה עתים ומחליף את הזמנים וביד ידיאיו וחושבי שמו מסרן · על פיהם יצאו ועל פיהם יבואו:

פרק ג' אם ב"ד יכול לבטל דברי בית דין חבירו

לא יהיה לנו עסק בפרק הזה · לאהבת הקצור כפי הנחתינו כי אם לכלול דברי הרמב"ם בפ"ב מה' ממרים ומתוכם כעמוד בהקל בע"ה על מתכונת הדברים הנאמרים באמת בתלמוד שלמו כפי מה שפלפל והאריך בהם הרב בכ"מ זלה"ה · והנה כח ב"ד לבטל דברי ב"ד חבירו יתחלק לג' מחלוקו' לא ראי זה כראי זה · יש שב"ד הקטן מן הראשונים המתקנים יכול לבטל ויש שצריך גדול הימנו ויש שאפי' גדול אין בידם לבטלם · החלק הא' הוא שב"ד הגדול דרשו בא' מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך ודנו דין ועמד אחריהם ב"ד אחר ונראה להם טעם אחר לסתור אותו הרי זה סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו שנא' ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וכן אם גזרו גזירה אפי' לסייג ולגדר ואפי' פשט בכל ישראל יש לב"ד הקטן לעקרה לפי שעה לא יהיו גזירות אלו חמורים מד"ת עצמם שאפי' ד"ת יש לב"ד לעקרם הוראת שעה כיצד ב"ד שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על ד"ת מכין ועונשין שלא בדין אבל אין קובעין הלכה לדורות ואומרים שהלכה כך הוא וכן אם ראו לפי שעה לבטל מ"ע או לעבור על מל"ת כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך ב"ד

מורין

מורין בזמן מהזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו כדרך שאמרו חכמי הראשונים חלל עליו שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה. עוד גדולה מזו אם גזרו גזרה ודמו שפשטה ברוב יש' ועמד הדבר כן שנים רבות ולאחר זמן מרובה עמד ב"ד אחר ובדק ומצא שבשום זמן לא פשטה ברוב יש' יש לו רשות לבטלה ואפי' היה פחות מב"ד הראשון בחכמה ובמנין החלק הב' שהוא ב"ד שגזרו גזרה או תקנו תקנה והנהיגו דבר שאינו ממש לסייג התורה ופשט הדבר ביש' ועמד אחריהם ב"ד אחר וראו לתקן בענין אחר אם הוא גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין הרשות בידו היה גדול בחכמה אבל לא במנין במנין אבל לא בחכמה אינו יכול לבטל דבריו אפי' בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולים עד שיהיו גדולים מהם. החלק הג' שאין בו כתה עולמית הוא ב"ד שראו לגזור ולאסור דברים לעשות סייג לתורה למגדר מלתא ולאפרושי מאסורא ופשט איסורן ברוב ישראל אין ב"ד אחר יכול לעקרן ולהתירן אפי' היה גדול מן הראשונים ואפי' בטל הטעם שבשבילו גזרו זהו תמצית דברי הרמב"ם בפ' הנז' והראב"ד השיגו כמו שפירש הרב בכ"מ ואין לדעתו. הפרש בין תקנות שהם לסייג לתקנות שאינם לסייג והכל תלוי בפשט איסורן או לא פשט יעויין שם. וצריך להודיע מה שהוא ידוע ופשוט שאין כל הדברים הללו אמורים אלא בדורות הראשונים של תנאים ושל אמוראים אשר רוח ה' נוססה בהם האמנם הבאים אחריהם אין כח בהם לשלוח יד בדבר קטון או גדול מכל אשר דברו וגזרו והתקינו והנהיגו כאשר קיימו וקבלו עליהם רבותינו הקדושים והגדולים אשר היו לפנינו אמנם אם ודמו ק"ו בעצמם שאם להגיע אל סוף הדברים שבאים בדרכים ישרים בתלמוד רחב ידים קצרה יד שכלם ק"ו בן בנו של ק"ו לחלוק עליהם ולסתור דבריהם ח"ו היוצאים מפי חכמים ומפי סופרים אשר כל ימיהם לבו בעומקה של הלכה ואף כי למפורסמות אין צריך ראייה ומעשים בכל יום יוכיחו. מכל מקום לא יהיה עלינו לטורח ולמשא מקרא דברים בענין זה יוצאים מתחת ידי זקנים שקנו חכמה ויראת ה' ואלו הם כתב הרמב"ם ז"ל בהקדמת חבורו ז"ל כשבא רבינא ורב אשי וחבריהם סוף גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה שבע"פ ושגזרו גזרות והתקינו תקנות והנהיגו מנהגות ופשטה גזרתם ותקנתם ומנהגותם בכל אנשי ישראל בכל מקומות מושבותם ואחר ב"ד של רב אשי שחבר הגמרא בימי בנו וגמרו. נתפזרו ישראל בכל הארצות פיזור יתר והגיעו לקצוות ולאיים הרחוקים ורבתה קטטה בעולם ונשתבשו הדרכים בגייסות ונתמעטה ת"ת ולא נכנסו ישראל ללמוד בישיבותיהם לאלפים ורבבות כמו שהיו מקודם אלא מתקבצין יחידים השרידים אשר ה' קורא בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה ועוסקים בתורה ומבינים בחבורי החכמים כלם ויודעים מהם דרך המשפט היאך הוא וכל ב"ד שעמד אחר הגמרא בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או הנהיג לבני מדינתו או לבני מדינות רבות לא פשטו מעשיו בכל ישראל מפני רחוק מושבותיהם ושבוש הדרכים והיות ב"ד שלאותה מדינה יחידים וב"ד הגדול של ע"א בטל מכמה שנים קודם חבור הגמרא לפי' אין כופין אנשי מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה אחרת ואין אומרים לב"ד זה לגזור גזירה שגזר ב"ד אחר במדינתו וכן אם למד אחד מן הגאונים שדרך המשפט כך הוא ונתבאר לב"ד אחר שעמד אחריו שאין זה דרך המשפט שכתוב בגמרא אין שומעין לראשון אלא למי שהדעת נוטה לדבריו בין ראשון בין אחרון ודברים הללו בדינים גזרות תקנות ומנהגות שנתחדשו אחר חבור הגמרא אבל כל הדברים שבגמרא הבבלי חייבים כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו

וחכמי הגמרא ולגזור גזרותם וללכת בתקנתם הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל ואותם החכמים שתקנו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא הם כל חכמי ישראל או רובם והם ששמעו הקבלה בעיקרי התורה כלה דור אחר דור עד משה רבינו ע"ה ע"כ :

וזה לשון הראב"ד ז"ל בס' הקבלה שלו בסדר האמוראים ז"ל הדור השביעי מרימר ומר בר רב אשי וחבריהם הם שחתמו את הש"ס הבבלי וכתבוהו בשנת ד'אלפים רס"ה ליצירה . ונתפשט בכל ישראל וקבלו אותו עליהם ולמדו אותו ברבים חכמי כל דור ודור והסכימו עליו כל ישראל ועליו אין להוסיף ומהנו אין לגרוע וכו' גם הרא"ש ז"ל כתב כיוצא בזה בענין תוספת ברכות שאין לאדם להוסיף שום ברכה על אותם שתקנו חכמים בש"ס והרב בכ"מ בפ"ב מה' ממרים אשר הטעם וכו בו כתב ז"ל . וא"ת אמאי לא פליגי אמוראי אתנאי דהא בכל דוכתא מקשינן לאמורא ממתניתין או מברייתא וצ"ל אלא דאמרי כי הני תנא ואם לא יאמר כן קשיא ליה וכפי דברי רבנו הרשות נתונה להם לחלוק על דברי התנאים ואפשר לומר שמיום חתימת המשנה קיימו וקבלו הדורות האחרונים לא יחלוקו על הראשונים וכן עשו גם בחתימת הגמרא שמיום שנחתם לא ניתן רשות לשום אדם לחלוק עליו ע"כ והאריכות בזה אך למותר כי הדבר מוסכם ומקובל בישראל ובזה נשלם הפרק ובכלל הזכרון הראשון בחמלת ה' עלינו :

שוש אשיש בה' תגל נפשי באלקי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדק' יעטני

זכרון ב' בענין הלכות בגדים ובו ג' פרקים ופרק א' בענין כלאי בגדים

אחר אשר הקדמנו בזכרון הקודם עד היכן מגיע כחו של ב"ד יפה וכמה כל ישראל חייבים בכבודו ומעתה כהמשך אליו הזכרונות הבאים אשר בכל א' וא' בע"ה נקצר או נאריך כראוי לו בדברים המגיעים לענין והנה יצא ראשונה הזכרון אשר לפנינו להיותו בדבר תדיר ענינו ביחוד על הבשר הכסות אשר תכסה בה כל איש ואשה אשר נדב לבם אותם להתרחק מן האסור ולהזהר ממנו לעשות רצון אלקינו ונחת רוח לפניו שגזר ונעשה רצונו . והנה מרוב עונינו ראינו בענין הנוגע לשעטנז כמה וכמה מבני עמנו אשר אינם נזהרים בו ואינם חוששים לאסורו החמור והוא עון פלילי ותמידי להתקלקל בו הולך ומתרבה מדי יום ביומו ועל המזלזל בו שנינו במסכתינו בשלהי כלאים ר"ש בן אלעזר אומר כלוז ומליז הוא את אביו שבשמים עליו וכתב עליו הרמב"ם ז"ל וז"ל כלוז ומליז הוא נוטה מן האמת ומרחיק רחמי הקב"ה ממנו לעוברו מצוה זו הקב"ה בדבר שאין בו תאוה שתכריחהו וזה עון גדול וכו' וכמה נצטער דוד המלך ע"ה על שמירת החקים כתיקונן וכהויתן עד שהתפלל עליהם ואמר אחלי יכונו דרכי לשמור חקיך ואומר ברוך אתה ה' למדני חקיך וכמה מקראות כיוצא בהם ומעתה בע"ה נתחיל ליתן סדר למסכת חסידים אשר שנינו בספריהם מלאים כל טוב ה' בכדון שלפנינו ובעמדנו עליהם להוציא הדין לאמתו לדעת חבור כלאי בגדים שאסרה תורה מה הוא מצאנו בו ארבע דעות מבוארות לד' אבות העולם . אלא הם רש"י ור"ת ורבנו שמשון והרמב"ם וסיעתן ז"ל . ובכל הקודם בדברינו לחבירו הרי הוא מיקל מחבירו ונעתיק השטות והשגות הסברות בענין אחד לאחד במקומם הראוי למען יתלבנו הדברים יותר ויצא הדין בע"ה מחוור ונקי :

הדעת

הדעת סא׳ לרש״י ז״ל דסבירא ליה שאין כלאים דבר תורה עד שיהיו צמר עם הפשתים סרוקים יחד כמסרק וטווים יחד וארוגים יחד וזהו שאמרו בפ׳ בתרא דכלאים אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג שנא׳ לא תלבש שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז · ושוע פי׳ חלק שתרגום של חלק שעיעים כלו׳ שיהיו חלוקים ומתוקנים יחד במסרק טווי כמשמעו· ונוז ארוג כמו שפי׳׳ל בנדה פ׳ האשה ובפ״ק דיבמות זהו דעתו ז״ל · ואמנם הקושיות שהקשו עליו התו׳ ז״ל והרמב״ן בפירושו על התורה כזכירם ברמז [וכתב א׳ מהם בבאור הלא הן ד׳ כבר כללם הרב מזרחי ז״ל בפ׳ קדושים בד״ה ואומר אני עד וכו׳ ד״ל והשגות שהשגנו עליו· הם בגמרא הם ד׳ שעטנזות·הא׳ אם פי׳ שוע טווי ונוז הוא שיהיו הצמר עם הפשתים שועים יחד· וטרוגים יחד·ועווים יחד·כדפרש״י אם כן כלאים בציצית היכא משכחת לה אדאצטריך קרא למשרי והלא חוטי התכלת חלוקים במסרק וטווים לבדם שהרי צריך שיהיו החוטים של תכלת צמר לבדו בלא פשתן וגם אין הציצית ארוג עם הטלית · השנית מה היא דבידה פ׳ האשה גבי הא מאן דאית ביה חוטא דכיתנא בגלימא דעמרא וכו׳ פריך רב אשי על מר זוטרא ואימא או שוע או טווי או נוז · ולפי׳ הקונטרס בלא נוז אי אפשר שיהיו כלאים כי מפני שהאריגה המכוון ממנה הוא חבור הצמר עם הפשתים וכאילו כתוב לא תלבש לא שוע פשתים ולא טווי ולא חבורם יחד שפירושו לא שוע לבדו בלא חבור הצמר עם הפשתים ולא טווי לבדו בלתי חבור הצמר עם הפשתים ולא חבור הצמר עם הפשתים יחד ולא יתכן כי למה יאסר השוע בלתי חבור הצמר עם הפשתים או הטוו׳ בלתי חבור הצמר עם הפשתים·הג׳ כי למה לי קרא דנוז לאריגה מיהדו כפקא דדרשינן מינה דשתי תפיסות הוי׳ חבור וכ״ש ארוג · הד׳ והיא מה שהביא הרמב״ן בספרו ממה שאמרו בפ׳ התכלת קשר העליון דאורייתא דאי ס״ד לאו דאורייתא כלאי׳ דשרי רחמנא בציצית למה לן הא קי״ל התוכף תכיפה א׳ אינו חבור משמע שאם הוא דאורייתא הוי כלאים אע״פ שאינו ארוג וכו׳ · וכיוצא בזה כתב הרמב״ם בחבורו פ׳ בתרא דכלאים ז״ל ומנין שכל אסורין אלו של תור׳ שהרי צורך הכתו׳ להתיר כלאים בציצית כמו שלמדנו מפי השמועה · שלא נאמרה פרשת כלאים לפ׳ ציצית אלא להתיר כלאים מציצית והציצות חוטין קשורין בלבד הם·מכלל שחבור׳ כזה שלא במקו׳ מצוה אסו׳ מן התור׳ שאינו ממעט בתור׳ דבר שהוא אסור מדברי סופרי׳ ע״כ והרב הלין בעד רש״י ולקמן בע״ה נדבר בו בקצרה :

הדעת הב׳ לרבינו תם ז״ל דס״ל שאסו׳ כלאים הוא אפי׳ כשהצמר לבדו סרוק במסרק וטווי ושזור וכן הפשתן לבדו סרוק וטווי ושזור ושוב יתחברו יחד ע״י אריגה· או קליעה· או תפירה או קשירה ופי׳ ·שוע וטווי כרש״י ז״ל אבל נוז איכו מפרש ארוג כוותיה אלא ס״ל דפי׳ שזור וכפול וראייתו ממתניתי׳ דקתני בלוז ומליז הוא את אביו שבשמים עליו עניכו שמעה השם הכככד מדרכי רחמיו עליו כמו שכתב הרמ״בן ז״ל והוא מלשון עקש ופתלתל כי כן הדבר השזור פתול ומעוקם כמו שכתבו ז״ל זהו דעתו ז״ל ואמנם הקשה עליו ר״י הלבן הביאוהו התו׳ בפ״ק דיבמות·מהא דתכן במשכתנו אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג שנא׳ לא תלבש שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז אלמא דנוז הייכו ארוג ותירץ ר״ת דע״כ לאו למדרש כל שעטנז קאתי מדלא קאמר אלא על ש.ע טווי וארוג ולא מייתו שעטנז אלא משום טווי ונוז לקודים אבל אריג מיהדו כפקא ע״כ והוא דוחק דא״כ האי לישנא דארוג דקתני משכתנו לא בא לא לפרש תיבת נוז ולא לבאר מהות החיבור דקא׳ קרא יחדו דהויגו אפי׳ שתי תכיפות ולמה ליה להזכיר חבור דאריגה שהוא הגדול שבכולם גם הסמ״ג ז״ל הקשה על פירושו בלאוין רפ״ג ז״ל אמכם בירושלמי גרסי׳ על הקיא משכה כיתני שוע ולא כיתני נוז ·אילו כן הוה אמינא נוז מותר ומתר

לא אמרה כן אלא פיו של צמר ושל פשתן אסורים מפני ששם חוזרים לארוג. פי' פיו צלצול ביכדיל בלעז משמע דכוון שהוא ארוג וצריך להתיישב בפי' הירושלמי עכ"ל וכן פי' בערוך בערך שע דכוון פי' ארוג ומיהו אין לסתור לפי פי' זה הא דקי"ל דלובש אדם חלוק של צמר על גבי חלוק של פשתן והוא מעשי' בכל יום מכא לן הא דבשלמא למאן דמפ' כוון שהוא ארוג. ניחא דממילא ב' חלוקים זה על גב זה שרי דהא לא בן כוון דאמרה תורה למה לי. אלא לר"ת ז"ל דעד תיכפה דיחדו לא משתעי קרא כלל בחבור שכלאים אלא בתכאים הצריכים לו דהיינו שוע טווי ונוז בצמר וכן בפשתן כדאמרן א"כ אפי' כל א' בפני עצמו הוה אמינא דאסור והצטריך יחדו לומר דאיכו אסור אלא זה עם זה ולעולם דאפי' שני חלוקי' אסורים. כבר הקשו התו' ז"ל כעין זה בפ"ק דיבמות בד"ה אבל לבישה כל תרי מינין אסר רחמנא ז"ל וא"ת אפי' חד מינא ה"א דאסור ובלבד שיהיה שוע טווי וכוון וי"ל דשעטנז משמע כמו תערובת ע"ב וא"כ ממילא משמע ב"ב חלוקים זה על גב זה שרי לפי שאינו בכלל עירוב דכל חד וחד בפני עצמו קאי וע"כ יחדו להתוכף שתי תכיפות דהוי חבור ותכיפה א' דאיכו חבור אתיא כדאית' בגמרא ומיהו מדבריהם ז"ל בד"ה ואיצטרי' שבעי ליה לתכף תכיפה א' דאיכו חבור כר' דלא סבירא להו הכי דכתבו שם ז"ל בלאו הכי מבעי ליה דאי לאו יחדו הוה אמינא דאסור ללבוש צמר או פשתים אע"פ שאין מחוברין כלל זה עם זה ע"כ ואם איתא דכל שזה בפני עצמו קאי וזה בפני עצמו קאי לאו תערובת' מקרי א"צ קרא למעט דשעטנז כתי' דמשמע כמו תערובת. אלא ודאי צ"ל דס"ל ז"ל דלגבי חד מינא דהוה אמינא דאסורי תרי מיני אפי' זה על גב זה תערובת מקרי. ומכל מקום שפיר כפקא דין זה דב' חלוקים יחדו כדכתבו ז"ל דע"פ חבור כל דהוא כעין תכיפה א' כדפרש"י ז"ל בא הכתוב למעט דאין זה חבור יפה ואין צ"ל מא כב' חלוקי' דאם לא בן יחדו למה לי דהא בכל החבורים כלם אין חבור יותר פחות וגרוע מהא דב' חלוקים ואם זה אסור איזה יהיה מותר אדאצטריך קרא לרבות אלא ודאי ע"כ למעוטי אתא וכדאמרן ולמפרשי' כוון כמו ארוג אפי' לא משמע שעטנז תערובת כלל מכוון כפקא היתר זה דב' חלוקים וכדכתיבנא שוב ראיתי בסמ"ג שהביא לשון ספרי יכול חלוק של צמר על חלוק של פשתן יהיה אסור ת"ל יחדו והיינו כדברי התו' :

הדעת סג' לרבינו שמשון ז"ל בפי' המשנה דס"ל דכלאים הוי כל שהצמר שרוק וטווי בפני עצמו וכן הפשתן סרוק וטווי בפני עצמו וא"כ שכיסם ארגם יחד ותכופים בשתי תכיפות וכיוצא וא"כ בפי' שוע טווי וכוון סביר"ליה כרש"י דכוון היינו ארוג ובפי' העכין כ"ל כר"ת דהיינו שכל א' שוע בפני עצמו וטווי בפני עצמו כמו שכתב הרב"נ ז"ל בב"י בטור י"ד. ברים סימן ש' . והוא מוכרח מדבריו זו היא דעתו ז"ל והיא דעת שלישית מכרעת ומסכמת ג' פשיטות לשון המשנה דדייקא שפיר כוותיה דקאמ' אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג שכא' לא תלבש שעטנז דבר שהוא שוע טווי וכוון והא דלא קתני שוע גבי טווי וארוג משום דפשיטא כל טווי הוי שוע בתחילה כלומ' שסורקין אותו במסרק בדי שיפאר כקי וחלק ויהיה נוח ליטוות וא"כ לא הוצרך התנא למתניה דפשי' הוא ודיו במה שפי' בתיבת שעטנז דה יכו שוע טווי וכוון. גם בפי' כוון קאי כהירושלמי כמו שכתב הוא ז"ל בעצמו מכלוו ומליז דקאמר ר' שמעון בן אלעזר פירש שהוא מלשון שרחקם כמו אל ילוז מעיניך וכ"כ הרמב"ם ז"ל כלו' שמרחיק רחמי הקב"ה ממנו וכו' וכמו שאמרתי בריש הפ' ועפ"י זה כתב הרב ברטנורא ז"ל וז"ל והכי מתיישב לישנא דמתני' שפיר טפי והכי משמע בירושלמי . ופירושים הרבה מצאתי לרבותי בפי' שוע טוו וכוו ובלהו אית להו פרכא לבד מהאי דלית ליה פרכא ע"כ וכוון שהקשו ממנו התו' לרש"י למאי אצטריך דבמכ"ש אתיא מיחדו דדרשינן מינה שתי תכיפות אם פי' הוא ארוג וכדכתיבנא לעיל איכא למימר דתרוייהו צריכי

דאי

דאי כתב רחמנא יחדו הא' דאתא לאפוקי דלא בעינא דכל שהוא שוע וטווי אפי' כל חד וחד לחודיה אסור דהשתא אין לומר כדתריצנא לעיל דשעטנז משמע כמי תערובת דלפי זה אין כאן לא שעטנז או שוע וטווי בפי' ובעולם אפי' ב' חלוקין א' של צמר וא' של פשתן זה ע"ג זה אסור · כתב רחמנא נוז ולא כתב רחמנא נוז הוה אמינא עד שיהיה ארוג ממש כתב רחמנא יחדו לומר דאפי' ב' תכיפות וכיוצא דמאחד אסור והיינו דפ' האשה דמתן ד"ה מי חוטא דכיתנא בגלימא דעמרא וכו' מיירי בחוט שלא היה שוע כעין בגדים גרועים דלא שועי ולא שזורי כמו שכתב הרא"ש ז"ל שם :

הדעת הד' להרמב"ם ז"ל דסבירא ליה שבכל כלאים מן התורה כשטרף צמר או פשתים זה עם זה ושע אותם ועשה מהם לבדים, או שטווה אותם כא' וארג בגד מטווי זה והארג בלבד בלא טוויה דיינו כשעה דלבדים בן מסיק הרב ז"ל בכ' ובכ"מ שזו היא דעת הרמב"ם ויען תורה היא וללמוד אני צריך לא בא יאשמנו השעיין אם האריך מעט בהעתקת לשון הרמב"ם והרב המגיד לבדון דידן גם אם אחרבקשה המחילה הראויה כשיב על השפקנא שהעלם ז"ל כי לזה ולזה כוונתינו לשמים כדי שתעלה הלכ' ברורה וכן יהי רצון וזה ל' הרמב"ם בריש פ' בתרא מה' כלאים כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן בד אחו' בעול' הרי זה כלאים מן התורה כיצד צמר ופשתן שטרפן זה עם זה ושע אותם ועשה מהם לבדים הרי זו כלאים טרפן וטוואם אותן כא' וארג בגד מטווי זה הרי זה כלאים · תפר בגד צמר בשל פשתן אפי' תפרן בחוט או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן או בגד פשתי' בחוטי צמר או קשר חוטי צמר בחוטי פשתים או גדלן אפי' כתן צמר או פשתים ונבסק ובקופה וכרכן הרי זו כלאי' ואפי' קשר גדול של צמר בגדול של פשתן אע"פ שהרפוהו באמצע וכן אם כפל בגדי צמר ופשתן וקשרן הרי זו כלאים שהא' צמר ופשתים יחדו בכל מקו' כיון שנתאחד כאחד ואע"ג שכל אסורין לו של תור' וכו' עכ"ל בסוף הדעת הא' והנה הרב ז"ל אחר שקיים גרסא זו שלפנינו והכריח שהיא האמתית חזר והקשה עליה ותירץ ז"ל וכו' לי שרבינו סוב' דכש דבשוע בלבד הוי כלאי' בטווי לא הוי כלאי' אא"כ היה ארוג ומלישנא דמתני' איכא למידק הכי דקתני אין אסו' משום כלאים לא טווי וארוג שנא' לא תלבש שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז פתח בטווי וארוג וסיי' בשוע טווי ונוז והיינו לומ' דהכי דבשוע בלבד אסו' מן התורה וכדקתני התם בסמוך שלבדים אסורין מפני שהם שועין מ"מ בטווי בלבד לא מחייב אא"כ ארגו ואפשר דטעמ' משו' דבתיבת שעטנז כתו' בר"ת תיבת שע בהדיא משמע דבה לחודה סגי · ואפש' דהוא הדין דבארוג לחודי' סגי כיון דכתי' בה תיבת נז בהדיה אע"פי שהוא סוף תיבה אבל תיבת טווי שאינה כתובה בהדיה משמע שהיא טפלה לארוג לומר שאינו חייב על הטווי אא"כ ארגו · ויותר יש לומר דכיון שאינו בראש תיבה לא מחייבי' עליה אם לא טוואן יחד ג"כ · וא"ש עד שיהיה שוע טווי ונוז כך פי' עד שיהיה שע או עד שיהיה טווי ונוז · ובלאו הכי צ"ל כן לדעתו ז"ל שהרי כת' בפי"ט שמסכה דשע הוא הערוך המשחיק פני הבגד וא"כ הכי מלאכות שלא כסדרן דהוה ליה למכתב שע בתר טווי ונוז · ומדאקדמי' משמע שהו' ענין בפני עצמו דהיינו עשיית לבדים שאין בהם לא טוויה ולא אריג' · ודייק' פי' זה בדברי רבינו דגבי טוואן יחד וארגן לא כתב שען וטעמ' כדפרישית ומה שדחו במס' נדה דלא אמרינן או שוע או טווי או נוז מדאפקינהו רחמנא בחד לישנא לא למעוטי שע אמרו לא טווי וארוג כדפרישית : ומצאתי לרבנו שכת' בפי' המשנה על מה ששנינו דבר שהוא טווי ונוז זהו כלאי' של תור' והוא שלא יהיו כלאי' עד שלא יהיו נחברים לא הג' ענינים כולם וכל מה שאינו כך הוא כלאי' מדברי סופרי' וזו שלב' פסוק' באמת וכן אמרו בגמ' ואם מצאת לאחר דב' חולק לא יהכם בלבך ספק שהו' שכח שהלכ' היא שאסורה במסכ' כיד"ע ע"ב וכ"א כמו שכתו' בהפך שאצל מה שכת' וכל שאינו כך

הוא

הוא כלאים מדברי סופרים · כך אמרו מקצת הגאונים וזה אבל מאמר בלתי אמיתי לא שכל א׳ מהם כלאים של תורה ומה שכ׳ בגמרא נידה איכא לשון הגמרא אבל הוא לשון איזה מפרש עכ״ל ודבריו פה בחבור א״א ליישבם כפי הנוסחא שכתב שאיכא כלאים דאורייתא עד שיהיו כחברים הנ״עניים דא״פ לאסור ליה לחייב כלבדים ולפי הנוסחא אחרת ק׳ גם כן דא״כ לא הוה ליה לכתוב טרפן וטווה אותו בא׳ וארג בגד הטווי זה הרי זה כלאים דמשמע דלא מחייב א״כ טווה וארג וקודם טרפן ואין לומר דהא או קתני · שהרי כתב וארג בגד מטווי זה ודוחק לומר דהכי קאמר צמר ופשתים שטרפן ושע אותן ועש׳ מהם לבדים הרי או כלאים כאו טרפן וטוואן כא׳ וארג בגד מא תו אריג שפשיטא שהוא חייב משום כלאים · כן הדין כשטרפן ושע אותן ועשה מהם לבדים · וכן דוחק לומר שמה שכתב בנוסחא אחרת שכל א׳ מהם כלאים של תורה לא אתא לאפוקי שע דעלה לחודה חייב אבל טווי וארוג איכו חייב על א׳ מהם בלא חברתה דליכא דשכל א׳ מהם כלאים של תורה לא משמע הכי ועוד דא״כ למה הוצרך לומר דמה שמזכר בגמ׳ נידה איכא לשון הגמרא אפי׳ את״ל שהוא לשון הגמרא אתי שפיר לפירו׳ זה ומה צ״ל שדעתו לומר דהכי דעל טווי איכו חייב אלא אם כן ארגו · אבל על ארוג לבד חייב דלפי זה ליכא דשכל א׳ מהם כלאים של תורה קאי בין אשוע בין אאריג והוצרך לומר דהשיא דנידה איכא לשון הגמרא משום אריג דקאמר התם דלא הוי דאורייתא ולפי זה מה שכתב פה בחבור וארג בגד מטווי זה · הייכו לומר דעל טווי זה · אע״פ שהוא טרוף · איכו חייב א״כ ארגו · אבל אה״כ · שעל האריג לחודיה חייב אפי׳ לא טוואו דלא גרע משיעה דלבדים והלשון הראשון שכתבתי לעיל בשם רבנו פה עכ״ל הרב ז״ל ויש להשיב על פי׳ זה תשובות תחלה שהוא דוחק לומר שפי׳ לא שכל א׳ מהם כלאים של תורה שכתב הרמב״ם כפי׳ לא קאי אלא אשוע ואריג ועוד שתחלת לשונו וסופו בחבורו מוכיח כמו שכתב הרב שבאיזה ענין שיתחבר הצמר עם הפשתן זה חבור בעולם הרי הוא אסור מן התורה וא״כ מאי שנא טווי שלא יהיה אסור א״כ ארגו אשוע וארוג שכל א׳ וא׳ לבדו אסור וחייבין עליו · ועוד כר״דק׳ו הוא הדין דכתן צמר ופשתים בשק וקופה · וכהכן שכתב עליו הסם כלאים מן התורה ומה התם שאין הצמר והפשתים מחוברים אלא ע״י השקים מבחוץ חשובים כלאים כאן שהצמר והפשתים עצמן טרופין וטווין כא׳ איכו דין שיהיו חשובין כמחוברין לענין כלאים ועוד מתני׳ דקתני איכו אסור משום כלאים אלא טווי וארוג צריכים אנו לומר כמו שפי׳ הרב ז״ל בעצמו דהכי דשוע בלבד או ארוג בלבד אסור מן התורה מכל מקום כל שהוא טווי איכו אסור עד שיהי׳ ארוג וזהו רוחק ועוד אם מטווי לחודיה איכו אסור א״כ ארגו טווי דכתב רחמנא ל״ל ומיהו לזה י״ל דאי לאו כתבים ה״א דה״ס דאסור דעתי שכא משמע שחייבין עליו ואדרבא כר׳שהוא יותר חבור משע לפי׳ כתבים רחמנא בלשון קטיעא לומר שאין חייבין עליו לחודיה כמו שדקדק הרב ז״ל אבל היותר קשה שבכולם היא שאחר שלשון המשנה הוא לא תלבש שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז היאך אפשר לומר שפי׳ או שוע או״כ ז לבד או טווי בסדי נוז דבשלמא לומר דכלהו בעינן למר כדאית ליה ומר כדאית ליה או לומ׳ דכל חד וחד לחודיה אסור ביחד אבל לחלק ביניהם מכין דהא מטעמ׳ דתיבות שע וכו׳ כתובים בסדים אם שאין כן בתיבת טווי דמשמע שהיא טפלה לאריג · מ״מ הדבר ידוע שאין זה כדאי להוציא המשנה מפשטה ולעקור מהרא מהגמרא בעבורה ואע״פ שתסא הדרשה וסברה נכונה עד מאד לא ניתן כח זה לבאים אחרים לנגוע בה אפי׳ כמלא נימא וכמו שכבר האריכנו בזה בפ׳ האחרון מזכרון הקודם · מלבד שהרב ז״ל בעצמו כתב בתחלה שיותר נראה לומר דכיון דתיבת נוז איכה בראש תיבה לא חייבין

עליה

עליו לבדו לא על ידי השווי ודווקא שוע שהוא בראש תיבה חייבים עליו לחודיה · והנה ראיתי להרב בעל בית חדש שהרבה לקיים גרסת הטור שהרב דאלו וזו היא והרמב"ם ז"ל כתב צמר ופשתים שערפן ביחד ושע אותן ועשה לבדים אין זה כלאים טרפן וטווה אותן כאחד וארג בגד מטווי זה הרי זה כלאים ע"כ וכתב הה"ל לטור ז"ל דהסברא שלישית הוא דלא כהרמ"י ודלא כר"ת והוא דכל שנתחבר הצמר עם הפשתן כשהוא בגוף אחד אם היה שוע בלבד כמו לבדים אין זה כלאים · ואם היה טווי וארג אע"פי שאינם שועין ונלקין מתחלה הרי זה כלאים והא דכתיב שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז · דאלמא דבעינן כלהו הפ"י אם היה ש"ע אינו חייב עד שיהיה ג"כ טווי ונוז ודקדק לשון המשנה בכך דפתח בטווי וארוג והיים בשוע ט"ו ונוז · לא לומר דאם היה שוע אינו חייב · אא"כ הוי כמי טווי ונוז ולעולם דטווי ונוז חייב אע"פי שאינו שוע וכתב דכך צריך לפרש גם הסוגיא בנדה לדעתי ועוד כתב פרטי כלאים דאורייתא לפי דעת הרמב"ם והעלה ז"ל דלבדים אינם אסורים מן התורה אפי' לדעת הרמב"ם ובמחילה הראויה מכ"ת קושיא עצומה בפי' זה · חדא שהוא ז"ל לא ראיתי שתרץ כלום לדקדוקי הרב שמהם הוכיח שא"א שתקיים גרסת הרמב"ם כמו שהיא כתובה בטור שלפנינו · ובמקום אין זה כלאים צ"ל הרי זה כלאים וראיותיו מתחלת עד וסוף לשון הרמב"ם בעצמו במ"ש שכתב בתחלה כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חבור בעולם · הרי זה כלאים מן התורה וכתב בסוף תפר בגד צמר בשל פשתן וכו' הרי זו כלאים שהא' צמר ופשתים יחדו מ"מ כיון שנתאחד · כאשר משמע דבאיזה ענין שיתחבר הצמר עם הפשתן צד חבור בעולם הרי הוא אסור מן התורה עוד כתב ז"ל בכ"מ דאם הגרסא היא אין זה כלאים מאי קאמר הרי שהכינו לבדים אסורין מפני שהם שועים ואין לומר דאין זה כלאים דאורייתא קאמר דאין זה במשמע וכו' פשוט דטעמא הוי · א"כ הכי הו"ל אין זה כלאים מן התורה או הרי זה כלאים מדברי סופרים או מדבריהם כדרכו ז"ל עוד הביא הכר לדבר מנוסחת הראב"ד שהיא כנוסחתינו שכתב א"א לבדים אינם מן התורה שאינם טוויים לא שוע בלבד ע"כ זהו מה שהרב ז"ל ועוד כך להקשות על גרסא זו קושיא א' והיא דכיון שכתב הרמב"ם שהצמר שנתחבר עם הפשתן צד חבור בעולם הרי זה כלאים מן התורה ובא לפרש אחריו בצד · היאך יחבור בתחילה אפי' בדרך שלילה · מה שאינו כלאים מן התורה לא הזכירו ושום היה לו להזכירו אחר כך אבל מה שהוא מותר מן התורה ואסור מדברי סופרים וגם פי' הגרסא שפירש ז"ל קשה להולמו · חדא מדין דכתן צמר ופשתים בשק וכו' שהקשינו ג"כ ממנו לפי' הר"ב ז"ל ועוד אם שוע לחודיה אין בו אסור כלל מן התורה והכל הולך אחר טווי ונוז שוע דכתב רחמנא ל"ל ואין לומר בזה מה שאמרנו גבי טווי לשיטת הרב דאצטריך קרא למכתביה בלשון קטיעא ללמדנו שאין חייבים עליו לחודיה · דהאכי התם דלדידיה ז"ל שוע ונוז כל חד וחד אסור מן התורה ולעו' אצטריך למעוטי טווי כדאמרן לעיל מה שאין כן הכא דבעינן תרוייהו טווי ונוז ועוד דשוע תיבה שלמה היא ובראש תיבת שעטנז כמו שדקדק הרב ז"ל ובמאי אמעיט לומר דצריך שיהיה בהדי טווי ונוז · ועוד הסוגיא דסוגייא דנדה אינו יודע ליישבה כלל לפי זה · דהא אמרינן התם דמדאורייתא שעטנז כתוב עד שיהיה שוע טווי ונוז וא"כ מנא לן דבטווי ונוז לחודיה חייב ולומר דהכי קאמר עד שיהיה שוע או עד שיהיה טווי ונוז כדבעי למימר הרב כבר כתב דשוע לא הוי מן התורה וכ"ש דלא מצינו לומר דהכי קאמר עד שיהיה שוע וטווי או עד שיהיו נוז לחודיה דלדידיה אין א' משניהם כלאים מן התורה · אשר ע"כ אחר נטילת הרשות מאת יקר תפארת חכמתם וחסידותם צר' לומר שהרמב"ם סובר שדבר תורה כל שהוא שוע או טווי או נוז הרי הוא כלאים וזה הוא שכתוב

בפי׳ בכ״א שכל א״מ שם כלאים של תורה וזה הוא שכתב בחבורו כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן כבר חבור בעולם הרי זה כלאים מן התורה ומ״ש ערמן ותווה אותן בא״ו וארג בגד מטווי זה או א׳ קתני ומ״ש כתב וארג בגד מטווי זה · משום דהתם אריגה בתר טוויה בתחלה היא ואח״כ דחייב משו׳ כוז כל שהוא וארג צמר ופשתן כא׳ אפי׳ שלא היו שועים וטווים בתחלה · לא לפי שהדבר רחוק כדאמרן כתב הרב מטווי זה · ולומר שהוארג צמר ופשתי׳ שכל א׳ טווי בפני עצמו יהא אסו׳ הדבר מבואר ממה שכת׳ בסמוך שהתפירה והקשירה הוי חבור בכלאים ומכ״ש שהאריגה כדברי׳ הנו׳ דלעיל ומתני׳ דקתני אין אסו׳ משום כלאים לא טווי וארוג או זה או זה קאמר והא דלא קתני שוע בהדייהו מפלפולו של הרב נלמד תשובה לזה והוא שהתנא נקט דווקא או השתים משום דהא׳ דהיינו טווי אע״פי שמשמעה ידוע איננה מפורשת בתיבת שעטנז והשנית דהיינו נוז אע״פי שהיא מפורשת אין משמעה ידוע שעוד היום יש מפרשים אותה מלשון שזירה כדאמרן אבל תיבת שע הרי היא מפורשת וגם משמעה היא ידוע · אמנם מה שהביא הרמב״ם לזה אחר שנאמר שהוא לו בודאי הרבה ראיות ראויות אליו ושימות מנא כוונתיה דמר · אכתבו בשם ה׳ אקיכו כזכיר שתים שלא אולי הן מקצתם ולא כן׳ · הא׳ מהא דקיימא לן בכולא תלמודא הלכה פסוקה וברורה · דכלאים הותרו בציצית בתכלת האמורים במקומם כדאי׳ בפ״ק די״ט ובפ׳ התכלת ובפ׳ ר׳ אליעזר דמילה ובפ׳ שני נזירים ואין בזה ספק כלל וכפקא לן הא התירה בפ״ק דיבמות דאמרינן התם במסקנא כד מהדרינן בתר קרא למשמע מינים דאתי עשה ודחי לא תעשה גרידה אלא לעולם מקרא קמא וכו׳ א״כ לכתוב רחמנא לא תלבש צמר ופשתים יחדו שעטנז ל״ל ש״מ לאפנויי · כלו׳ למדרש סמוכין דגדילים תעשה לך כדאיתא התם ואקשינן עלה ואכתי מבעי ליה עד שיהיה שוע טווי ונוז ומהדרינן לא כולה משעטנז נפקא ופרש״י ז״ל כולה משעטנז נפקא דהאי לאפנויי לחוד לכתו׳ לא תלבש כלאים צמר ופשתים · ומדאפיק רחמנא בלשון שעטנז דרוש ביה כמו הא ע״כ ולכאורה פי׳ זה צ״ע · דסוף סוף כיון דתיבת שעטנז כולה לשוע טווי ונוז אתא ואכתי הפנאה למדרש סמוכים מנא לן · אם לא שנדחוק ולומר דנפקא ליה מדלא כתי׳ שוע טווי ונוז בהדיה כדכתבו התו׳ ז״ל ורש״י ז״ל לא חשיש למילתיה דא״לי כ״ל פשיטא וז״ל התו׳ כלה משעטנז נפקא מדכתיב שעטנז ולא כתיב כלאים שמעינן שוע טווי ונוז ומדלא כתיב שוע טווי ונוז בהדיה שמעינן דלאפנויי קאתי למדרש סמוכין וכו׳ כלו׳ דהוה ליה כעין מדשני קרא בדבוריה · דא״כ היכי אמרינן התם בפ׳ האשה דהלכה כמר זוטרא דמאורייתא כלהו בעינן שוע טווי ונוז ויהיב טעמא מדאפקינהו רחמנא בהדא לישנא דלעולם אימא לך דכל חד וחד לחודיה אסור ומ״ט אפקינהו רחמנא בהדא לישנא לאפנויי ולמדרש סמוכין כדאמרינן הכא ומהא דן הרמב״ם דליתיה להא מימרא · הרי זה ששנית מהשיא ברייתא דתורת כהנים דהביא רש״י ז״ל בפי׳ קדושים שכן שנינו שם ובגד כלאים מה ת״ל לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן ת״ל בגד · אין לי אלא בגד מנין לרבות את הלבדין ת״ל שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז וכו׳ והנה פשטיה דברייתא משמע דשוע או טווי או נוז הוי מן התורה כדכתב הרב מזרחי ז״ל והרב אשי דאותיב הכי למר זוטרא בפ׳ האשה ולפיכך הלבדים אסורים מפני שהם שועים ואף כי הרמב״ן ז״ל פירשה באופן אחר דאתיא אליבא דהלכתא דהתם דמן התורה בעינן כלהו מ״מ פי׳ רחוק ואין לשון הברייתא סובלת אותו בריוח כמו שכתב הרב ז״ל ולכן העלה פי׳ הברייתא כדאמרן דאו או קתני · והביא ראיה מרבינו הלל שגם הוא ז״ל הבין כך והקשה עליה מהשיא דפ׳ האשה והניח הקושיא בתיקו · גם הוכיח שסמ״ג ז״ל הכי ס״ל מדלא הביאה

ובספרו

שספרו לפרשה כפי' הרמ' כן שלא תראה כחולקת על מר זוטרא דהלכתא כוותיה ע"ש · ולפי דרכו למדנו
שגם הרמב"ם סובר כן וכן פסק ועם כי הדבר פשוט מאד שאין להרהר אחר פסק דין דגמר' לא המימרא
ולא הברייתא ולא המשנה כי כל יקר ראתה עינכם מ"מ ראה הרמב"ם שאין בידינו לפרש תיבת שעטנז
דכתב רחמנא אבל לא יעלה עליך אל כפי' הברייתא ועשה ראיה זו הכיך לקודמת והעלה דהשיא דכידה
איכו לשון הגמרא אל לשון איזה מפרש וזה לשון הרב מזרחי בזה ואע"פי שזאת הברייתא איכה אליבא
דהלכתא שהרי העלו בגמר בפ' האשה דהלכתא כמר זוטרא מדאפקינהו רחמנא בחדא לישנא דאלמא
כלהו בעינן מ"מ רש"י ז"ל הביא הברייתא הזאת בפי' מפני שלא מצא ברייתא אחרת לפרש · למה בא
המקרא בזה והלא כבר נאמר לא תלבש שעטנז אל זו וכו' · והרמב"ם ס"ל דהלכה היא מאי טעמא
גופא כדאמרן הלו' דאי לא הוה כתי' שעטנז אל הוה אמינא ה"א דכלהו בעינן מדאפקינהו רחמנ' בחדא
לישנא כתב תרי זמני לומר דאפי' כל חד וחד לחודיה אסור ואין לומר דהכתי אצטריך תרוייהו חד
להעלאה וחד ללבישה כדאמרינן בפ"ק דיבמות לעיקרא דאסורא הא ליתא שהרי מלבישה דהפים
הבייתה · כדאית' התם ואפ"ה איכא אסור לפי הקס"ד אל שוע טווי ונוז כאחד · כשמע בהכ"ם דה"ה לכלאים
דכתי' בהעלאה · דלא כפישא הכייתא · וכשם שבלבישה אין אסור משום כלאים אל צמר ופשתים ולא
שאר מינים ה"ה בהעלאה כמו · אל ודאי דלדרשה זו הוא דאתא לומר דכל חד וחד אסו' ולשון הברייתא
דייק דקתני ובגד כלאים למה נאמר לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו וכו' ולכאורה
יש לתמוה על קושיא זו שאין דרך המקשן לשאול יתור מקרא קמא דהא לגופיה הוא דאתא אל מקרא
ב' כדאיתא בגמרא בכירון זה · ואב"א משום דמופנה מכדי כתי' ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך
לא תלבש שעטנז ל"ל וכו' אלא דלפי מ"ש יפה שואל ויפה דורש דמשמעה אל השתי תיבות דבגד ושעטנז
אי כתבו להביא קולות האמורות בלבישה לא צריכי כדאמרן ואי להחמיר עליה אין זו סברא כלל · חוז
בפישה הכייתה חז לא כפישא הכייתה · ותירץ מה שתירץ : הראיה הג'מן הירושלמי שהביא רבינו
שמשון ז"ל בפי' המשנה דקאמר עלה · כתני שוע ולא כיתני טווי · אילו תכן שוע ולא תכיא טווי · הוינן
אמרין טווי מותר מתני' לא אמרה כן · אל אין אסור משום כלאים אל טווי ואריג כיתני שוע ולא כיתני
נוז אילו כן אמרין כתמותר מתני' לא אמרה כן אל פיו של צמר ושל פשתן הם' מפני שהן חוזרי' לאריג
כתני נוז ולא כיתני שוע אילו כנסינן אמרין שוע מותר מתני' לא אמרה כן אל לבדים אסורי' מפני שהן
שועים ע"כ ולכאורה מדמקשי ליתני כך ולא ליתני כך משמע שכל א' וא' אסו' בפני עצמו מן התור' שהרי
מתני' בשל תורה מיירי · ואם אתא לאחר הפירושים ז"ל דבעינן כלהו למר כדאית ליה ומר כדאית ליה ·
מה קושי' והלא א"א להכות זה בלא זה שאם חסר א' מהם אין כאן כלאי' מן התור' וכן מפירוקא משמע
דכל חד וחד אסו' מדאמרינן כתני כך ולא כיתני כך ומהדרינן דהוה אמינא שהוא מותר מן התור' דהם
משתעי מתני' כדאמרן ואיכו כן שהוא אסור דאסו' בעינן הוא' הוא דהייכו מן התור' ואפי' א"י קא' דאסור
מדרבנן מן הלבדים שאין בהם לא טוויה ולא אריגה · וקא' כיתני נוז ולא כיתני שוע אילו כ' הוינן אמרין
שוע מות' מתני' לא אמרה כן אל לבדים אסורים מפני שהם שועין אבל לדעת הרמב"ם כר' דאתי שפיר
דהואיל וכל חד וחד לחודיה הוי כלאי' הוה מצינן למיגמר בדרך היקש ומבר' חד מחבריה ולמה לי' למתני'
כלהו מהד"דבריבי למתני כלהו דאם לא כן הבוא דלא הוה הכוי במתני' הוא אמינא דמות' ואיכו כן ואמנם
דרך לימוד שאיסו' זה מזה והטעכה עליו התם בגמ' שהכי הבדדין כי הוא דבר קל למצוא ואין להאריך בזה
ויש לתמוה על רבינו שמשון ז"ל שהביא הירושלמי זה ולא פי' בו כלום ולכאורה גם לפי' קמה קושי' ופירוקא

כדאמרן

פדאמרן וגם בראיה זו צריכין אנו לומר מה שאמרנו בסמוך על ההיא ברייתא דת"כ · ויש עוד כדעות
ראיה לדעת הרמב"ם ז"ל והיא שממקו' שהתחילה משנתינו לפרש אסור כלאים מן התור' עד סוף הפרק
כלהו בבות בשל תורה הולכות ועוסקות כמו שהוא נקל להבין ממה שכתב הרמב"ם בחבורו ופי' הרב
ז"ל בכ"מ מה שאין כן לשאר הפוסקים ז"ל דפתח בשל תורה והולך ומסיים בשל סופרים · ויש דרך לומר
דלדידהו קצת בבות הם של תורה וקצתן מדברי סופרים ואע"פ שאין מזה קושיא והכרח הא מיהא דקדוק
הוי וזה הוא מה שנראה לע"ד לדעת הרמב"ם ז"ל · וא"כ מתני' וגמרא דילן וגמרא דבני מערבא וברייתא'
דת"כ עם שאר ראיותיו טובות ונכוחות שלא הגעתי אליהם הביאו לפסוק מה שפסק ז"ל · הכלל העולה
דלרש"י ז"ל לא מצאנו לו חבר אלא הריב"ן בלבד · שהביאו התו' ביבמות בד"ה עד שיהי' שוע וכו' ומ"מ הר'
שחזר בו בפי' על התורה שכתב שם ז"ל ואומר אני נוז לשון דבר הנמלל ושזור זה עם זה וכו' וז"ל הרב
מזרחי · הרמב"ן ז"ל סובר שפי' הרב · פה במלת נוז הוא כפי' שפי' בגמרא נוז ארוג · שכן כתב בהדיא וכפי'
הזה כתב עוד בפירושיו בגמרא ולפי' טען עליו ואסר הכבר הסיבו עליו בגמ' שאין פי' עולה וכו' אבל
אם נפרש דברי הרב שכתב שהוא מדבר על חוטי הצמר והפשתים הטווים שצריך שיהיו שזורי' זה עם
זה אין שום א' מהטענות נופלת עליו · וכך נראה מדברי הסמ"ג במצוות לא תלבש שעטנז שכתב
תחלה · ופרש"י בפ"ק דיבמות דמן התורה אין חייב משום כלאים עד שיהיה הצמר והפשתים יחד
מתוקנים במסרק שוע לשון חלק ומתרגמינן שעיע · טווי שיהיו שניהם טווים יחד ונוז שיהיו שניהם
ארוגים יחד והביא כל הקושיות שהקשו עליו ואח"כ הביא מה שפירש ר"ת ואמר ופי' ר"ת דנוז הוא מושזר
כדתנן נלוז ומליז · דנלוז מעוקל כמו חוט שושזר וכתב אחר זה וכן פרש"י בפי' החומש כמו חזיין לכחזי
דאית בהו משמע דס"ל דפי' בפי' החומש אינו כמו שפי' בגמרא נוז ארוג · אלא מושזר כפי' ר"ת וכך הר'
הלשון רש"י בעצמו שכתב שזור זה עם זה · והתימה מהרמב"ן ז"ל היאך חשב שיהיה מה שפי' פה כפי'
בגמרא עד שטען עליו מה שטענו עליו בפי' בגמרא וכי יעלה על הדעת שיהיה פירו' שזו' זה עם זה
ארוג · ועוד אפי' את"ל שמה שפי' כאן הוא כמו שפי' בגמרא עדין יכולין אנו לפרש שאין שום אחד
מהטענות שטען הוא עליו שם והטענו עליו שום טענה וכו' ואף כי הוא ז"ל הלין בעד פירוש הא' כבר
הודה שפי' בחומש אינו כן · וגם לפי חלוקו עדין לא מצאנו מי שסובר כוותיה · גם מה שפירש בכתוב
דלא תלבש שעטנז דחוק הוא וע"ש · ולרבינו תם ז"ל מצאנו סוברים כוותיה · הרמב"ן בפי' התורה
וכן נר' מדברי הרשב"א בריש סימן ס"ם · והסמ"ג בלאוין רפ"ג והרא"ש בהדיא פ' האשה נר' שהוא מסכים
נ"ב לכך כמו שכתב הרב בב"י בריש סי' ש' · והנה לרבינו שמשון ז"ל מצאנו לו חבר הרמ"ה שהביאו
הרבינו ירוחם · בכ"ע · וא"כ כמו שכתב הרב ז"ל שם בב"י ואין צריך לומר הרמב"ם דס"ל כוותיה לענין
דינא שהוא היותר מחמיר ואתי ככלהו שאמנם לרמב"ם ז"ל לא מצאנו לו חבר איברא דלפי' הרב
מזרחי בדעת רש"י כל שהצמר והפשתן ניכרים ועומדים בעינם וחוברו שניהם יחד מ"מ אינה חבור
שיהיה נראה שהניחם ז"ל מודים בזה שהוא כלאים מן התורה · יע"ש · וכל המחלוקות הללו בכלאים
של תורה הם שנויות אבל מדרבנן כל שהוא שוע או טווי או נוז הרי זה אסור וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל
והיא מהנה פשוטה הלבדים אסורים מפני שהם שועים וגמרא ערוכ' דפ' האשה שכבר הזכרנו כמה
פעמים כמו שכתבו ז"ל ואין בזה מחלוקת כלל מעתה כמצינו למדין שהצמר והפשתן שהיו שועים יחד
ואח"כ טווין יחד ואח"כ ארוגין יחד הרי אלו כלאים מן התורה לכ"ע · לא היה בהם כי אם צד א' ·
או שועין יחד או טווין יחד או ארוגין יחד להרמב"ם אסור מן התורה ולכ"ע מדרבנן · היה הצמר שוע

טווי

שזוי ושזור לבדו וכן הפשתן ושוב חוברו יחדו ע"י אריגה. או קליעה. או תפירה או קשירה. וכוונה לכ"פ ואפי' לרשי ז"ל אחר שחזרה · אסור מן התורה · וקודם שחזרה מודה בכל זו חוץ מבאריגה מטעם שכתב הרב ז"ל לא היה שנאמר שזור אלא שוע וטווי בלבד וכן הפשתן ונתחברו זה עם זה להרמב"ם ורבנו שמשון והרמ"ה ז"ל ורע"י אסור מן התורה ולרבנו תם וסיעתו מדרבנן היה שנאמר שוע. או טווי בלבד ונתחברו זה עם זה להרמב"ם ורמ"ה כפי' הרב אסור מן התורה ולשאר המפרשים ז"ל מדרבנן · ועתה אחר שנתבארו חלוקי הדין שלפנינו יש לתמוה מאד מאד על כמה מקומות שבעו"ה אין חוששים לאסור זה של שעטנז · והוי בעיני רובה כהוראה בעלמא וכדברי רשות שכל הרוצה ליזהר יזהר ושאינו רוצה אין עליו עון אשר חטא ואין אדם יכול לעמוד על עקר בטול זה ומאין בא והנה ביותר שנהגו לתפור העורות התפורים בפשתן תחת בגדי צמר אע"ג דלהרמב"ם הוי כלאים מן התורה וה"ה לרש"י כפי מה שפי' בו הרב מזרחי ז"ל אין עליהם תלונה בזה · שיש להם חכמי ישראל על מי שיסמוכו · כבר שביאם הרב ז"ל בפי"ס' · ומ"מ אי איפשי שלא לחון בעקר הדבר במקומו · והוא ברבנו שמשון ז"ל בפי' המשנה שממנו למדו כל הבאים אחריו לא מצאתי לו ראיה מפורשת ביתר הזה לא שכן התפשט המנהג · וכשתיוע ממנו והוא תמוה בעיני · וכן ראיתי להרא"ם ז"ל שכתב עליו בתשובה כלל ב' סימן ה' ז"ל כי רבנו שמשון פי' וכו' וכל זה פי' בשביל המנהג שנהגו היתר בעורות התפורין בחוטי פשתן לחברן תחת בגדי צמר וכו' וז"ל כמו שהעתיק הרב ז"ל לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן שלא יעשה אדם חגורו של צמר וחגורו של פשתן ויקשרם זה בזה ואפי' יש ביניהם רצועה של עור אסור כגון רצועה של עור שמשיחות של פשתן בראשה אחד · ומשיחות של צמר בראשה האחר וכשחוגר זה קושר ב' ראשיה של צמר ושל פשתן ביחד · דאי לאו הכי פשיטא דשרי · ופוק חזי מאי עמא דבר · הסרבלין שלנו של צמר וגם בהם עורות של עלאים או של שפכים תפור בפשתן ושאי דתניא בתוספתא דאסר חלוק של צמר גמלים וארנבים וארג בו חוט א' של צמר בצד זה וחוט א' של פשתן בצד זה · לא קשה מידי כדפרישית לעיל והוא בסוף מסכה ראשונה ז"ל שם פי' כששני החוטין של צמר ושל פשתן זה אצל זה אבל אם זה בצד א' של חלוק שכלו צמר גמלים וזה בצד אחר מותר ע"כ ופי' בין במשנה בין בתוספתא מתמיה · א"ת במשנה מאי אע"פי דקתני · אע"פי שרצועה באמצע ומה בכך אם בראשה הא' יש צמר ובראשה הב' יש פשתן והוא קושר שני הראשים ביחד מה הפרש יש שתהא הרצועה באמצע או לא כדי שנוכל לומר לא מיבעיא כדרך כל אע"פי סוף סוף צמר ופשתים יחדו ישנן כאן וא"ת בתוספתא היאך אפשר לומר דחוט א' בצד זה וחוט א' בצד זה דקאמר פי' זה אצל זה דאין הלשון משמע כן ואלו הרמב"ם מפרש שתיהן משנה ותוספתא כפשוטן וכמו שכתב הרא"ם והרב בבית יוסף ומינה בנדון דידן דחבור עורו של פשתן שהוא אסור מן התורה וכבר הביא שם הרב לשון ת"ה שכתב אמנם מצאתי תשובת מהר"ם שכתב דברי ר' שמשון ומסיק עלה דהוא היה מחמיר בדבר וכן הוגד לו משם ה"ר חזקיה שהיה מחמיר כמו כן ע"כ וז"ל הטור והרמב"ם כתב גדיל של צמר בגדיל של פשתן אסור אע"פי שהרצועה באמצע וכתב א"א הרא"ש ז"ל על דבריו ולא תלה הטעם מפני שקושר ב' ראשים כא' וכראה מדבריו שהוא אוסר אפי' לא קשר ב' ראשים כא' וכן כתב העושה בגד כלו שצמר גמלים או קנבוס וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה אסור ולא השיב על דבריו והיה חוכך להחמיר בדבר ולכך היה מחמיר על עצמו ולא היה תופר עור התפור בפשתן תחת בגד של צמר לפי שהתפירה מחברת העור · ובגד שצמר ביחד אבל לא היה מורה לאחרים · והרא"ן התירו לגמרי וכן נוהגין ע"פ

וא"כ מצינו לומר שכל המחמיר תבא עליו ברכה · וכ' המיקל אם ישמע בקול מוריו · טוב ללמדו לתקן מלבושיו אליבא דכ"ע בדבר קל כזה וכמעט שאין בו חסרון כיס · ואם לאו מוטב שיהיה שוגג בהתם כדברי הרבני' המתירי' ז"ל ואל יהיה מזיד בדברי האוסרים · אבל אחמיר אכתוב על המה קולות שלא כדין אשר ראינו בענין כי אם יאמרו התופרים בגד פשתן הוא · תחת בגדי צמר של דעת כל חכמי ישראל יש איסור בדבר מהם של תורה כהרמב"ם ורבינו שמשון והיעתם · ועם מגל דבריהם הר"ת והרמ"בן והיעתם אם היו שזורים לכ"ע הוי אסורו משל תורה כמו שאמרנו ומה ידברו התופרים בגדי צמר בחוטי פשתן שאסורו כאסור הקודם למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה לא שבזה הדבר קרוב ל אסור תורה יותר לכ"ע דהתם חוטין שזורים הם · ומה יצטדקו הלוקחים בגדי צמר מן הגוים שחזקתן תפורים בפשתן וצריכים בדיקה ולובשים אותם כמות שהם · ומוכרים אותם לישראל כך · ועוברים משום ולפני עור לא תתן מכשול · ומהם בעלי חנויות שיש להם חדרים מלאים מבגדים כאלו הלקוחים מן הגוים ופעמים לובשים זה · ופעמים זה הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם ואם צריכים לצאת לשוק אינם חוששי' ליטול גלימה משם וכיוצא · להעלותה עליהם ומשכה שלימה שבינו אין עראי לכלאים · וז"ל הטור בסוף סי' ש"ב כל המקומות שהפשתן מצוי בהם · הלוקח שם בגדי צמר מן הגוים לא ילבשם עד שיבדקם אם תפורים בפשתן · ואפי' אם הגוי מסיח לפי תומו שתפרן בקנבוס אינו נאמן וכתב א"א הרא"ש ז"ל · והאידנא פשתן מצוי בכל הארצות הלכך הקונה בגדים מן הגוים צריך להתיר תפירתם ולתופרן בקנבוס · ע"כ גם הרב העתיק דברי הרמב"ם שכתב שהם הלוקח כלי צמר מן הגוים · צריך לבודק יפה יפה שמא הן תפורים בפשתן ע"כ והוא דין פש"ט · ומה יענו הכזרים מכל אלה הדברים · הכלו נותנים הבגדים לגוי ואומרים לו שיתפרם בחוטי קנבוס · ואמירה כזו מסורת הדין אינה דיה להוציא מידי ספק אסור כמו שהוא פשוט בספריהם ז"ל ואני מעיד על ג' חכמים שהיו דרים ב"ב מקומות · ראוים לכתרה של תורה ומדקדקים במעשיהם שפעם א' בעל כרחם ולפי צורך השעה נתנו בגדי משי לחייט גוי לתופרם כשתמה בחוטי משי · שלא היה נ"כ כזה לא חששו רחוקה ושוב בדקו אחריהם וכל א' מצא בשלו חתיכות קטנות של בגד צמר תפורות זו בזו בחוט פשתן שתפרן החייט בבגדים ליותר חזוק · אז כדברו ירא' ה' ונשאו ק"ו בעצמם אם בכלים שאין דרכם בכך ואין לחוש לחוטי פשתן נמצא כזה · בבגדי צמר שהחששה קרובה עאכ"ו · שהרי החייטים יושבים ולפניהם כמה מיני בגדים של ישראלים ושל כותים ועל הרוב רובא דכותים הם · ולוקחין חוט של פשתן בעד של קנבים · ותופרין בו כי מה איכפת להם · וידוע שהוא' א' מפסיד את הכל וכ"ש במה שכתב הרב בעל הכנה"ג בשם הרשב"א ז"ל שאע"פ שהפשתן יותר ביוקר מהקנבוס אין הכותי נאמן לפי שנקל לתפור בפשתן מבקנבוס ויוצא שכר הקנבוס בהפסדו ויותר ממה שמרויח החייט בדמי הקנבוס יפסיד בעמל תפירתו כי יתפור בפשתן בשעה מה שלא יתפור בקנבוס בשעה וחצי עיין שם בתשובתו ז"ל גם הנסיון שכתב בשם ה"ה דחוט של פשתן כשידליקנו כבה מיד ושל קנבוס הולך ונשרף אינו זה כמו שהוא ז"ל בעצמו כתב לא נאמן לכותי חוטי קנבוס לא באומר לו שיתפר בהם דלכ"ע אסור ואפי' בזה כתוב שהרשב"א ז"ל לא ס"ל הכי · והוא בעצמו מסיים בה · ובעל נפש יחיש בדבר מלבד כי אין הנסיון הזה בחזקת בדוק · שכמה פעמים נמצא הדבר להפך של פשתן הולך ונשרף ושל קנבוס כבה מיד והכל כפי שזירת החוט והצבע · כמו שניסוהו כמה וכמה גם החייטים ישראל בעו כותינו הרבה יש שחשודים על הכלאים ומקלקלים בתפירתן במתכוון ושלא במתכוון וצריך לחוש ולחקור אחר חייט כשר וירא חטא סוף דבר עוונותינו הטו אלה שנמצא בזה

בעדת

בעדת ישראל שהשוכר והלוקח והחייט המכשלה הזאת תחת ידיהם · ולא חששו לחוק גמור מן דולי שהתורה אסר עליו כאמר שהרואה כלאים של תורה על חבירו ואפי' היה מהלך בשוק ואפי' היה רבו שלמדו חכמה קופץ לו וקורעו מעליו מיד כי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב · · ואם היה עליו שעטנז של דבריהם ממתין לו עד שמגיע לביתו ועינינו הרואות מזה ומזה ואין שולח יד ואין פוצה פה · לכן אליכם מורי ורבותי · לצאת לע"ה וכל מי שיש בידו למחות יבא וימחה כי הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו · ידבר נא כל א' וא' דברים מרובין וטובים בענין תועבת הכלאים מעם ה' וישמיע ברבים את האסור החמור ולא יראה ולא מצא עוד בעדה הקדושה ואחרי ההתראות והאזהרות הראויות אם אז יראה עוד בבגד ישראל ענוש יענשו אותן לפי ראות עיניהם השפוטות למעלה אל ה' אלקינו · ובכן כל העם ישמעו ויראו · וכיוצא בזה שנינו בריש שקלים בא' באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים וכו' · אמר ר' יהודה בראשונה היו עוקרים ומשליכים לפניהם משרבו עוברי עבירה היו עוקרים ומשליכים על הדרכים התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה · גם במכוון מלאכתו במועד שנינו דפ"ב דמועד קטן וכו' אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו · ופירש בו ז"ל שב"ד מאבדין אותו מלאכה ממנו · ומפקירין אותה לכל ואם היה עושה מלאכת אחרים כגון חייט או סופר משמתין אותו ומסלקין אותן וכבר נפסק הדין בעונש המוכר דברים האסורים וזה לשון הטור ז"ל בס"ס קי"ט שמוכר דברים האסורין מעבירין אותו ומשמתין אותו ואין לו תקנ' ליקח ממנו עד שילך למקום שאין מכירין אותו · ויחזיר אבידה בדבר חשוב או ישחוט לעצמו וימצא טריפה לעצמו בדבר חשוב שודאי עשה תשובה בלא הערמה כיון שאינו חס על ממונו ע"כ ולדעתי תקון החייט הוא תיקון גדול לעשות מצוה זו כתקנה ראוי לומר שבכל מקום שיהיה בו חייט ישראל יתנו לו הבגדים לתופרם על ידו · וילמדו אותו הדינים הצריכים לכך כדי שלא יכשל בדבר הלכה · כי סוף סוף שארית ישראל לא יעשו עולה ולא תצא תקלה מתחת ידיהם ואזן שומעת לא תלבש שעטנז · תוכחת חיים תשמע ותבוז ולעם הנכרי לא ירגילו עצמם ליתן את בגדיהם כי הם מחליפין ומקלקלין ואינם נאמנים ותקנתם למראי' העין ביופי החתוך זו היא קלקלתם לנוי הנשמה בבעור התפירה שהיא סורה · ואם האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב · ואלינו אנו חייבים לנשוא את נפשינו ולהעלות מחשבותינו בכל דרכינו · ומצוה גוררת מצוה כי המשכה אחיו העני העומד על מלאכתו להשתכר ולזון עצמו ובני ביתו מיגיע כפיו ומחזיק בידו הרי זו מעלה ראשונה · שאין למעלה ממנה ממעלות שמונה שבצדקה כמו שמנאן הרמב"ם ז"ל בהלכות מתנות עניים · ועוד כת' שם ז"ל צוו חכמי' שיהיו בני ביתו של אדם עניים ויתומים במקו' העבדים מוטב לו להשתמש באלו ויהנו בני אברהם יצחק ויעקב מנכסיו · ולא יהנו בהם זרע חם שכל המרבה עבדים בכל יום ויום מוסיף חטא ועון בעולם · ואם יהיו עניים בני ביתו בכל שעה ושעה מוסיף זכיות ומצות · וידוע מה שכתב רש"י ז"ל בשם המדרש בפ' הר סיני אבל וכי תמכרו ממכר לעמיתך וכו' ז"ל כפי פשוטו כמשמעו ועוד יש בו דרשה · מנין כשאתה מוכר מכור לישראל חבירך ת"ל וכי תמכרו ממכר לעמיתך מכור ומנין שאם באת לקנות קנה מישראל חבירך ת"ל או קנה מיד ע"כ ובמקום שאין חייט ישראל מצוי יבא זריז במצוה ויביא החייט הנכרי לביתו ויפקח על מלאכתו וכו' ראיתי רבותי נוהגין וכן הייתי נוהגים בפניהם ואם גם תיקון זה אי אפשר לו לעשותו לפחות ימעט בעון ויתפור בגדיו בחשי · ויהיה מיירא את הנכרי על זה שאם ימצא דבר שלא כרצונו לא יתן לו עוד בגד לתפור וכיוצא וכל מעשיו יהיו לש"ש ·

גם ראוי לתקן ענין הקובעים שנוהגים בקהלות לתפור תחתיהם בגד משי או חתיכה של עור ואין הרבה נזהרין בחוט שתופרין בו שיהיה כשר לכך · ועל הרוב הכי בעי׳ שיהיה דינו הם ואסור לכ״ע מדרבנן ולהרמב״ם ז״ל דסבירא ליה דהלבדין אסורין מדאורייתא אין חלוק בין שיהיו קשין או רכין · כמו שכתב הרב ז״ל אליביה ובשם הטו׳ והרא״ש ז״ל הביא ראיה מוכרחת דכלאים של תורה לא שני לן בין קשין לרכין. והנה תקון הדבר קל ומצוי לכל אדם כי בפרוטה א׳ שיקנה מחוטי משי די ונותר לתפור בהם קובע א׳ ומי הוא מישראל שלא יוציאהו להוציא עצמו מאיסור ודאי או ספק והשירגים הכותי המוכר שיסרו הקונים מקפידים בדבר והוא אותו על כך ומכינים לפניו לקנות ממנו בעבור כך · כי כן ראוי לעשות אע״פי שכל א׳ יכול לתקנו בביתו בעבור תיקון הרבים · הוא משם והלאה יתפרם בחוטי משי ויש תרל לכבות רצוי לקונים וברכות לראש צדיק · ברוך אלקינו אשר קדשנו במצותיו וסוד חוקיו הודיע ליראיו לפני כסא כבודו אחלי יכונו דרכינו לשומרם לעשות רצונו כאשר חפץ וכן בשלם הפ׳ הזה · ותהלה לאל שהאורנו הולכי ממנו כל טוב סלה :

פרק ב׳ בענין לאו דלא יהיה כלי גבר על אשה וגו׳

כל ימינו בנעורינו בדברי הגה״אשכנזה בסוף א״ח ס׳ תר״צו · בשם מהר״י מינץ ז״ל מה שנהגו ללבוש פרצופין בפורים וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר אין איסור בדבר מאחר שאין מכוונין אלא לשמחה בעלמא וכן בלבישת כלאים דרבנן וי״א דאסור אבל המנהג כסברא הראשונה וכן בני אדם החוטפין זה מזה דרך שמחה אין בזה משום לא תגזול הואיל ונהגו כך ובלבד שלא יעשו דבר שלא כהוגן ע״פ ז׳טובי העיר ע״כ ובנ״א הדברים תמוהים הם שיעקר לאו גמור מן התורה בטענה שאין מכוונין אלא לשמחה בעלמא ונע״ה תחת כמה. יש כוונות לא טובות ומעשים קשים כמו שיד ע׳ יצא בהמוך בע״ה וראינו לחז״ל שתכאים ואמוראים אשר שית כח בהם לכנוע בגופי התורה שתמיד בכל זמן היו גוזרים גזרות ומבטלים מצות עשה בשב ואל תעשה מדאגה מדבר שלא יבאו לעבור על מל״ת בקום עשה כשופר ולולב כשחלו להיות ביום שבת והרבה כיוצא בהם ולעתים רחוקים היו עוברים על מל״ת משום עת לעשות לה׳ ולא היו באים לידי מדה זו · ליטול את הרשות הכיתן להם מאת אדון הכל אלא ברוחק גדול וכשהשעה צריכה לכך כמו שעשו הנביאים ג״כ בחמלת ה׳ עליהם לפי שעה כמו שהוא פשוט בספרים וכבר כתבנו בזכרון הקודם תמצית דברי הרמב״ם ז״ל בזה ואם לאיזה רב מובהק לגודל חכמתו ובקיאותו נתברר לו בדברים אלו ונמצא בהם איזה היתר כר׳ דראוי לו להסתירו בלבבו · כי בזה הדבר מב׳ אר שלא יחטא ולא עוד אלא שזכות תחשב לו והרי הוא קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד כי דברים כאלו יש להם פנים לכאן ולכאן · ואם היום נגלה א׳ להיתר אולי למחר יגלו שנים לאסור כמו שראינו בנדון דידן שיצא בהמון בע״ה והמעלה אותם על ספר ממולא מתפשטים והולכים הם והתקלה שלא תבא שלא היא פשוטה כי מאז טרם יציאת דבריו להמון הכונגים היתר בדבר אולי לפנים יהרהרו תשובה ויהיה לבם נקפת ואיזה מהם יפרוש מעבירה מה שאין כן כשיראה תרואה שאין פקפוק בדבר לא ע״ד אלא שהו״בקל הוא שיתופשו עליהם ברוחתם פשיעות ההיתר גם לבישת כלאים דרבנן שיתר בלא טעם הוא כי לא נמצא בתשובה ואין בו אלא מנהג בעלמא כמו שכר׳ מדברי הרב בעל הלבושים ז״ל והוא דבר זר ורחוק ממנהג של רבותינו הקדושים שהיו מפקחים על

גזירותיהם

גזירותיהם ועל תקנותיהם לבל יכרתו ועשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה · והם עצמם לא התירו כי אם בשעה ובמקום שנראה להם להתיר · ודבר פשוט הוא שהבא ללבוש בגד כלאים בשום פורים לא ילך ויבחין אם הוא מדרבנן או מדאורייתא · ולא יצריך עצמו לשאול לחכם על זה · כאשר הוא ידוע למי שראה שנוהגים בכך · שבעל הרוב זה הולך אצל גוי ושואל ממנו בגד א׳ וזה הולך אצל גוי אחר ושואל ממנו בגד אחר וכן על זה הדרך ולובשים אותם ומתחפשים בהם · ורובן ככולם יש בהם כלאים מהם מדבריהם ומהם מן התורה ואמנם בענין חטיפת המאכלים איש מיד רעהו · אע"פ שהדבר קשה אין עלינו להשיב על מנהג מאחר שהכל נוהגים כך ויתרו על ממונם והפקר ב"ד הפקר · כמו שמצאתי כתוב והזכירנו בסמוך בע"פ ומ"מ כתב הרב ז"ל ע"ז בסי' תרצ"ה · ז"ל וכו' ול"י דהיינו לדידהו שהיו נוהגים הבחורים כך אבל אנו שלא נהגנו כן אין חלוק בין פורים לשאר ימות השנה לענין זה ע"כ והנה זיכני ה' ית' והקרה לפני מה שכתב בזה הרב בעל בית חדש בטור י"ד ס"ס קפ"ב וחייב אני לכבוד ה' להעתיק דבריו גם בלשון שהביא מהר' בעל ס' יראים לענין לאו דלא יהיה כלי גבר על אשה וכו' אעתיקנו באחרונה אולי יראו וישמעו ויחדלו כי רב גדול מהקדמונים היה ויצא שמו וטבעו בעולם וז"ל הרב בעל בית חדש ויש לתת לב על מה שנוהגים בפורים לשנות בגדיהם איש לאשה · ואשה לאיש ואין מוחה · ולפי מה שאמרנו בדברי' הטעם יש לנוי ולקשוט אסור לדברי הכל להתכוין כדי להתדמות וכבר השיב הר"ר יהודה מינץ ז"ל על זה כמבואר בתשובתו ואמר דכיון שאינו עושה כן אלא משום שמחת פורים אין בו איסור ודמה להעברת שער בית השחי וערוה כדי שלא להצטער או ראיית מראה כדי שלא יחבול בו במספר בעצמו ולפע"ד דדבריו בזה דחויים הם ממה שכתב הר"ר אליעזר ממי"ץ בהדיא דאף במשתאות של חתן וכלה איכא אסורא אלמא דעל מה שעושין משום שמחת מצוה · אינו דומה לעושה כדי להנצל מן הצער · וכן בדין דליכא מן הצער א"א בענין אחר אבל לשמחת חתן וכלה ולשמחת בפורי' כבר אפשר בהרבה מיני שמחה · ולא יעבור על לאו דלא ילבש ואין ספק שאלו לא היו נעלמים מה שכתב הרב ממי"ץ · בזה מהר"ר יהודה מינ"ץ לא היה כותב כן עוד כתב מהר"י הנ"ל · כיון שיש היתר בפורים לחטוף המאכל ואין בו משום גזל ה"ה לענין שינוי לבישת בגדים · ותי' דדבר שבממון ודאי אמרינן דהפקר ב"ד הפקר וכדכתבו האחרונים דאין להזמינם לב"ד על ככה אם לא עשו שלא כהוגן כפי מנהג העיר ע"פ טובי העיר והיינו טעמא משום דאין היתר אלא במה שהפקירו טובי העיר אבל בדבר איסור אין כח בשום ב"ד להתיר משום שמחת מצוה בפורים בדבר שהוא אסור מן התורה או מדבריהם וא"כ מה שמשנים בגדיהם בפורים אשה לאיש ואיש לאשה כדי להתדמות ובדברים שהוא לנוי ולקשוט אסור מדאורייתא לר' אליעזר בן יעקב וכל הפוסקים פוסקים כראב"י · ואף לת"ק דהעברת שער מדברי סופרים ובפ' דהוא הדין שאר תקוני אשה לנוי וליופי כמו מד"ס · וקרא דלא ילבש אינו אלא שלא ישכם איש ללבוש בגדי אשה ולילך בין הנשים מ"מ איכא אסורא מדבריהם במה שהוא לנוי ולקשו' וכ"ש הוא מהעברת שער שאינו ניכר ואסור מד"ס כ"ש בדבר הניכר וגלוי ועוד דגם לובשין שעטנז · ועוד דבמשך מזה שילכו האיש בין הנשים והאשה בין האנשים לניאוף ועוד הדבר שהוא הרע ביותר שהוא שמכסים פניהם בפרצופים שלא יכירום · ואין עלינו לומר בזה אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין כדאמרינן במסכת שבת ריש פ' שואל ואף באיסור דאורייתא אמרינן הכא וכו' אבל כל ירא שמים יזהיר לאנשי ביתו ולשומעים בקולו שלא יעברו על איסור לאו לא בפורים ולא בשמחת חתן וכלה ותבא עליו ברכה להרים מכשולות מדרך עמינו ומנהגים לא הגונים לא ינהגו עוד עכ"ל ומ"מ

במה שכתב ז"ל דאף בהא זרא דאורייתא אמרינן הנח וכו' להו מלתא פסיקתא היא שלא כ"מר זה אלא דווקא במידי דאתי מדרשא כגון תוספת עינוי, די"ש אבל בדבר שהוא מפורש בכתוב לא · וצריך למחות להעכים עד שיפרשו כמו שכתב הרא"ש ז"ל בריש פ' המביא בשם בעל העיטור ז"ל וכן כתב הרב המגיד ובספ"א מה' שביתת עשור ושינוי זה דבגדים אנשים לאשה ומאשה לאיש מפורש בכתוב בהדיא · וז"ל הר"א ממי"ץ ז"ל בס' יראים צ"ו · הלכך יזהר אדם שלא יתקן עצמו בתיקוני נשים והכל במנהג המקום · לתקן ולסיר' מלבושיהם חלוקים ממלבושי נשים מכולן שוזהר אדם שלא לתקן · ואשה במלבושי אנשים · שאין ניכרת בהם במלבושי אשה · וללבוש אפי' עראי ודרך שחוק אסור שהרי לא חלק הכתוב בין קבע לעראי ולפי שראיתי בני אדם שלובשין במלבושי אשה עראי · וגם האשה במלבושי אנשים עראי במשתאות של חתן וכלה · וגם בעניינים הרבה · כתבתי כן עכ"ל זכות הרב ז"ל תעזור לכל שומע דבריו לקשט עצמו ולא יהיה עוד שינוי לפוקה ולמכשול · ובכן כשלם פ' זה והתהלה לאל חיינו, השם נפשינו בחיים ונתן לנו את תורתו וסדר הבדלות ודרך תבונות הודיע לעם סגולתו :

פרק בענין מצות ציצית

דבר ברור הוא שאע"פ שיש קצת מצות עשה שאין אדם חייב על כל פנים לעשותם כגון ציצית ומזוזה · שאין אדם חייב לקנות לו טלית בת ד' כנפות להתעטף בה כדי להטיל בה ציצית ולא לדור בבית שחייב במזוזה כדי שיעשה בו מזוזה · מ"מ כבר כתוב בספרי הפוסקי' ז"ל ומרגלא בפומייה דאינשי שהוא מימרא דהמלאך דפ' התכלת דאיתא התם מלאכא אשכחיה לרב קטינא דמכסי סדינא א"ל קטינא קטינא סדינא בקייטא סרבלא בסיתוא ציצית מה תהא עליה · א"ל ענשיתו אעשה א"ל בזמן דאיכא ריתחא ענשינן דאמרינן עליה אי אמרת וכו' לא מאי חובת גברא הוא כשי דמחייבים רחמנא כי מכסי טלית דבת חיובא כי מכסי טלית דלאו בת חיובא' הוא מחייב' רחמנ' לא ס"ק ליה · שבדקי למפטר נפשך מציצית ע"כ ומדברי מלאך ה' צבאות למדו ונהגו כל ישרא' קדושי' בכל מקומו' מושבותיה' כאשר שמענו כן ראינו לחזור אחר מצוה זו של ציצית ולהיות לכל א' וא' טלית מיוחדת לפחות להתעטף בה בבתי כנסיות בשעת תפיל' ולא עוד אלא שרוב בני ישרא' מחבבים את המצוה · ולובשין טלית קטן כל היום כדי לזכור מצות ה' בכל שעה ובכל רגע וכן ראוי לכל א' לנהוג בעצמו כי השכר גדול ויראת העונש בעת צרה שלא תבא אינו קטן · והשגחה אין בה חסרון כיס כ"כ · וכבר הביא הטור ז"ל בסוף הלכו' הללו כמה מאמרים לרז"ל מודיעים גודל שכר לזהיר במצוה זו וז"ל הרמ"בם ג"כ בסוף הלכו' הללו · אע"פ שאין אדם מחוייב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעש' בה ציצית אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו ובשעת התפילה צריך להזהר ביותר גנאי גדול הוא לת"ח שיתפללו והם אינם עטופים לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית שהרי כתוב שקלה ותלה בה כל המצות כלן שנא' וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' :

וגם דבר פשוט הוא שכל הרוצה להתכסות בכסות בת ד' כנפות צרי' להטיל בה ציצית בתחילה ואח"כ יתכסה בה · וחיוב זה שוה לכל אדם בכל מצות התור' וז"ל הרמב"ם במקו' הנזכר היאך חיוב המצות ציצית כל אדם שחייב לעשות מצוה זו אם יתכסה בכסות הראוי' לציצית יטיל הציצית ואח"כ יתכס' בה ואם נתכסה בלא ציצית הרי בטל מצוות עשה וכו' והנה בנדון זה דקדוק גדול ונכון להרב בב"י ס"ס י' על המלבושים שלנו למה הם פטורים מציצית וז"ל יש לדקדק במלבושים שלנו שהם פתוחים מלפניהם

מלמעלה

מלמעל' למטה. שהרי יש להם ד' כנפות. שהני סמוך לצואר והנים למטה סמוך לארץ למה אין מטילין בהם
ציצית וכו' ונדחק שם הרב להעמיד המנהג · בין במלבושים שלמטה ובין במלבושים של מעלה דהיינו
הגלימות יע"ש כי הדברי' מורין שלא נתכוון הרב ז"ל בהם אלא להליץ קצת בעד המנהג לא שהדין כך
ובפרט במ"ש ז"ל ומיהו במלבושים שלמטה יש לדחוק ולומר דכיון שאנו חוגרין אותן ה"ל כסתומים
משם ולמעלה ודמו לקוט"א וגוכ"לא שכתבו הרשב"א ורבינו שמחה שהם פטורים · ומזה הטעם יש לפטור
גלימות שמביאים בארץ מצרים שהם פתוחות מלפניה' מלמעלה ומלמטה ובאמצע הם סתומות וכו' הרי
שדקדק בלשונו לומר יש לדחוק וטעם גדול היה לו ז"ל לכתוב כן דפשיטא הוא שאין החגורה חשובה
סתימה מעליא לפטור מציצית ואין זה דומה לקוט"א וגוכ"לא שהם בגדים תפורים ומחוברי' ע"י תפירה ·
והוי להו סתימ' מעליא גם הבגדי שלנו שאנו מחברין אותם ע"י קרסים וכיוצ' בהם · לאו סתימ' היא ואין
זה חבור לבטל הכנפות כמ"ש הרב ז"ל בטור י"ד סי' ש' בשם בעל תרומת הדשן דחבור דקרסים כזה אינו
חבור לענין כלאים · ומ"ש בנדון דידן ועוד דמיד שאדם לובש בגדיו עובר על המצוה אם אינם מצויצים
כהלכתם וזה שכת' הר"ם ב"ם ז"ל אם יתכסה בכסות הראוי לציצי' יטיל הציצית ואח"כ יתכסה בה · ואם
נתכס' בה בלא ציצית הרי בטל מצות עשה וא"כ בעוד שאד' חוגר עצמו ועוסק להביא הקרסים בלולאות
כבר עבר על המצו' באופן שכל בתי בגדי' עליוני' והתחתונים שהם פתוחי' מלפניהם מלמעל' למטה אעפ"י
שיהיה רובם הנרא' לעינים מן הצדדין ומאחורי' תפור וסתום כמו שראינו הרב' נוהגים ונזהרים בדבר
עדין מן הדין לא יצאו מידי חובת ציצית גם הגלימות אין בהם טעם ברור לפטרן וא"כ תקון קצת זקני
ספרד ז"ל שכת' הרב ז"ל ששמע עליה' שהיו נוהגין לעשו' שתי קרנות עגולים דכל שאינם מרובעים לא
חשי' כנפו' הוא היושר והראוי לנהוג בו כל ישרא' בכל מלבושיהם · ומחזקים בתקונן ועליה' נשמע הלכה
למעש' ואין מי שיוכל לטעון דב' הנגד המנהג הטוב הזה לרבנן קשישי · לפטו' עצמו ממנו שכל אד' רוצה
לנקות עצמו מספק שהו' קרוב לודאי בטול מצות עשה בדב' שאין בו חסרון כיס כלל ועקר וכבר שמענו
בהגו כן אנשים רשומים אשר בטוב טעם ודעת למדו ללכת אחרי הזקני' וחסידי' הראשוני' מיהו בגלימות
שנוהגין באשכנז ובאיטליא וכיוצ' בהן שיש עליהן ערח כפול מאחוריהם מוטל על הכתפיים המעגלו
כמ"ש שהוא מסובך ונתופר ובשתי קצותיו עם הגלימה נרא' שלא הספיק אבל תקון כזה נראה שאינו
מועיל לכל הגלימות שיש שעורתן משוכה מהכ"ל ואין התוכן שוה והו' הגורם לתקון שאמו'׃ והנה כשם
שיש לתקן הבגד שאין מטילין בו ציצית עד שיהיה פטור ומנוקה מכל כדמות עבירה כן יש לתקן הבגד
שמטילין בו ציצי' עד שיהיה מצוין בדין וכהלכ' דאם לא כן הדין פשוט שהלובשו כמנ' מברך ברכ' לבטלה
ומבטל מצות עשה בכל רגע · והיוצ' בו ברשו' הרבי' בשבת הוי' חטאת ואין יוצאין בו בכרמלית לכתחלה
וא"כ מצוה עלינו לדקדק בכל תנאיו שכתבו הפוסקי' ז"ל בשיעור שיתכס' בו לפחות באורך וברוח ראשו
ורובו של קטן המתהלך' לבדו בשוק ואינו צרי' אחר לשמרו ואין בזה הפרש בין טלית גדול שמתעטפי' בו
באית הכנס' לטלית קטן שלובשי' כל הי"ם דהאידי ואידי חד שעורא הוא · ולא כמו שנוהגין רוב' דרוב' דיש
להם טליתות קטני' מאד וכמה' שמברכים בכל יום ברכה לבטל' ואינם יכולי' לצאת בהם בשב' לא לרשות
הרבי' ולא לכרמלית ומדי כוונתם הטוב' לקיים מצו' ז' תמיד אינם יוצאי' וז"ל התשב"ץ בסי' רס"ד טלי' קטן
כשמתעטף עצמו אם לא היה בה בין טלי' קטן לטלי' ג' ולא אינו צרי' לברך · כמו לענין תפילין · ושעורו
שיכול להתעטף בו ראשו ורובו וכו' · גם צריך לדקדק במקו' עשיית הנקב בטלית שמניחין בו הציציות
שיהיה עשוי בתוך שעורו הראוי · לא למעלה ולא למטה גם באורך החוטים שיהיה כפי המנהג י"ב
גודלים · משם ארבעה לכרוך ושמונה לענף

ולזה ראיתי מדקדקים לעשות הכריכות בדרך חוליות כל חוליא מג' כריכות ואויר בין חוליא לחוליא שראיתם מהרמ"בם ז"ל שכתב בפ"א מהלכות ציצית שכן היה מנהגם ובזה הכריכות והקשרים עם אותן יעלו לד' גודלים שהוא שעור הגדיל גם צריך להפריד החוטים זה מזה ולפקח עליהם שיהו שלמים ולא יפסקו בידיהם גם יש לה זה יראת העם על הדין הפשוט דחוטין צריך שיהיו טווין ושזורין לשמן שיש בני אדם שהולכים לחנות ולוקחין משם חוטי משי להטיל בבגד משי ואין בהם לא טויה ולא שזירה לשמן ומכוונין אותן כמות שהם ועוד שכל שמתחילה לא נטוו לשמן קשה הדבר לתקן על ידי שזירה לשמה · שהרי כתב הרב בב"י בריש הל' י"ד ז"ל וכתב הרא"ש בסוף הלכות ציצית גבי סדר עשיית הציצית כתב בעל העטור ומסתבר אם טוו אן כותי ושזרן ישראל לשמן כשרים ולא מסתבר לי דהא אמר שמואל מן הסיסין פסולה והסיסין הויכו פקעיות שנטוו שלא לשמן · והתם פקעיות היכא שזורין וצריך לשוזרם לציצית ופסולין משום שנטוו שלא לשמן · ואין מועיל להם אם שזרן לשמן עכ"ל · ועוד לרז"ל במה דקדוקי מצוה וכוייה אשר כללם הרב ז"ל בספריו הטובים כלם גלוים לכבוכים וידועים לחכמים ועליהם ללמדם את העם ההולכים ברגליהם כדי שיהיו מהודרין במצות · ויהיו בגדיהם מצוינים בכל פקודי ה' ישרים משמחי לב · ודומין למלאכי ה' צבאות

ובזה נשלם הזכרון הזה ועלינו להזכיר חסדי

ה' הטוב והמטיב

לכל לעולם

ועד:

זכרון ג' בענין שחיטה ומאכלות אסורות ובו ג' פרקים

פרק הא' בשיעור פגימת הסכין שפוסלת את השחיטה

אחר שנזכרנו הקודם שהעסקנו בביאור הלכות בגדים ראינו חובה עלינו לספר סמוך לו בקצת תקלות האסורות שבעו"ה נתפשטו בכמה מקומות. בענין שחיטה ומאכלות אסורות. ועל הרואים הרועים בעם איש איש ממלאכתו אשר המה עושים. לחזק את הבדק בטרם יראה עוד ולעשות משמרת למשמרת עי הדברים הצריכים תיקון גדול. ויהי נא ה' אלקינו עמנו לכונן את מושבותינו ומעשינו אל רצונו הטוב ולא נכשל בדבר הלכה ולא תצא שום תקלה על ידינו למען רחמיו הרבים:

והנה מכל דיני שחיטה ובדיקה הגם כי רבים הם ויש לחפש הרבה אחר קיום דקדוקיהם ולפקח על עסקיהם היטב אחד תפסנו לנו א' לבד להעמיד דבורנו עליו ביחוד. ואולי אגב ריהטא לא נמנע עצמנו להזכיר את הגלויים לנו שיהיה שם בדק והוא לידע שיעור פגימת הסכין לפי שהוא עקר גדול וראשון להכשר השחיטה. וממה ששמענו וראינו נפל בו מיעוט ההקפדה. וראוי לחוש לבדוק אחר רוב המצויין אצל שחיטה. כי כבר איתרע חזקתיהו. בעו"ה שכמה שנים כאשר יתבאר לפנינו בע"ה:

גרסינן בפ"ק דחולין גבי בדיקת סכין במערבא בדקי לה במשחא בנהרדעא בדקי לה במיא. רב ששת בדק לה בריש לישני'. רב אחא בר יעקב בדק לה בחוט השערה בסורא אמרי בישרא אכלא בישרא לא בדקה. אמר רב פפא הלכך צריכה בדיקה אבישרא ואטופרא ואתלת רוחתא והכי פסקו כל הפוסקים ז"ל כדכתיב הרב בב"י בטור י"ד סי' י"ח. והטעם כתבו התו' ז"ל אבשרא משום ושע ואטופרא משום קכס. ותו איתא התם בגמרא אמר רב הונא בר רב קטינא אמש"ל ג' פגימות הן פגימת עצם בפסח פגימת אוזן בבכור פגימת מום בקדשים ורב חסדא אמר אף פגימת סכין ואידך בחולין לא קמיירי. וכולן פגימתן כפגימת המזבח וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה צפורן ע"כ. וכתב ע"ז הרשב"א ז"ל בתורת הבית שלו ז"ל יש מי שאומר דהלכה כרב חסד' דמני סכין בהני פגומות דפגימתן כפגימת המזבח ותדע לך דסכין הלכתא מדק' מתמה גמרא ר"ל מ"ט לא מנה איהו נמי פגימת סכין בהדי הנך דפגימתן כפגימת המזבח. דאלמא פשי' להו דהלכתא כרב חסדא ואהדרינן דר"ל משום דלא איירי בחולין לא מני לה. הא לאו הכי הוה מני לה. אלמא כלהו כרב חסדא ס"ל ואין מחוור. דהא בעא מיניה רב אחא בריה דרב אדא מרב אשי דמייא לפסחא מאי. ודמיא לפסחא היכא חוגרת ציפורן ואפי' חוט השערה היכא חוגרת. ואי פשי' דפגימת סכין כפגימת המזבח מאי קא מיבעיא ליה דמיא לפסחא ורב אשי נמי דאהדר ליה מאן יהיב לן מבישריה ואכלינן דעדיף מיניה הוה ליה למימר וליטא ליה הא אמ' רב חסדא דפגימת סכין כפגימ' המזבח והויא דמיא לפסחא ועפי מיניה בכל' היתר זה ועוד דהא אמרינן במערבא בדקי לה במשחא בנהרדעא בדקי לה במיא רב אחא בר יעקב בדקי לה בחוט השערה רב ששת בדק לה בריש לישני'. וכל הני ודאי לכאורה לית להו דרב חסדא דאם איתא אמאי בדקי לה הכין והא אפי' הכין אי לא חגרה בה צפורן כשרה אלא ודאי כלהו בלא דרב חסדא ניהו והא דאקשינן לר"ל אמאי לא מני איהו פגימת הסכין בדמני רב חסדא בהדי הנך ס"ק כיוון דאיהו מנסיק כלהו פגימות אמאי לא מני נמי פגימת סכין.

ואי משום דס"ל דפגימת הסכין אין שעורה כשיעורא דאיכא ליחא ד' פגימות הם וכולן פגימתן כפגימת המזבח ופגימת הסכין בכל שהוא והלכך ק"ל דפגימת הסכין בכל שהוא וכן כר' מדעת הרב אלפסי ז"ל ומיהו לאו דווקא כל שהוא דהא אוגרת קרינן לה ואוגר' כשמה שאוגרת שום דבר ואפי' חוט השערה אבל כשאינה אוגרת שום דבר כשרה והיינו דומ' לפגמא ע"כ וכן דעת הר"ם במז"ל שכתב בפ"א מה"ל שחיטה ז"ל והאיזה דבר שוחטין בכל בין בסכי' וכו' והוא שיהיה פיה חד שלא יהיה בה פגם אבל אם היה כמו תלם בחורו של דבר שוחטין בו ואפי' היה התלם קטן ביותר שחיטתו פסולה ע"כ וכן דעת הרמב"ן ז"ל וה"ה כ"ל שהוא דעת הרב אלפסי ז"ל ודייק לה מדלא הזכיר חגירת ציפורן בה כדמייתי לה הר"ן ז"ל כפי' ונמצא בזה כתוב במשמרת הבית · הרמב"ן ז"ל כתב ז"ל כר' לי דאמוראי כולהו דלמאן דאמר אבישרא ואטופרא וחוט השערה ופימתא ומיא אפי' פגימ' קטנה שבקטנות שאין הציפורן חגור בה פוסלת בשחיטה ובלבד שתחגו' ר בה ציפרן או בשר או אפי' חוט השערה אבל אם אינה חוגרת כלום הו' דומה לפגמא · ורש"י ז"ל פי' דומה לפגמא שאין פיה חלק אבל פגם אין בה · ומדאבעיא לן הא שאי' בה פגם שמע מינה כל פגם פוסל בה · והק"ל דהא רבנן בתראי הכי ס"ל ורבינו הגדול ז"ל נמי לא כתבה להא דרב חסדא וכן בעל הלכות ראשונות לא הזכירה כלל וכת' היכא בדקינן בפימתא ובמיא וחוט השערה וצריכא בשרא ואטופרא ע"כ מעתה פשוט הוא מדבריהם ז"ל שהבשר הוא יותר דק בהרגשה ממה שהוא הציפורן ובכר אפשר שהבשר ירגיש פגימה קטנה מה שלא תרגיש הציפורן ולפיכך פסקו דלא כרב חסדא · והכי כתב רש"י ז"ל בפי' גבי בישרא אבל בישרא ליבדקה ז"ל פיה בהא לחתוך בשר לפי' עיקר בדיקתה בבשר או בריה ליסבה או בבשר אצבעו אם בשר זה פוגע בפגם כן יפגע בו בשר הסימן אבל בדבר אחר לא הוים בדיקה שמא דבר קשה עובר על פגם קטן ואיכו חוגר וכו' וכן כתב הר"ן וכן הועתק לשונו דרש"י ז"ל במשמרת הבית וא"כ מאחר דכלהו הכי רבוואתא ז"ל פסקו דפגימא כל שהוא פוסלת ופסקו נמי להאי דרב פפא דהפין צריכ' בדיקה אבשרא ואטופרא והכי הוא עלמא צריכין אנו לומר דאע"ג דהציפורן דבר קשה מקרי ואין פגימה כל שהוא אוגרתה ואינה נכנסת לתוכה · מ"מ מהניא בדיקתא בכל פגימה דתרגיש בה הציפורן אע"פי שאינה נכנסת לתוכה שהתמא הבשר או חוט השערה שהם יותר דקים יכנסו בה · והויא פגימה אוגרת ופוסלת וכן כתו' בפי' במשמרת הבית בתשובתו על הרא"ה ז"ל שפי' אוגרת מלשון חגירה · כמו ויחגרו ממסגרותיהם כלו' שתרגיש בה הציפורן כמ"ש בסמוך בע"ה ז"ל שאילו תחגור כמו תרגיש אם כן חזר לומר שפגימת הסכין בכל שהוא שהציפורן מרגשת היא אפי' בכל שהוא ע"כ ובזה יובנו על נכון דברי הרא"ש ז"ל שכתב גבי הא דרב חסדא ז"ל רב חלפה לא סביר הא דרב חסדא יש מפרש דעתו שהוא סובר דהכך דבדקי בפימתא ובמיא ורב פפא דבדק אבישרא ואטופרא פליגי אדרב חסדא וסברי דפגימה כל שהוא טרפינן ואפי' אין הציפורן חוגרת בו · ולי כר' כיוון דפסק דבעינן לבדוק אבשרא ואטופרא היינו כדי שתחגור בה הציפורן וכל פגימה שהוא מרגיש בצפורן היינו שתחגור בה הציפורן · הילכך לא הוצרך להזכיר הכא דרב חסדא ע"כ · שהאריך בלשונו ז"ל לומר וכל פגימה שהוא מרגיש בצפורן היינו שתחגור בה הציפורן דאם לא כן אכתי תיקשי דסוף אפשר לומר דרב פפא ורב חסדא אידי ואידי חד שיעורא הוא דהכי דרב פפא בעי אטופרא ע"ם אבשרא כמו בעי · וא"כ פשיטא דלא ס"ל כרב חסדא כמו שכתבו ז"ל דאם כן אבשרא ל"ל סוף סוף כי לא חגרה בה ציפורן כשרה לפי' פי' ז"ל

דתחג' דפי'

דתחגור פי׳ שתרגיש והשתא א״ש בזה שכתבנו דכל פגימה אפי׳ קטנה שאוחזת בבשר או בשער משתמא הציפורן תרגיש בה ופוסלת וא״כ כמנא דרב פפא ורב חסדא תרוויהו בחדא שיטתא קיימי ומאחר דרב הלכה פסק להכי דרב פפא לא הוצרך להזכיר הסיא דרב חסדא כדכתב ז״ל ולמדנו ממנו ב׳ דברים הא׳ להשוות את המחלוקת דהשתא לפי דבריו ז״ל במנאו כולהו אמוראי שוין לפסול אפי׳ בפגימה קטנה ביותר ומר בדיק לה הכי ומר בדיק לה הכי ולא פליגי · ולמדנו שאין פי׳ כדי שתחגור בה ציפורן מלשון חגורה :· אלא מלשון חגירה כמו ויחגרו ממסגרותיהם כמו שכתבנו בשם הרא״ש ז״ל כלומר שתרגיש בה צפורן וכ״כ בעל הערוך ז״ל בערך חגר ז״ל בתוספ׳ וכו׳ בפ״ק דחולין בגמרא חוץ ממגל קציר כדי שתחגור בה את הציפורן פי׳ חגירה מלשון פסח שהוא כמו חגר והוא כמו רגל המהלכת במישור כשמגעת בהרין כחגרת · וצריכה בדיקה אטופרא ואבשרא של אצבע ואתלת רוחתא בסכינא שהן חידודה וצדדיה · ע״כ ומוכרח הוא לומר שפי׳ הרא״ש כן דאם לא כן אלא לומר שתחגור היינו שתרגיש והרא״ש ז״ל נתן טעם לדבר מדקדוק הלשון דקאמר כדי שתחגו״ר בה ציפורן ואם מלשון חגורה הוא כדי שתחגור את הציפורן מבעי ליה שהפגימה היא החוגרת ואף על פי שמשמרת הבית השיב לזה ז״ל שכן ז״ל לא ימנעו בדבר שזה פועל בזה וזה נפעל מזה שלהזכיר הנפעל בלשון הפועל שכן אמרו החולץ את יבמתו ואף ע״פי שהוא נחלץ והיא חולצת וכו׳ מ״מ כל היכא דאיכא למידק דייקינן ועוד נלע״ד לומר דלכאורה אין לשון חגורה נופל שפיר אלא בדבר שדרכו של אדם להיות חוגר בו כאבנט ושק ודומיהם לא בדבר המתעכב וכאחז בדבר אחר כציפורן בפגימה בנדון דידן יהיה פי׳ מה שיהיה לענין דינא לא נפקא לן ולא מידי כי כבר ביאר הרא״ש ז״ל דעתו שכל פגימה שהציפורן מרגשת בה שמה פגימה ופוסלת והיינו כדעת הרבנים ז״ל הנזכרים ומעתה יש לתמוה על הטור ז״ל שכתב בריש סי׳ י״ח ז״ל השוחט בסכין בדוק׳ ונמצאת פגומה וכו׳ וכתב הרמב״ם אפי׳ היא קטנה ביותר ולא הזכיר חגירת ציפורן וכן כתב הרשב״א שיעור הפגימה כל שהוא ובכל בד שתחגור בה כל שהוא אפי׳ כחוט השערה וא״א ז״ל פסק כדי שתחגור בה הציפורן ע״כ · משמע דס״ל דהרא״ש פליג אהרמב״ם והרשב״א ולכאורה יש לשאול דאע״ג דבפי׳ דברי הרי״ף ז״ל חלוק הוא על הרשב״א מ״מ לענין דינא לא פליגי כדאמרן בסמוך ובפי׳ כתב שתחגור היינו שתרגיש וכבר כתבנו שכל הבשר או השער נאחז ונאסף בפגימה משתמא ציפורן תרגיש בה שאפילו של זו הרבנים היא לפחות אבל זו וביאה לי לומר שהטור ז״ל בהא לא סבירא ליה הני דבוכי לומר דלא פסקא ליה מלתא דכל פגימה שאוחזת את הבשר תהא נרגשת בציפורן ולפי׳ כתב שאביו הרא״ש ז״ל פסק כדי שתחגור בה את הציפורן שאע״פ שפי׳ שתרגיש כמו שכת׳ בפשיטות מ״מ לדעתו ז״ל עדין הרמב״ם והרשב״א מחמירים שלדעתם חגירת השער בפגימה הויא חגירה ופוסלת אע״פי שאין הצפורן מרגשת בה ולדידיה הא מילתא היכא פוסלת עד שתרגיש אע״ג דלא בעי שתהא נאחזת וכת׳ הרב בב״י בשם הכ״ל ז״ל ובא״ז כתוב מעשה בא לפני רש״י בא׳ שבדק לאחר שחיטה ונמצא בה פגימה קטנ׳ ובא לפני רש״י ולא רצה להורות מפני שאין הצפורן חוגר בו ע״כ ויש להסתפק בדעת רשי ז״ל מה היא ד״ל דס״ל דהלכה כרב חסדא דהיינו כדי שתחגור בו הצפורן ופי׳ מלשון חגורה · וי״ל נמי דלעולם ס״ל דרב חסדא בכלהו אמוראי קאי ופי׳ תחגור מלשון חגירה כלו׳ שתרגיש כדכתיבנא ואפשר כשאירע המעשה הוא שהראתה הפגימה קטנה שמשמעות הלשון הורה שהראית לו לעין השמש בא לבודקה בציפורן ולא רצה להורות לפי שלא הרגישה בה דכבר כתבנו ז״ל דאוגרת בשמש

והפי׳

ואפי' כל שהוא והרגשת הציפורן אוגרת מיקרי כמ"ש כמה פעמים וז"ל משמרת שבית לא ודאי משום דפגימות שפכין בכל שהוא ומיהו לא שתהא פגומה כל דהו ממש שהראית לשמש פוסלת דהא חוגרת אמרי' לא שאילו היתה כו' שם שאין בודקין אותה לאחר מכאן אם תחגור שום דבר · ואפי' חוט השערה ובכך היו פוסלים אילו נמצאת פגומה · אפי' כך אחר שחיטה ע"כ והיינו ממש כהוא מעשה שבא לפני רש"י ז"ל במכה ששתה פסקן של דבר יש כך דפגימה כל שהוא פוסלת לכל רבותינו הראשונים אשר בית ישראל נכון עליהם ושם בה"ג בעל הערוך הרי"ף הרמב"ם הרא"ש והטו"ר בכ"ו הרמב"ן והרשב"א זלה"ה גם רש"י ז"ל אפש' דכוותיהו ס"ל שאפי' אמרה בפי' לספק לא היינו יכולים לשמוע לו להקל כנגד רוב גדולי ישראל כ"ש דיש במשמע שמעשה הוא מ"מ ושפיר מצי סביר · ככולהו הכי רברבוותא דאפושי במחלוקת לא מפשינן וכן מצאתי להרב בעל בית חדש שהבין דבריו כך בפשיטות :

ואם ימצא תמצא פגימה דקה מן הדקה שהראית לעין השמש בודקין אותה אבשרא ואטופרא כדינה ואם הבשר אינו הצפורן ירגישו בה אע"פ שאין נכנסים לתוכה כלל אליבא דכ"ע הכי אבות עולם ואליבא דכלהו פירושי הויא פגימה ופוסלת אפי' בדיעבד ואם אינם מרגישים בה יבדקנה ע"י שער אם נאחז בה שא"א כן דנאחז והויא פגימה לכלהו רברבוותא חוץ מרש"י ז"ל לפי הכר' והרא"ש לפי מה שהבין ממנו הטור ז"ל ואם אפי' השער אינו נאחז בה אין הפגימה והיינו דומה לשאלה שפרשו ז"ל שמגעתה דומה למגע ראש השבולת ואין בה פגם כלל שוב זכני הש"ית שבאתי לראות בספר בית ישראל · ראיתי שנתכוונתי לדעת הרב ז"ל במה שהקשתי בדברי הטור ח"ל וא"א ז"ל כתב כדי שתחגור בה ציפורן מתוך לשון רבינו משמ' שהרא"ש חולק על הרמב"ם והרשב"א ול"כ שאין שום פלוגת' ביניהם כי זה לשון הגמרא בפ"ק דחולין וכו' עד ואין שום חלוק בגוף הדין יע"ש · הא הנה יש להתישב במה שכתב אחר כך ז"ל וא"ל שבצפורן אין מרגישין לא דווקא פגימה גדולה שתחגור בה ציפורן ולכן כתב הרא"ש וכל פגימה שהוא מרגיש בציפורן היינו שתחגור בה הציפורן דהיינו פגימה גדולה וא"כ שאין מרגישי' בצפורן לא פגימה גדולה יהא קשה להרשב"א והר"ן דס"ל דפגימה כל שהוא פוסלת נ"ל למבדקא אבישרא ואטופרא ואין סברא לומר שהן מנכרים דאפי' פגימה קטנה מרגישים הצפורן שאין זה סברא שיחלוקו בזה · איזה פגימה מרגישין בצפורן דהיינו שכין וכחזי · לא ודאי כ"ע ס"ל דאפי' פגימה קטנה מרגישי' בציפורן ופליגי בפי' חגירת הצפורן ובמ"ש ומיהו הוא"ל ורבנו שהבית דברי הרא"ש כתב שתהא כדי שתחגור בה את הצפורן ולא הזכיר כל שהוא כו' שהוא מפ' דברי הרא"ש שאין מרגישין בצפורן לא פגימה גדולה שתחגור בה את הצפורן דווקא ולא פגימה קטנה ובזה פליגי לפי סברתו שהרשב"א והר"ן סוברים שאפי' פגימה קטנה מרגישין בצפורן וזהו דוחק כמו שכתבנו ודוחק ע"כ ויש להקשות עוד אקש"ד · זה נוסף על מה שהקשה הרב ז"ל דהא אית' דהרא"ש ס"ל דבפי' דתחגור את הציפורן היינו תחגור א"כ מי הכריחו לפרש וכל פגימה שהוא מרגיש בצפורן היינו שתחגור בה ציפורן יהיה הדברים במקומם כמות שהם דלכאורה משמעות הלשון מורה על אחיזה וכמ"ש ולא יאמר דבר שקרוב מאד להבין ממנו הפך סברתו ממש שהפרש גדול יש בין הרגשה בין הכנסה כדכתבנו ז"ל · ועוד אחר שכן כתב. ובודאי אין לשנות את פשיטות ליפכא דמרגיש והכנסה מוכיח דהצפורן מרגשת פגימה קטנה מכין לכו לומר דא"כ מרגשת לא בגדולה שנאחזת והוא כנגד הלשון והכניסן לפי' שפיר מסיק הרב ז"ל דאפי' פגימה קטנה מרגישים בצפורן ופליגי בפי' חגירת הצפורן · אבל מה שיש לתמוה עליו הוא שלא דמסי' לומר שהטור ז"ל הכי מפרש דברי הרא"ש שאין מרגישין בצפורן לא פגימה

גדולה

גדולה והרשב״א והר״ן סברי דאפי׳ קטנה וכתב עליו שהוא דוחק שמלבד שכופלו על הבהמה זו הקושיות שנאמרות בסמוך ביותר קשה היאך אפשר לפרש כן שהרי ע״י פירוש זה צריכין אנו לומר לדברי הרא״ש דרב פפא דקאמר צריכה בדיקה אבשרא ואטופרא ורב חסדא דקאמר כדי שתחגור בה צפורן תרוייהו בחדא שיטתא קיימי דהפי׳ כתב ז״ל דכיוון דפסק רב אלפס הסיה דרב פפא לא הוצרך להזכיר הא דרב חסדא ואיך תליא מימרא זו בזו שלא להזכיר אידך בשביל שהזכיר חברתא ושלא מדברי רב פפא נלמוד דבדיקת צפורן לחודה לא שכיחא ולא מידי דאם איתא דבדידה תליא מלתא אבשרא דבדיקתיה יותר דק ל״ל סוף סוף כי ירגיש וירגיש שבשר כי לא ירגיש הצפורן לית לן בה ומדברי רב חסדא נלמוד שאין לנו עם בדיקת הבשר סדק כלל אלא הכל תלוי בבדיקת הציפורן הקשה וא״כ איך יצדק לומר שלא הוצרך להזכיר הסיה דרב חסדא והיאך ביה יכול להזכירה בשדי הסיה דרב פפא דהו נינהו שלבתא דסתרי אהדדי ועוד אם זו היתה דעת רב אלפס לפסק׳ הם לו׳ להבי׳ הנהו אמוראי דבדיקי בשמשא ובמיא וכו׳ דכלהו לשחמיר ודלא כרב חסדא כמו שכבר כתבנו כל זה לעיל בשם הרמ״בן והרשב״א ז״ל ואם באנו לומר כדברי הרא״ש ז״ל דלעולם הני אמוראי כרב חסדא ס״ל אלא דמר בדיק הכי ומר בדיק הכי לחזור אחר בדיקה יפה אבל לעכב אין לנו אלא כדי שתחגור בה הצפורן ולומר דהרי״ף ז״ל למדת חסידות מייתו להו כדכתב הרב בעל בית חדש כמו שנאמר בסמוך בסייעתא דשמיא ליתא מהמה תשובות שהשיבו עליו במשמרת הבית . ותדא מינייהו מרב ששת דבדיק לה בריש ליספים ואמרי׳ התם בסורתא אמרו בשרא אבלם בשרא לבדקא ופרש״י ז״ל שיש באם לחתוך בשר לפיכך עיקר בדיקתו בבשר או בריש ליספים או בבשר אצבעו וכו׳ אלמא מדינא עביד הכי יע״ש ואפי׳ את״ל דרובא מדת חסידות הוה ע״כ לא אמרה הרמ״ה ז״ל אלא לענין הוצאת דין מן הגמרא לדעת הלכה כדברי מי . אבל בנדון דידן דהרי״ף ז״ל דמייתי להו לא קמיירי . שאין לומר בזה על מריה דכלהו פוסקים ז״ל דדייק בשמעתתיה לברור לו את סיפה ולאתויי מסקנא דהלכתא שיזכיר כחסידים והכשר מעשה שהם מחמירים על עצמם ויביא מכחון לגמרי רב חסדא אי ס״ל דהלכתא כוותיה ואי הוה מייתי להו בשדים ללמד זריזות וחסידות כיתא וכן הא שהנהג בי הסיה דמסוכנת שהזכירום ז״ל וז״ל הרמב״ם בפ״ד מה׳ מאכלות אסורות בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטה למות הואיל ולא אירעה מכה באבר מאברי׳ שממיתין אותה הרי זו מותרת שלא אסרה תורה אלא כעין טריפת חית היער שהרי יעשה בה מכה הממיתה אותה . אע״פ שהיא מותרת גדולי החכמי׳ לא היו אוכלים מבהמה שממהרין ושוחטין אותה כדי שלא תמות ואע״פ שפרכסה בסוף השחיטה ודבר זה אין בו אסור אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו בדבר זה הרי זה משובח ע״כ . אבל להבי׳ דברי הבודקים התוכים ועיקר הלכה לא בפי׳ ולא בסתם אין לנו . אלא ודאי כבוד הרב הבו במקומו יהיה מונח דהכא לא מודינא ליה לפי שאי אפשר אפי׳ על צד הדוחק להבין כן בדברי הרא״ש ולפי׳ כלעד היטוב שכתבתי לעיל לדעת הטור ובהיותי חוזר אחר תירוץ דברי׳ו זכני ה״ית׳ וראיתי שנתכוונתי בו לדעת הרב בעל בית חדש בין במ״ש בפנים בין במ״ש בקונטרים אחרון שעשה שכתב שהכל מודים בפגימה כל שהוא שהיא פוסלת אלא שהרמב״ם והרשב״א סברי שאפי׳ אינה נרגשת בצפורן אלא בשערה ובפחות מכאן כגון שתראה בשמש פוסלת והרא״ש סבר עד שתרגיש בה הצפורן וכדאמרן וכן פסק הטור ז״ל האמנם במה שכתב שלדעת הרמב״ם והרשב״א ז״ל אפי׳ פגימה הנראית בשמש פוסלת ולהרא״ש ליתא וע״פ הנהה זו כתב ז״ל ודלא כמו שכתב מהרש״ל דמן הסתם בבדיק׳ דבשרא וטופרא סגי אבל אי אסתכח פגימה בכל שהוא בשמשא ובמיא אסו׳ אפי׳ בדיעבד

להרמב"ן והרשב"א עכ"ל וכו' עוד כתב ודלא כמ"ש בש"ע שעור הפגימה כל שהוא ובלבד שתחגור בה כל שהוא אפי' חוט השערה ע"כ וכתב עליו וכיון דאפי' איכא אוגרת אלא כל שהוא בחוט השערה פסולה ה"ה כמי אפי' מתחזי בשמשא נמי כמי פגמה ולא קי"ל הכי וכו' יע"ש הרבה תמהתי ממנו ז"ל שהרי הרשב"א באר דעתו בפי' בתורת הבית כמ"ש לעיל ז"ל ומיהו לאו דוקא כל שהוא דהא אוגרת קרינן לה ואוגרת כשמה שאוגרת שום דבר ואפי' חוט השערה אבל כשאיכה אוגרת שום דבר כשרה וכ"כ בחדושי חולין שלו וכ"כ במשמרת הבית בפי' כמו שכבר העתקנו דאין פגימה כל שהוא שהראיה לשמש פוסלת אלא שאם היתה נראית היו בודקין אותה לאחר מכאן · אם תחגור דבר כל שהוא איברא דמהרש"ל ז"ל בים שלמה שלו קצר בלשונו ולא ביאר כל הצורך ובודאי מי שהיה פוסק הדין ע"פ ספרו בלי ראיית הדברים במקומן היה פוסק לאסור בכל גווני שאמרנו · מוהרר"יק ז"ל בין בב"י בין בש"ע הביא הדברים מפורשים ואין להסתפק בהם כלל · דאילו בב"י כתב דברי הרשב"א והר"ן בשם הרמב"ם דאוגרת כל דהוא בעינן ועוד כתב שם ז"ל ומתוך דברים אלו שכתבתי יתבאר לך שאע"פ שהרמב"ם פסל בפגימה קטנה ביותר מ"מ צריך שתהא אוגרת כל שהוא וכמ"ש הרמב"ן והרשב"א לדעת הרי"ף ז"ל וא"כ מ"ש רבינו בשם הרשב"א ובלבד שתחגור בה כל שהו' אפי' בחוט השערה לדעת הרמב"ם כמו אתיא ע"כ ואילו בש"ע כתב כיוצ' בזה כמו שהרב ז"ל בעל בית חדש בעצמו הביא לשונו וכיון דכן א"כ יודע מה מקום היה לעשות אוקמתא בדבריו · לחלוק עליו ולומר בשם שפוסל בחגיר' חוט השערה ה"ה פוסל כשתראה בשמש או במים ומדהא ליתיה הא נמי ליתא דאי הוה בדעתו כן היה לו ז"ל לתפוס את היותר קל לאסור דהיינו שמשא א"נ מיא · ומק"ו בשמע החמור ממנו להחמיר עליו דהיינו חוט השער' ומ"ש עוד הרב הנ"ל שמה שהבי' הרי"ף להני אמוראי דהוי בדיק לה בשמשא וכו' ליכא אלא מדת חסידות שהיו מחמירין על עצמם · ומאן דבעי לאשוי חסידא למעבד הכי דמדינא בעינן הרגשת הצפורן כדאמ"ר פפא צריכ' בדיקה אבשרא ואטופרא וכו' שפיר דייק ז"ל וליכא לאקשויי עליה השיא קושיא דלעיל דכבר כתבנו שם שבכל מקום סמוך לדין הגמור באה להביא דברי חסידים הראשונים וזכרון מעשיהם הנהוגים למען ילך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור וע"פ דרכו גם לדידן לא יקשה לדעת הרשב"א וסיעתו האי קושיא בעצמה · דל"ל להרי"ף ז"ל להביא ההיא דשמשא ומיא דאפי' לדידהו לאו דינא הוי כדאמרן אלא דעדיפא להו ז"ל דהא הנהו אמוראי דבדקי בליבנא ובשערה ובנורא דאמרי בישרא אכלא בישרא ליבדקה · ורב פפא דמצריך אבישרא ואטופרא כלהו הלכתא כותיהו · והוו להו ארבע להלכה וב' לחסידות וכתב הרב ז"ל בב"י ז"ל ולענין הלכה נהגו העולם לפסול בפגימה קטנה כל שהו' וכדברי הרמב"ם וכן בדין להחמיר באסורי תורה וכ"ש דהדריך הכי מ"ל לפי דברי הרמב"ן והרשב"א ז"ל ע"כ · והרב בעל הסג"ה כת' דהכי קביל וסביר בש"ע שלא דבר בו מאומה · ויורה עליו תלמידו מהר"מי ז"ל · בעל הלבושים שכתב ז"ל ושעור הפגימה הפוסלת היא אפי' כל שהוא ובלבד שתחגור בה דבר מועט אפי' בחוט השערה ונהגו להרגיל ולבדוק בצפורן וכשמרגישין פגימה בצפורן אפי' אין הצפורן נחגר בתוכה אלא שאיכה עוברת עליה אוסרין ע"כ · ומהרש"ל ז"ל בש"ת דשייכי לטור י"ד כתב בסי' נ"ח ז"ל ושעור הפגימ' כל שתחגור בה כל שהוא וי"א חגירת צפורן וספקא דאורייתא לחומרא ע"כ · ומהר"ר שלמה לוריא ז"ל בים של שלמה שלו כתב מה שכבר העתקנו לעיל ובחזור להעתיק פה דבריו כמו שהם כתובים שם בס"ס ל"ח ז"ל אמר רב חסדא וכו' ומה שכת' הרא"ש מאחר שכת' הרי"ף דבעי בדיקה אבשרא ואטופרא היינו כדי שתחגו' בצפורן וכל פגימה שתרגיש בצפורן היינו שתחגור בה צפורן בודאי מן הסת' כך הוא דלא חיישינן עפי למבדק

מבדיקת

מבדיקת בשרא וטופרא ואוקמוה אחזקה שאין בה אפי' פגימה קטנה בכל שהוא. ושני אמוראי דבדקי לה בשמשא ובמיא סוברא שהחמירו לבדוק אחרי כל הספקות ואכן קי"ל הלכה דהני בדיקות דבשרא וטופרא הני . אבל בודאי אי אשתכח פגימה בכל שהוא בשמשא ובמיא טריפה היא אפי' בדיעבד כדברי הרמב"ן והרשב"א ע"כ והרב בעל בית ישראל מבוא' לעיל שדעתו לפסוק כהרשב"ם והרשב"א הואיל ושפוה לגן דעת הרא"ש לא שהכנס בדוחק לדעת הטור כמו שהו' ז"ל בעצמו העיד ובהכתיבה גם הרב בעל בית חדש פסק כפי' שכל פגימה שהצפורן תרגיש בה הויא פגימה כדרב פפא דצריכא בדיקה אבשרא ואטופרא . כמבא א"כ הכלל העולה לפסק הלכה שאלין אנו מה כוונים אעפ' שכב' הזכרנוהו לעיל כל השיטה הלכות לא הפסיד שלדעת רבותינו הראשונים והאחרונים בה"ג ערוך הרי"ף והרמב"ם רש"י הרא"ש והטור בנו הרמב"ן והרשב"א בית יוסף מהרשד"ק בעל הכנה"ג ובעל הלבושים ים של שלמה בית ישראל בית חדש ז"ל אשריהם ואשרי חלקם בארץ החיים כמנהגנו למדין שג' פגימות הם הנרגשת בצפורן או בבשר כפי הבדיקה הנהוגה היום אע"פי שהיא קטנה ביותר ואין הבשר והצפורן נכנסים לתוכה כלל . הרי היא פגימה ופוסלת לכ"ע . סדקה מן סדקה והיא הנכר' לענין השמש ואינה נרגשת לא מן הבשר ולא מן הצפורן ואינה אוחזת שום דבר ואפי' חוט השערה . אינה אוחזת לכ"ע מגע ראש השבולת מקרו ואינה פגימה לא נחלקו אלא בפגימה האוחזת חוט השערה ואינה נרגשת לא מן הבשר ולא מן הצפורן דלכלהו רבוותא פוסלת חוץ מרש"י ז"ל לפי הנר' והרא"ש לפי מה שהבין ממנו הטור ז"ל ומן האחרונים בית חדש לבדו ופשוט הוא שהלכה כרבים דהא רוב בנין ורוב מנין הם . וכ"ש באיסורא תורה כמו שכתב הרב ז"ל בבית יוסף ובזה נשלם זה הפרק הראשון תהלה לאל חיינו :

הפרק הב' בענין הזהירות וזריזות בבדיקת הסכין

מאחר שנתבאר ששיעור הפגימה הוי כל שהוא ומשנה שלימה שנינו בפ"ב דחולין כלל אמר רבי ישבב משום ר' יהושע כל שנפסלה בשחיטה נבלה כל ששחיטתה כראוי ודבר אחר גרם לה ליפסל טרפה והודה לו ר' עקיבא . ממילא נשמע עד היכן מגעת חובת בדיקת הסכין שכל המרבה בבדיקות ביישוב הדעת ובכיוון הלב ה"ז משובח וחשוב למעלה . ולפי' יש עלינו להעתיק קצת לשונות בענין זה שמצאנו לרבותינו הראשונים ז"ל שכבר הזכירם הרב ז"ל המאסף מחברות הדיינים בביתו הגדול בית יוסף בטור י"ד סימן א' וסימן י"ח . גם לא נמנע עצמנו להביא קצת לרבותינו האחרונים אשר באו אחריו ז"ל ומתוך דבריהם תתברר אמתת חומר בדון דידן ושכל השוחטין בו יהיו עוסקין לשם שמים באימה וביראת חטא . כתוב בספר מחזיק הבדק . בשם רב עמרם גאון ז"ל כל טבח שאינו יודע הלכות בדיקה אסור לאכול מבדיקתו וכל שאינו מאכיל לאחרים אינו מותר להאכיל את עצמו ויש לנו להכותם ולסלקותם ולנדותם . כל אותם השוחטים והבודקים לעצמם עד שיקבלו עליהם שלא לעשות עוד עד שיהיו בקיאין בכ"ד ספרי הקדש ובתלמוד בכמה פרקים ויודעים הלכות שחיטה וגם הסברות התלויות בריאה אסור לאכול משחיטתם עד שיהיו בקיאין בכל הטרפות שמנו חז"ל וכתוב עוד שם שהבא לבדוק צריך שיהיה בקי בכל הטרפיות . שאם לא כן שמא יבאו לידו . והוא לא ידע ואשם ונשא עונו מכח שהוא מאכיל טרפיות לישראל על כן כתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות שחיטה ז"ל ישראל שיודע הלכות שחיטה

פרי

אחרי זה לא ישחוט כיון לכוין עצמו עד שישחוט בפני חכם פעמים רבות עד שיהיה רגיל וזריז · וכן
כתב הרב החסיד ה"ר יונה בשערי תשובה שלו ז"ל ולמוכיחים ינעם · העד בעם וזכרו בתורת
השחיטה ובדקדוקים ויבחרו להם שוחט ירא חטא כי עם רב מישראל תלוים עליו במצות השחיטה
והבדיקה · וגם חכמים אמרו ז"ל רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם · יש מקומות מבלי משים
ואין תוכחת מצוים שם רבים מן העם הנמצאי' אצל שחיטה בלתי מומחים · ועוד ראינו במקצתם
שערורים כי רבים מן המומחים רחקו לבם מיראת חטא ואשר איננו ירא לבו לא יבין לדקדק לבדיקת
הסכין · כי צריך לכוין את לבו במאד מאד בבדיקתו הלא תראה כי יבדוק אדם פעמים שלש ולא
ירגיש בפגימה דקה אחר כן ימצאנה כי הכין לבו באחרונה ובאיכות חוש המשוש כפי כוונת הלב מלבד
כי יפשע גבר מבלי יראה בבדיקת הסימנים ויתר דרכים ונדרים ע"כ · כתב הטור בשם הרא"ש ז"ל
ז"ל והאגודה נוהג בכל גלות ישראל שאין מאמיני' לקצבים וממנים אנשים ידועים על השחיטה ועל
הבדיקה · ולהם מחלו חכמים כבודם כי הם זריזי' וזהירים · ומתוך כך נתבטל בדיקת החכם לגמרי ·
גם למי ששוחט בביתו אף כי איננו נכון כי הרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים לבדיקת הסכין ע"כ ·
וקודם לכן כתב עוד ז"ל ובענין בדיקת הסכין אשיקנא והלכתא אבשרא ואטופרא ואתלת רוחתא
פי' שצריך שיעבור עליו צפורנו · לראות אם יחגור בה בשר אצבעו' בתלת רוחתא פי' על פיה וב'
צדדים · הלכך בודק בהולכה ובהובאה על חודה בבשר לאט ובכוונת הלב שלא יפנה לבו לדברים
בטלים · ואח"כ בהולכה ובהובאה · בצפורן שאינו יכול להרגיש יפה אם יבדוק בבשר או בצפורן
ביחד וכן יעשה ב"ב הצדדין והם י"ב ואסמכתא ושחטת' בזה ע"כ · ומטעם זה כתב הרב בעל הכנה'
ז"ל בשם מהרי"ו ז"ל · שלא יבדוק ב' צדדי הסכין ביחד אלא כל א' בפני עצמו ע"כ · ומטעם זה כתב
הרב בב"י בשם הרא"בד ז"ל שצריך להכות הצפורן אחר קצת הבדיקות שמא נפגם הצפורן בחודו של
סכין ואולי יש פגימה בצדדין שלא ירגיש בה לפי שעוברת בתוך פגימת הצפורן ע"כ וכל זה מדקדוקי
הבדיקה · כתב הרשב"א סי' תקכ"ד · שאלת ראובן ושמעון שהיו מושכרים מן הקהל לשחוט בהמות
הנשחטות במקולין ואמר ראובן לשמעון בדוק סכין זה ובדקו שמעון ג' פעמים אע"ג שצריך לבדוק
הסכין ונתנו לראובן וראובן היה הולך לשחוט ולא בדק הסכין ובא לוי וראה שכך היו מזלזלין בבדיקת
הסכין לקחו הוא ובדקו והיו ב' אנשים עמו ומצאו בסכין ב' פגימות וימנעו להם הברורים שלא ישחטו
וראובן מתנצל ואומר שאע"פי שהיה הולך לשחוט דעתו היה לבודקו קודם שישחוט והשיב באמת כך
נראין הדברים שזה מקל בבדיקת הסכין כי בודאי כשנתנו לשמעון לא לבדקו לתנאין נתנו לו אלא
לבדקו כדין נתנו לו וכשראה שלא בדקו כדינו קיבלו מידו והלך לשחוט מעשיו מוכיחים עליו שהיה לו די
בבדיקות הללו ומיקל הוא בבדיקות ולפיכך מעבירין אותו כדאמרינן בפ"ק דחולין גבי טבחא דלא
פר סכינא קמי חכם היכא דלא משכחת סכינו יפה מעבירין אותו ואפי' בפעם הראשונה משמ' ואמרינן
נמי בפ' גיד הנש' בטבח שנמצא אחריו חלב · והלכתא לנלקותו בכזית ולהעבירו בכשעורה ומשמע אף
בפעם הראשונה ומיהו אם נר' בעיניהם שהיה בענין שוגג ושהוא אדם כשר מחזירין אותו · ובלבד
בקבלת דברי חברות דהיינו שיקבל עליו לפני ג' חכמים והכשרים שבעיר שלא ישוב עוד לדברים אלו אלא
שיבדוק בדיקה יפה · אבל אם נר' בעיניהם המקל ופושע ראוי שלא להחזירו אפי' בקבלת דברי חברות
ע"כ כת' הריב"ש בסימן ת"ק ז"ל ונהג' אם עשו המוקדמים כראוי וכהוגן במה שהכריזו בקיום שלא ישחוט
ויבדוק שום אדם במקולין זולתי ה"ב בודקין המיוחדים והממונים מטעם הקהל או אם היה להם להמנע

מזה באם הקהל מכרו לר' יהושע השו"ח ככנו. ולפי דבריו היה נהוג לשחוט ולבדוק אחרים בזולת
השמוני' בזה הדבר ברור שהמוקדמים עשו כראוי להרחיק האדם מן העבירה ומן החשד. ולשמור הקהל
מחשש ספק איסור ושלא יבאו לסמוך על מי שאינו ראוי לסמוך עליו וכל הני מלי מעליית' ראוי לשם ומן
הפלא הנ"אך עד עתה הניחו לשחוט ולבדוק לשום אדם בעול' זולתי לבודקים הממוני'. ובכל קהילות
ישראל שיש בודקים שכורים מהקהל. לא ירים איש את ידו לשחוט ולבדוק במקולין מבלעדיהם. וכו'
כתב מהרר"ו ז"ל בהי"ן ז"ל ואחרים אם הם בקיאים בהלכות שחיטה ובדיקה. עתה שלחתי גברא
דמסימן למדינת יעק"ר ולכל פרווהא שיבדוק השוחטים והבודקי' ואלמלא דאתית לאתרך הייתי משלח
ג"כ לשכונתך ועתה פרצה היא באחריותך גדור ע"כ. כתב מהרש"ל ז"ל בספ"ים שלמה הנז'. בה"ם וז"ל
אחר שהביא דברי הרא"ש כי הרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים לבדוק הסכין כתב עליו ז"ל ויפה
כתב ואני הגבר אשר ראיתי את עניי. פעם א' הייתי נועד בקיבוץ חכמים ראשי ישיבות ובא שוחט
דמתא והסכינו בידו והיה המעשה בערב י"כ. ושחט בו כפרות ולקחתי הסכין מידו. ושאלתי אותו
אם בדוק הוא והשיב לי בדוק ואני בדקתי בה בעצמי ומצאתי בה חגירת הצפורן ואמרתי לו הסכין
פגום חזר הוא ולקח הסכין מידי ובדקו בהרגלו במהירות ושחק בי ואמר כשר הוא ובדוק חזרתי
ולקחתי הסכין מידו ובדקתיו ומצאתי בה פגימה בבראשונה. ומקצת אלופים גערו בי ואמרו מה לך
בנסתרות ואמרתי גלויות הם כי לא בחינם כתב הרא"ש הרבה צריך ישוב הדעת ביראת ה' בבדיקת
הסכין. עד שהיה לשם זקן א' בעל תורה. ולקח הסכין מידינו ובדקו בנחת כמוני. ומצא בה
פגימה בחגירת הצפורן ואמרתי א"כ מה נח אני את המתים שכבר מתו שאמרו הרבה צרי' ישוב הדעת
ויראת ה' בבדיקת הסכין. ולכן ראוי להזהיר השוחטים ולהקפיד עליהם בדבר זה ע"כ:

בלשון חסידים ואנשי מעשה רבותינו הקדושים אשר זכינו לעלות שמותם הטובים ולשונותם
במקומותם בפ"זה מבואר באר היטב כמה קשין דקדוקי בדיקת הסכין ושצריך לשית לב
אליה בכל כח הכוונה ושלא להסיח הדעת ממנה. ובולי שאי ואולי להשלים בשלמות את חוקה. ומעתה
גברו עלינו התמיהות מאד מאד בראותינו רבוי השוחטים המצויים בכל עיר ועיר. וכי יש קהילות
בישראל כמעט אין בית אשר אין שם שוחט בלו אומנות זו מביאה את האדם לחיי העו"ב והלואי לא
יביאנו ח"ו לידי כמה מכשולות ותקלות רבות הנמצאות בידים ריקניות מן הזהירות ויראת הטא
הצריכים לכך והתימה הגדול מהמה נותני רשות לשחוט שכל הרוצה ליטול יבא ויטול ויש לתמוה על
זה על שלשה דברים הא' מצד הנותן והוא שלא כל חכם ומבחין הוי אומן בקי בבדיקת הסכין והרגשת
הפגימות כי זו אומנו' בפני עצמה היא ומי שאינו רגיל בה מאד היאך יכול להורות לאחרי' שיסמכו עליו
וישחטו ויאכלו. וכי היש בזה משום חסרון דעת ותשיגנו חרפה וכלימה. אם יודה שאינו מרגיש
ואינו רגיל בדבר והלא אין מתנאי החכם להיות שוחט ובודק. וגדולה מזאת מצינו במסכתנו בסוף
פ"ו דגיטין דתני' התם אמר לשלשה תנו גט לאשתי הרי אלו יאמרו לאחרים ויכתבו מפני שעשאן ב"ד דברי
ר"מ וזו הלכה העלה ר' חנינא איש אונו מבית האסורים מקובל אני באומר לשלשה תנו גט לאשתי
שיאמרו לאחרים ויכתבו מפני שעשאן ב"ד אמר ר' יוסי נומינו לשליח אף אנו מקובלים שאפי' אמר
לב"ד הגדול שבירושלם שילמדו ויכתבו ויתנו וכו' וכתב ע"ז הרמב"ם ז"ל אינו מן הנמנע שב"ד הגדול
שבירושלם לא היו בקיאין בכתיבה לפי שהתנאי בב"ד שיהיו חכמים ולא שיהיו סופרים ע"כ:

הב' מצד הנכת המקבל והוא כי הנסיון הוכיח שלא כל היד ראויה לבדוק ולא כל אדם מרגיש הרגשה

הצריכה לבדיק' הסכין ואין הדבר תלוי בלבד בידיעת הדינים והלכות שחיטה ע"פ· כי העקר הוא בדיקת הסכין כאשר הוא ידוע והבדיקה הראוים והבפרה תלוים בראית העין· כאשר כתבו כל חכמינו וזקנינו זלה"ה והיה אחת זו היראה והרעדה· בכמה נערים נעורים· בעו"ה ממהרים אשר פשטו את ידם לקבל הרשות הכשונה והפיגום· ורוב עסקיהם בעסקי אכילה ושתיה ובתיקון השערות ובקשוט המלבושים. ובהליכת הגנות והפרדסים מקומו' מוכנים לפורענות ופתחים פתוחים לשטן· לו מוסכים להם מדות הללו ואלו מוסכי' להם מדות הללו וכולם שוין לרעה· ועל הסך הרשות אשר בידם מעלים עוד רשו' לעצמן לשחוט בכל מקו' בהכין אם ימצ'הם ויתפארו בבדיק' נ"· ועיני ראו בחו"ל ולי הככה מעוט' ולא היה יודע להבחין אחר רוב השקידה עמו והטורח הגדול בין מותר לאסור בין הטמא לטהור ומן המדות הקודמות שהתחילו לראות בו והלך למקום א' והכין לשחוט וחזר אחרי הרשות והסיגה שבודאי הגמור לא ידע ולא הבין על מתכונתם הדינים הצריכים לכל שוחט לידע אותם והרגשתו איכי מכירין בשוע הוא אבל הכל הדין שהדירכו שכל מי שיודעין בו שאינו יודע הלכות שחיטה אפי' ש"ע לכהינו· ד' וה' פעמי' שחיט' הגוב' וראוים ואה"כ שחט בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה ואסורה לו ולאחרים לפי שלא ידע להזהר אפי' שהלכו ממנו· הדך שחיטתו והשיב על הן הן ועל לאו לאו· הרי ליה מריה למקל לעצמו ומקל לאחרים בדברים חמורין כאלו· ואיכי יודע להיכן מגיעים בלבו ומה מחשבתו להרבות שוחטים בישרא' כי המעט הסם בחכמה ונכיר את מטה הוא הנכון ואלו היתה הצבור יכולים נעמוד בלי בשר כבר היו רבותינו מבטל אומנותם לגמרי ומה גם כי הן עתה רבים ההכשבים למדה זו· וקרוב הדבר מאד כאשר כתבנו להרבות הן מכשולות ואכילת נבלות ליחיד ולרבים והקולר הגמור תלוי בצואר' נותני הרשות דהמכה ליבלן:

הג' לו הוכח בקיאות בותן הרשו' והבכת המקבל איכו מן הראוי להרחיב ולהחליט את הרשו' כל ימי' אשר הוא חי· כי לא כל האדם ולא כל המקום ולא כל העתות שוין ואם אדם כשר יוצא השידה או פורש בים להרחוק הם אחר הבדיק' הראוים. הכון לבב החכם ותובעה שוא בן שמרג"ש יפה בבגימות וראוי לשחוט ולא תצא תקלה מתחת ידו אז יתן לו רשות עד שיגיע להחזת חכם בתכלית גמור ומפורם שלא יוסיף לשחוט עוד כי אין הרשות כתובה לו אלא משום שהשעה צריכה לכך אע"פי שהוא ראוי לכך· וכן ראיתי כוהגי' לרבותי' המדקדקי' במצוות ומלאים חכמת ה' וז"ל הרמב"ם בפ"ד מה' סנהדרין וכן יש לסומכין ליתן רשות עד זמן ולומר לנסמך יש לך רשו' לדון או להורות עד שיבא הנשיא לכאן או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה· או כל כיוצא בזה ע"כ· וכ"ש בנדון דידן בדבר הרגשה וביוצ' בה שהי' משתנית ואינ' עומדת על הקותה· אלא הולכת ומתמעטת. וכבר כבר לי א' מן הבקיאין ירא אלקים על זקן א' שהיה רגיל לשחוט ופעם אחת בעמדו לשחוט אחר שבדק הסכין בקש ממנו שיבדקהו גם הוא וכן עשה ומצא בה ב' פגימות ואע"פי שהראה לו את מקומן לא הרגיש בהן כלל ואם יגיע אדם אצל א' מאלו בוטלי רשות ויהיה מראה לו בברור שאינו מרגיש בפגימות ואינו ראוי לשחיטה תשובתו בצדו כלו' שהחכם נתן לי רשות ואינו חושש למראה עיניו· איברא שכבר ראינו זקנים עם נערים שהודו על האמת ולא בושו וחזרו בהם ממנהגם ולא הוסיפו לעשו' עוד כי מה היתר יוסיף נטילת הרשו' למי שהו' עוז בעצמו שאינו מרגיש ואם יבא א' מאלו כמו שהוא מעשים בכל יום והסכינו בידו ונבדוק אותו ושוב נאמ' לו בדוק גם את' בשל ממנו פגומה היא אם לאו והוא ישיב אינ' פגומה בחזור ונאמר לו תשחט בה במות שהיא הוא ישיב הן ואחר הבדיקות הללו נאמר לו ראה בסכין זו דרך משל יש ג' או ד' פגימות א' הנה וא' הנה והוא חוזר ובדק עד שלפעמים מרגיש בכולם ופעמים אינו מרגיש אלא בקצתם מה יעשה שאים הזה בשביל שלא

ימעט

ושטה ואשם בודאי כל מבקש ה' ורודף הא' יתפו' את הודאי שראה בעצמו שאינו מרגיש ולא יבחין על כעילת ראשו, כי מי יודע בדבר יות' ממנו א"כ איפה בואו רבותי' העומדי' לבער כל קוץ וקוץ מכרם ה' צבאות בית ישרא' באו וראו איזוהי דרך ישרה שתבורו לפריון כמה נפשות שתלויות על כל הרוצ' להיו' שוחט ובודק לדעתי הקצרה ולכם רבותי גמר החכמה ויתרון הכשר המעשה שיש כ"ל בקהלה להזהיר אל כל תלמידכם השוחטים מומחים וסרים אל משמעתכם שיהיו מתונים במאד מאד בענין כתיבת זאת הרשות הנהוגה בין בכתב בין בעל פה · כי גדולים וכבדים המכשלים הנמצאים בה בעו"ה וכבר הכרנו קצתם · וכל הסומך ידו ממנה · לבלתי נתון אותה · אפי' לכשר שבכשרי' כי אם בשעת הדחק כאש' כתבנו ובתנאים שאמרנו · הרי זה משובח ושכרו כפול מן השמים · ואחר שתיקון הזה כי רב הוא יבחרו להם כפי המקום ב' או ג' שוחטים יראי אלקי' ואנשים בקיאים באומנותם יהיו או מוזמנים ומצויים תמיד בכל עת לשחוט את אשר יביאו להם מהעופות ואין צ"ל במקולין · כאשר עושים בזה ובזה כמה קהילות מישרא' והכשר ותיקון הוא ובלעדם לא ירים איש את ידו להיות שוחט לא לו ולא לאחרים · כי בזה מסתלק אדם מן הספק וסומך דעתו על שוחט כזה שבררוהו ומינוהו על כל הקהל שחזקתו הוא מומחה לרבים שאין דומה השוחט תמיד לצרכי עם רב ושחיטתו אומנותו לשוחט פעם א' בשבוע לו או לשכנו הקרוב אליו וראיתי לרבותי שהיו נוהגים ליטול בפתע פתאום הסכין מידי השוחטים בעת שחיטה לראות מה היא וכן היו משלחי' בעדם ושואלין ודורשין מהם הלכו' שחיטה ובדיקת הריאה איש איש כפי עבודתו לידע אם נפלה בהם שכחה וכל אלו דברי צדיקים מזהירין את הזריזים ומוכיחין בהם כח הזה רב ודקות ההרגשה · והדבר הקשה שראוי להביא בתוך הבאים הוא מנהג בני הכפרים כי יש שאין דרים בהם אלא ב' או ג' בעלי בתים ועל הרוב בעו"ה אין נמצא בהם יודע ספר כי המקום צר לבא לדור בתוכו ומוציאים מתחת ידיהם בשר שחוט ותרנגולים ואווזים למאות ולאלפים · כלו היה ביניהם שוחט בקי ומומחה · וידענו בברור שהוא לספק בעו"ה · וכל העם בשגגה קונים מהם ואוכלים אותה ואין מקפיד · לבד המשכילים יראי ה' אשר בדקו אחריהם ואשר ידעו את דרך שחיטתם ובדיקתם ולכן הרב או המורה שקרוב הקרוב אל א' מהכפרים אפי' רחוק ומתקרב בכתב ידו ה"ז קרוב עליו הדב' לתקן ולגדור הפרצה להסיר מכשול מדרך העם כי רבים הנכשלים בכמו אלה הדברים בעו"ה מהם בלי מתכוון ומהם שהמנהג הרע כבר נשאן בעיניהם כהתר ואין חוששין לו · ומכלל תשלום ענין זה הוא שצריך להזכיר את הקצבים ולזרזם על דבר הסימנים שעושים בבשר הכשר בבית המטבחיים שיהיו עשוים כתקנן שלא יוכלו לזייפם להחליף את הטהור בטמא ח"ו ושלא להשאיר שם כלל וכלל שומן ובני מיעים וכיוצא אפי' ע"י סימן שהדבר ידוע שאין אלה הדברים וכיוצא בהם ראוים לקבלת סימן יפה ומתקיים ואין לסמוך עליו גם בעת הבאת הבשר מבית המטבחיים לבית ישרא' ע"י כותי שיתנו עין יפה לראות דרך הלוכו ולא יבא בכלל בשר שנתעלם מן העין :

וישׁ קצת מקומות שנוהגין לחתוך את הבשר בעודו בבית המטבחיים לחתיכות גדולות ואח"כ מביאין אותו לבית ישרא' למכור ואין דרך זה נקי מחשש איסור קרוב לשמוע שידוע הוא בהתברא גרעי המיוחדת לקצב עליה בשר נבלות ובהמות טמאות א"א בלא שיורי בשר ושומן והלב הנדבקים בה · ובשעת חיתוך דהחתיכות מעלין אותם ולא טוב הדבר · כי הסכינים כבר אפשר לקנחם בדוחק מה שאין כן בכלי עץ אלא חריצין עולין ויורדין :

ולכן

ולכן ראוי למנוע המנהג הזה ולהתנהג כפי רוב ישראל שמוציאין הרבעיות שלמים כמות שהם לבית ושם בסכין כשר ועל כלי כשר חותכים אותם לחתיכות גדולות וקטנות כרצונם :

גם יש לבדוק אחריהם על טיב הנקור · שפשוט הוא שהשם שאין ממנין טבח לשחוט עד שיבדקו אותו אם הוא מומחה ויודע הלכות שחיטה ובדיקה כראוי כן וק"ו הוא שאין ממנין מנקר ואין מניחין לכל אדם לנקור עד שיבדקו יפה יפה אם היה בקי בדבר שהרי יש בו משום כרת וצריך לחוש עליו ולזרז ולעמוד על מי שאומנותו בכך · כדי שלא תצא תקלה מתחת ידו שמא שכח או שמא לא למד או שמא ממהר למכור הבשר אשר לפניו ואינו נותן לב לנפשו הנקור בדקדוק כראוי ולכן משבח אני אותם המקומות שהקצב המוכר את הבשר אינו המנקר אלא יש שם סמוך לו חנות א' או שתים ובהם יושבים אנשים בקיאים לנקר וקונין מזה הבשר ומביאין אותו לזה לנקרו ולהכשירו כדינו וזה כר' הגון ומנהג כשר ללמוד הימנו גם! ראיתי בקצת מקומות שאין נוטלים חוט של דם שתחת שורש הלשון ולא ידעתי למה והוא נגד הדין הפשוט וגם הוא פשוט שאין מולחין את הבשר קודם שיסירו ממנו את הקרומות ואת החוטין האסורים ואם מלח ולא נטל בתחלה נוטלם אחר שנמלחו ויש מצריכי' כדי קליפה וכזה דברי אחרים מחסרון ההכשר כראוי וא"כ צריכים המנקרים לאזהרה אחר אזהרה ובדיקה אחר בדיקה ולא יזלזלו באסורין אחר שיהיו בקיאין בתחלה בדין ובהלכה בנטילת החוטין והקרומות שהן אסורים מהם משום דם ומהם משום חלב ואין צ"ל באותם שהם חלב ממש וחייבין עליהם כרת · שכל אדם צריך שיהיה לבו חרד על האסורין והמוציא את הרבים י"ח ביותר שלא יהיה מכשילן ח"ו והם סומכין עצמן עליו וגם כי לפעמים יראו איזה דבר בלתי מתוקן ח"ו אינ' מרגישים בו · כי לאו כ"ע דינא גמירי ומה גם בדיני נקו' כי אין יודע אותם אלא הרגיל בהם היטב שאין זה דבר שלמד אלא במראית העין ומפי המומחה הבקי בנקור כמו שכתב הרב בעל הכנה"ג ז"ל זה פעמים ולכן כל איש הזהיר במלאכתו שכרו מרובה כי נמצא זוכה ומזכה את הרבים :

גם יש לשים לב ולפקח על ענין החתולים שלנו ההולכים בבית עם התרנגולים ופעמים הרבה קופצים עליהם ומכין אותם בפרט עלי אוכל שזה רוצה ללקוט וזה עומד עליו לדרסו ודין פשוט הוא בטור ובב"י ז"ל בי"ד סי' כ"ז שבכל שבאין לידי מדה זו לכ"ע חיישינן ואפי' כשנכנסין בלול של תרנגולים כתבו ז"ל שאין טעם ברור להתיר ומסיים הרשב"א שיש לחוש להם · ולומר שהם בני תרבות דוחק הוא כמ"ש בת"ה שהביא הרב ז"ל ולומר שאין לחוש כל שאין אנו רואים אדמימות מבחוץ באנו לידי מחלוקת רש"י ותוספות עם הרשב"א ז"ל דלדידהו לעולם צריך בדיקה אפי' אינו נכר מבחוץ ולהרשב"א צריך בדיקה מבחוץ וכל שיראה אדמדם צריך בדיקה כנגדו כמ"ש הרב ז"ל בב"י בשם הב"ז ולכן אין צורך להעתיק לשונם ואם באין אנו לדין ולפסק הלכה הדבר ידוע שהלכה כרבים שהם רש"י ותו' ז"ל וכ"ש באסור תורה וגם להרשב"א ז"ל לעולם צריך בדיקה מבחוץ והיום כבר בטלו דיני בדיקות. הללו כמ"ש ז"ל וא"כ כל א' ראוי לחוש לעצמו וללמוד לחברו להזהר בדבר ואם אירע דריסת החתול יתנהג בה בדינה · סוף דבר השומרים דרכו ה' לא יחסרו כל טוב. לרבותי היושבי' כאוה תחלת הדבר · הטוב הזה וסוף המעשה ודעתם הרחבה תמצא קונדריסי ומעוט זכרוני נע"ם להם ולנו והוא ברחמיו יעזרנו סלה על דבר כבוד שמו ובזה נשלם הפרק הזה :

דבר ברור הוא שכשם שיש מיני ירקות ופירות שהתולעים מצויים יותר מבשאר המינים כן יש מקומות שפירותיהם ומאכליהם עלולים יותר לקבל התולעים מבשאר המקומות ואמנם אסו' אכילתם מבואר הוא בספרים שכל אוכל שדרכו להתליע במחובר הרי אותה התולעת אסורה משום השרץ השורץ על הארץ. ולוקין עליה הואיל ועל הארץ נבראת וכל תולעת הנמצאת באוכל כל שאינו ידוע בודאי שלא התליע אלא אחר שנעקר מן הארץ ושלא זזה ממקומה אין התר לאוכלה כלל. גם דין פשוט הוא. שכל אוכל שדרכו להתליע צריך לבדוק כלו א' לא' ולא די בבדיקת רובו ואין צ"ל קצתו דק"ל דחיישינן למיעוט השכיח כמו שכת' הרב ז"ל בדיני הללו בטור י"ד בסי' פ"ד בשם הרמב"ם והרשב"א והר"ן ז"ל וכ"כ בשמו ובשם הרמב"ן רב"ו ס"ס בפ"ב מה' מאכלות אסורות וכ"כ הריב"ש ז"ל בס"ס קס"ג וכן הר' בפי' מדברי הרא"ש והטור ז"ל ואין חולק וא"כ צריך הוא לדרוש ברבים ולהודיע לעם אסור הדבר בין לאכול בין למכור לכותי שמא יחזור וימכרנו לישראל כמו שכתבו ז"ל בכאן ואבל ספק טרפות כי מה בצע לשביא אדם עצמו לידי ספק אסור תורה המטמא והמטמט' את הנפש כדחז"ל ובידו לתקן הדבר ע"י בדיקה הגונה ולפי דקות התולעים או רובן כל א' ילמוד עצמו מה הוא בדיקת שלא תצא תקלה מתחת ידו. ושומר נפשו ירחק מהם. וכבר אמרנו שיש מיני פרות שדרכן להתליע וזהו שמצוי בכל המקומות כגון הפולין והעדשים והזתים שהזכיר הרשב"א ז"ל והפוכים והאגבים והתפוחים וגודגדניות וקמח ומלח ובשר ודגים וכיוצא בהם שלא כל המאכלין שוין גם לא כל המקומות שוין כמ"ש וכבר שמענו שברוב מקומות איטאליה העולשין שקורין איבדיו"א בלעז יש בתוכו תולעים דקים ושיודעים בדבר מושכין ידיהם מהנה. כתב הרמב"ם בספ"ב ז"ל ז"ש בפ' זה האוכל כזית כשאכל כזית מבריה גדולה או שצירף מעט מבריה זו ומעט מבריה זו שבמינה עד שיאכל כזית אבל האוכל בריה טמאה בפני עצמה כולה ה"ז לוקה מן התורה ואפי' היתה פחותה מן החרדל. בין שאכלה מתה בין שאכלה חיה ואפי' סרחה הבריה ונשתנית צורתה הואיל ואכלה כולה לוקה ע"כ. וא"כ פשוט ה"א שכל שהנסיון הוכיח שיש תולעים הן רבהן מעט. בין בירקות בין בפירות בין במאכלים בין במשקים האוכל מהם בלא בדיקה ה"ז עובר וכק' חוטא ואם בדק כראוי ושלים חוקו ובדין יאות לו. ולצאת י"ח צריכי' אנו להביא בנדון זה בקצרה ב' דקדוקין להיותם נוגעים לענין הדין הא' הוא שהרב ז"ל פסק בב"י וכ"כ בשלחנו שהתולעי' הגדלים בעודם במחובר חשוב כרוחש על הארץ ואסר אע"פ שלא פירש והוא שריחש. ולפי' כתב שהתולעים הנמצאי' בפולין והפוכים תחת הקליפה והקליפה מסתרת עליהן מבחוץ וכשמסירים הקליפה מוצאים היבחושים תחתיה מותרים לפי שהם מונחים במקום צר ולא קרינן ביה השורץ על הארץ כל זמן שלא רחש אבל הנמצאים בשרביטים אסורי' שיש להם מקום לרחוש ע"כ. והנה מה שהביאו ז"ל לפסוק כן להקל הוא בשראה כת המתירי' יתרה על של הא' הרי' שהביא ז"ל בב"י ושם הרשב"א והר"ן. ורבנו יהיא ז"ל וכתב שם ז"ל. ולענין הלכה כיון שהתו' והרא"ש ורמ"ה והר"ם מסכימים להתר הכי נקטינן ע"כ ותי' הוא אך לא עלה על לבו לעיין בזה בהרמב"ם ז"ל שהם כתב הרב המגיד בסד"ה אלו המינין הנבראין וכו' ז"ל שדעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל ועקר והסכימו הם שאף על פי שהחור קטן ואין השרץ יכול להלך בו אסור וזה דעת רבנו וכו'. ואם כן הרי נתוספו על שלשת הגבורים שבי אלה ראשיהם וממילא גם הרב המגיד ז"ל כלוה עמהם ורבו האוסרים על המתירי' ומסתמא אחרי רבים להטות וכ"ש באסור תורה ועו' דמסתבר טעמייהו כמו שכתב הרב ז"ל בשם הר"ן ז"ל:

הדקדוק הכ"הוא מה שפסק הרב ג"כ בס"ס ק"ד ובס"ס ק"ז על הענין פליטת דברי' המאוסים האסורי' וז"ל בשלחנו דברים המאוסין שנפשו של אדם קצה בהם כנמלים וזבובים ויתושים שכל אדם בודל מהם למאוסן אפי' נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכו אם היתר רבה עליו מותרין · ומ"מ כל שאפשר לבדוק ולהעביר במסננת בודק ומסנן ע"כ · בס"ס ק"ח ובס"ס ק"ד כתב ז"ל זבוב וכיוצא בו מהדברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם שנמצא בתבשיל זורקו והתבשיל מותר · שאין פליטת דברים אלו הפגומים אוסרת ע"כ והנה לענין היתר הפליטה הזכיר ז"ל בב"י הרשב"א, הסמ"ג והמרדכי והרוקח והר"פ והר"ן והריב"ש ז"ל דסברי הכי · גם הביא בבי פלוגייתהו והם הר"ם והרא"ש ורבינו ירוחם ושערי דורא ז"ל · דס"ל דבכל האסורים בעינן ששים ולענין היתר אפי' בשנמחה גופן לא מצאתי לו ז"ל בזה אלא הרשב"א והר"ן ז"ל והתי'שים לי בדבר הוא שלא הזכיר הרמב"ם עליו והוא ז"ל כתב לאסור זה פעמים בפי' בפט"ו · מה' מאכלות אסורות וה"ל בכל האוסרים ז"ל בה' י"ז שאר אסורין שבתורה כולן כגון בשר שקצים ורמשים וחלב ודם וכיוצא בהם שעורן בששים כבד וכו' עוד בה בהלכה כ' ואם הוא בשר בחלב או יין נסך ויין ערלה וכלאי הכרם שנפלו לדבש או בשר שקצים ורמשים שנתבשל עם הירק וכיוצא בהם טועם אותם הכותי וסומכין על פיו אם אמר אין בו טעם או שאמר יש בו טעם ופגום רע הוא והרי פגמו הכל מותר והוא שלא יהיה סופו להשביח כה"ש ואם אין שם כותי לטעום משערין אותו בשעורו בששים או במאה או במאתים ע"כ הרי בבירור דס"ל שלא כדעת הרשב"א ז"ל וסיעתו דלדידיה סתם שקצים ורמשים לאפוקי עכברא דבירא דנותן טעם לשבח הוא ודכוותיה איכא בדילי מינייהו ומילא פוגמין בטעמן ולא בעו ס' לבטלו עד שמנאכו לו שכתב בתשובה הביאה הרב ז"ל בסי' הנז', על ענין כדון דידן על קדירה של מרק שנפל בה יתוש וכו' · ז"ל ולפי שאמרת שפליטת איכה אוסרת אלא בס' וכמדומה שאמרת כן מדתנן גיד הנשה שנתבשל עם הגידים וכו' והרוטב בנ"ט ועלה בדעתך שאפי' יתוש וזבוב צריך ס' לבטל טעמו אומר אני שלא אמרו כן אלא בבריה שאינה מאוסה ולא בדילי אינשי מינה כגיד וצפור אסורה וכיוצא בהן אבל כל דבר המאוס וכו' הרי דלא נקט להימנה עם גיד הנשה אלא צפור אסורה ואילו שקצים ורמשים דדומה ליתוש וזבוב לא הביא ולע"ד לא ידעתי לכוין בדבר המתישב על הלב · דעת הרמב"ם עם דעת הרשב"א ז"ל ובודאי שאין אנו צריכין לדחוק עצמנו לכך ולהוציא הדברים מפשטן אחר שיש כמה רברוואתא · שהזכיר הרב ז"ל בעצמו במ"ש בסמוך שבירר דבריהם בדין זבוב ובדין נמלה וכיוצ' והצריכו ששים ואו היה בו' הרמב"ם ז"ל בהדיהו לפחות לענין דיבא הוא מסתפק בוהרב ז"ל גם מ"ש בב"י בסי' ק"ז ז"ל ואע"פי שרבינו כת' כאן דין הזבוב וחלק על הסברא כי ה'בנגד כל סבף ומשמע דכנגד הזבוב מיהא ס"ל דבעי ס' אפשר דלדבריהם קאמר אבל איהו כהרשב"א ס"ל · דבינן שהיתר רבה על האסור שרי בכל גוונא ע"כ כר' דוחק לומר דפליג אסברת הרא"ש אביו ז"ל דהא כל כמה דמצינן לומר דדכוותיה ס"ל אמרינן וא"כ י"ל דבסי' ק"ד כתב דעת הרשב"א ז"ל בסתם ולא גילה שם דעתו וסמך על מה שיכתוב בסי' ק"ז · בדין דזבוב או נמלה שנמצא בקדרה לפי הרא"ש ז"ל שבסי' ההוא היה מקומו כראוי לו · ולפי זה אין לשאול למה לא הבי' בסי' ק"ד דין זה דזבוב לחלוק עליו או לתפוס בו וא"כ גם הטור ז"ל הוי מכלל האוסרים וראוי הם להביא לפחות הדין בספק כמ"ש · ובו ראיתי לרב בעל בית חדש · שפסק בפי' להצריך ששים וכת' שכן פסק מהרש"ל בכג"ה סי' מ"ט אלא דמסיק דבמקו' הפסד מרובה יש לסמוך אדברי המקילין ואע"פי שמוסיף להביא לאסור שהיא דעת ר"ת ומן האחרונים מהרא"י ואסור והתר הארוך ומהרש"ל מ"מ לא ראיתי לו ז"ל שהביא שהיא דעת הרמב"ם ז"ל וכדכתיבנא :

כל

כל ישר׳ יש להם לב טוב ומעשי׳ מרובים לקיים מצות בעור חמץ ושתי האזהרות שבאו׳ בענין דכל
ירא׳ה וכל ימצ׳ והיו זריזים להוציאו מן בבית החוצ׳ בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאודם.

איכם חסים על ממונם ואינם חוששי׳ לטורח גופם כי הכל הכל לעומת עשות רצון קונם עד שכת׳ ססור
ז״ל בא״ח ס״ס תמ״ב בשם הרא״ש אביו ז״ל לאורו׳ על הזריזות והזהירו׳ הנמצאת במצוה זו ז״ל וא״א הרא״ש
ז״ל כת׳ לא הארכתי לבאר הא במקו׳ לישה הא שלא במקו׳ לישה ולכתו׳ פרש״י ופ״רי לפי שישראל קדושים
הם וגוררין כל החמץ הנמצ׳ אפי׳ כל שהו אפי׳ סדקי כותלי הבית ע״כ והן עוד סוו׳ מחזיקין בה ברוב עוז
ותעצומות ברוך לקים וכל עוד שמוסיפי׳ כח בעצמם וידם פתוח להוציא הוצאו׳ לקיים מצות ביעור חמץ
ושתי אזהרותיה כתיקונה. אע״פי שאין בהן משום כרת כי כן חובת כל איש חסר בשם ישר׳ יכונה הם
מוסיפים תימ׳ על תימה על מיעוט שהקפדה שיש בקצת מקומות בענין הנוגע לאכו׳ אכילת חמץ אסר
עליו ענש הכתו׳ בפי׳ דנוכי לומ׳ בעשית המצה כמשפט הראוי לה כי ראינו גם שמענו שנהגו׳ רבות בדב׳
הלישה והקטף והעריכ׳ והאפייה לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה ויש בהם שהריבי׳ תיקון להרים
מכשול מדרך העם והנה בתחיל׳ לענין הלישה לכלהו או׳ להו פירכא אעיקר׳ דיכא מאה דפסקו ז״ל שאין
לשין לפסח לכתחיל׳ עיסה גדול׳ משעור חלה וכן היו נוהגי׳ אבפי מעש׳ כ״ם הרב ז״ל בסי׳ תנ״ו בשם הגהו׳
מיימון בסד״ה וכת הר״י בר יהודה ובו׳ אמנם הר״ם אינו סומך על זה ונזהר שלא ללוש בפעם א׳ יותר
משעו׳ חלה ואין תשמעון ע״כ עוד שם בשם האגור ואני המחבר ראיתי נוהגי׳ בעלי נפש באשכנז ללוש
כדי שעור חלה לבד אפי׳ בתנורי׳ גדולים ע״כ ואלה דברי הרב מיהו לכתחיל׳ יש לכל בעל נפש ליזה׳ שלא
ללוש יות׳ מעשרון אפי׳ בתנור גדול ואפי׳ יש הרב׳ בני אדם עוזרין ע״כ איברא דעוד היום יש בעלי נפש
בוזהרין בדב׳ ושומעין לעצת זקנים ומ״מ מאחר שבעו״ה לאו כ״ע דינא גמירי וכל העם אין להם מקו׳ ראוי
ובלים שהריבי׳ לכך דין שלא להתרחק משורת הדין כפי רוב הפוסקי׳ הכיכר ולתפוס בדע׳ המקילים בזה
אך במדת הצורך שגמור ולא יותר שהרי ר״י בן יהוד׳ מן המקילים כתבו עליו שהיה רגיל בביתו ללוש ב׳
עומרין או ג׳ יחד כדאית׳ התם בב״י ולא כמו שאומרי׳ שנוהגים בקצת מקומו׳ שלשין בבת א׳ עיסה גדולה
מאכי שק קמח וכיוצ׳ וים שאפי׳ שק מלא בבת א׳ ובאד׳ א׳ והוא דבר זר ורחוק במצוה רבה והמורה כזו
שבאה לפרקי׳ מדי שנה בשנה. ולמה לא תתחלק עיסה גדולה בזו הואיל והתנו׳ ראוי להכילם לעיסות
קטנות בין ד׳ או ה׳ בני אד׳ ויתעסק כל א׳ בחלקו כראוי ולא שיהי׳ מונח בקרן זוית חלק ממנה זמן מרוב׳
בלי עסק ונגיעה כי אין ביד א׳ לגלגלה כולה כהוגן אם לא בשהיה רבה. וכי שלא להוסי׳ על השעור כפי
תוספת העמלים והעוסקי׳ יכחתו מתוכתו קהל ישר׳ חלילה כי תפארת ונחלת אבו׳ היא לן להיו׳ גומלים
חסד לנפשם ושלא ל[...]ס על ממונם בדב׳ מצוה וכלל הגור בפי הכל אין צבו׳ עני. ואם המקו׳ צר גורם
מה שאינו בכל מקו׳ גם זה בכלל החמו׳ בסמוך וכשם שאד׳ מחזר אחר דירה נאה לרוחתו ולנחת רוחו כן
זב״ם הוא שצבו׳ים להם לחזו׳ אחר מקו׳ הגון ונכון לעשו׳ בו המצה בכל תפא׳ ועמלין ראויין ועמילה יפה
והתנור כיוצ׳ בהם לקיים ושמרת׳ את המצות כי לא כל הנשי׳ ולא כל העצי׳ ולא כל התנורין שוין כדברי
ר׳ עקיב׳ במסכה בפ״ג ועוברין ולענין הקטוף כבר נהגו כל ישר׳ בכל מקומו׳ מושבותיה׳ כפי מה שראינו
ושמענו לקטף ע״י עמילה. לפי שממהרת להשלי׳ מלאכתה כמ״ש הרב בשם האגור ומזה למדו ג״כ הלומדי׳
היתר לעשיית עסות גדולו׳. ומ״מ אותם שעושי׳ עיסה גדולה יות׳ מן הראוי כמ״ש בסמוך ודומיהם כר׳
דעעה זו דעמילה אינ׳ מצילתם מכל נדנוד עבירה שהרי גם ידי העוסקין עם העסה בעודה העמילה
עוסקי׳ עמה ומחפכים בה. ומחמת גודלה ועבדה אינם יכולי׳ לטלטלה מצד אל צד בזריזות וכבר כתבו ז״ל
שאין להניח העסה בלא עסק אפי׳ רגע א׳ ולא עוד אלא שכתבו שאם הניח עסקו בה.

ובתחממם

והתחממה בידים אם יביאוה בלי עסק מיד תחמיץ ואמנם בענין העמילה עצמה המנהג הוא לעשותה מעט אט שיש שכפין אותה בכח של מתכת כדי שתהא העיסה עומדת בקרירותה ולא תמהר להתחמם ויש שמוסיפין לעשותה מעיקרא מאבן חלקה לפי שהיא מוספת קרירות ושבחו אותם חכמים שבדור :

ולענין העריכה ממה שכתבנו בסמוך וכבר רמז לה המורה הרב ז"ל בפי' יש להזהר בעת נטילת בצק מהעיסה שעורכין ומקטפין בעמילה שלא ליטול בבת א' כי אם פחות משיעור חלה · שהרי א' שבועלו הולך וחותכו לחתיכות קטנות לעורכין ולמרדדי הרקיקין. וכמה פעמים שצריך שיהיה הוא לבדו יושב ומקטף שכשאר או שבא בידו מתחילה שלא כל שעה ושעה העוסקי' פנויים ואם הוא יותר מכשיעור איכא למיחש שלא יבא לידי חמוץ ולא כאותם שנוהגין לשים לפניה' חלק גדול מהעיסה הגדולה לחלק ומכניסים עצמן בכמה ספקות של פקוח נפש · ואחר צריך להזהר שלא להתחיל להעריך ולרדד עד שיגרפו התנור בתחילה כדי שיוכלו ליתן בו מזאת המצות ולא יעמדו בחוץ ולא ישהו אפי' רגע א' כי זה הוא עקר גדול בשמירת המצה · וכן ראיתי עושין ומדקדוקי האפיה מה שכתבנו ז"ל שלא יגעו המצות זו בזו בתנור · בעודן לחות וענין המצה כפולה · והנפוחה והשוכבת זו על זו בתנו' ושלא ליטלן ממנו בשעה שאם יפרכו אותה ימשכו חוטין ממנה · ואם נטלה כך לא יחזירנה לתנור גם שלא ליתן את המצות במפה או בכלי שיש בו קמח שמא ידבק הקמח במצה · ואח"כ ישרה המצה במרק עם הקמח שעליה ויבא לידי חמוץ כמ"ש הרב ז"ל בשם המרדכי בהגהו' מיימון וכן ראיתי מזהירים את הנשים העושות מצה · של מי ביצים ומי פירות שלא תגע כלל בקמח בין קודם אפייה בין לאחר אפייה · והנה מנהג ישרא' הוא להושיב שומר על עשיית המצות לעמוד על עשייתן ולזרז העוסקים בהם · ואמנם פשוט הוא שיש למנות איש נבון וחכם וירא אלקים כמו שנוהגים בקצת קהילות הקדש כדי שיהיה מפקח כראוי גם שעוסקים ילמדו ממנו וישמעו אליו וממילא נשמע שיש למחות במקום שהולכות ד' או ה' נשים אל תנור א' ושם עם חבורת נערים וגדול עמהם אם יזדמן עומדת המצ"ת ואין זה נכון כלל כי לדברים כאלו אין עושין חבורת נשים ונערים אלא של גדולים זריזין ועוד ללמד לעם · שעושים מצות מיין בעת שהולכין ומלאין החבית שעושין ממנה המצות בשבועות הראשונים כנודע שהיין תוסס שצריך ליזהר שלא יהיה מיין שיש בו מים · והנה הלכות פסח מרובות ותפלות לא' כולן ברורות במקומן ולא היה עסקינו אלא בענין אפיית מצה וכל המרבה לבדוק ולהזהיר בכל הלכה והלכה הרי זה משובח :

אמנם כתוב בספרים משמא דגמרא דטעם איסור חלב שחלבו גוי ואין ישרא' רואהו משום שמא עירב בו חלב בהמה טמאה הוא וגם אמנם כמו שנר' מדבריהם ז"ל לא בשביל זה בלבד נגעו באיסור זה וכיוצא בו כענין שכתב הרב המגיד בפ"ג מה' מאכלות אסורות בשם הראב"ד הרמב"ן והרשב"א ז"ל שפרשו והוכיחו שאין הולכי' באסורים אלו של כותים אחר נתינת טעם ולכן אינם מתבטלים בששים ואפי' א' באלף לא בטיל כל שדרכן של כותים לתת לתוך הדבר ההוא שום דבר של איסור שחכמים רצו להרחיק מאכליהם וכ"כ הרב ב"י בטור י"ד בסי' קט"ו ובס"ס קל"ד הזכירו הרב בעל הג"ה ס"ס קכ"ה · והדין עמהם שהרי דרך משל האיסור זה של חלב שלפנינו ספק יש אם יש בו תערובת חלב טמא אם לא דבלא תערובת כבר אמרינן בגמ' טהור חיוור טמא ירוק · כלו' וניכר הוא לעין ולהכי בכך לא חיישי' כדאיתא התם ואת"ל יש בו תערובת שמא דבר מועט הוא ובטל במיעוטו ואפ"ה אסרוהו לפי שכל כוונתם היתה להיות ישרא' עם קדוש לאלקינו כאשר דבר לנו וכאשר נשבע לאבותינו כשם שאסרו פתן ושמנן ובשוליהן אפי' בפנינו ובכלים שלנו ואין בדברים הללו חשש איסור מבחוץ כמ"ש ז"ל ולא

שבחלב

שבחלב לפי' גודל' דעתם הקלו כל שישראל רואהו בלבד. ונדמות ראיה לדבר מדשנה ר' במשכתנו האי אסור דחלב בתחלה קודם ג' האיסורין האמורין ולא לבסוף ששם היה מקומו וז"ל המשנה בפ"ב דע"ז ואלו דברים של גוים אסורים ואין איסורן איסור הנאה חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו והפת והשמן שלהן ר' ובית דינו התירו בשמן. והשלקות והכבשים שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ וטרית טרופה וכו' ואם איתא דכל עצמו של חלב לא נאסר אלא משום חשש דתערובת חלב טמא בתר השלקות הוה ליה למתנייה גבי כבשין וטרית טרופה והשנויים אצלן דטעמא דכלהו משום חששא דתערובת איסור הוי. אלא ודאי להכי איתנייה בתחלה לומר כי גם שנאסר מחמת חשש איסור גם יש בו מטעם הכולל בכל האסורין של עכו"ם דהיינו להתרחק מהם כגון השנויים אחריו פת ושמן ושלקות. שאין בהם אלא טעם זה בלבד וכדאמרן בסמוך ונלע"ד דאפי' להרמב"ם ז"ל דס"ל דכל שאין בו נותן טעם מותר ויש במאכלי כותים בטול כמו בשאר האסורים כמו שכתב הרב המגיד. באסור זה של חלב יודה דגזרת חכמים היא עליו מעקרא לאוסרו אע"ג דספק ספקא הוי. אם ישנו ואם יש בו נ"ט. כמ"ש בסמוך דאין לומר בו טעם שנאמר בגבינה לפי שמעמידין אותה בדבר שאיסור ואין לו בט' לעולמית דזה לא שייך גבי חלב כלל וא"כ יפה דן יפה חייב לטעות המרדכי ז"ל. מה שהיו רוצין קצת להורות דאם ברור הוא דאין בהמה טמאה בעדר הגוי דמותר ליקח ממנו. ואפי' אין ישראל רואהו וכתב עליהם ז"ל דטעות הוא בידם כמו שהוכיח יפה מן הגמרא דמ"מ לא שנא וכ"כ בס"ק וכ"כ הרי"ף כמו שכתב הרב ז"ל בסי' קט"ו הנזכר.

וכן הוא מנהג כל ישראל זולתי בקצת מקומות שאין אנו יודעין על מה הם סומכין לילך בזה כנגד הדין וכנגד מנהגן של ישראל כי תורה היא וגם כי יטעונו טענה מעין הקודמת לומר שאין מצוי במקומו' בהמה חלב טמאה גם בשאר המקומות היכן מצוי אלא שהרי' דבר זר ורחק שלא ימצא שם סוסיא או חמורתא או חזירתא והשתא כ"ש הוא מדין עדר דבסמוך שאסור ליטול משם אע"פי שיודע בודאי שאין בו דבר טמא כל שישראל אינו רואהו ורז"ל גזרי גזירה זו על ספק תערובת מועט עשאוה שאם היה הספק בתערובת מרובה גזרה למה הלא מן התורה הוא אסור ככל ספקא דאורייתא הפ"ה גזרו עליו כמ"ש בסמוך דעקר הכוונה היה להרחיק מאכליהם. ואין לומר דלעולם לא גזרו עליו אלא דאסור מן הדין מחמת חשש אסור מדבריהם דא"כ הוה בטיל בס' כשאר איסורי לכ"ע ואילו הראב"ד והרמב"ן הרשב"א ז"ל ס"ל דאפי' באלף לא בטיל אלא ודאי דמשום דגזרו עליו הוא וכדאמרן ואפי' ימצא מקום שלא תמצא בו כלל בהמה טמאה. איכא מגיל על השמורות מכל האמור ועוד להיות אסור זה מן הדברים שנאסרו במנין ואע"פ שבטל הטעם גזרה במקומה עומדת. וכמו שכתבו ז"ל לענין גבינות שמעמידין אותם בעלי פרחים כמו שיבא לפנינו בע"ה ועוד אני אומר שאם באין אנו לומר כך אף אנו אומרים שבזמן הגזרה מקומות היו שלא היתה בהם בהמה טמאה כלל. ואפ"ה הגזרה גם עליהם חלה. שכלל גדול הוא בידינו לא כתבו חכמים דבריהם לשיעוריה וא"כ מ"ש היום מימים הראשונים. סוף דבר תקון הפרצה הזאת קל הוא ושכנו מנמילות חסדים להעמיד על הלכה מראש עד סוף מאחינו שצריכין לפרנסה ועוב להם ולמוכיחים ינעם. ולשומרים יטב ולאוכלים יערב ולכל ישראל יהיה דין א' ומנהג א' וזה הטוב והישר בעיני ה':

והנה לענין גבינות הגוים השייך לנדון דידן כולן שוין לאסור ואין נמיכה היתר דאי אותן שמעמידין בעור קיבת נבלה זה היה מעקרי האסורים כדאיתא בגמרא ופסקוה כל ספוקי' ז"ל והטעם שאע"פי שדבר מועט הוא לגבי החלב איכו בטל במעוטו משום דהוי מעמיד

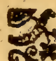
דאסור והכל הולך המעמיד כמ"ש הרב ז"ל בשם הפוסקים ז"ל בס"ס פ"ז · והוא פשוט ומוסכם :

ואי אותם שמעמידין בחלב הקיבה שכמלא בקיבתה או שעמד בה יום א' אפי' בשלמו פסק שם הרב ז"ל דלכתחלה אין לעשות כן כי רבו האוסרים ואם העמיד בדיעבד כתב ז"ל כמסתפק כראה דיש לסמוך על דברי המתירים וממילא נשמע מה יהיה דינו בשל עכו"ם לא שיש בהן שם שאין בשל ישראל והוא שהיום נוהגים לקיים חלב הקיבה על ידי חומץ יין שכותבים בו כדי שיתקיים יפה · וא"כ לדעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל שכתבנו בסמוך בשם הרב המגיד והר"ן ז"ל אפי' שיהיה החומץ דבר מועט לדעתם ז"ל יוצ' שאסור הוא ואין לו בטול · כמו שמבואר יפה בדברי הרשב"א ז"ל בתשובה הנזכרת הבא' בס"ס קל"ד ואפי' לדעת אחרת שיש להם בטול בס' יש לדון על הדבר הרבה כמו שראיתי דכיון לא שאין אנו צריכין לכך · אחר שלדעת שלשת הגבורים דאוי ב' אסור וכר מן דין עוד יש בהם טעם לאסור ויתבאר ממה שכתוב בסמוך בע"ה · ומטעם הנזכר יש להזהר שלא ליטול גבינות מפי שאינו נזהר מהתם ייכם עד שיודע לו במה מקיים חלב הקיבה וגם יש להזהיר שלא למלאו בקיבתה · ושלא לעמוד בה יום א' :

ואי אותם שמעמידים בעשבים או במי פירות כבר כתב הרמב"ם ז"ל בשם מקצת גאונים שהיא אסורה · ומשמע שבדבריהם הוא סובר שאם לא כן היה לו להביא דברי החולקים עליהם כמו שדקדק הרב ז"ל גם הרב המגיד קלס דעת הגאונים וכתב עליו דעת הגאוני' ז"ל הוא דעת נכון וכו' הטור ז"ל הביא לשון הרמב"ם בזה ולא חלק עליו כלל וכבר רמז לה הרב ז"ל במ"ש ובך הם דברי הרמב"ם וכו' וכתב רבינו דבריו בסמוך וכו' וזו היא דעת הרשב"א והסמ"ג והסמ"ק ז"ל כמו שהביא שם ז"ל וזה סוף לשון תשובתו בדבר זה וכ"ש במקום שהרמב"ם והרשב"א שהם עמודי עולם אוסרים וגם כי בכל שאר מקומות ישראל ששמעו טעם נוהגים לאסור ואינם מבחינים בין מעמידים בפרחי' למעמידים בקיבה שאסור לפרוץ מכלל ישראל ולפרוץ גדרן של ישראל קדושים אשר גדרו אבות העולם חכמי המשנה ע"ש ע"ב הוסיף תשובה כוללת לכל גבינות הנעשות ע"י עכו"ם גם הר"ן ז"ל הביא דברי הרמב"ם בפי' ההלכות וכתב עליהן ז"ל וכן מסכים הראב"ד ז"ל בהשגות שהיא אסורה ואפי' מן הדין וכמ"ש הוא ז"ל וכתב עוד הרמב"ן ז"ל דאפי' לס"ד משום ניקור אסורה לעולם ואפי' במקו' דאין חוששין לגלוי לפי שהגבינה נאסרה במנין וצריך מנין אחר להתירו · אבל שאר המגולין לא הושיבו ב"ד עליהם ולא נאסרו במנין לא שהיו אוסרין עליהן שמבכתם מבואה להם וכן השיב רבינו יצחק הזקן זלה"ה בתשובה לחכמי פרובינצא וכו' ועדיין אנו צריכין להביא פה אם יש תקנה לחלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו לעשות ממנו גבינה וחמאה · והנה עינינו הרואות מ"ש הרב ז"ל בפי' בשם הרשב"א לאסור כדעת מעתו · וגם הוא ז"ל סבר כמותו ודחה בשתי ידים סברת ה"ה · להתיר בחמאה לדעת הרמב"ם · ובלבד שיבשלנה עד שילכו לשם צחצוחי החלב · והגבינה נ"כ בתקון הזה כמסתפק כי בלעדו כפי' דאסו' הרמב"ם ז"ל דכמסקנא בגמרא אמרן · גבינה כמי קאי ביני אטפי · פי' החלב טמא נשאר בין הגומות וכ"כ הרב בעל הסג"ה בשם המרדכי לאסור איסור גמור · וכל אלה הדברים ויוצא בהם כולם סמוכים על העקר האמור בתחילת דברינו הוא העמוד לקדשה ולטהרה · ברוך שהכחילה לבו וצווכו עליה לברכות הטוב הצפון למחזיקים בה · ותומכיה מאושר להעמיד יראי האלקים וזריזים · על כל דבר ודבר בין בענין ראיית החליבה מראש ועד סוף · בין בהכשר חלב הקיבה שמגבנין בו בין בהכשר הכלים הגבינה ישל"ס פעלו ותהי משכרתו שלמה מעם השם אלהי ישראל אשר בא לחסות תחת הרבי' לשמו' ולעשו'

כתב הרב ז"ל בב"י בס"ס קל"ד בשם הרשב"א על ענין תבלין שבלועים מיין של גוים ז"ל וכת' בתש' בש אחרת על גוים שמשימין שק פלפלים וזנגביל בתוך קנקני היין לתת טעם ביין אם מותר לשום אותם בתבשיל וז"ל בודאי אם היין נותן טעם לפגם בתבלין מותרין התבלין אבל אם אין היין פוגם את התבלין הרי התבלין אסורין באכיל' אף שמותרים בהנאה מון מדמי י"כ שבהן וכיוון שאסורי' באכילה אסור ליתן מהם בתבשיל דאע"פ שהיין שבהם נותן טעם לפגם בתבשילו אפ"ה לכתחיל' אסור דודאי אין מתכוים לכתחילה חומץ לתוך גריסין וכיוצא בהן. אבל בדיעבד מותר ואפי' בתבשיל שאין היין פוגמו לפי שהיין בטל בששים ואע"פ שטעם התבלין ניכר בתבשיל והתבלין באסרין מחמת בליעת היין וטעמא לא בטיל אפ"ה מותר לפי שהתבלין אינם אוסרים מחמת עצמן והן הן שנותנים טעם ואילו היו תבלין של ע"ז ושל ערלה ושל כלאי הכרם. לא היה להן בטול. כל שטעמן ניכר אבל אלו הרי הם כמלח שמלחו בו את הבשר שהרי היא נאסרת מחמת בליעת הדם. והבשר מותר אע"פי שיש טעם מלח בבשר וכששמשערין משערין בכמות התבלין. ולא בשעור היין שב"ע בתוכם דלא ידעינן כמה הוא ע"כ.

ומכאן נראה בברור שטעות סופר נפל בדברי הרב בעל ההגה"ה ז"ל שכתב ז"ל ובשמים שבלועים מיין נסך. ונתנם לתבשיל אם יש ס' נגד היין דבלוע בהן שכל שרי וכו' והרשב"א ז"ל כתב בפי' שמשערין בתבלין ולא ביין ואין אנו יכולין לדחוק עצמנו ולומר דלעולם דברי הרב הם והכי מילי. בענין שידוע שיעור היין שב"ע שהרי הוא ז"ל פסק כמאן דס"ל דבכל שאסורין אמרינן חתיכה עצמה נעשת נבלה כמו שכתב בסי' צ"ב ובסי' נ"ט. וא"כ צריך הוא לומר בנדון דידן שמשערין בכמות הבשמים ולא בשעור היין שבלוע בהם וכמ"ש הרב בב"י. בס"ס ק"ס גבי מלח שבלוע מדם וכתמהו בקדירה וכו' יע"ש ואף הוא ז"ל כתב שם בש"ע טעם הדבר. וא"כ הר' פשיטא שטעות סופר הוא וצריך לשער בבשמים. ובכא לכוונתינו שצריך להזהר בזה ובכיוצ' בו שיש מקומו' שאומרין עליהם שנוהגין לזלף יין על התבלין כדי שיתקיימו יפה. ויש עוד מקומות שאומרים שהבשמים נוהגין לעשות ערוב תבלין מכמה מיני בשמים ביחד וזה ע"י כרכום שמכינין בתחלה בתוך יין או חומץ חזק. וא"כ מתקנין על ידו התערובת ההוא וזה ידוע וברור במקומות ההם ויש להזהר בדבר כי אין ששים בכל הבשמים כנגד היין ואפי' יהיה ס' לדעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל שכתבנו לעיל מ"מ אסורין וכר' בודאי דלכ"ע דינא הכי הוי דלא גרעי מכבשין שדרכן לפעמים לתת לתוכן יין ואין בהן בנותן טעם ואפ"ה הן אסורין כמ"ש ז"ל ולא עוד אלא שאפי' בהנאה אסורין כדין הכבשין שידוע שהכל כונסין בהן יין אע"פ שאינו ידוע אם נתנו לתוך אלו כמ"ש הטור ז"ל בס"ס קי"ד ובכן נשלם הפרק וככלל הזכרון הזה. ברוך ה' שהאכילנו בקדושה הזכינו בטהרה

שסבבי

משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך
נזכירה דודיך מיין מישרים אהבוך

הזכרון הד' בענין גזירות אסור סתם יינם ובו שלשה פרקים

הפרק הא' בעקר הגזרה משום ייחוד בנותיהם והטעם שאסרוהו בהנאה

אחר שהתעסקנו בשני זכרונות הקודמים בהכשר השחיטות ומאכל הטהור כי הכל צריכים אליהם בכל יום. הנה עלינו חובת באור השתייה כדת משה וישראל וכאמור בע"ה. כי דבר ברור הוא בתורה במשנה ובגמרא כי כל יין שנתנסך לעכו"ם הרי זה אסור מן התורה. ואפי' בהנאה ואפי' בכל שהוא. בתורה דכתוב אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם וכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כדברי הרמב"ם ז"ל בריש פרק א' מה' מאכלות אסורות במשנה ובגמרא פשוט הוא בפ' אין מעמידין ובפ' השוכר כמו שנאמר בסמוך בע"ה. ועדין סתם יינם מותר ואפי' בשתייה עד שעמד דניאל וגזר עליו בעיר דכ' וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו ועדין הוא מותר בהנאה עד שבאו תלמידי שמאי והלל וגזרו עליו בכל מקום והוא מי"ח דברים שעליהם שנינו בפ"ק דשבת שנאמרו בעלית חנניה בן חזקיה בן גרון כשעלו לבקרו וכתבארו א"ל שם בגמ' ועליהם נאמר בפ' אין מעמידין אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בכל יש לבית דין לבטל דברי ב"ד חבירו חוץ מי"ח דברים שאפי' יבא אליהו וב"ד אין שומעין לו. ומבואר שם דטעם הגזרה משום בנותיהם. ובנותיהם משום דבר אחר. ופרש"י ז"ל הטעם שהיין בוער בו ומביאו לידי בנותיהם ובנותיהם אסורים משום דבר אחר ע"ז:

וזה לשון הרשב"א ז"ל בתורת הבית שלו בריש בית היין דבר תורה יין שנתנסך לעכו"ם וכן מים שנתנסכו לעכו"ם אסורין ואפי' בהנאה. דתנן בפ' אין מעמידין אלו דברים של גוים אסורין ואסורן אסור הנאה היין והחומץ שהיה מתחלתו יין וחרס הדרייני. ותנן בפ' השוכר יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא יין ביין ומים במים בכל שהם. ואמרי' בגמרא בפ' אין מעמידין יין מנלן דאסור בהנאה. דאמר קרא אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם. מקיש יין לזבח. מה זבח אסור בהנאה אף יין נסך אסור בהנאה. וזבח גופיה מנלן דכתיב ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים. מקיש זבח למת מה מת אסור בהנאה אף זבח אסור בהנאה ועדיין סתם יינם וסתם מימיהם מותרין עמדו ב"ד וגזרו על סתם יינם כדי להתרחק מהם ומהתיבותיהם שהתיבותיהם מביאות לידי חתנות ולזנות עם בנותיהם. וזנות בנותיהם מביאה לידי עכו"ם כדרך שעשו בשטים דכתיב ותקראן לעם לזבחי אלהיהם וכתיב ויחל העם לזנות אל בנות מואב. ולפיכך גזרו על סתם יינם משום יחוד בנותיהן ועל יחוד בנותיהן משום עכו"ם דגרסי' בפ' אין מעמידין אמר גניבא משמיה דרב כלהו משום עכו"ם גזרו בהו דכי אתא רב אחא בר אדא אמר רבי יצחק גזרו על פתן ועל שמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום דבר אחר ופרשו התם משום יחוד בנותיהם. ולפי' כל שאסור בבתו אסור לשתות סתם יינם כדרך שאסור בשלקות שלו משום בתו. ב"ד של אחריהם ראו שהורגלו הרבה לנסך. ולפיכך הוסיפו אסור על היין וגזרו על סתם אסור הנאה משום ודאי יינן. וזה ששנינו התם בפ' אין מעמידין אלו דברים של גוים אסורין ואסורי' אסור הנאה היין והחומץ שלהם ואפי' בסתם יינם איירי ואפ"ה קתני אסורין אסור הנאה ע"כ. והתו' ז"ל כתבו בזה בד"ה יין מנלן תרוץ אחר קרוב לזה ז"ל

ז"ל תימה מאי קבעי מכלן הא מתני' איירי בסתם יינם וגזירה דרבנן היא שגזרו על יינם משום בנותיהם . וי"ל דודאי עיקר גזירת שסתם יינם משום בנותיהן הוא מיהו לא היו אוסרין אותו בהנאה מטעם זה . מדי דהוה אפתן ושמנן דלא עבדו רבנן כיין נסך גמור שאסור מן התורה משו' דדמי ליה ועל יין נסך שואל התלמוד מכלן ע"כ . וכיוצא בזה כתבו ז"ל בפ' רבי ישמעאל בסה"ם לאפוקי מדרב ובו' וכ"כ שם הרא"ש ז"ל וכ"כ הטור בריש הלכות א"ו וכן כתב הר"ן בפ' אין מעמידין בד"ה כפרש כתיב בה ז"ל וא"ת דהכא משמע דסתם יינם נאסר משום ליתא די"נ ואילו לקמן בגמרא אמרינן דמשו' גזירת בנותיהם נאסר . וי"ל דהאי לאו משום ליתא דיין נסך מיסתיים למסריה בשתיה משום בנותיהם . דומיא דפתן ושמנם אבל כיון דיין שנתנסך ודאי אסור בהנאה הוצרכנו לאסור אף סתם יינם אף בהנאה אע"פי דלא נאסר אלא משום בנותיהן שאם לא היינו אוסרים אותו כי אם בשתייה הרואין שוגרין לומר שמשום ניסוך נאסר ויבאו להתיר יין נסך ודאי בהנאה ולפי'רצו להשוות זיקות שלהן ומשום הכי אמרינן עלה דמתני' מבה"מ כלו' דאיכא שום חומרא אפי' בנתנסך ודאי שיהיה אוסר בהנאה שלא משום בנותיהן לחוד דיו לאוסרו בשתייה ולא בהנאה וכדכתיבנא . וא"ת א"כ גזירת בנות הן ל"ל דאיהו רבנו שמואל יין שנתנסך לעכו"ם מיעוטא הוא ולמיעוטא לא חיישינן והרמב"ן ז"ל הוסיף דלשמא נתנסך לא חיישי' דאם איתא דנסכי' לא הוה מזבין ל"ה . וכדאמרינן בריש פרקין בגמרא אם איתא דאקדיש לא הוה מזבי ליה ואע"ג דמשמע בכולה מכלתין דעו"ח ומזייפי לנסוכי במגע של ישראל הכא משום דחשיבא להו מלתא להכות עכו"ם שלהם בשל ישראל אבל במאי דמנסכי להו לעכו"ם שלהן אינם מוכרים ואינם נותנים אותו לישראל ולהכי אצטריך למגזר משום בנותיהם ע"כ כתיבנו למדין מדברי הקדושים אשר בארץ המה שהם ב' דברים שהם צריכים מאד בנדון דידן הא' שעקר הגזרה באסור סתם יינם משום ייחוד בנותיהם היתה דכלל גדול מסר בידינו הרשב"א ז"ל. כל שאתה אסור בבתו אתה אסור ביינו . הב' שהוסיפו בו לאוסרו אפי' בהנאה מה שא"כ בשאר אסורי' הנרחקים מהטעם שכתבנו בשמן ז"ל ופשוט הוא בספריהם ז"ל שכל מי' הנאה אסור בו לפיכך אין שוכרין לגוי לעשות לו מלאכה בסתם יינם ואין משכירין לו בהמה ולא ספינה להביאו ולא מרתק להביאו ולא שום כלי להשתמש בו . ואפי' לבזות תורגמן לבותי להוכרו אסור וגדולה מזו אמרו שאם היה עושה עמו בסתם יינם בחנם ממשכנין מכנסיו כנגד שכרו ואם נהנה ממנו אם מעות הוא שכבן לו שוחק וזורה לרוח או מטיל לים ואם פירות יוליכם לים המלח או ישרפם ויקבור העפר בבית הקברות ולא תהא לו הנאה ממנו כלל ועקר הדבר בריש השוכר כמ"ש ז"ל דאמרי' התם איבעיא להו שכרו לסתם יינם מהו מי אמרי' כיון דאיסורים חמור כיין נסך שכרו נמי אסור או דילמא כיון דטומאתו קיל אף שכרו נמי קיל . ה"ש דההוא גברא דאגר ארביה לסתם יינם יהבו ליה חיטי באגריה אתא לקמיה דרב חסדא א"ל ז"ל קליבהו וקבריבהו בקברי ול מא ליה בדריכהו אתו בהו לידי תקלה . ולקליבהו ולבדריכהו דילמא מזבל בהו ולקבריבהו בעיניהו מי לא תנן א' אבן שנסקל בה וא' עץ שנתלה עליו וא' סייף שנהרג בו וה' סודר שנחנק בו . כולם נקברים עמו התם דקא קברי בהי דיבא מוכחא מלתא דהרוגי ב"ד ניינהו הכא לא מוכחא מלתא אמור אינים גנב ואייתי קברין הכא ע"כ . ופרש"י ז"ל דאסורו חמור כיין נסך דאסור בהנאה כיין נסך ממש וקי"ל כרב חסדא בכל הדברים שאמורים בפרק הזה בדין אסור סתם יינם אין בהם מחלוקת כלל כאשר ירא' המעיין במקומן ובזה

נשלם הפרק בעזרת המבדיל בין קדש לחול ובין ישראל לעמים :

ספר

אחר שבפ' הקודם היה עסקנו בחומרי סתם יינם ואיך עלה חומרו עד שעמד על איסור הנאה בכל מקום עכשו בפ' זה יהיה עסקינו בקולי סתם יינם ואיך נתגלגל וירד עד שבעוונותינו שרבו נמצאו מקומות שרובן אין חוששין לזה כלל וכאלו לא גזרו עליו מעולם והנה לא נכנים במנין הזה מה שהסכימו עליו הפוסקים ז"ל בשם הגאונים שכל גוי שאינו עובד עכו"ם יינו אינו אסור אלא בשתייה ומותר בהנאה וה"ה למגעו ביין שלנו שאוסר בשתייה לפי שיש להם בזה ראיות ברורות מ' הגמרא על מה שיסמוכו כמ"ש ז"ל וע"פ דרכה לעולם יצא הדין לאמתו · ולא יפרח משפט מעוקל ח"ו שאמנם מהנה לקולא ראשונה · מ"ש הרשב"ם בשם רש"י ז"ל שכת' בשם הגאונים דגוים בזמן הזה אין אוסרים יין במגע בהנאה והנה כתינוק בן יומו שאינו אוסר אלא בשתייה ועל זה סמכו בהרבה מקומות ליקח יין מן הגוים בחובותיהן והוראה זו בשם קולא אקרנוה לפי שרוב חכמי ישראל בחכמה ובמנין לא קבלוה ולא חלקו בזה בין זמן לזמן כאשר הוא פשוט בספרים והרשב"א ז"ל השיג בה · וכבר נהגו בו איסור בכל הארצות הללו ואפי' בהנאה ע"כ · וכ"כ הריב"ש ז"ל בשם הר"ן ז"ל וגם אין לתלות מנהג ההיתר מפני מה שכתב לרבינו שמואל ז"ל שסתם יינם בזמן הזה מותר בהנאה לפי שאין גוים בקיאין בטיב נסוך · והוי כתינוק בן יומו שאינו עושה יין נסך לאסור בהנאה אלא בשתיה לבד · שהרי כבר דחוהו כל המפרשים על זה שסתם יינם אין להתירו כלל מפני טעם זה · שכיון שנאסר בהנאה מתחלה בכל ענין אפי' אם בטל הטעם לא בטלה הגזירה · ואם יש להתיר מטעם זה · זהו במגע; לפי שהלו אסור מגען בכוונה דכל שאינו בכוונת ניסוך אינו אוסר בהנאה ואף בזה לא התיר הרמב"ן ז"ל אלא מגע הישמעאלים וכן הרשב"א וכל האחרונים ז"ל גם הרמב"ם ז"ל כתב פי"א מה' מאכלות אסורות · שהנכרים יינם אסור בהנאה · וכל המקומות נהגו איסור הנאה בסתם יינם ואף המקומות שנהגו להתיר מגען בהנאה ע"כ וז"ל הרא"ש הביאו הטור בנו ז"ל ברוב הלכות אלו והא"א ז"ל האריך בו והיה דברי וטעמים הללו מספיקי' במגע גוי שלנו אבל סתם יינן שאסרו בהנאה · משום בנותיהן אין טעם להתירו והיה י"ל שמתחילה לא אסרו סתם יינם אלא בשתייה · מדי דהוה אפת שמן ושלקות אלא משום שהיו רגילין לנסך אסרוהו בהנאה כיין שנתנסך לעכו"ם והאידנא שאין מנסכין דין הוא שיעשה סתם יינם כפת ושלקות ומכל מקום ראיה ברורה אין לנו להתירו בהנאה ע"כ · וכ"כ הרב ז"ל שם בב"י בשם הר"ן וכן דעת הרא"ש ז"ל יהיה מה שיהיה המקל יותר בהוראה זו עדין אין לנו סתם יינם שלא יהיה אסור בשתייה אליבא דכ"ע ומגעם ביין שלנו כסתם יינם :

הקולא הב' שאין אחריה עוד קולא · והיא הריסה גמורה לגזרה בכלל ופרט הוא המנהג הרע שנהגו בקצת מקומות לשתות סתם יינם ואין צ"ל שאין נזהרים ממגען ביין שלנו ולא זו בלבד אלא על הנזהרים ממנו אומרים שמדת חסידים ואנשי מעשה היא ולא מן הדין; כנגעו בדבר · אוי לה לבו כי חטאנו וגרמו העוונות שלדבר הזה שיקראוהו בשם רשות ולדין פשוט יהיו מכנים בשם חסידות לא יאמין כי יסופר כמצא מי שהשפיל את נפשו לפרוץ גדר גבוה והזיק מאד להתחיל בעבירה גדולה כזו · ונמצא מחזיקים בה כנגד התורה והמשנה והגמרא והלא מקרא מלא קא צווח ואומר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ועונשו מפורש בכתוב והאיש אשר יעשה בזדון וגו' וכמה משכיות שלמות ותמימות ונמרות בכל ערוכות · בקרן זוית מונחו' ונשכחות ואין רואה ואין מבקש על מה הוא עומד ומה המעשה הזה אשר הוא עושה אם טוב ואם רע לפני הא-להים אשר לפניו הוא עתיד ליתן דין וחשבון ועל כל חי"ם יביאהו במשפט אוי להם לבריות מעלבונה של תורה אשר ביד רמה מעבירים עין כאלו אינם רואים ואינם יודעים מאומה · ותהלות לא-ל הספרים מצויים והדברים הנה ברורים תבוא נפש הקדושים

בברור

בברור החיים אשר בעמל מלאכתם מלאכת יומים יומם ולילה הגיהו דב' דבור על אופניו ותקנו הכ'
על עניניו ועל ידיה גלגל לנו הטוב והמטיב כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת הפיהם אנו חייב ויותר
מתוקים מדבש אנו שותים ולהם אנחנו חייבים לשמוע הראית מימיך בספריהם ז"ל דבר קטן או גדול
מודה ברמז היתר רצועת דין זה מ"ו יתתקע לדבר ולא יאמר הן עוד היום אחר האסף המאורים
הגדולים והנביאים המופלאים הביאנו המלך מלכו של עולם אל חדרי בתים מלאים כל טוב ה' בי' הממה
בית ישראל בית אדם אם בנו ארבעתם ארבעת אבירי הרועים איש איש ממקומו אשר ישב בקרבו על
עדת ה' כל א' מתכבד לשמור דברי הראשונים על מקומם כי זה הוא כבוד כל איש ירא אלקים ונבון
ומשכיל · ועתה מי זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לפרוץ גדרן של ראשונים ואחרונים שבלי ראיה כלל
ומלא היה גזרה ישנה משנים קדמוניות אשר בכל דור ודור דורשיו ומשיגיו עליהם קימוה וקבלוה
במשפט האנשים השלמים עשו לה · יוקחו נא בידים עשורות כל התנאי' הצריכי' לבטולת רשות לבטל
דברי ב"ד חבירו אשר א' לא' הנגנזים בספר' שאחרון מן הזכרון הראשון והראה בעינים יפות אם המצא
ימצא בנדון דידן אפי' א' מהם · שאם הביט אל חכמת ומנין גוזרי הגזירה הזאת אשר היו ב"ש וב"ה ידוע
הוא שאחריהם לא קם ב"ד כמותם בחכמה ובמנין ומה גם בדורות כללו שאין ערך עמהם ואם ל' הגזיר'
בשים עינינו לטובה לעיין בה אי לא פרושי מאסורא ועשית עינינו הראות כי עקר הגזיר' משו' התכות
היה כאשר אמרנו בפ' הקודם וממילא אין בה ביד שום ב"ד לבטלה כאשר כתבנו בזכרון הנזכר ואם
שאנו לבדוק אם פשטה בכל ישראל או לא גמרא ערוכה היא בפ' אין מעמידין כבר העתקנו תחלתה
אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בכל יכול ב"ד לבטל דברי ב"ד חבירו חוץ מי"ח דבר שאפי' יבא
אליהו וב"ד אין שומעין לו ואמר רב משרשיא מ"ט הואיל ופשט אסורו ברוב ישראל הרי שבפי' אמ' שטעם
אומר זה · משו' דפשט איסורו ברוב ישראל ושמן שישבו ובדקו שלא פשט בתירוה ועדין היום השנה לא
בסודאות שמקבה כבוד יראוין · נתן לה אחרית טוב והביא אחריה ברכה שהרי היא פושטת בכל ישראל
כאשר אנו עתידין לומר בפרקים הבאים בע"ה ואם הרצה לדקדק אם בטל הטעם שבשבילו גזרו אף
שדבר זה לא מעלה ולא מוריד כמו שכתבנו' בזכרון הנזכר מי לא ידע שלא בטל ועדיין קיים ועומד
כאשר בתחלה א"כ איפוא בחפשינו כל צדדי בטול אין גם א' שיעמוד מצד המבטלים אדרבא כולם כא'
עומדים וקיימים מצד מקיימי הגזרה · להוכיחה ולהעידה על הדין ועל האמת בכחה או כחם עתה לא בכל
דבר מכל חזרה ותקפה · ואם לא היה בידינו לזכותה · אלא דברי רבי יוחנן האמרים בהמוך שאפי' יבא
אליהו וב"ד לבטל א' מי"ח דבר אין שומעין לו היה די והותר לכל מי שתופש עצמו להכם ומכלכל דבריו
במשפט ומ"מ לא נמנע עצמנו להאריך בדברים פשוטים במקום שאמרו לקצר והכונה בפ' בפני עצמו
הטענות אשר שמענו בנדון זה זה טוען בכה וזה טוען בכה · ונשיב עליהם ביד ה' הטובה עלינו
ברוב רחמיו וברוב חסדיו ונשלם הפרק הזה :

פרק ג' בטענות המתירין סתם יינם אפי' בשתיה ותשובות עליהן

הטענה הא' היא לומ' דהנכרים בזמן הזה אינן מנסכים ועקר הגזר' משו' עכו"ם היתה וזהו תורף דבריה':
תשובה שרילים מריה · למאן דלא חש לקמחיה · הוא כ"ב אשר דבריו שהבלות לא הספרים מצויין
והדברים בהם ברורים האמנם הרוצה לקפוץ ולפסוק הלכה מלבו קופץ ואינו חושש לעצמו
לפתוח הספרים ולעיין בהם העיון הראוי לכל מורה הוראה · ואבותינו הקדושים

פנים

אנשי כנסת הגדולה שנו אותנו הוו מתונים בדין ובמדה זו השתבחו בה כל גדולי הדורות לומר מוראי הוראה אני וראוי להעלות פה המעשים דירושלמי אשר הביאם הרב ב"י בטור י"ד סי' רמ"ב ז"ל גרסינן בירושלמי פ' כל היד ר' חנינא הוה סרי בצפורי והוון אתין קמיה עובדין ומפיק מן תרתין זמנין והוון רבי יוחנן ור"ל שרן תמן · ולא הוה מדרך לון עמיה אמרי חכים הוה סבא הדא דפרזלוהי חריפין חד זמן נרפון עימיה · אמרי מה חמא רבי אשגח עלן יומא דין אמר לון ייתי עלי אם כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא אם לא שמעתי אותו מרבי להלכה כשערות ראשי ולמעשה ג' פעמים והן עובדא לא אתי קומי רבי לא תרין זמנין בגין כך צריפתכון עמי מכאן יש ללמוד כמה יש להזהר מלהורות בדבר שאינו ברור לו מאד עד שיברך עמו חכמי העיר וכתב עוד שם גרסי' בירושלמי ספ"ק דמ"ק · ר' מנא איתבר עוקא דסולמא שאל לר' יונה אבוי ושרא ליה ואפ"ה א"ל פוק חזי חד סב ושמיך עלוהי נפק ואשכח ר' בון בר כהנא ושאל ליה ושרא ליה וכה בתי גם זה ללמד שלא יהא אדם גס לבו בהוראה ע"כ עוד כתב בטור אורח חיים סי' י"ו דברי מוהר"ר י' חביב ז"ל · וזהו סיום דבריו לא שרבינו רצה להתחיל בלשון הר"ם ולסיים בלשון הברי תא ובזה נתן מכשול לפנינו לפלפל חוץ מן האמת ע"כ וע"ז כתב הרב ז"ל וכתבתי זה ללמד דעת לתלמידים שלא ימהרו לפלפל בדברי הפוסק עד שיראו מקום מוצא הדין ע"כ וכאלה אזהרות רבות בתלמוד ובפוסקים ז"ל ואין מקומן כסתר ונבא לעיקר :

התשובה ונאמר כי בפרק הראשון מהזכרון שאנו בו העתקנו מהקדמונים ומהאחרונים רוב השייך לתשובת טענה זו שלפנינו עכ"ל ז נמנע עצמנו לחזור ולהביא בקצור הדברי' האמורים ולהוסיף עליהם לפי שהם מועילים מאד לנ"ד · תלמוד ערוך הוא בשבת ובפ' אין מעמידין גזרו על פתן ועל שמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום עכו"ם ופרש"י ז"ל משום יינן שהיין בוער בו ומביאו לידי בנותיהן ואמאי דאיבעייא לן בגמרא אמתני' דאלו דברים של גוים אסורין ואסורן איסור הנאה היין והחומץ וכו' יין מנא לן וכו' כתבו התו' ז"ל תימא מאי קא בעי מ"ל הא מתני' מיירי בסתם יינם וגזירת דרבנן היא שגזרו על יינם משו' בנותיהם וי"ל דודאי עקר גזרה דסתם יינם משום בנותיהם היא מיהו לא היו אוסרים אותו בהנאה · מטעם זה מדי דהוה אפתן ושמנן אלא עבדו רבנן ביין נסך גמור שנתנסך לפני עכו"ם שאסור מן התורה משום דדמי ליה ועל יין נסך שוב התלמוד מ"ל ע"כ · וכ"כ בפ' ר' ישמעאל בסד"ה לאפוקי מדרב ז"ל מיהו קשיא סתם יינם היאך נתיר בהנאה · כיון דגזרו על סתם יינם משום בנותיהן והא גם עתה שייך זה הטעם וי"ל דמאי דגזרו על סתם יינם לאסור בהנאה · יותר מפתם ושמנם · היינו משום דשכיח לנסוכי אבל עתה שבטל הנסוך · שאינם יודעים בטיב עכו"ם דיו להיות כפתן ושמנן · או כבנו' גוים לאסור בשתיה ולא בהנאה · ושמאמיר תבא עליו ברכה ע"כ · וז"ל הטור בריש הלכות אלו יין שנתנסך לעכו"ם אסור בהנאה · וחכמים גזרו על סתם יינם משום בנותיהן ואסרוהו אף בהנאה · אע"פי שלא עשו כן בשאר דברים דגזרו עליהן והטעם כיון שיין נסך גמור אסור בהנאה עשו סתם יינם כאלו ודאי נתנסך והחמירו בו לאסור אפי' מגע גוי ביין שלנו ע"כ · וסמוך לזה הביא מ"ש הרא"ש אביו ז"ל על גבי היתר דהנאה במגע גוי ביין שלנו שכתב רשב"ם ז"ל וטעמים הללו מספיקין למגע גוי ביין שלנו אבל סתם יינם כאסרו מהנאה משום בנותיהן אין טעם להתירו ומיהו י"ל וכו' · ותירץ כמו שתירצו התוספות ז"ל וכ"כ הרשב"א פעמים הרבה בתורת הבית שלו וכלל מסר בידינו בריש בית היין שכל שאסור בנתו אנו לשתות סתם יינם כדרך שאסו' בנתו עוד שם ומכאן ששבו הגאונים ז"ל להתיר מגען של ישמעאלים

הללו

הללו בהכ״ה שהרי אינם עובדין עבו״ם וכל שאינו עובד עבו״ם אינו אסור בשתיה משום בנותיהן דגזרה הראשונה לאסור שתיה בלבד היתה ומשום גזרת בנותיהן ובמ״ש למעלה עוד יש אלא כל שידעינהו שאינו עובד עבו״ם אינו בכלל גזרות הללו ולא הצריכוהו לקבל בפני ג׳ חבירים אלא להחיותו בלבד ומ״מ כל שאסרו משום חתנות אף הוא אסור בו שהרי בכלל חתנות הוא ולפי״ז אינו אסור בשתיה. וכ״כ הר״ם במז״ל משמן של גאוני ז״ל. עוד בשער הנ״על ההוא היתר שכתב הרמב״ם ביין שנתערב בו מעט דבש כתב והרמב״ן ז״ל הקשה וכו׳ ועוד דכל שלא נשתנה שמו וריחו ושם יין סתם עליו אסרו משום בנותיהן והומץ ויין מבושל היינו טעמא משום שאין טעמן יין ואין שמן יין סתם ולפי׳ לא גזרו בהם וכו׳ וכ״כ הר״ן ז״ל אמתני׳ דאלו דברים של גוים וכו׳ בד״ה כפרה כתיב בה בקדשים ז״ל וא״ת דהכא משמע דסתם יינם נאסר משום ליתא דיין נסך ואילו לקמן בגמ׳ אמרינן דמשום גזרת בנותיהן נאסר י״ל דאי לאו משום ליתא דיין נסך מיסתייא למסריה בשתיה משום בנותיהן דומיא דפתן ושמנן אבל כיון דיין שנתנסך ודאי אסור בהנאה הוצרכנו לאסור אף סתם יינם אף בהנא׳ אע״פי שלא נאסר אלא משום בנותיהן וכו׳ מעתה מי יראה לו גאוני עולם יושביה ולא יבא לקראתם להתאבק בעפר רגליהם ולקיים בשמחה את דבריהם המבוארים תכלית הבאור ולו הונח דנכרים בזמן הזה לא מנסכין מה בכך יהיה דינם שוה לישמעאלים ולכ״ע יינם אסור בשתיה כדאמרן שהרי בכלל חתנות הם. ורש״י ז״ל וחבירו שכתבו טעם זה להוציאם מאסור הנאה כתבוהו ולא להכניסם לכלל היתר שתיה ח״ו כמו שכתבתי בפי׳ בשמן ז״ל. ור״ת שהוא מהמתירין בהנאה כעס על רבינו משולם לפי שהתיר באכילה מגע גוי בחומץ שלנו כדאיתא בפ׳ אין מעמידין בד״ה אי משום מכשולי וכו׳ וכתבו בו הפוסקים ז״ל ופשוט הוא שטעם כעסו ז״ל היה לפי שהתר הנאה שתירו היתר שתיה ואכילה לא עלה על לבם להתיר. שלא מצינו דבר שגזרו עליו משום חתנות שהתירו אותו חוץ מהשמן לפי שבדקו ומצאו שלא פשט ברוב ישראל שאפי׳ הפת שבקצת מקומות הקלו בו. מהטעמים שכתבו ז״ל א״ז הכל נוהגין אסו׳ בפת של בעלי בתים וז״ל הרמב״ם בפ׳ אחרון מה׳ מאכלות אסורות אע״פי שאסרו פת כותים יש מקומות שמקילים בדבר ולוקחין פת הנחתום הכותי במקום שאין שם נחתום ישראל ובשדה מפני שהיא שעת הדחק. אבל פת של בעלי בתים אין שם מי שמורה בה להקל שעקר הגזרה משו׳ חתנות ואם יאכל פת בעלי בתים יבא לסעוד אצלן ע״כ הרי שעקר הגזירה במקומו מונח וכן בשול גוים שנאסרו משום חתנות תשלות לא לא שמענו ולא ראינו מי שיורה בהם להקל כי אחר חתימת הגמרא אין כח ביד שום ב״ד להקל. במה שהם גזרו בטוב טעם ודעת כאשר כתבנו וא״כ מ״ש יין משאר גזרות הרחקות וכי בשביל שהחמירו עליו לאסרו אפי׳ בהנאה יבא לידי היתר גמור חלילה. ובודאי שאם לדין כנא בישוב ובמתון אעקרא דדינא פרכא ואוי לעינים שכך רואות כמה גלולים ושקוצים יצא לחוץ והארץ גלתה את ערותה והצמיחה קוצים בטוחים באם יבאו במהרה בימינו ומזמן הגאונים שהקלו בהנאה עד עתה כל יום ויום קללתו מרובה מחבירו כאש׳ הוא נודע וכר׳שים די בזה לכל משכיל רודף האמת ומודה עליה:

הטענה ל״ב היא דבשלמא לשתות יין מביתם איכא ביה אסור משום חתנות אמנם לקנות היין משם ולשתותו כל א׳ בביתו אין בו משום חתנות:

תשובה כמה נוחים החלוקים לימנא אם טובים ואם רעים. לכל מבקשיהם כדברי גאון מהרר״א מזרחי ז״ל שהעתק לקמן בע״ה והלא דבר הלמד מעניינו הוא שהרי הפת נאסרה משום

חתנות. וכתבו ז"ל בפשיטות שפת של בעל הבית אסורה לעולם אפי' קנאה הפלטר ממנו ואפי' שלחה לישראל לביתו ואפי' שלחה אותו ישראל לאחר אסור' לעולם וכבר כתבנו בתוך דברי הר"ם במז"ל שופט: ואם יאכל פת בעלי בתים יבא לשעור אגלם ע"כ הרי שאפי' בבית ישראל אסור וכן בשולי גוים שנאסרו משום חתנות הר' אברהם שיש מתירים בכליו של ישראל ובבית ישראל לפי שאין בו משום חתנות ונחלק עליו ר"ת ז"ל וכל הפוסקי' סתמו דבריהם כדברי ר"ת והכי קי"ל כמ"ש הטו' והרב ב"י ברים סי' קי"ג הא שמענו בברור שדבר שנאסר משום חתנות לא שנא לן מביתם לביתנו ואין הפרש בין מקום למקום ולמען לא יבאו עלינו בחלוקים שוכים בכל פעם ופעם שיתפשו בהם ולא יתבטל כל א' בגזרות דרבנן לדמות דבר לדבר מדעתו. ואין צ"ל שלא יוציא ויפרש מסברתו העולה על רוחו שאפי' הראשונים שלבם כפתחו של אולם היו אומרים וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה. נעתיק פה תשובה א' להרשב"א ז"ל שהלכת סובבת בנדון דידן אולי יראו הרואים ויחדלו להיות מקילין על עצמן ועל כל ישראל בכל חלוק בבא בידם ויראו לנפשם לבלתי לכת אחרי ראות לבם ודעתם. וז"ל הרב הגדול אשר האיר עיני ישראל בבקיאותו ובפלפולו בסי' רמ"ח שאלת פת הכומרים אשר אין להם בנים ולא בנות אם מות' הואיל וליכ' למגזר משום בנותיהן. ואמרת שכבר שאלתני פעם אחרת ואסרתי ואמרתי בדרך כלל אמרו שאע"פ שאין לזה יש לזה ואמרת שעכשו נתחדשה לך ראיה להתיר מההיא ד"פ המוצא תפילין דגרסינן התם אמימר שרא למטלא בגלילא במחוזא ואמר טעמא מאי גזרו רבנן משום גינתו וחרבתו הכא לא גינה איכא ולא חורבה איכא. ואמרת דקושטא דמלתא ראיה זו ראיה להתיר פת של כומרים.

תשובה ראיה זו איני מכיר מכמה צדדין חדא דלא כל האיסורין והגזרות אחדים ואין למדין מזו לזו ותדע לך שבשבות הזאת דרבנן פעמים מקילין בו במקו' מצוה מועטת כגון לקנות קרקע בא"י שמעלה בערכאות ומכתי' בשבת משום יישוב א"י. וכן במקום חולי שאין בו סכנה התירו אמירה לגוי שיש בו משום שבות ופעמים שהחמירו והעמידוהו אפי' במקום מצוה שיש בו כרת כאיזמל והזאה. ועוד הגע עצמך טלטול בשבת משום מה הא כדאיתא בפ' כל הכלים וא"כ בי"ט יהיה מותר למ"ד אין ערוב והוצאה לי"ט ואף בשבת בעיר שהיא מעורבת כלה. ולזקן ואולם שאינם יכולים לצאת ברגליהם ומי שהולך בספינה. או שהוא חבוש בבית האסורים וכמו שהתירו קצת השבותים במקדש ובמקדש בעצמו יתירו כל השבותים זה כזה וכבר ראית שם בפ' המוצא תפילין שיש שבותין שהתירו ויש שלא התירו ועוד אם אתה בא להתיר פת הכומרין לפי שאין להם בני' אף אתה תתיר פת של מי שאין לו בנים כפת של בחורי' שאינם נשואי' ושל נערים ושל סריסים וכן בספינה שאין שם נשים וכן יקח ישראל זה ויביא בחבורת ישראל ויאכלו שהקרואין לחם סתרי הלוקח אינו אוכל והקרואין לא לקחו מגוי ואין שם משום בנותיהן באותה חבורה ור' למה התיר משום פת דחוקה מקום רחב אני רואה לו כאן ואכלו ושבעו ומכפה אני בידי הראיה ואולם לפ גם הכומרים פעמים שיש להם בנים או בנות מתחלה קודם כניסתן לכמרייה והגדולים שבהם בין יש להם גם האחרים אין להם אפטרופוס ועוד משום בנותיהן שאמרו לאו דווקא משום בתו של מוכר או של נותן אמרו אלא משום בנות הגוים שאם אין לזה יש לזה. והרחקה עשו משום בנות הגוים כמו על שמנן משום יינם שאע"פ שאין לבעל השמן יין אין אומרים שיהיה מותר בשמן ונמצא התקנות לפי המוכרי' זה אסור וזה מות' ונויתיכבו למילי דרבנן ולתקנותיהם כחוכא. סוף דבר לדבריך האלו אין סוף ולהיתרן לו אין מספר העבר קולמוס על הראיה ותופר ובמקומי אני עומד לאסור ואין בזה צד ספק עוד תדע שאותן שבמסכת אין מעמידין

גזרות

גזרות וקבועות הנז' ייכן ושלקות שלהן וגבינה אע"פי שבטל הטעם גזרה לא בטלה ושמן אע"פ שאין מכססין עכשו אסור אפי' בהכאה ותינוק גוי עושה יין נסך אעפ"י שאינו יודע בטיב עכו"ם ואין לו בנים וגבינה אפי' במקום שאין מעמידין בעור קיבה אלא בפרחים וכן כולם זולתי השמן ויש במצאנו לג היתר במקום שהיין ביוקר ובמה שכאמר איתמר שכל השאר דלא איתמר לא איתמר ע"כ ניכרים דברי אמת וראויים אל רבינו מאור עינינו מאן יהיב לן מעפריה ומיליהן עינין מוכיח דכמה הלכתא רברוותא ילפינן מהכי מילי מעלייתא דיבאתרא סדי, ודי בכל אתר ואתר ישלם ה' פעלו ותהי משכורתו שלמה מעם ה' אלקי ישראל העושה חסד לאלפים לא הביו ולשומרי מצוותיו :

הטענה הג' כוח שדמחית הגמרא פתן שמכן וייכן כלהו בחדא מחתא משמע דכולן שוין הן וכשם שהותרו פתן ושמכן כן יש לומר ביינן :

תשובה והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית למי שהוציא מלבו דברים כיוצא באלו ואל כא יפול בגומץ אשר חפר ואל כא יכשל בתקלה אשר גרם לרבים ובתחילה נשאל מאת המדקדקים כן אנכי ראו בגמרא הכי תלתא איסורי כלהו שוין כהדדי · למגמר ולומר כשם דהנך דפת ושמן ליתנהו כמי דיין ליתיה · דהא בפ"ק דשבת ובפ' אין מעמידין אסיקו דגזרו על פתן ועל שמכן משום יינן מכלל דלאו שקולים הם · והומר יש בין שמן ופת ובשמן הואיל ואסור שניהם תלוי בו דכבר אפשר שאסור שניהם יתבטל ושל יין יעמוד במקומו ואו היה בדבר להפך שאסורו של יין כתבטל הדין היה עמהם דממילא של פת ושל שמן היו מתבטלים עמו כמשפט כל דבר התלוי בחברו ועוד דאעקרא דדינא פרכא דפת מי התירו שהרי פת של בעלי בתים שעליה היתה עקר הגזרה כדכתיבנא עדין היא אסורה בכל מקום כדברי הפוסקים ז"ל יהי שם ה' מבורך · ואם בעו"ה כמצא איזה מקום שלא שמענו ולא ראינו שכהגו בה היתר הלזה נקרא מכהג של ותיקין או היתר כשר להרוס ולכתוץ אחריו בנין של מלכים להוסיף פשע על פשע חלילה לעדת ה' ועוד לפי דיוקייהו הא מוכח מסבטא דגמרא שמעינן דפת ושמן תרוייהו כי הדדי כינהו והפ"ה שמן מצינו בהותר כת לא מצינו שהותרה · דגרסינן התם בפ' אין מעמדין מכתניך ואזיל ר' יהודה נשיאה אכתפיה דר' שמלאי במעיה אמר ליה שמלאי לא היית אמש בב"ה כשהתרנו את השמן אמר ליה בימינו תתיר את הפת א"ל אם כן קרו לן בית דינא פריא דתכן וכו' ומהא שמעינן בפי' שאם הפת טוב לשמן לא הותרה בהתירו ק"ו ליין שאינו שוה להם ואלים חומרו שלא יותר בהיתרם ואף ר' שמלאי דק נלישניה לומר בימינו תתיר אף את הפת · ואילו אף את הפת ואת היין לא קאמר · וכל זה כראה פשוט ומוך אל הדין ואל האמת :

הטענה הד' היא דיש לחוש משום איבה :

תשובה גם בזה אנו צריכין לתשובה שלמה להרשב"א ז"ל הנ"ל בתשובה ב' שאין טענות הללו וכיוצא בהן מסורות ביד שום אדם לו ויתר ה"ו על דברי חכמים ולבטל אסור ודאי לכתחילה שאפי' רב יוסף בגמרא מצינו במעשה זה היה רוצה להתיר ג' דברים ועל כולם הקשה לו אביי וקי"ל כוותיה לאסור כ"ש אנן יתמי דיתמי שאין בנו כח להתיר כח האוסרם במה שהם עצמן לא ראו לחוש ולא חששו לאיבה בכמו אלה הדברים ועוד הבשר

יוכיח במעשים בכל יום שאנו הולכים למקולין שלהן לשחוט ולבדוק

ואנו

ואנו מוכרים אותו בפרהסיא ואין פוצה פה ומצפצף ואף אם לפעמים יעידו בשפה לא איכפת לן ולא מידי · וכיוצא בו בשאר מאכלות אסורות בחלב וגבינה ודומיהן ואפי' על בישוליהן וגיעוליהן שאנו מן הדין מרחיקין עצמנו מהן אינם מקפידים והם מורגלים כ"כ על הדבר שאין שואלין עליו לא בעיר ולא בחוצה לה לעוברים ושבים בדרכים מדי יום ביומו כאשר הם רואים ושותקים שמירת תורתינו הקדושה בכללה כל הימים והכל מרוב גודלת רשענו ושומרנו שומר ישרא' וכן היו הולכים ואין מדבר על הרחקת היין כמו שאמרנו · לא שאני רואה שמחמת טענה זו היה להם לעוברים אותם שלא לשתות פתם ויינם כלל שהרי כמעט אין לך מקום שישראל יושבים בו שלא יהיה לפחות מעוטו מקפיד על איסורו ויש אפי' רובו ויש אפי' כולו השבח לאלקינו ופשוט הוא שהמחזיקים במצוה זו ומתנהגים ע"פ ההלכה ששים ושמחים לעשות רצון קונם שלא ישנו את תפקידם בעבור דברי' שאין בהם ממש ואין לך דבר שיסבב איבה ומעט דרכי שלום כהרגשת המחלוקות בשונאיהם של ישרא' ושינוי כונות זה עושה כך וזה עושה כך שהוא הגורם הגדול לחלול שם שמים ח"ו ומעוון הזה נמשך בין האומות כל שנאה ותחרות וא"כ יש להם למקילין ליכנס תחת משמרת הדין כי בזה בודאי בה' אלקינו בעמנו תסתלק לגמרי כל איבה ומחשבה רעה ותאלמנה שפתי שקר בהיותם כל ישרא' כא' חבירים ובדרך ישר א' הולכי' ושבים ואין נוטה ימין ושמאל ועל הכל כבוד אלקינו ב"ה יתגדל ויתקדש ונזכה למאמר נביאו ישרא' אשר בך אתפאר : ועוד רוב תפוצות ישרא' יוכיחו אשר בכל ארצם ודוקא שומרים את משמרת ה' ואין נוגעים באסור זה אפי' כמלא נימא · כאשר הוא ידוע ומפורסם ואין חוששין לטענות הללו · גדול אדונינו ורב כח כי הוא שנותן את חן אוהביו בעיני העם בכל דור ודור ומכבדיו יכבד · וחולק להם מכבודו מי לנו גדול מאברהם אבינו אשר היה הולך ומקרא את שם ה' בכל מקום נגד רצון מלך ושרים ומכניס עצמו בסכנות גדולות להודיע ברבים כי כל אלקי העמים אלילים ואין קדוש כה' אשר לו לבדו יאתה העבודה וכל תפלה וכל תחנה · הוא אלקינו ואין עוד אחר אשר כל יכול נתן את חן אבינו זה בעיני כל רואיו ושומעין את דבריו בשם נשיא אלקים היו קוראין אותו ומכ"ש אין את עבודתו והחשובים שהם מוסרים לו בניו ואנשי ביתו להכניסם תחת כנפי השכינה ולהודיעם את חקי האלקים ואת תורותיו כדחז"ל כי זה סוף כל האדם לישא עיניו למרום ולשים בה' מבטחו כי ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ומהיכן זכה פנחס לברית שלום כי אם מתוך שלא חשש למחלוקת ואיבה וקנאת ה' צבאות אשר הביאתהו בסכנה עצומה · להשליך את נפשו מנגד הוא עשתה לו זה שעשתה הקיים והשלום עד עולם ודניאל וחביריו ברוכי ה' כאשר שמו על לבם אשר לא יתגאלו בפת בג המלך וביין משתיו נתן ה' אותם לחסד ולרחמים לפני שר הסריסים · והביא את ראשו בנסיון לתת את שאלתם ולעשות את בקשתם ע"י זרעונים · ומים ומקצת ימים מועטים נראה מראיהם טוב ובריאי בשר מכל הילדים האוכלים את פת בג המלך כאשר הכל כתוב בכתב אמת ולפניהם ולאחריהם אין מספר אשר בקשו והשתדלו להגדיל כבוד אלקינו בכל מאמצי כחם · והצליחו והן עוד היום אור ה' זרח בדורותינו אלה בכיוצ' בהם עינינו ראו ולא זר כי אין מעצור לה' אלקינו בכל קראנו אליו לעזרנו ולקרבנו לעבודתו להושיע ברב או במעט בכל מקום ובכל זמן ובמקום אהבה שם תהיה השכ' ורוב שלו' ובמקו' רעדה שם תהא גילה וחדוה · כי לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו · ומשניו' שלמות שנינו בפרקי אבו' ר' נחוניא בן הקנה אומ' כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ עוד שם רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וחילופיהן בשונאיהם של ישרא' :

הטעני'

טענה שה' היה שפקוח נפש הוא שאין אדם יכול לחיות בלא יין :

תשובה מי ישמע בדברים האלה ולא יחם לבבו ומעיו לא יתחתכו וכי רז"ל אסרו כל יין בין שלנו בין שלהם כיונדב בן רכב לבניו אשר קיימו וקבלו עליהם עד שידקדק על גזרתם לומר אין אדם יכול לחיות בלא יין ושלא הרשות בתוכם ביד כל אדם ותבא עליו ברכה לעשות יין כהלכתו ולקדש עליו שם שמים בקדשה ובטהרה . ולהחיות בו את נפשו די ספוקו אשר יחסר לו וראינו שרוב המקילים בדבר בהיותם מרגישים חולשת טענה זו ושאין בה ממש מחזירין אותה לפני עוברי דרכים מקום אשר אין יין ישראל מצוי ואף כי לפי דבריהם לא שיהא מודו שבעוד אסו' ואין אנו רואים שיכשלו בו אפור בשום מקומים לכן עוד להשיב עליהם שדבר ידוע הוא שאין האדם נכנס בגדר פקוח נפש מחמת חסרון יין וכל לבבות דורש ה' ואלו היו אומרים כדבר הזה . למי אשר לא ניסתה כף רגלו הצג על הדרכים בים וביבשה אולי היה השכל מודה למאמר זר ורחוק אמנם כל מי שהלך וסבב יותר ויות' ממה שבעל הרוב הולכין המקילין ושומע טענה זו לא יאמין בה ולא ישית לב עליה ועדין לא נשמע ולא נראה שהביא לאסר בידו נפש כל חי א' מן הנזהרים שהבן בעבורו וכבר אמר שלמה המלך ע"ה . שומר מצוה לא ידע דבר רע וכלל אמרו רז"ל . שלוחי מצוה אינן נזוקין ולבד כי דבר בקל הוא למי שחושש לעצמו כ"כ להוליך עמו לדרכו כאחד של יין ופיוצא ניסתפק בהכרחי עד שהגיעו למחוז חפצו כדרך כל הרוצה ומחזר לעשות רצון קונו ודבריו הישרים ישמור בכל מקום ועליהם נאמר אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' . ולענין הדין פשוט הוא כמ"ש הרי"בש בשם הרמב"ן בס"ס רנ"ה והר"ב בב"י בס"ס קס"ג בשם הרשב"א והר"ב בעל הסגה' בס"ס קכ"ה שכל אסורין דרבנן אסורין באכילה ובשתיה לחולה שאין בו סכנה . והריב"ש ז"ל כתב שם לאסור בסתם יינם אפי' בחולה שיש בו סכנה . והרשב"א ז"ל אסר לעשות מרחץ מסתם יינם לחולה שאין בו סכנה . אע"פי שאין בו לא אכי' ולא שתיה אלא היתר הנאה בלבד וכן פסק הר"ב בשלחנו וכת' ה"ה בפ"ג מה' מאכלות אסורות זה ג' פעמים בשם הרא"בד והרמב"ן והרשב"א ז"ל שלא הלכו חכמים באסורין אלו של עכו"ם אחר נתינת טעם לפי שרצו להרחיק מאכליהם ואף בלא נתינת טעם אסור וכן הביא הר"ב ז"ל בב"י ס"ס קל"ד תשובה להרשב"א וכיוצא בזה תחילתם בר ופאים שאמרת ראית שערורים . שנותנין לחול אותם המשקים הנעשים ביד גוים בהומץ שלהם ודבש או פנג ולא ידעתי להם מקו' שיסמכו בו וכו' יע"ש וסופה וח"ו לא יעשה כן במקומנו לא בכל מקומות ישראל שמענו שמעם וכל העושה כן למה יבדל מקהל הגולה ישתקע הדבר ולא יאמר ע"כ והזכירה הר"ב בעל הגהה בס"ס קכ"ה שכ"ל מעתה כל בעל נפש יחוש לעצמו שהרי לכ"ע בחולי שמ"ם כל שאין בו סכנה אסור בסתם יינם ולא יתיר הרצועה לומר שכל הדרכים בחזקת סכנה הם כי היאך יחשב לפקוח וכמה מקום שאפי' חולי כלל אין בו אלא אל ירעו לעצמם ומה בצע כי יגנבו את דעתם ויחלוק קנתם על קנתם אין זה דרך שארית ישראל לעשות מעשים אשר לא מן הלב ועל הכל בוחן לבות וכליות הוא העד הוא הדיין הוא עתיד לדון וכמה עבדו וישמור וראיתי להעתיק פה מעשה א' מרבינו הקדוש כמו שהוא שמי בברייתא בפ"ב אין מעמידין ז"ל ת"ר פעם א' חש ר' במעיו אמר כלום יש אדם שיודע יין תפוחים של גוים אסור או מותר אמר לפניו ר' ישמעאל בר' יוסי פעם א' חש אבא במעיו והביאו לו יין תפוחים של גוים של ע' שנה . ושתה ונתרפא א"ל כ"כ היה בידיך ואתה מצערני דקו ומצאו גוי א' שהיה לו שלש מאות גרבי יין של תפוחים של ע' שנה ושתה ונתרפא אמר ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים ע"כ ואם איתא מאי בוס קא בעי חולה היה . ואמאי הוה מצטער

שלא ש"מ דלא הותר לחולה ולהיפך היה מחזר לידע אם יש אדם שיודע שהיה מותר וא"ל דמדת חכמ' ות
הכו באן שאין זה חסידות כלל ולא פרישות של כלום שיצער אדם עצמו בעת חולי ויצרת נפשו מהמותר
הגמור והוא דבר פשוט · גם שמענו מכניסים בתוך טענה זו הטורח וההוצאה שצריך לעשות היין
שעוב ואפי' ריח טעם אין בזה וליודעים ידוע · כי מלבד שאין הדבר כבר ויקר למי שהרגיל בו כמו שהם
טוענים אנחנו כלנו נשבענו לה' אלקינו · ובכל יום תמיד אנו מקיימים השבועה פעמים באהבה
לעבדו בכל לבבינו ובכל נפשנו ובכל מאדינו ונאמן הוא אלקינו ונאמנים דבריו ליתן שכר טוב
להולכים עמו בתמים וכמה דרכים טובים לפניו נקיים וקלים מזומנים ומתוקנים לעושה רצונו ורודפי
מצותיו והבא לטהר מסייעין אותו מן השמים אורה לרגליו ישקלו לידע את הדרך אשר ילך בה ואת
המעשה אשר יעשה:

הטענה ה"ו היא שהרוב שותין סתם יינם ואינן מקפידין בדבר והתורה אמרה אחרי רבים להטות:

תשובה אילו היה חוזר לרישיה דקרא שטוען בזה היה חוזר מדבורו רישיה מהו אומר לא תהיה אחרי
רבים לרעות ואין מכסג בטעות מבעל ה"כ ברורה ופשוטה ולא עוד אלא שהרוב הגדול ברכות
והודאות לאדון הכל עדין מחזיקין בה ומקיימין אותה בדקדוק בכל כחם לכו נא וראו במזרח ובמערב
ובדרום ירכתי צפון באשכנז ופולין ושכניהם אם יש איש מיימין או משמאל בפרטי המצוה זו אדרבא יש
בהן מקומות שמוציאין כמה הוצאות להביא השביות אצלם על גבי העגלות לעשות מצות ד' כוסות
של פסח כאשר יבא לפנינו בע"ה בדרוש הרב הגדול ר' יהודה ליווא זלה"ה ואחינו אשר מגלות ספרד לא
מהנה יצאו בעבור עוון זה כי כולם היו נזהרים ממנו מאד בכל מקומות מושבותיהם כאשר העידו
עליהם הרשב"א והריב"ש ז"ל ודבריהם העתקנו כבר שבכל המקומות נהגו איסור הנאה בסתם יינם · ומה
יקר חסד ה' אלקינו עלינו שכמעט אין לנו מקום בישראל דרי'בו · שאין שם א' לפחות נזהר בדבר זכר רב
עשה לנזירות יראיו חנון ורחום הלטוב לנו כל הימים · וא"כ מה הוא הרוב הזה שטוענים ממנו אשר
לגבי רוב העולם הרי הוא מעוטא דמעוטא בודאי ולמי נשמע כי אם למרובין שחושין את המצוה ומחבבין
אותה מהנים קדמוניות ומקומות יש במזרח ובמערב שמועטין מהן יחזיקו מרובין המקילין בדבר ·
ויש לחוש למניהם ולחכמתם ולישובם מהנים רבות העריהם ואשרי חלקם:

הטענה ה"ז היא דברי מוהר"ר אליה מזרחי ז"ל בתשובותיו סי' כ"ו ולשונו מכל הני משמע איסור יין
נסך קל מאד כסמך על מסקנת הקנה הרבון זהו כלע"ד ועל דא הנא שמיכבא והמחמיר
תבא עליו ברכה · ויש לחוש מפני חסרון כיס ע"כ:

תשובה גם זה לחכמים לאחוז בעלה אילן גדול ולהניח הפרשים לא טובו מה קשים בעיניהם
ההולכים ומחפשים מפינה לפינה ומזוי' לזוית תיבה מכאן תיבה מכאן ואוזרים על דקדוקי
דברים לא מעלין ולא מורידין ומדלגין על העיקרים ומקפצים על השמועות ועל ההלכות כאלו לא היו
ולא נכתבו ולא ניתנו לראות ובזה מתפארים לפני העם אשר אין להם עסק עם העיון ומשמיעים
בשם דברי רב מובהק וגדול בישראל כמו הרר"א מזרחי ז"ל וחביריו · וכל השומע אינו בודק אחריו
שמחזיקו בדוק וכל חכמי הדור המובים לפניו כקליפת השום אם יאמרו לפרש דבריו באמת ובתמים
כי שטבע קל מאד לרדוף הקולות ולכנס בפתח קטן לשמוע הלכה מפי המקל וזה כל פרי הכונה בסרה
כזו כי מאד מאד צריך אדם להתבונן בדבור שמות' לו ויקוד' שיוציאהו מפיו או מתחת ידו ק"ו שלא להתיר
את לשונו לדבר בכל לשון שהוא חפץ בו · חלילה וחס לבר ישראל פתיים התינוק שיפרק אפי' שיחה קלה

של

של חכמים ויתקע בכין של ראשונים ותמה עצמך איך העבירו עיניהם מדעת הרב ז"ל שהרי בג'
תשובות כ"ד וכ"ה הקודמות לתשובה כ"ו שהזכירו זרז עצמו בקנאת ה' והשמיע בחוזק ועל ענין
מעשה שהיה דהכניס יין שנשמט הברזא ממכה ובא גוי והניח ידו על הנקב והורה לאסור כל היין בשתיה
בשו"ה שנעתיק בסמוך בע"ה ובכל כחו דבר קשות על החכם המתיר ואם יש אם' אלה לו חכם ירא שמים
ושר שרע יבאו לתלותינו כדברים האלה ומתוך דבריו שהאמרים בחכמה וביראת ה' ילמדו להקל ואם
קרא בשם קל לאסור מגע שיין שעל שמגע הוא דן ואפי' שיהיה ליין עצמו ויהיה לו כל שמות קולות
שפעולם מה בכך אחר שגלה דעתו בפי' רחב לאסור אפי' במעשה ההוא אף כי קל ולב יש לנו להביא
מדבריו ז"ל הנוגעים לפי' מ"ש בשתה ומתוכה הרואה יראה אם הניח אחריו מקום להוציא מהם קולא
ולפקפק בדעתו שיהרה כלל ואנו נראה כגמור לעינינו ולענין כל דין איך יה כמה הפוסק כדעותיו
ובתקון מדותיו וסברותיו ושלא ילך בהם אחרי ראות עיניו וז"ל בריש סי' כ"ד אליכם אישים אקרא וקולי
אל עמדי תורה אל כא תשאו בני אים ופני גדולים אל תהדרו פה בשאן אירע מעש' בימי הנזיר בחבית
יין שנשמט הברזא מן החבית והחבית היה קצת רחב כמו שנוהגין פה בנזיר ובא גוי והניח ידו על
הנקב ובא המעשה לישאל בב"ה לפני ואמרתי שכ"ל שכ' היין אסו' בשתיה כפי מנהג המקום הזה שאין
אוסרים הסתם יינם אלא בשתייה ואמר שטעם שאין שום גאון או פוסק שיתיר מה שלמעלה מהברזא
והוא דוחק לומר שהעליון יהיה אסור והתחתון מותר בשתיה וכ"ש למ"ד ניצוק חבור כאשר פסקו
רוב הפוסקים וכ"ש שזה יותר מנצוק ואפי' מאן דפליג בנצוק י"ל דמודה בהאי כאשר כתבו הג' ולייש
ועוד שהנקב היה רחב וקרוב שדבר שהכניס הגוי ידו לחלל החבית או לחלל הנקב . שהיה תחוב
בחבית ועוד שלא היה הפסד במעט כלל למכרו לגוים ונהגו לשתותו. אח"כ באמר לי שקצת מה' ומדים
שחוץ לעיר הזה שתזרו כל היין בשתיה ואפי' מה שלמעלה מהנקב ושתו היין ואפי' הסמוך לנקב .
והשמעי רעדה אחזתני מכמה טעמי' כמו שאכתוב ולא האמנתי כי אמרתי בלבי מי זה אשר יעלה על
לבו לחלוק על כל אבותינו ורבותינו הקדושים . וכ"ש להורות הלכה למעשה בדבריו להתיר וכמה
פעמים שכינו שהי"ת לא רצה לסמוך על דבריו ולו היה מתיר מה שלמעלה מן הנקב הייתי שותק מטעם
זה שאחרי שים גברי רברבי מתירין אע"פי שהייתי חולק עליו מטעם הנה שאחר אין חבירו רשאי
להתיר וכ"ש כשידע שבאסר כאשר אוכיח אבל להתיר הכל בשתיה לא עלה על לבי עד שעמד אותו
ב"ה ודרש שהוא מותר לגמרי ושמהר"ר יהודה ב"ל יצ"ו התיר לו ושכך קבל ממנו ועדיין לא שקט
לבי עד שהלכתי אצל הרב הנ"ל ושאלתיו וא"ל פעמים בדרך א' ופעמים בדרך אחרת עד שהפצרתי
בו והגיד לי כי דעתו להתיר ושאלתיו מאיזה טעם אמר כי הוא סובר כלישנא קמא דרב פפא ואע"ג
דרש"י ז"ל פסק דלא כרב פפא ודחה ב' לשונות מ"מ האלפסי וכמה פוסקים פסקו כרב פפא והוכר
דר"ל כלישנא קמא והביא ראיה לדבריו שהאלפסי לא הזכיר כי אם לשון ראשון ודרך האלפסי
להביא מה שאינו בל סוף דבר הרבה המשא והמתן בינינו ועדיין עומד בדעתו. א"ל איך יעלה
על לבו לסמוך ע' דבריו לעשות הלכה למעשה כנגד כל אבות העולם. אחר שאין לו שום גדול
שיתיר בהדיא וכ"ש שכל הפוסקים אשר הזכירו דברי האלפסי. אמרו כי הוא פסק כלשון אחרון
וכן הוא הסיב פי הוא מבין כך ולפי דבריו צ"ל שהפוסקים לא הבינו דברי האלפסי ואנכי לא
אוכל להתאפק מלכתוב דבר זה לכל רבותינו אשר בכל גליות ישראל וה' יודע כי לא לקנות שם עולם
או לחלוק אני עושה אבל לש"ש שלא יקום א' ויחלוק על כל לומדי התורה בחזק שיעלה על לבו כי א"פ

ההפך ח"ו התורה כי מי הוא המבין אשר לא ידע למצא חלוקים וא"כ התורה מה תהא עליה. ומעתה בעזוב ח"ו כל הפוסקים והפרושים ויפרש כל אחד כאשר יעלה במוחו וראיתי שכתבי לו כ"ל תמהו על הרמב"ם ז"ל על הפסק בביטל לחי העליון טרפה. ושאלו איך עלה בלבו לאסור מה שלא אסר שום גדול והשיב כי היה פשוט לאסור כל הגדולים ואם לרמב"ם אמרו זה שהוא גדול אחד וכדי לחלוק והוא מחמיר ג"כ ויש לו סבר' מדוקדק לחי התחתון כשרה כי הוא ז"ל הוכיח השחיטות תלוי בלחי העליון ולא חלקו עליו הראשונים בפי' א"ח שלא הזכירו דבר זה היה תימא כ"ש בק"ו בן בנו של ק"ו שאין לעלות בלב אדם בזמן הזה. לחלוק על כל גדולי ישראל רבותינו הגדולים ז"ל לעשות מעשה כדבריו להקל וכתו' הזכירו בשם ר"י גבי תינוק איכו עושה מעשה יין נסך וכו' וכיון שמימים קדמונים היה אסור בהנאה איך נעלה בלבנו להתירו וכו' ואנו רואים כמה היה קשה לרז"ל שיחלוק יחיד על רבים ואפי' עם חכמי זמנו והראיה מרבי אליעזר הגדול בפ' הזהב כ"ש שיהיה קשה שיחלוק עם כל הגדולים הקדמונים ואו היה מכוון לפלפל לבד ולהראות דרך בהלכה הבלתי אבל לעשות מעשה כדבריו הוא קשה מאד וכ"ש שהראשונים הבינו כל התלמוד וידעו לתקן את הלשונות ולהבינם ממה שראו במקומות אחרים אבל שכתבו באמת כמעט אין אנו מזכירים על דרך שלם כ"ש מה שלא ראינו לא אוכל לחשוב איך עלה בלבו דבר זה :

סוף דבר מאחר שהוא מחזיק בדעתו צריך אני לפלפל בדברי תלמודנו וגם בדברי רב אלפס ז"ל וכו' עוד שם ואף אם ימצא איזה דעת ז"ל או הגהה שמתיר מי ידחה כ"כ גברי דגברי רברבי. אשר פשטו גדולתם והפריסו' בכל ישראל וילך אחר איזה דעת זר וכ"ש שמהתלמוד נראה להפך ופשט אסורו בכל מקום וכו' עוד שם גם אין לי להשיב על כל החלוקים והדחויים אשר אפשר שיאמרו בזה. כי הלומדים יודעים הסכה והסכה ובלבד שיהיה לבו לשמים ואם ירצו לומר שלא כן היה המעשה לא אחוש כי ידוע לכמה בני אדם. ואתם רבותי אנשי אמת אוהבי התורה וגודרי פרץ שיתו לבבכם לתקן פן תשאר הלכ' לדורות כי באחרית הימים אולי יאמרו קצת בני אדם שרוצים להתיר כי כבר התיר מהר"י ולא נחלקו עליו חכמי דורו וכ"ש דגברא רבא הוא ואין לחלוק כבוד לדבר זה. וכ"ש שהנאמר אלי כי אע"פי שדעתו להתיר לא הורה עדיין הלכה למעשה להתותו ואע"פ שאותו ב"פ שרה אותו ובזה לא אאריך כי הוא חובה על כל האדם ומן השמים יסיעו אתכם ואני הכ"ל לפי קוצר דעתי מספיק כתיבתי אחר כן נאמר לי שאותו הרב התיר מטעם ש"א גוי שרוד במלאכתו היה. ובאמת אין לי לדבר בזה כי הדברים ידועים אפי' לבר בי רב דחד יומא. ואין אומר דברים אלה אלא מי שדוחק עצמו והתיר את האסו' בדברים קשים וכו' ושמעתי אומרים שהרב המכר אמר שיש להקל במגע גוי בזמן הזה אף אם הודה לו אין לנו להתיר מה שאסר התלמוד בהדיא ורוב התנאים והאמוראים ונדחה לגמרי דברי התלמוד וכל הפוסקים אא"כ ח"ו כרצה לחדש תורה ואף אם היה ר' יהודה תנא הפליג אין לשמוע לו וכו'. והיום דבריו בתשובה זו באמרו ז"ל ובאמת דבר זר אני רואה כאן ואת הכלע"ד כתבתי ואם יהיה האדם ח"ו שיכוין להתיר את האסו' בדרכים רעועים וקלים בלתי שגגה מן השמים יקבל גמולו ע"כ ע"ד כתב סמוך לזה ברים סי' כ"ה ז"ל ואחר זה הגיע לידי הקונטרים אבר כתב מהרר"י יצ"ו ולא כ"ל להאריך ולהשיב על כל דבר ודבר כי הדברים ברורים ואין כח בידינו מטעמים חדשים גם אם היו טובים לסתור מסקנת התלמוד כ"ש שהם דברים שאי' בהם ממש וכו' אלו הן קצת דברי הרב ז"ל דהייני לכוונתינו להודיע מהו דעתו בהתם יינם בזמן הזה ואפי' שהנגדו המתיר במגע ובמעשה שהיה. מכמה טעמי שכתבנו בו התיר וכל זה להלכה ולא למעשה כמו שהעיד הרב ז"ל שכן אמר לו וא"כ איך יקח

דבריו

דבריו היקרים מלאים קנאת ה' צבאות ומחכמתו אשר חלק לו ויכיהום בקרן זוית ותפסו ב' או ג'
מלות אשר אינן מעילות בכל דבר קטן מדבריו המבוארין הכלית שבאור להוציאם לחוץ ולהשמיעם
לרבים השומעים · ועושין תכף ומיד ואין חוששין לעצמן כלום · ושוב אחר שהתחילו בדבר קשה
הוא לאסור את המות' בעיני העם ויען אשבת האמת ובקשתה הביאתנו לחפש בחפוש הראוי בכל רודף
אחרים בסייעתא דשמיא אמינא ולא מספקינא · דאע"ג דכשכייבם הדברים הנ"ל אל דעת הרב אינן
עושין בה רושם כדאמרן מ"מ לרווחא ולקושטא דמלתא כלע"ד שהרב ז"ל מעולם לא הוציאם מתחת ידו
ולאו מר חתים עלייהו ואם בזה ב' תשובות שאיני רואה עליהן תשובה כלל הא' שמאחר שהרב ז"ל חגר
את עצמו בקנאתו לה' בכל מיני כלי מלחמות מצוה כנגד הרב המתי' כמו שהעתקנו אלא שהנהגו ראוי'
הדין לאסור במקומן שאין לנו עסק בהם לבוכתינו וכתב שלא יוכל להתאפק מלכתוב דבר זה לכל
הרבנים אשר בכל גליות ישראל לתקן את המעוות ופן תשאר הלכה להורות ודברים הנזכרים
כיוצא בהן של זרוז והתלהבות לב לכבוד ה' יתברך דאורייתא היא דקא מרתחא להו היאך יעלים על
ה"ב שחזר בו להיתר בתשובתו בסי' כ"ו אל החכם הכולל כמהר"ר גרשון שבקש ממנו להגיד לו את לבו
בנדון המעשה ההוא ושם שינה את טעמו וסתר את דעתו כלו שפך את כל אשר קדם לו בענין ההוא
והוסיף תימה על תימה בסיימו את דבריו כאשר סיים ועל דא אנא תמיהנא והמחמיר תבא עליו
ברכה כאלו היה הוא מיקל והלא כמה ברכות יחולו על ראשו שהחמיר בכל כחו ויגע ומצא להעמיד
האסור על עמדו ומה זה היה לו להחליף את דבורו מהין ללאו אין זה אלא מן המחמירין וכן לא יעשה
אפי' לתינוקות שדעתן קלה ואין הדברים הללו נראין אלא כחוכא ואטלולא וחלילה וחס ליחסם אל
מאור הגולה המתוקן במדותיו וישר בדעותיו :

התשובה הב' הא' מעין הראשונה וגדולה הימנה · והוא שכאשר הוסיף כהר"ר גרשון הנ"ל לשלוח
לו ב' קונטריסין בנדון זה בבקשה ממנו דעתו עליהם הנה כעמדנו לראות של מי הם
מצאנו שהא' הוא מהרב המתיר כמהרר"ש ז"ל והא' מהרב האוסר כמהר"ר אליה מזרחי ז"ל ועליו הוא
דן ועורך מערכות טענותיו בכל מקום אשר ימצא בו טענה ומי האיש אשר ירצה לראות שינוי סדרי
הדעת ואורחות עקלקלות יבא ויראה הדברים במקומן אם ונבו כמות שהן נראים לכאורה · כי מי זה
ואיזה הוא המשיג על עצמו ותופס על דבריו ומבזה את מאמריו ושדי בהו נרגא להעבירם מן העולם
והיו כלא היו · פשיטא לן שמי שיצא מתחת ידו דבר בלתי מתוקן ח"ו ויודה שלא דבר נכונה ולא בוש
ולא בקש להעמיד דעתו בחלוקים רעים ורעועים הרי זה מיראי ה' וחושבי שמו · ויהא חלקי עמו ושכרו
כפול מן השמים כי כל המרבה לרוץ ולרדוף אחרי האמת לבדה הרי זה משובח שהיא מן המדות
המעולות ומן הראשונות המכוין לכל דבר שבקדושה שאמנם אין לחזרת הרב רמז כלל בתשובה ההיא
לא מינה ולא מקצתה ולשון בעצמו מוכיח שכולו לנסתר גם הדרך אשר דרך בה ויורה באצבע שאינה
כתיבת ידו ועוד מה זו שליחות הקונטריסין אשר שלח הרר"ג ז"ל אל יד מהרר"ת ז"ל וכי צריך היה בעל
המימרא לקונטריסין מסתמא שמור היה אתו ויותר קשה עדיין בקשתו של הרר"ג ז"ל משליחותו כי מה
ראה לשאול ולבקש מאת רב מורה · איזו הוראה דעת מי תופס לעצמו אלי או של חבירו החולק עליו
בלזה היך שאלה או יש צורך תשובה אלא הוא דבר בטל מעצמו הוק הדבר האמת יורה דרכו ויודיע
לרבים שהיה שלמו בכלל אינו מדברי הרב מוהר"ר אליה מזרחי ז"ל אלא מא' מבני פלוגתיה נמצא
לרב בין תשובותיו והתפישוהו יחד והדפוס בטעות הקתים שמו בסופו ואל תתמה כי המעט מועטות

הם השורות שלא נפלה בהם איזה טעות ובהם שהעתקנו לא רצינו לשלוח יד לתקן לא כתבנו בדברי' במות שהן כתובים לפנינו וכבר מצאנו כיוצא בו מחילוף אותיות בס' בני שמואל לרב שמואל חיון· באשר כתוב במפתחות השאלות סימן מ"ו ז"ל והנה בטעות המדפיסים החכם השלם כמהר"ר חיים ן' צרוך חתום על התשובה הזאת אמנם אנחנו הרואים ידענו כי תשובה זו מתורת הרב המחבר ז"ל ששניב לחכם הנזכר וכתב החכם כמה"ר חיים ן' צרוך שעל ו באה התשובה לא ראינוהו להביאו אל הדפוס ע"כ· מעתה בע"ה יצא רבנו נקי מהדברים שהעלו על שמו כי מעולם לא עלו על לבו ושרי לאו מרייהו למהרים לפסוק הלכה ולהורות הוראה בהעברת עין בספר · כי הרבה צריך לעיין ולשנות ולשלש עיקר הדברים ושרשן במקומן ולהתישב עליהם קודם שיוצא אם הלבו כדי שלא לבא לידי תקלה. ח'ו וכולי האי ואולי כי בהם דברים יש בעו"ה המונעים השגת אמתת הדין ולכוון אליה ברוב רחמי השם שפכה ל האמת לשם ה' לבד הוא העקר הגדול ובמ"ש בזה נראה שיש בו די לכל תמימי דרך ההולכים בתורת ה' בשלום ובמישור ·

הטענה הח' יש שחכמיהם וזקניהם אשר היו לפנים ואשר בחיים חיותם נהגו לשתות סתם יינם ואליהם שומעין :

תשובה כמה מבוארת טענה זו ליראי ה' החרדים את דברו והבכים מזיו חכמתו ואם היא מסובכת מאד במקום שההלכה רופפת בידים לילך אחר המנהג. וש"א לזוז מדברי הזקנים ממנו לומים ביותר שיש מגונה להוציאם מן הפה בדבר שאין בו ספק כלל באיסורא ומיום שהוסדה גזירה זו עד היו' הזה אם נמצא פוסק שפקפק בה לעקרה מכל וכל חלילה אדרבא כל הם פוסקי' הלכה ראשוני' ואחרוני' חדשים גם ישנים מחזיקין בה ומזהירין עליה ·לשמרה בכל תוקף בכל תיקון חז"ל ומה גם גדר זה אשר גדרו אבות העולם להבדיל בין קדש לחול כי כל המקיימו· זכות תחשב לו ורוח המקום נוחה הימנו כי קיים עשה ולא תעשה כמו שכתבנו ורוח טהרה נכנסה בו· א"כ איפה מי יתן נדע מי הם אלה החכמים והזקנים אשר היו לפנים ומה הנה הראיו' אשר הביאו בידם לעמוד לפני עדת כל חכמי ישרא' לאלפים ולרבבות לבטל הסכמתן ולפרוץ גדרן כטוע ועומד במאמרו' הדין והאמת זה כמה ואחר שנתברר לכל מבקשיה כי כל הזמני' שוים לענין זה ואין ביניה' חלוק כ"ל שאם יטעון הטוען להעמיד מנהגו כן נהגו קדמוני וזקני וכן הוא נוהג אחריהם הזאת טענת הבל ואם האבות אכלו בוסר שיני בנים תקהינה · וכבר כתב הריב"ש ז"ל בסי' רנ"ו הנ"ל על שאלו ממנו אם במקום שנהגו היתר במים שקורים אקו"ה ארדיכט"י אם יש למחות בידם ולאסור אותם לגמרי ז"ל באמצע התשובה אבל הדברים האסורים בלא מחלוקת שנהגו בהם היתר קצת מקומות מפני שלא ידעו שהם אסורים זה מנהג טעות הוא ואינו כלום שהרי אפי' אם נהגו אסור בדברים המותרין מפני שלא ידעו שהם מותרים ואח"כ נודע להם האמת אין צריך שינהגו בהם איסור ואין צריכין שאלה לחכם דמנהג בטעות הוא כדאי' בירושלמי שהביא הרב אלפסי ז"ל בפ' פרק מקום שנהגו כ"ש אם הרבה בהיפך ואין צ"ל בנוהגים היתר בדברים הנודעים לנו שהם אסורים ·ן שאין זה מנהג וחלילה לא נחשד הצבור על כך ותם ·ום דבריו · לא היו סבורין כיון שהתחבה היין · ויהי לעים מותר ולא הסכימו להלכה כפי מ"ש ע"כ · וכל דבריו מוסכמים להלכה בספר הפוסקים ז"ל כמו שהוא מפורסם ועם כי אין בדעתנו לילך ולספור הפוסקים כולם א' לא' כי אין מספר בנדון דידן כי כבר כתבנו זה פעמים התהלה לאלקינו שהספרים מצויים וידועים ואין אדם יכול להכחיש אמתתם ע"ם לקיום התשובה שאנו בה יש לנו להזכיר

קצת מהם ז"ל · ויהיו לנו מקום מנוחתם לעזור · וזכרון דבריהם הטובים יעשה פרי טוב ויכינו
בלב כל רואיהם הלא מהר"י קולון ז"ל בשורש ל"ב · בקש המן למנהג הצרפתים שהיו נוהגי' לקנות
גיגאות כדות עריבות מלאות ענבים דרוכים מן הגוים וטעמו לפי שאין עשויות למשוך מהם היין
בשאר הגיגיות ולא שייך בהו למגזר · קודם המשכה אטו אחר המשכה וכו' יע"ש ואם היה סובר ז"ל
שאסור היין בזמן הזה נתבטל ות"ק והלך לו אין לך טעם יפה מזה לעקור השאלה מעיקרא
ולהשקיט לב השואלים אלא שלא עלה על לבו דבר כזה ואין צ"ל שלא עשה מעשה חלילה וגם לא
הורה לעשות כי כבד הדבר מאד · גם ה"ה המובהק הר"ם מפאדו"ה בתשובותיו סי' ע"ו הלך
ובא לצדד צדדים להיתר על מכירת יין לאיש א' אשר בשוגג התחיל להתעסק בו ולא היה יכול
להפטר ממנו לא בהפסד מרובה יע"ש והכניס עצמו ז"ל בקצת דוחקים אשר אם היתה דעתו
נוטה לדעת המקילים וכוונתו כמותם לא היה צריך לכך בודאי גם לא היה אוסר לו לעשות בו
סחורה מהם והלאה לא שהוא ז"ל בירר דעתו בפירוש ברים התשובה ההיא שכתב שבעו"ה
רבים הקוצים אותו מערבים בשוק לשתותו והפרושים מתירים לעצמם לקבלו בחובם גם מעלת
הרב הותיק מוהר"ר מנחם עזריה מפאנו זצ"ל · אף כי בתשובותיו המודפסות אין לנו
בזה דבר בענין זה · לא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עידי ראיה · אשר ראוהו בו
נזהר זריז ונשכר · וחכמת אלקים אשר היתה בקרבו כאשר מעידין ספריו אשר זכה העולם
לאורם מיעוטן בדפוס ורובן בכתב ידו · שלא היה תגיד ותודיע קיים דברי חכמים ודקדוקי
סופרים · והרבה שתפסו להם דרך החיים כהגו לפניו ולאחריו כמותו וטבעם שיצא בעולם
ישיב לטובים ולישרים בלבותם ולכל הבאים לידבק במדותם גם הרב החסיד מוהר"ר אהרן
ברכיה ז"ל ממודינא ז"ל · בספרו הנקרא מעבר יבוק אשר כולו יראת ה' מלא כנטער על
הדבר במאמר ב' בפ' כ"ה ז"ל שם בענין השקאת יין לאבל ואין להשקותו סתם יינם של עכו"ם
כי סובר לתקן ומקלקל ודאי כי מגביר כח הסטרא אחרא ועיין חומר ועונש עבירה זו שנעשית
בעוונותינו בהיתר בפ' כ"ה ואיך הוא פוגם ומטמא האדם בעה"ז ובעה"ב ובודאי ילבם בצריך
פלגות וכתב השייט במערכת שמות המדות דף ז"א עמוד ב' ס"ח דף ע"ס וז"ל והשותה יין הנעשה
ע"י עכו"ם או שנוגע בו אפי' ישים חלא מצות כרמון סורו טמא קראו למו סורו סורו אל
תגעו בעה"ב ע"כ וכוונתו שלא יזכה לנועם ההיכה הנקרא עולם הבא ויין המשומר אף אם
יכנס בג"ע בשכר שאר מצותיו יע"ש. גם בס' נחלת יעקב בסי' ל' כתב ששאל לרב הגדול
כמוהר"ר אבגדור ציוידא"ל ז"ל מוניציאה"ה אם מותר לשלוח ע"י גוי חבית של יין בתומה
וחתומה והשיב לו שאסור ואין לו תקנה · אלא להכנים החבית בשק וכו' · וכבר ידוע
שכתב אשר שלחו מהם מרואה גליל העליון עיר ואם בישראל צפת תוב"ב להזהיר ולקבוע
את העוברים על איסור זה ועל החתום ששה מהמות הרבנים המצויינים בחכמה ובחסידות
ובראשם הרב המופלא המובהק את הרבים מרנא ורבנא יוסף קארו זכר צדיקים וקדושים לחיי
העה"ב הן הם תקיפי דארעא דישראל אשריהם ואשרי חלקם אשר בחייהם ובמותם לא נפרדו
מארבות החיים ושם מזורתם היתה פרושה על אחיהם הסגולה לפקח על עסקי התורה
והמצוות ולגדור פרצות ביתו דת' תורת אמת היתה בפיהם ובלבבם ללמוד וללמד לשמור
ולעשות :

וכבר

ובכן מצאנו וקבלות קדושות מישראל · אשר התעוררו יחד ושתו לבבם להרים כל פוקה ומכשול מדרך היין הראוי והכשר לבל יפול בו שום צד גמגום ופקפוק ולא יהיה בו ספק איסור ח"ו ולבו של אדם נוקפו בשעת הנאתו וקבלו עליהם דברים הראוים לכל ירא ה' במצותיו חפץ מאד · ן ונפשו אחריהם תרדוף כמ"ש מהרשב"ם ז"ל בשו"ת השייכות לטור י"ד סי' קל"ג ז"ל מעשה שהיה כך היה כי ק"ק רודי"ש י"א בשנות כי היה מנהג לעשות היין חוץ לעיר והיו מביאין היין בכדות ע"י חמרים גוים והיו המכשולות מתרבים אם ממגע גוי בכוונה ושלא בכוונה גם מענין הכודות שלא היו עושין ההכשר הראוי להם כפי הדין גם כי היו חכמים בלתי נזהרים בערוי היין מן הכאד להבית והוצאה מכח גוי כשידע הגוי שהוא יין אסור וכו' ע"כ על כל הדברים הנזכרים החרדים אשר נגע יראת ה' על לבם וראו הנקיע' כי רבה והפרצה כי גדלה ראו לעשות עצמן אל הקהל שאחר להרחיק עצמם תכלית המרחק מן האסור עד שהסכימו ועלתה הסכמה · מכל הקהל גדולים וקטנים שלא לעשות יין חוץ לעיר ושלא לשתות יין שנעשה חוץ מן העיר מיום פלו' עד ג' שנים רצופים וכמו כן גזרו ואסרו היין הבא מקנדי"א ומשי"או אבא קשיא אם לא יהיה עשוי על האופן הנזכר וכו' יע"ש גם מהר"ר שלמה לוריא ז"ל בס' ים של שלמה כתב ס"ס לו' אהא דכתב הרא"ש ז"ל על ההיא דפ"ק דחולין בעי ר' ירמיה איברי בשר נחירה שהכניסו עמהם לארץ ישראל מהו דנ"מ לאדם שאסר עצמו וכו' אי נמי כגון שראו ב"ד לאסור דבר אחד כמו שאסרו גבינות הגוים ושלקות וכיוצא בהם אם אסור מה שיש לו ממנו מאותו המין ע"כ · מסיק הוא ז"ל ז"ל אבל אם גזרו ב"ד במקום ב"ד בחרים וארור שלא לאכל דבר זה א"כ הוי דאורייתא' דיש כח ביד ב"ד לאחרים ולכדות אפי' שלא מן הדין אם דעתן למגדר מילתא דא"כ · ובכה"ג הוי ספקא דאורייתא ולחומרא ולפי זה מה שנעשה בימי שגזרו חכמי מדינת רוסי"א · בקבוץ רוב העם שלא לשתות סתם יינם של ישראל כי אם שיש לו עדים תשובי' שהעידו על כשרותו והגבילו זמן לגזרתם כל מה שנתותר כבר בידו נ"כ אסור דספקא דאורייתא הוא ע"כ :

ואלה דברי הרב הגדול רבי יהודה ליווא"א זלה"ה בס"ס דרוש התורה והמצות שלו בנדון זה והנה מועתקים כמו שהם ראוים הם אין אחריו ואחרי חלקו בג"ע של מעלה ז"ל אלקים משמי' וכו' ·

עד כאן דברי הרב הגדול שזה תנצב"ה ועוד לו בקנאתו את קנאת ה' דברים עזים בענין כס"פ גבורות ה' ובסוף חבור נר מצוה · יע"ש :

אחר הדברים האלה ואמתתם אשר בע"ה שהבררנו והשתדלנו להביאם א' לא' על מקומו ונכונו להוציא הדין לאמתו היות שתם יינם ומגעם ביין שלנו עדין היום אסור לפחות בספי' אליבא דכ"ע · לא חסר לנו עתה אלא להביאו לפני בתי הצדק ראשינו ושופטינו אשר בתפוצות ישראל ולבקש מהם כראוי לרוב חכמתם וגודל חסידותם אליו ישגיחו אליו יתבוננו שלא אם קטן הוא מצד ממניעו גדול הוא מאד מצד עצמו בעיני החכמים אלהים מצות ה' ויודעי בינה לעתים · ועתה אליכם גדולי ישראל המצוה הזאת היתו לבבכם עליה · להחזיר עטרת יופיה ליושנה הנגיאה כמותה כמנהג ארמנותיה וראו כל העם הזה כי שם ה' נקרא עליכם וחפצו בידכם יצלח · חזקו ואמצו והיה את רעהו יעזור כי לכם עיני העדה עומדים בפרץ ומחזיקים כל בדק כאשר להתחיל ולגמור ולמי ראוי לפקח על עסקי אחינו אשר בגולה ולידע מה טיבם וחייהם ומדותם מבית ומחוץ כי אם לראשי מדינה ומדינה ועיר ועיר לתקן את המעוות ולישר את המעוקם בדרך ישר לא יכשלו עוד בה · כי כל העם המתהלכים ברגליהם · והרי' אל שמעתם בקול להם להחזירם למוטב פעם בשפה רפה ובמענה רך ודברים

מתוקים

מתוקים ונעימים כי זה הוא הדרך הראשון והיותר נכון להמשיך הלבבות ולקרב את הבריות לתורה פעם בהרמת קול והראות פנים אע"פי שאמרם בלב טהור ונכון לשם ה' באזהרת החסידים אשר הזהירונו . פעם ברצועה לנקש ומכת מרדות ופעם בברכות וקללות ומשיבת כה"ם ח"ו . הכל לפי ראות הדיין ולפי הזמן והשעה ידוע מאמרם ז"ל אפשר בא אפשר ולא בעריכו' לא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו . ועתה אתם רבותינו גודרי גדר וסותמי כל פרצה אל נא תשאו פני איש ולא תחושו כי אם לכבוד ה' וכי מלאכתיכם מלאכת שמים היא ומאת תופשי התורה ות"ח תהלנו ואם יש בהם חולה בדבר עמדו למכין ויבא ועצבותיו בידו ותגלו לו את טעותו והחובה המוטלת עליו להזהר בו שידוע שזה כי עיקר קיום המצות ושמירת האזהרות בשם תלוי בכל עת שלא תשא מחלוקת ח"ו מצוים בת"ח כי אין דבר גורם הריסת כבוד התורה ושמירתה כמותה כי אז הרשות נתונה לכל א' לאמר כר' פלוני אני עושה ופלוני אני נוהג כמ"ש כבר ובזמן שהראש לא יראה בו שום חולי והלב יעמוד בריא והגוף אחריהם אשר האיברים ימשכו בריאים וטובים לא יעברו את חקם הקטן כגדול אליהם ישמעון ו ואחרי תקון בתר תורה וכל העם ישמעו ויראו הכה ה' עוז למו ובשובה ונחת יתנו התהלה אל תקון המעשה בהבאת יין אל בית האוצר למפרע בחנות וזה זמן קרוב של א' וא' יעשר את שלו או יחליפם ישכים בחדשים ברצונו והרוצה לעשות היין לעצמו יעשה והרוצה לקנותו מן החנות או שאין הספק בידו לעשותו ילך ויקנה ויהיה מצוי אצלו בכל עת האוצר והעושר וגם כולם יהיו נהנים בו כאשר שמענו שכמה מקומות אשר עשו כן והצליחו וגם כי הדבר היה קשה להם בתחילה כי לא נשו ויהיו שכל ההתחלות קשות ולפיכך רובם היו הולכים אל החנות ומעוטם רצים אל הכרמים לעשותו בתוך שנה או שנתים נתהפכה השיטה ורובה הרובה עשו היין על ידיהם או ע"י שלוחם זריז ומוחזק לעשותו בכשרות נותנים הודאה לשם יתברך עליו אשר הנחם בדרך אמת להחזיק בה ונועקים ומתחרטים לשעבר על קשיות עורפם . ופתחון פה שהיה להם כנגד הזריזין ומזרזין . וכמה מעלות טובות למקום עלינו ודרכים רבים פתוחים להכין בקיים וקלים לכל הבא לטהר לסעדו ולתמכו להוציא לאור כוונתו היושרה ולהביא לידי מעשה מחשבתו הטובה . סוד ה' ליראיו ראשינו וזקינינו להודיעם דרכי טובו וילמד ענוים דרכו לסדרי רבים בדרך ישר והורה צדיקים לילך כנגד רוחו של כל א' וא' גערה למבין מכה למי שצריך לה רכות וקשות מתחלפות כפי הכתות ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב . אשר רבותינו מה נאמר ומה נדבר על החטאים ועל העוונות ועל הפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפני אלקינו שבשמים מאותם שסקלו באסור זה וכבר נתקיימו בעו"ה . דברי חז"ל הקדושים גזרו על יינם משום בנותיהם ועל בנותיהם משום דבר אחר . כי שנתערבו זרע קדש בחול והטהור בטמא שינו את צורתם והמירו את כבודם . ועזבו מקור מים חיים את ה' . לחצוב להם בורות נשברים . אוי להם בנים ראוים והגונים שגלו מעל שלחן הטהור וילכו אחרי ההבל אוי להם בנות ישראל שהעברם כוולתן וממשיבת בביאתם גירסתן לזכות ולהתבות ואוי ואבוי להם נפשות נדחות ורוחות נעות ונדות ממקום קדוש הלכו אל תחתית שאולה . מי גרם להם כל זה . זו לענם ורדיפת שתחבאותם על רז"ל ולא אבו לשמוע שהם אמת ותורתם אמת וכל דבריהם דברי קבלה ודבר ה' היה בפיהם נכון וברוח הקדש דברו מגידים את שעתיד לבא מחמת סיבת מסיבותיהם של גוים ויין משתיהם ובמה מכרה והיגון ימצא ללב האבות והאמהות שרואים במתת ביניהם ובנותיהם בעו"ה ובעו"ב ושכו הדין והחשבון אשר יתן לפני שופט כל הארץ הרב שלא רדה את תלמידו אדרבא התיר לו

את

את הרצועה בפניו לעשות כרצונו ולמלאת את תאותו עד שיצא לתרבות רעה ומשכח את ה' אלקים אמת · ומה יעשה לפניו בקומו למשפט · השורה לעם והדורש לרבים על אשר לא מיחה בידם כראוי ולא כיסה גם שלא לעבור בשאט בנפש על הדינים שכל איש ישראל חייבים בהם · גדול הקולר התלוי בצוארו · ואוי לעינים שראו ולאזנים ששמעו כמה דברים רעים וזרים שכולה ונגררו מתוך העבירה הגדולה הזאת השתיקה יפה בהם לכבוד אלקינו ולכבוד שמו הגדול המהולל בעו"ה לכן רבותינו החרידים אשר ה' קורא לפקדם על עם מרעיתו קומו נא איש מחדרו לקנאות את קנאת ה' אשר חלק לכם מחכמתו וכבודו · שימו איש חרבו על ירכו · עברו ושובו משער לשער · והוציאו את האסור מן הבית והסירו את הבלים הנואים מעל קהל עדת בני ישראל אשר עליכם הם סמוכים אל נא תתמהמהו ולא תאריכו את המועד כל הקודם זכה · וכל הזריז משובח ומבורך יהיה · כי סוף סוף כל העדה כלם קדושים יעזרם ה' וישמעו הקטנים לגדולים כי אין אב ואם שמרבוכם ירצו להורים אז שקר לבניהם ונפשם בהם ושמחה כאשר עיניהם תחזינה אותם נטעי נעמנים שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו · ומי הוא הרב המלמד שלא ישמח לבו גם הוא בראותו ילדיו מעשי ידיו עומדים בבית ה' בלילות ובימים · משכימים ומעריבים · בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומיחדים את שם ה' הנכבד והנורא בכל יום תמיד פעמים באהבה · ואיזה הוא אשר זכה · להכניס בניו של מקום ולהיות ממונה על העדה הקדושה שלא ימלא פיו תהלתו כל היום תפארתו כשהצאן נאנו יהיו הולכים הלוך בדרך ישר א' מהם לא נוטה ימין ושמאל מתורת ה' תמימה משיבת נפש וכל נתיבותיה שלום שלא רוחו ונשמתו תעלוזו' וכל כלי ביתו ישמחו יעלזו לפני אלקים וישישו בשמחה סוף דבר ה' עמכם גבורי החיל כי מה אזכיר עוד ולא אתכם הוא תנו כבוד לה' אלקיכם פי חטאכו לו אל תחמיצו את המצוה ולא תערצו מפני כל · כי הוא ילחם לכם מגן עזרכם וחוזק ידכם אשר עליה ונלגל תמיד מצות רבות · הוא ברחמיו הרבים יטע בלב כל א' וא' מישראל אהבתו ויראתו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם ויחזירנו בתשובה שלמה לפניו וכן תשים קנצי למלין ונשלם הפרק ונכלל הזכרון הזה · בעזרת ה' לכן יהי שמו אחד מהולל בתשבחות · אמן :

זכרון ה׳ על ענין טהרה וקדושה ואין בו אלא פרק אחד

ישראל קדושים הם הולכים בתורת ה׳ כהלכה וגם כלתה נפשם לדעת בחצרותיו ארזים יעמדו עולם לפני אלהים או הבנים הרוצים שנפשו של אדם אשר בשם ישראל יכונה מתאוה לכך ומחמדתן לעשות עמהם נחת רוח ליוצרו לעמוד ולשרת לפני ה׳ שתולים בביתו על פלגי מי התורה ובמצוות אשר פריה יתנו בעתם וכל אשר יעשו יצליחו וידוע הוא שאין לנו דבר המביא לידי שמחה זו כפרישות והקדושה הראויה במחשבה דבור ומעשה כאשר ספרו לנו אבותינו ראשונים ואחרונים וחכמי ישראל . הם והמיקן אשר נהגו עצמן בצניעות יתירה וזכו לזרע קדש מטע ה׳ להתפאר מלכים ונביאים וכהנים גדולים וחסידים ואנשי מעשה . והנה אין ספק במ״ש עוד היום כל איש נושא לבו להיות לו בנים הגונים ומביני מדע ואשר כח בהם לקבל כל מדה טובה . שאמנם אין כל אדם חוזר לדעת את הדרכים הצריכים לדבר להתנהג על פיהם ולא ימה אשורו מני הדרך הישרה יש שאינו יודע כסבור הוא שהכל בכלל בשם שעל הסתם . אים ואינו יודעים שצריך לפרוש בימי טומאה . עד שתספור ותטבול ומסתפק בכך . ויש שיודע פעם א׳ וכשבא לידו שאלה שהמעשה כהוא או אחר דומה לו מדמה מלתא למלתא ודן בעצמו לומר מה לי זה מה לי זה . וזו רעה חולה במציאות לא בדבר זה בלבד אלא בכמה דברים ולא ניתנה רשות זו כי אם לחכמים היודעים שרשי הדברים וטעמם ואפי׳ הם בעצמם לא כולם הם זה תמיד כאמרם ז״ל וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה . שידוע שכל שינוי וחלוק אפי׳ קטן יכול לשנות את הענין ולהחליף את הדין . ויש שהצניעות מרחקתו מלבא לשאול ופעם יושב ופעם עומד והוא אינו יודע הזה או זה יכשר . ופשוט הוא שאלה הנ׳ בתנת וכיוצא בהם אין רוח חכמים נוחה בהם . שתוספת יש מרובה על עיקר הפרשה . ומי שאינו בקי בדינין איך יעשה דין לעצמו או יורה לאחרים . ואיזה צנוע זה השוגג ומונע עצמו מבוא בדמים טמאים . וכל המרבה לבדוק ולשאול הרי זה משובח שרי מורה באצבע פרוצה לעשות סייג לעצמו ולדקדק ולהזהר :

והנה מדקדוקי הזהירות במעשה הוא שלא לזלזל ח״ו בענין הכתמים בין הנמצאים בגוף בין הנמצאים בבגדים ויש בזה מקום עיון בדברי הרב ז״ל בש״ע בסי׳ ק״ץ סעיף ס״ו ז״ל חלוק שלבשתו בימי נדתה ונתכתם וחזרה ולבשתו בזמן שהיא טהורה בלא בדיקה אם נתכבס על ידי ישראלית ואין בפנינו לשאול הוחזק בדקתו בשעת כבוס ואינה תולה בה ואם היא בפנינו ואומרת שלא בדקתו תולה לומר שמתחלה היה ולא עבר על ידי הכבוס ואם נתכבס ע״י שפחה או כותית אפי׳ אינה לפנינו תולה לומר שמתחלה היה . ואם אפשר לעמוד על הברור כגון שמכרת במראיתו אם מקדיר דהיינו שנכנס לתוך הבגד בידוע שקודם כבוס היה ואם מגליד דהיינו שאינו נכנס לתוך הבגד בידוע שאחר הכבוס היה ואם אינה בקיאה בכך חוששת לחומרא עד כאן :

וקשה לי בו שתים א׳ היכי מסכים פסק זה עם מה שכתב בסמוך סעיף ע״ל ז״ל אין חוששים עמה משום כתם שמצאה בחלוקה אלא א״כ היה בדוק לה קודם שלבשתו וכו׳ ויותר בפי׳ כתבו בב״י בשם הרשב״א והרב המגיד ז״ל ובשלמא ללשון הטור ז״ל אין קושיא שהוא כתב ז״ל אין חוששים עמה משום כתם וכו׳ אבל אם לקחה חלוק מן השוק ולבשתו בלא בדיקה ומצאה בו כתם טהורה ע״כ נראה שהוא ז״ל מחלק בין לקחה חלוק מן השוק לחלוק שנתכבס

זאת

אחת ועוד שכתב אם היה לומר שצריך לעמוד על הברור ואם איכא בקיאה מומחת לטהור א״כ מ״ל שכתבתם ע״י ישראלית או ע״י נכרית שחלק בתחלה הא לעולם בדיקה בעינן ומיהו לראשונה י״ל שלא נתכוון הרב ז״ל באיכא בדוק אלא להוציא הלוקח מן השוק או כלהו הנהו גווני דמפרש להו ואזיל או שלקחתו וכו׳ שכתב בב״י בשם הרשב״א ז״ל צריך לומר כגון או כיוצא בלשון רבי הרמב״ן ז״ל שהביא ה״ה והיכו בדין עד שאינו בדוק . גם יש לאשה לחוש ולבדוק . על הוסתות קבועות ושאינן קבועות באמצן וביניהן כי יש שצריכה לחוש ליום א׳ ויש לב׳ ימים יש לג׳ וכל היד המרבה לבדוק בנשים משובחות ובשעת מעשה להיות זהירין שלא יהיה לאור הנר ואע״פי שאפיל בטליתו אסור ויש בזה היתר לרב בעל השנה״ז ז״ל בא״ח סימן רס״ו תמוה מאד שכתב שאם הפסיק בסדין גבוה עשרה לפני הנר אע״פי שהאור נראה דרך שם הרי ודקדק כן מדבר ירש״י בפ״ב דביצה ובמחילה הראיה מכ״ת, ועכותו הוא דבר זר שיהיה האור נראה לעינים והסדין יחשב כחוצץ בפניו ועוד מדין האפלת, טלית כר׳ רק״ו הוא דהא זה אסור אע״פי שמאפיל ממנו כמו שהוכיחו יפה התו׳ והראב״ד ז״ל . במ״ש הרב ז״ל בשם כ״ש דיהא אסור ע״י מחיצת הסדין שאין שם אפילה אף אור . ואין לומר שכוונתו ז״ל לומר דעל ידי זה וזה מאפיל בטליתו ומחיצה דסדין הרי . מזה דהיתר זה לא נתברר מקומו ועוד דליסכי לא משמע כן וממקום שבא מוכרח הוא שם בגמרא שמחיצה לבדה מתרת . ואין שם זכר כלל , מאפיל בטליתו ומזה למדו התו׳ והראב״ד ז״ל מה שלמדו כמ״ש ז״ל ומ״ש רש״י ז״ל בסדין לא נתכוון אלא לאורויי היתר דעשיית מחיצה בי״ט וקאמר דרך משל כגון סדין שמותר לתלותו דרך לולאות שבו וכיוצא ואין בו אסור ובלבד שלא יעשה בגג טפח כמ״ש ז״ל בהלכות שבת ולא באית השתא לענין אסור המעשה לאור הנר :

גם בימי טמאה שלכון יש להזהר משחוק וקלות ראש המרגילין את האדם לערוה : ולא יגע בה אפי׳ באצבע קטנה ולא יושיט לידה שום דבר ולא יקבלנו מידה וכן ע״ז זריקה מיד ליד יש אומרים כמ״ש בעל הסמ״ג ז״ל והזהיר תבא עליו ברכה . ולא יביא עצמו לידי סכנה כמו שידוע מהמעשה שהיה :

גם ביום שפוסקת בטהרה ובכל ז׳ ימי הספירה צריכה ליזהר ולדקדק בכל הדברים שצריכין לה בין בזמן הבדיקה בין בשעורו בין בדבר שבודקין בו בין בעקר הבדיקה כי יש ויש בכל אלה הדברים זריזות וחרדות ויש שאינן עושות אותן כתיקונן וצריך הוא ללמדן ולהפרישן מאסור וזה לנו לומר בכאן דבר א׳ שמעתנו והוא כמון והוא דהא דקי״ל תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב ז׳ נקיים בין גדולה בין קטנה . ואינה צריכה להפסיק בטהרה . אין דבר זה של הפסק אחור אלא בקטנה וגדולה שפרסה עצמה לטהרות כמו שהיו נוהגין בדורות הראשונים אבל אם ראתה והיא טמאה בודאי צריכה היא להפסיק בבדיקה ובטהרה ידועה שהרי היא בחזקת טמאה וצריך הפסק להוציאה מחזקתה . כמו שפשוט בטור בריש סי׳ קצ״ו ז״ל . לא בדקה עצמה ביום שפסקה מ׳ ראות ובדקה לאחר ג׳ או ד׳ ימים ומצאה טהורה הרי זו בחזקת טמאה עד שתפסוק בטהרה שלעולם אינה סופרת עד שתבדוק אם פסקה . ואז מונה למחרתו . כת׳ הרב ז״ל שכן כתב הרשב״א ז״ל בתורת הבית ופשוט פשוט מהמשנה שכתב בסמוך ז״ל בפרק בתרא דנדה . בדקה עצמה ביום ז׳ בשחרית ומצאתה טמאה ובין השמשות לא הפרישה ולאחר זמן בדקה ומצאתה טהורה הרי זו בחזקת טמאה ע״כ וכ״כ עוד שם הרב ז״ל בריש הסימן ז״ל . ומ״ש וכן משמע וכו׳ כן כתבו הפוסקים וכו׳ וכן משמע ממתני׳ שאכתוב :

שאכתוב בסמוך שאע"פי שהרגישה שפסקו דמיה לעולם היא בחזקת טומאה עד שתבדוק ותמצא טהורה וכו' והדבר מוכרח ואין בו פקפוק כלל · ואע"פי שאין צריך עוד ראיה לו כביא לזכר מ"ש הרב בסי' קצ"ב בענין זה · ז"ל ובהגהות מיימון כתבו בשם ראבי"ה · כר' שמה שאנו אומרים שמא מחמת תשמיש ראתה פי' מחמת תשמיש ראתה טיפת דם ולאו אדעתה אבל קודם שתבעוה לבעלה לא חיישינן לתשמיש ואפי' זה אם אומרת ברור לי וגם בדקתי עצמי ביום שתבעה ולא ראיתי לא היתה צריכה ז' נקיים לא תבעל לאלתר ע"כ · ואע"פי שאין הדין כמותו כמו שהוכיח הרב ז"ל מכל מקום מדבריו למדנו דבטהורה עסקינן תהיה קטנה שלא ראתה מעולם תהיה גדולה שראתה וטהרה עצמה :

גם בליל טבילתה צריכה היא להזהר שלא תלך לא בהסתר ובהחבא בשעה שלא ירגישו בה בני אדם ולכן במקומות שאין שם אוכם והולכת סמוך לחשיכה ולפעמים קודם לכן · צריך למחות בידם שזה הוא כנגד הצניעות האסורה לבנות ישראל ודרושה היא לכן מאמותינו הקדושות ויעויין מה שכתב הרב בעל הכנה"ג ז"ל בזה בסוף סימן קצ"ח גם בקדימה זו אפי' שתהיה מיום השמיני והלאה ואע"פי שלא תבא לביתה לא משתחשך יש בדבר משום כדכוד אסור לדעת רשב"ם ז"ל שכתב עליו סמ"ג הרבנו ז"ל כתב שנכון להחמיר כוותיה · וכפי מה שפירש בו הרב ב"י בסי' קצ"ז יע"ש :

גם בדין חוצצי טבילה צריכה ליזהר ובכללם שתסיר מעליה כל מיני תכשיטין כגון השיריים · והנזמים והטבעות והקטלאות ואע"פי שהיו רפויים והטעם כמ"ש הרב ז"ל בטור אורח חיים סי' קס"א בהלכות טבילה גבי טבעת ז"ל ונראה דאפי' טבעת רפויה צריך להסיר אי משום דלא בקיאינן בשיעור רפיון זה · ואי משום דלא ליתו להתיר אף במהודקת ע"כ וכ"כ ג"כ הרב בעל הכנה"ג ז"ל וכן נוהגות רוב הנשים כפי מה ששמענו ויש ללמד למעוט לילך אחר הרוב ולנהוג כן שהוא מהדרים שאין בהן טרחא יתירה ומוציאין נפשם מידי ספק וכ"ש אחר שהדבר יצא מפי אלה שם הרבנים המובהקים ז"ל שצריך לחוש להם :

והנה בכאן ראוי להזכיר ג"כ בענין טבילת כלים הנקחים מן הכותי כיצד דברים ובכללם א' שהוא תמוה עד מאד כבר תמהו עליו השומעים · והוא מה שנוהגין קצת בקצת מקומות שטובלין את הכלים בתוך כלי א' מלא מים והוא היתר שלא אמרו אדם מעולם · שדין פשוט הוא שצריכין טבילה במקוה הכשר של מ' סאה ואפי' במעיין פסק הרב שצריך מ' סאה · ולא סגי שיהיה גוף הכלי עולה בו ומכאן תשובה ג"כ לטובלים אותם בבורות שכמה פעמים אין בהם מ' סאה · ועוד שיש מהם הרבה שאינם מעיין ולכ"ע לא עלתה שם טבילה בפחות מארבעים סאה ויש למחות בידם :

גם צריך להזהירם שלא להטבילם ע"י קטן שהרי טבילת כלים דאורייתא ואין הקטנים נאמנים עליהם לומר הטבלנו ואין צ"ל ע"י כותי כי יש קורים לכותי א' ומבלחין בידו כלים לטבול והוא אינו בר ברכה · ולא בר סמכא להיות הכלי רפוי בידו בשעת טבילה וכיוצ"בו דקדוקי טבילה · וסוף דבר אינו נאמן עליה :

גם יש להודיעם שכל כלי צריך שיתמלא כולו במים ואם לאו לא עלתה לו טבילה · ולכן כלי שפיו צר כגון כלים שמכניסין לתוכן יין לשתות ואחר משקין וכיוצא בהן הכלים צריך לשהותם · במים עד שיתמלאו או ימלאים קודם שיכניסום למקוה וע"י שנושקו מימיהם למימי המקוה תעלה להם טבילה ואו דברים וכיוצא בהם כגון להטביל ידות הכלים ולהעביר מהם הלודם

קודם טבילה ואם היו כלים ישנים להכשירם בתחילה בהכשר הראוי לכל א׳ ואח״כ יטבילם ושלא ליתן לאומן כלים לתקנם אם לא ילך ישראל לראות שתקון ולהביאם עמו כולם מצויים הם ומעשים בכל יום וצריך לזרים ולהעמידם על הדין הפשוט ועל האמת :

והזורנו לעניינינו ונאמר שמה שכתבנו הרי הם דברים פשוטים ומפורשים במקומן והן חלק קטן מכל הדינין ודרכי הטהרה והנקיות שכל ישראל חייבין בהן · והזהירים והמזהירים יזהירו כזוהר הרקיע ויבאו ויביאו לידי קדושה וכטעי כשמים קדושים יהיו כוטעים בישראל וזכות הרבים תלוי בהם · ואם במה שמותר לנו צריכין אנו לקדש עצמנו לטוב לנו מכאן הודעה פשוטה וק״ו גלוי כמה תהיה רחוקה מלפנים הפריצות כי תועבה היא לפניו והדרכים הדרכים שטביאים אליה · כי הוא אלקינו ואין זולתו הקדים את עמו ישראל בקדושתו וציוה והזהיר שלא לחללה ח״ו כי גם אנו מובדלים מן העמים להיות לו עם קדוש · וא״כ מה נאמר על מה שעינים רואות ואזנים שומעות בעו״ה דברים לא טובים ודרכים מקולקלים ומעשי׳ מכוערים מלאים חטאים ועוונות ופשעים של מלקיות וכריתות ומיתות ב״ד בעדת ה׳ ואיש איש על מקומו אם יבא לראות את הנגעים ירתע לאחוריו מן מראה עיניו ואם יטה אוזן לשמוע ממקומות אחרים לא יאמין לקול השמועה כי שמענו ישנם בקצתם להוסיף פשע ולגדל תועבה קדשות ופריצות ובעזות מצח להתעלל עלילות הינה״ר ברשע ושיתעוררו גדולים וקטנים לדבר עבירה · לעבור הן והם בשאט בנפש על דברי תורה׳ והכתוב אומר ונכרתו הנפשות העושות אפילו א׳ מהם במשמע כמו שאמרו ז״ל וכלל בידינו שמה שהכתוב אמר לאוין לכל עובשין שבתורה ושלא לאו מפורש בכתוב לא תהיה קדשה מבנות ישראל וא״כ הנכנסת בבית מקודשת ומזומנת לזנות ובא לידי מעשה אפי׳ היא פנויה שהיאך עוברים על לאו זה לדברי הכל · ואפי׳ היא פלגשו מיוחדת אליו · הדין כך לגדולי הפוסקים · הרמב״ם והרא״ש והטור ז״ל כמ״ש הרב בעל הגה׳ באבן עזר בסי׳ כ״ו · ואם היא נדה דמסתמא איכן מטהרות · עכשיו הרי מתחלה עברו על היחוד שהוא אסור מן התורה בכל עריות והנדה מכללן · התחיל לקרב איש קריבה של הנאה כגון חבוק ונשוק · הרי עברו בלא תקרב · ולהר״ם במז״ל לוקין על לאוים מן התורה · עשה מעשה הרי ב׳ לאוין דלא תהיה קדשה ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב באין כל ועונש כרת עמהם וחייבי׳ עליו על כל ביאה וביאה · וכל זה אמת וכו׳ הריב״ש ז״ל ועדין יש עליהם משום לא תחלל את בתך להזנותה · ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה · שפי׳ שע״י שבאין עליה כמה בני אדם אם תתעבר וחלד לא יודע בן מי הוא וכמצ׳ האב נושא בתו והאח נושא אחותו וזה גורם שתמלא הארץ זמה · כדאית׳ בפ׳ החולץ שהביאו הרמב״ם בס״פ ב׳ מ״ה כערה בתולה וכמ״ש הרב מזרחי אבל לא תהיה קדשה יע״ש והרוצה לראות עוד קצת דקדוקים בענין זה יראה בסוף הקונטרים הזה אבל ולא אשה בנדת טמאתה וכו׳ · גם הבאים אבל בכריות · ומחללין קדושתן ומטמאין עצמם גדול עונשם וז״ל הרמב״ם בריש פ׳ כ״ב מה׳ איסורי ביאה · כל הבועל כותית בין דרך חתנות בין דרך זנות אם בא עליה בפרהסיא והוא שיבעול לעיני עשרה מישראל או יתר אם פגעו בו קנאין והרגוהו הרי אלו משובחים וזריזין ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא · ראיה לדבר זה מעשה פינחס עם זמרי וכו׳ לא פגעו בו קנאין ולא בל״ד וכו׳ ביד הרי עונשו מפורש בדברי קבלה שנו׳ בגדה יהודה כי חלל יהודה קדש ה׳ אשר אהב · ובעל בת אל נכר יכרת ה׳ לאיש אשר יעשנה · ער ועונה אם ישראל הוא לא יהיה לו ער בחכמים ולא עונה בתלמידים · ואם כהן הוא · לא יהיה לו מגיש מנחה לה׳ צבאות הנה למדת שהבועל כותית כאלו נתחתן לעבו״ם שנאמ׳ ובעל בת אל נכר · ונקרא מחלל קדש עון זה אע״פי שאין בו מיתת ב״ד אל יהי

קל

קל בעיניך שאין בו הפסד שאין בכל העריות שאותו הבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל נחשב אע"פי שהוא ממזר · והבן מן הכותית אינו בנו שנא' כי יסיר את בנך מאחרי · מסיר אותו מלהיות אחריו ודבר זה גורם להתדבק בכותית שהבדילנו הב"ה מהם ולשוב מאחרי ה' ולמעול בו ע"כ · והעבירות שגוררת או העבירות הקשות והרעות במינהם ושלא במינהם קצתם ידועות וגלויות ורובן אין לבו של אדם יכול לשער אותן · מבטול תפלה ותלמוד תורה · ומאכלות אסורות וביזוי אב ואם ומלמדים וזקנים ואבוד ממון וכליון בשר ודאבון נפש בעה"ז ובעה"ב :

לזאת יחרד כל לב החרד אל דבר ה' ויתר ממקומו וכל שהוא חס על כבוד קונו ושלא התוכחה היא חובה גדולה על כל איש בכלל ועל הגדולים בפרט וזהו אשר ימחה בהם שהם האבות שרואים את בניהם או שדואגים עליהם שלא יגלו מעל שלחנם לילך לאכול ולשתות בבתי קברים ושלא יאבדו את ממונם · דבזו את כבודם ויעמידו את טבעם שלא יצא בשם טוב בעולם · ובעבורם לא שלוין ולא שקטין ולא נחין ויבא רוגז · כן לא יעשה בישראל · ואם החוטאים עצמם אין מחסור כל דבר בע"ה · לתופש קנאתו בלבו ובנפשו ליקח מאתם אחד או שנים · ולדבר עמם בסתר הראוי להם · בשפה רפה ולשון רכה כאשר ידברו החסידים המוכיחים עוד הינם בתחנונים ועין בוכה · להבור גרם העבירה כי סוף סוף זרעי ישראל יש להם בית קבול להחזיק ברכה ותוכחה הנאמרת באהבה ובפנים יפות · ועל דרך זה אחד לא' יהיו נכנסים במסורת הברית ויראו תשובת הריעים יקחו מוסר ישיתו על לבם רעתם ישכילו יבינו לאחריתם :

והנה באם השומרים ירגישו שבאה לעיר אשה רעה ומשכלת הכולי תכף ומיד ישתדלו לגרשה ולא ישקוטו עד הוציאה משם בעדם תמצא אנשים ריקים יחזיקו בה · ואם כאשר הגיעה · השמועה לאזניהם כבר השכירה בית וישבה בה · ימהרו להוציאה החוצה קודם שתביא לתקלה לה ולאחרים · ויפצירו ויתנו למשכיר ויתנה ויגזרו עליו · הכל לפי מה שהוא אדם · עד ישליכו חפצם ואם אין שומע להם וידו תקיפה וערפו קשה · יגזרו ברבים שלא יקרב איש אל פתח ביתה · וש"א לדבר עמה דבור קטן או גדול. ושלא ליטא וליתן עמה אפי' בשתיקה וע"י אחרים · וזו היא גזרה שהצבור יכו'ין לעמוד בה · ובאם היא להם וכאם לעול' · ואין דלתי התוכחה ננעלין לפני החכמים יודעי העתים ובידם מפתחות אסורים · לפתוח ולסגור כאשר בלבבם להקדיש את שם ה' ברבים כי הוא נותן עוז ותעצומות וחכמה וכן בכבוד וכל טוב להולכים עמו בתמים · דהכב על זה מ"ש בשם הרמב"ן ז"ל הריב"ש והרב בעל החינוך דלאו דלא תהיה קדשה · הוי אזהרה ג"כ לב"ד שלא יניחו אשה מופקרת ביניהם ויבערו הרע בקרבם · ומרימי מכשול מדרך העם · ולכן אין לחכם לב ומה גם לבית ועד של חכמים לומר זה הדרך פקפוק פלו' יש בו וזה גמגום פלו' יש בו שאם יבא אדם לדון כך בדרכי ה' הישרי' לא יזוז לעולם ממקומו ולא ימים לעשות פרי · ויבא ח"ו לימנע מהטוב הנאמר ויהיה יושב ובטל · והנביא מכריז ואומר · כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם · ודוד המלך אמר ברוח הקדש · שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול ובדברי רבותינו הקדושי' שלוחי מצוה אינן נזוקין וברית כרותה הא לנחלת ה' לא תשב ריקם :

ידוע הוא כי אין דבר בעולם נקי מכל פגע ואין דרך ערוכה ושמורה בכל מסוקלת ומסולקת מפחים קטנים ואשר היא באמת בטוחה ונקייה · ועיני ה' אלקיך בה · היא למדה מדרך הטובה והישרה · אשר צוונו ללכת בה · ואם העוונות גרמו קצת דקדוקי' בה · שלא כשורה הם המביאי' את האדם לידי הסבר האמיתי והטוב הצפון לצדיקי' שאין זה מושג · כי אם לפי רוב הטורח בבטול המונעים והמבדילי' מהשגי

גבול

גבול שאמת והצדק ולפום צערא אגרא · וטרחא זו היא שעמדה לאבותינו · וקרבתם לפני אל עליון אשר הראם צרות רבות ורעות ובכולם עמדו עבדים נאמנים · מחזיקים בצדקתם ואוחזים באמונתם · ויהיו נא זכורים לאלפי ברבוא רבבותינו אשר בעיר אלקינו הר קדשו · כי במספר דרכי השגחתם · ושומת עינים על אחינו בית ישראל ספר לי א' מתלמידים א' מהנה · לשם בסדרה · וראויה היא להעלותה על ספר · והיא שתקנו ביניהם תקון גדול לחזור מקצתם כך וכך פעמים בשנה לזמנים קבועי' בבתים ובחדרים לחקור ולדרוש אחר הדרים שם מי הם ומי שכניהם ומי מוצאיהם ומי מובאיהם ואם רואים בעיניהם שיש לחוש לאיזה קרוב דעת שהוא אסור ותגונה · מוציאין משם את הנראה להם · לאפרושי מאסורא ומוליכין אותו למקום אחר · וכה משפטם כל הימים הידועין להם · ובאמונה הם עושים לש"ש לתקן את הדברים קודם שיקרא עליהם שם פסול · כך היה דרכן של חכמים · לראות את הנולד ולא יבאו לראות כבלע את הקדש · בקיה היא וקלה דרך זו להתנהג בה בכל מקום · וביחוד במקומות אשר יש לנו חבר מיוחד לדירתינו ובכמה משם המקום צר וזה גורם ליקרב זה אל זה יותר מדאי ולאו כל הקריבות רצויות גם לא כולם מוכרחות והרוצה לתקן יש בידו לתקן וה' ירחיב את גבולו · כתב הרמב"ם בסוף הלכות אסורי ביאה ז"ל לפיכך ראוי לו לאדם לכוף יצרו בדבר זה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעת נכונה כדי להנצל מהן · ויזהר מן היחוד שהוא הגורם הגדול · גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם הזהרו בי מפני בתי הזהרו בי מפני כלתי כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו בדבר זה ויתרחקו מן היחוד ע"כ ובפ"ד מה' תשובה גבי כ"ד דברים המעכבין את התשובה · כתב ז"ל ומהם ה' דברים העושם אותן אין חזקתו לשוב מהן לפי שהם דברים קלים בעיני רוב האדם · ונמצא חוטא והוא ידמה שאין זה חטא ואחד מהן האוכל וכו' והמסתכל בעריות מעלה על דעתו שאין בכך כלום שהוא אומר וכי בעלתי או קרבתי אצלה והוא אינו יודע שראיית העינים עון גדול שהיא גורמת לגופן של עריות שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ובפ' במה אשה אמרינן ויקרב משה על פקודי החיל אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר להם משה לישראל שמא חזרתם לקלקולכם הראשון אמרו ולא נפקד ממנו איש א"ל א"כ כפרה למה א"ל אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו מיד ונקרב את קרבן ה' תנא דבי ר' ישמעאל מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה · מפני שזנו עיניהם מן הערוה ופרש"י ז"ל שהסתכלו במראית העין ע"כ · ובזה בכלל ובשלם הזכרון הזה ברוך ה' אלקי ישראל הוא ברחמיו מקדשנו במצותיו ויטהר לבנו לעבדו באמת

אמן כן יהי

רצון :

זכרון ו' בענין השחתת פאות הזקן והקפת פאת הראש וגידול ציצית הראש ואין בו אלא פרק אחד

אחד · מהדברים אשר כל רואיו תרדנה עיניהם דמעה ועפעפים יזלו מים וכל שומעו תצלנה שתי אזניו ואולי לא יאמין לקול השמועה הרעה · שזה המכה הרע ומר כי נגע עד נפש אשר נמצא בקצת קהלות ישראל להיותם מקצתם נערים גם נער גם ישישים עוברים על מצוה כתוב' ומפורשת בתורה והיא ולא תשחית את פאת זקניך · השחיתו והרעו שחושבים שאלה לעבור עבירה גדולה כזו בגלוי שאין להסתר ממנה כי הכרת פניהם ענתה בם · ויהי עוונם על עצמן לעיני כל העם ואין מכלים בזו ולא חששו לירושת אבותינו הקדושים אשר הנחילונו הבושת פנים המביאה את האדם לג"ע ולחיי העוה"ב ופני זקנים שקנו חכמה ויראת ה' ולבינו מדהג' מדבר והם אינן מתלבנין ואינן מקפידים · ועגמת נפש יביאו לכל בעל נפש הרואה את מצות ה' ברה בזויה ומחוללת והם אינן דואגין ובריא אולם · והיה להם להסתכל שעתידין ליתן את הדין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה · גם עוונם גדול וחטאתם כבדה מאד · לעבור בדבר שאין היצר מגרה את האדם עליו והנאתו אינה ברגשת ולא דיין להם לאנשים הללו ליפות עצמן כדין והלכה להסתפר במספרי' כעין תער אשר גם מזה נזהר הירא את דבר ה' לפי מה שכתוב בסמ"ג בשם ת"ה · אלא שמבקשים עלילות לעקור מקרא מלא מן התורה ולגמול לנפשם רעה עליהם יצדק מה שכתבנו בשם הרמב"ם בזכרון הקודם אבל הלובש כלאים שמרחיק רחמי הקב"ה ממנו לעברו מצוה בדבר שאין בו הנאה שתכריחהו ע"כ אירא הן אמת כי בעו"ה לא נודע לנו ביחוד מקום חמש פאות מהו כי מצאנו לראשונים ז"ל ג' מחלוקות בדבר כמ"ש בספרי הפוסקים ז"ל ומ"מ אין מחלוקת רחוק כ"כ שלא נוכל לקרבה ולהשוותה בג' פאות מחמש דכ"ע שוין בהם כמו שנראה פשוט מדבריהם והם מקום חבור הלחי לצדעים מימין וכנגדו משמאל ושבולת הזקן · והשתים האחרות שנפלה בהם המחלוקת לר"ת הוא שני גבולי השפה מימין ומשמאל · ולפי' א' של רשב"י ז"ל בעצם הלחי המחובר לצדעים שהוא רוחב הפנים יש עוד פאה א' מכאן ופאה א' מכאן ונמצא שיש בו שתי פאות מכל צד ולפי' אחר הוו הב' פאות אחרות בלחי התחתון מקום חבור הסנטר לעצם א' מימין וא' משמאל וכ"כ הרמב"ם בפרק אחרון מהלכות עכו"ם והקפתיהם וכ"כ סמ"ג בלאוין נ"ח וכתב הטור ז"ל על זה בי"ד סי' קפ"א ז"ל וכתב א"א הרא"ש ז"ל וירא שמים יצא ידי כלם ולא יעביר תער על כל זקנו כלל ולא כאותם שמניחי' חוט כל שהוא על הפאות כי לפעמים אינן מכוונין על הפאות ע"כ עוד הביא שם לשון הרמב"ם שכתב ז"ל השפה מותרת לגלחו בתער והוא השער שעל גבי השפה העליונה וכן השער המדולדל מן השפה התחתונה ואע"פ שהוא מותר לא נהגו ישראל לגלח קצתו עד שלא תתעכב באכילה ובשתיה ע"כ וכתב עליו הרב ז"ל ז"ל וכתב א"א הרא"ש ז"ל וכו' · וכ"כ ה"ר יונה בשערי תשוב' וכתב עוד באגרת התשובה המדקדקין במצוות אפי' תחת גרונם מגלחים במספרים וכן נוהגים בכל גלות הגל הזה אשר בצרפת אמנם תחת הגרון אינו אסור מן התורה לפי שאין שם פאה · אבל אמרו חז"ל להעביר שער בתער בכל מקום בגוף ואפי' על זרועותיו לפי שדומה לתקון הנשים אבל מותר להעבירו במספרים עכ"ל עוד הביא לשון הסמ"ק וטוב שלא להעביר שום תער על הזקן ואפי' תחת הסנטר שקורין מנטו"ן אוסר ר"ת בתער לפי שפעמים מושך אליו העור של הפאה · אבל במספרים מותר והחוטאים מניחים חוט השער ועקר פרקי הפאות לא נודע מקומם והנם בנים

משחיתים בעקר הפיאה ע"כ לשון הרב ז"ל והשתא כיון אנן וכחזי מאן תרי גברי רברבי כהרמב"ם והר' יונה ז"ל דמהדרו על יתרון דקדוק הזהירות הזה במצוה זו שלא לבא לנגוע בקצה האסור מן התורה · גם מתלונות הרא"ש והסמ"ק ז"ל שמענו שאות' שלא היו מחמירין כ"כ על עצמן הא מיהא היו מניחין חוט השער על הפאות שלא לעבור על ד"ת אין האמנם להעביר תער על כל הזקן מלמעלה למטה להשחית הכל ושלא להניח כלל ועקר אפי' חוט א' מן הצדדין · לזכר המצוה זה לא שמענו ולא ראינו כי אם בקצת מקומות ואין יודע מאין למדו ליפטר עצמם ממצוה זו שלא היא כתובה על ספר התורה בכל המצוות כלן ולבא בכלל חיוב מלקות על כל פאה ופאה כמו שהוא שנוי במשנה · אם יאמרו שמקום הפאות אינו ידוע ויבאו מזה למיבקע קולי דמר וקולי דמר אין טענתם טענה כלל וטעות הוא בידם · דאטו בשביל שאינו ידוע יבאו להקל באסור תורה אדרבא ק"ל בכל מקום ספק דאורייתא לחומרא וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל כ"ש דלשלש מהם אין אנו צריכין לזה · שכבר כתבנו דאליבא דכ"ע שתי פאות העליונות במקום חבור הלחי לצדעים א' מימין וא' משמאל שהן הראשונות להשחתה בידי העוברי' עליהם בעו"ה הכל מודים בהם ולא נכנס בהם ספק וה"ה לסגולת הזקן גם ל"ב התחתונות א' מימין הסנטר וא' משמאלו שג"כ משחיתים אותם · כן פי' רש"י ז"ל בפי' א' והרמב"ם והסמ"ג ג"כ בפשיטות · ומי לא יחוש לאלה המאורות הגדולים באסור תורה ובדבר שלא מצינו עליהם חולק אלא ר"ח ז"ל שלדבריו ראוי לשמוע להחמיר · אבל לא להקל כנגד רבים בודאי גם במה שפי' רש"י ז"ל בפי' אחרת שבעצם הלחי שמחוב' לצדעים שהוא רוחב הפנים יש כאן ד' פאות שתים מכל צד ויש להזהר ואין לנו לזוז מצואת האחרונים ז"ל הקרובים לראשוני' ז"ל בזמן בחכמה וביראת ה' אשר מהם הזהירונו לחוש לכל הפירושים שלא להכשל ח"ו באסור חמור דאורייתא וגם העידו על בני דורם שכן היו נוהגים ובכל הטעם בכללן היו נזהרין מהנו א' מהרבה וא' ממעט וראיתי בספר בית חדש שכתב שם הרב שקבל מרבו החסיד מהרר"ש בן מהר"ר ליב מלובלין ז"ל דלרבינו חננאל הפאה החמשית היא סגולת הזקן היוצא מתחת מפיקה של גרגרת וכראה לעין באותם המגולחים בזקן הרבה ומתילא העלה בכל דין פאה יש לה · ולכן הזהיר וכתב שצריך למחות ולגזור בעונש חמור שלא לגלח כלל · אף תחת הגרון · לא בתער מן הדין הגמור ולא במספרים כעין תער לירא' שמים שלא לפגוע בעקר פאה זו לפי שדבר ידוע הוא שאין מגלחין שם להנאין אלא נוהגין לגלח הכל ובזה יישב מה שהוקשה לרב ז"ל בב"י בדברי הטור ז"ל יע"ש ואין הדלת ננעלת בפני כל החוזר אחר דקדוקי תקון זקנו להסתפר במספרים כעין תער כמ"ש · והגם כי לא מצינו היתר זה מפורש בדברי הראשונים ולא כתב"ו אלא הרב ז"ל יע"ש לכאורה לדעת התו' והרא"ש שהביא ז"ל אולי סברי דהוי אסור מדבריהם ופיאת הראש הוי מדאורייתא וזה חומר בראש מבזקן גם לא מצינו האסור מבואר להרמב"ם ז"ל כמו שהוכיח הרב כראש שהוא מותר לכתחלה וא"כ הרוצה להחמיר על עצמו שלא להסתפר במספרים כעין תער לחוש ג"כ למ"ש בת"ה הרי זה משובח ותבא עליו ברכה · וכבר ראיתי מי שנוהג שלא להסתפר אלא ע"ג מסרק של ספרים שבזה אין המספרים נוגעים בבשר כלל ובדרך זה ירא שמים יוצא ידי כל הספקות כלם · והרוצה להורות לאחרים שאין מחמירין על עצמן כ"כ כדברי הרב ז"ל
כראה שלא הפסיד ובמ"ש די לבעל טענה זו והיא בטלה מעצמה :

אם ישובו ויאמרו שאין הכתוב מדבר אלא בספר לא במסתפר הא מיהא מודו דהספר עובר אלא שגם המסתפרים לא פלטו את עצמם שא' הספר וא' המסתפר בשמע

כמ"ש

כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי' בפ' הנזכר בתו' בריש שבועות והרא"ש בהלכו' מכות ואין בזה מחלוקת כלל :
אם ימינו שמסתפרים שאין הדברים אמורין אלא במסייע לא במי שאינו מסייע כדאיתא בגמרא
גבי ניקף גם בזה לא צדקו כלל חדא דאטו אינהו מידעי בדבר כדי להזהר ביה ומלתא
דלא רמיא עליה דאינהו לאו אדעתיה · ועוד דהשי דבשאינו מסייע אין בו מלקות איסורא מיהא
איכא כמ"ש הטור בשם סמ"ג וכ"כ סמ"ק וכתב הרב שכן כתבו התו' בפ"ק דמציעא וז"ל סתם בש"ד
שמתחיל מקפו לי קטן · וה"ה דהוה מצי למימר מקפי לי גדול אלא שגדול לא יניח עצמו להקיף כדאמר
פ' אלו הלוקין · א' הניקף וא' המקיף חייב ואע"ג דמוקי לה בניקף המסייע ליה בהדי הייכו משום
דבעינן אחר לא לקי · דהוי לאו שאין בו מעשה · אבל בלאו עובר לעולם ע"כ וכ"כ הראב"ד ז"ל בפי' בריש
פ' הנזכר ז"ל אבל המתגלח אינו לוקה אלא א"כ סייע למגלח א"א אע"פי שאינו לוקה · כיון שמדעתו עשה
עובר בלאו ע"כ ולכאורה לא בא לחלוק אלא לפרש ודברי הרב שכתב פב"מ · שיותר נראה לו דלא
שייך לומר שהוא עובר בלאו · כיון דלא עבד מעשה כלל · לכאורה הם תמוהים דמאי שנא לאו
זה מכל שאר לאוין שאין בהם מעשה ואעפ"כ הוא עובר עליהן ואינו לוקה ועוד לדברי שמסתפרים
הבא למדה זו · הרי זה מכניס עצמו בדב' שבקל יכול לבא לידי אסור תורה אם יטה עצמו מעט לכאן
או לכאן · והדברים הללו בטלים הם · מעתה לגבי העוברים בעו"ה · אם יטעון איזה מהם שהוא הולך
להסתפר מהנכרי ולא מישראל לא הועיל בזה לעצמו כלום אלא שלא באה התקלה על ידו שהכשיל את
הספר ישראל שהוא בחיוב כמה מלקיות כי לגבי המסתפר ל"ש בין שיהיה הספר ישראל או גוי דלעולם הוא
חייב כמו שהוא פשוט בספרי הפוסקים ז"ל ואין חלוק בזה כלל בין הקפת פאות הראש להשחתת פאות
הזקן וכן כתבו בהדיא התו' בריש מסכת שבועות שהזכיר הרב ז"ל והוא פשוט ואין להאריך עוד בדברי'
הללו · כי חושבני לכו מהנאת · לבדד בבדדים של היתר באסור חמור וברור כזה · אלא שהשעה צריכה
לכך להראות כי אין קצת ממך ואפי' זכר בעלמא למכנה פרץ כזה · ומעתה מה יש לי עוד לדבר
ולצעוק לפני מלפני רבנן · למהר ולגדור פרצה רבה וגדולה מעל עם ישראל אשר פרצוה החטאים והעוונות
ולמי כלי מלחמת המקל ורצועה ושופרות התרועה להרעיד ולהחריד כל איש אשר ח"ו ימרה את פיהם ·
לקנוס ולנדוד להחרים ולרדוף בכל מיני הרדפות עד שובו בשלו' לחסות תחת כנפי מסורת הברית
להקים את כל דברי התורה · כי הם בידי הרבנים הגבורים אשר הרשות נתונה בידם מאת אלקינו
שבשמים · בכל מקום ובכל זמן לקפת את שוקי החוזר לבקש עלילות דברים לגרוע מחוקו ולפטור
עצמו ממה שהוא חייב בו · המעט החוטאים המצויים כי יבאו לסוסיף עליהם פשע רב ·
בפרהסיא ובאפקירותא באסור כתוב ומפורש בתורה · שאין בו לא משום חסרון כיס · ולא
משום תאוה מכרעת כדאמרן · הלא לכם מורי ורבותי התקון ידוע לדרוש בתחלה ברבים ·
כמה חמור עון זה וכמה מלקיות חייבין עליו א' הספרים וא' המסתפרים ואח"כ לשלוח ולקרא
לספרים כי ידם ראשונה במעל כי אם אין ספר אין מסתפר · ולחזור ולהודיעם חומרת
הלאו הזה וכמה מלקיות חייבין עליו בכל פעם ופעם שמספרין באסור ועוברים משום
בל תשחית ומשום ולפני עור לא תתן מכשול ואם הם מספרים לעצמם כמו שנוהגין
רוב הספרים · חייבין משום משחית ומשום נשחת כדאמר רבא בגמרא גבי מקיף
לעצמו ולאחרים במקומות אשר לא יעבור בהם תער כלל ועקר ובכלל שלמוד פאות הראש
גם כן ושעור רוחב מקומן כמ"ש

הרב ז"ל ואם טוב בעיניהם לאסור להם שלא ישתמשו בתער כלל בכל הזקן הנה מה טוב ומה נעים כי הפקעה גדולה וצריך לגדרה ככל תיקוני חז"ל ואולי תהיה להם הפרישות לעזור לכפרתן על מה שקדם גם מן העבירה כי לתשובה הם צריכין כ"ש כי מן הדין אין דרך לנטות ימין ושמאל כאשר כתבנו ואפי' תחת הגרון כבר העיד רבינו יונה שבכל גלות צרפת לא היו מעבירין בו תער . ע"כ הסמ"ק שאסר ר"ת . סוף דבר הנה בידיהם כטוב וכישר בעיני ה' יעשו להם וחיו . ואם ח"ו אחר שהתראה והאזהרה . יראה עוד א' מישראל וראשו ניקף או זקנו נשחת יבאו הספרים לפני ב"ד אם המנהג תמצא שהקהלה הזאת תחת ידה יענשו אותם בתחלה ובחומרא כפי שורת הדין ואחריהם המסתפרים מכל מקו' כפי דיהם הצדק וכל המוסיף לבדוק ולחפש ולתקן את המעוות אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לו . גם קודם גמר דין זה יש לסמוך לו מעניינו ולהזכיר מקרא שכתוב בתורה ובחקתיהם לא תלכו אשר בכלל האזהרה הזאת שאין הולכין בחקות עכו"ם ולא מדמים להם הוא שלא יגדל אדם ציצית ראשו כמו ציצת ראשם וגם בזה הדור פרוץ בכמה מקומות בעו"ה והוא שלי"ח לדבר עבירה ולחלול שבתות וימים טובים כמו שהוא ידוע ויבא במקומו בע"ה בזכרון המיוחד להם ובמדרש שיר השירים רבה צאנה וראנה בנות ציון בנים המצויינים לי בתגלחת במילה ובציצית ע"כ . ותקון הדבר מוטל ביחוד על ראשי העם הממונים על בתי כנסיות ובתי מדרשות לפקח ליתר הדברים . על תינוקות של בית רבן ועל כל אשר תחת ידם שלא יבאו אל הקדש פנימה שגדול פרע אשר שנא ה' . ועל אבות הבנים ועל מלמדיהם . חובה זו מוטלת ביותר וביותר . ואיש את רעהו יעזור להדריכם בדרך הנכונה גם כי יזקינו לא יסורו ממנו וזכורני

בבתי מדרשות שבהם נתגדלתי כך היה מנהגן של הפרנסים היו באים בבית המדרש
שמסתפרים בידיהם . וכל השער היתר שלא כדין היו מגלחין אותו ולא היה אב
פוצה פה ומצפצף אלא רואה ושמח כמשפט שארית ישראל ובכן הקטנים עם
הגדולים כל ישראל כא' חבירים כבוא לראות את פני האדון ה' אלקינו
בפנים חדשות ובראשי עם קדש ויעבור מלכנו לפנינו וה' בראשנו
אשר לו אנו מודים בכל לבבנו ובכל נפשנו ואשר
עזרנו להתחיל ולגמור
הזכרון הזה :

זכרון ז על ענין רבית ואין בו אלא פרק אחד

שאין אדם חוטא ולא לו · ויבאו לפרוש : גם שמעתי תקון יפה לשותפים ההולך א' מהם ליטול מעות מהכותי, ברבית להשכון השותפו' כדי שלא יבאו ליכשל · באיסורו · והוא שישלם לכותי מיד ממעות השותפו' רבית המעות שנוטל ממנו ומעתה נמצא שלא נשאר עליו לחוב כ"א הקרן בלבד ולזמן הפרעון איננו נוטל מהשותפים כ"א חלקו של כל א' וא' מהקרן ואין כאן רבית ולא צד אסור · וראוי היה הדבר ללמדו לבני ישראל · וקל לנהוג בו היחידים גם המרובים רצוני לומר נאמני ומנהיגי הק"ק כשיצטרכו ללוות ברבית מהכותי מחמת כל הקהל · שהדבר ידוע מה שכתב הרב ב"י בס"ס קס"ט · בשם רשב"א ז"ל שלא היה רואה היתר לענין ההלואה שהיו נוהגין הנאמנים בעד כל הקהל · ולא נתקררה דעתו כלל בטעם א' שאמרו לו יע"ש ובע"כ זה הדרך הר' ישר לא יכשלו בו :

אחד מן האסורי' החמורים שבעו"ה הקלו פורצו והתישו כחו ונתפשט היתירו כמעט בכל המקומות זה בכה וזה בכה הלא הוא אסור הריבית אם פרץ לרוב ויצא חוץ מהמחיצות אשר גדרו גדולי הבונים בין באבק רבית בין בהערמת רבית בין ברבית דברים · עד שמצד א' כד הגיע הדבר לעבור על עיקר רבית מן התורה באופן שא' שוגג ואח' מזיד זה במתכוון ושלא במתכוון בכמה מיני תחבולות וערמומיות מבקשים עלילות דברים להתיר את האסור ולהקל את החמור והנה גודל חומר הרבית מתבאר היטב מכמה צדדין שראינו שהכתוב הזהיר ושנה עליה עוד הרבה עליה לאוין הרבה · למלוה וללוה · וכל העוסקים עמהם אחד הערב ואחד העדים וא' סופר וא' הסרסור ומסייע לא' מהם כולם עוברים ואע"ג שבשאר דברים קי"ל · שהמזיק את ממונו אע"פ שאינו רשאי פטור כדתנן במסכתנו גבי הקוצץ את נטיעותיו היזק זה דרבית אינו רשאי וחייב עליו כמו שיפה דקדק הטור ז"ל דאין שום מחילה מועלת בו נמצא המלוה ברבית עובר על ו' לאוין ואלו הן · לא תהיה לו כנושה · את כספך לא תתן לו בנשך · ובמרבית לא תתן אכלך · אל תקח מאתו נשך ותרבית · לא תשימון עליו נשך · ולפני עור לא תתן מכשול · ואע"ג שאם נעמוד למנין הלאוין השנוין במשנתינו לכאורה לא נמצא אלא חמשה · דתנן בשלהי דאיזהו נשך ואלו עוברין בל"ת וכו' עוברים משום לא תתן ומשום בל תקח ממנו ומשום לא תהיה לו כנושה ומשום לא תשימון עליו נשך · משום ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה' הדבר מבואר דמתני' בלשון קצרה היא שנויה · ושני לאוין האמורים ברבית בלשון לא תתן באין כא' · ולכך לא קתני עוברין משום את כספך לא תתן ובמרבית לא תתן · אלא עוברים משום לא תתן לכלול שניהם כא' והוא פשוט :

הלוה עובר בשלשה משום לא תשיך לאחיך ולאחיך לא תשיך ולפני עור לא תתן מכשול הערב והעדים והסופר לעולם עוברין משום לא תשימון עליו נשך · ופעמים נמי משום ולפני עור לא תתן מכשול כגון אם לא היה מלוה בלא הם כמ"ש הטו' ז"ל · וכן היטיב לדקדק בסופר הרב בעל תוספת י"ט כר"ו הסרסור או המסייע או המורה לא' מהם · עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול וכל אלו הדברים ברורים הם בחבורי רבותינו הראשונים והאחרוני' עוד מצינו לרז"ל שאמרו בגמרא אמר רבי יוסי בא ראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו והם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו · וכותבין וחותמין פלו' זה כפר באלקי ישראל ·

והרמב"ם בריש פ"ד מהלכות מלוה כתב אחר זה · כל המלוה והלוה ברבית הכן לבין עצמן הרי הם כופרין באלהי ישראל וכפרו ביציאת מצרים שנאמר את כספך לא תתן לו בנשך וגו' אני ה' אלקיכם שהוציאה אתכם מארץ מצרים ע"כ עוד בסוף פ' איזהו נשך כתבו רז"ל בערכין תניא רבי שמעון אומר מלוי ברבית יותר ממה שמרויחין מפסידין ולא עוד אלא שמשימין משה רבינו חכם ותורתו אמת ואומרים אילו היה יודע משה רבינו ע"ה שהיה ריוח בדבר לא היה כותבו ע"כ · ועוד מי לנו גדולה בכל מ"ע שצריך להזהר בה יותר ממצות הצדקה כמ"ש הר"ם ב"ם ז"ל בריש פ' אחרון ממתנות עניים שנצטוינו עליה כמה פעמים · וגם אנו הולכים אחרי דרכי עוזנו של אדון הכל ב"ה המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים ועושה צדקה בכל עת עם כל א' וא' שכולן צריכין אליו ית' וא"כ העני או הנצרך שבא לדפוק על פתחי נדיבים להחזיק בו שלא יבא לידי שפילה הרי שלא רצה או שלא ראה · השוג או המשאיל ליתנו לו או לקבל ממנו דרך צדקה או דרך מתנה · או במדרכי השמאלות : שכתבו ז"ל אלא דרך הלואה איך יחטא ואשם זה המלוה להטיל עליו רבית והרי הוא מכיר באונס הלוה · ויודע שבפיו אומר הן ובלבו אומר לאו אלא שבע"כ צריך הוא ליטול כי כל אשר לאיש יתן ותחי נפשו ונפש בניו ובנותיו ואל יהיו מוטלין ברעב ובערום ולא יצטרכו לבריות ולא יהיה בבזה בעיניהם ואפי' הוא עשיר גמור וצריך ליטול עכשיו באותה שעה ואם זה מכביד עליו עול הרבית בראות שהוא צריך למעות והשעה דחוקה לו · יוסיף על חטאתו פשע והרי הוא דומה לגזל כדאמרי' בגמרא ב"מ הפרק בכל מקום רבית ומתנתו איכה מתנה כי אונסו ניכר ובודק היודע ועד אשר לפניו בלבד גלוי וידוע סוד כל הדברים כלם · כי הוא נותן התורה ישתבח ויתעלה שמו לעולמי עד · וא"כ אחר שנתבאר במקצת חומר הרבית שמילא נשמע לאן ישלכו נכסי המתעסקים בה ומה יהיה אחריתם וסופם · כי איך תחול ברכה בממון שבא בכמה חטאים ועוונות בעשין ובלאוין ובאלפים הרבה ולפחות בשתים שהם מלוה ולוה כמ"ש וכבר כתבנו דברי התנא ר' שמעון מלוה ברבית יותר ממה שמרויחין מפסידין · ועוד שם באותו הפרק תניא ר"ש בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא ברבית עליו הכתוב אומ' כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הא למדת שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין ומקשינן עלה והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית ומתמוטטין ומשנינן א"ר אלעזר הללו מתמוטטין ועולין והללו מתמוטטין ואינם עולין · וכתב רש"י ז"ל דדייק לה · מדקאמר קרא עושה אלה לא ימוט לעולם ועוד לרז"ל בהרבה מקומות · קיום הענין בזה · ומשם באורכה בשמות רבה אבל אם כסף תלוה את עמי וגו' דברים ראוים לקרות ולשנות ולהשמיעם ברבים להזהיר בהם את העם והריהם להם בכל שאר דבריהם בנים ונאמנים ולא כפל מהם מחוץ השערה אורכם ולפי שהספר מצוי תהלות לאל אין לנו להעתיק שפסקם במות שהיא אלא חלק קטן ממנה שבי דברים בלבד שבאים המוכים זה לזה · ואלו הם כלשונם ז"ל · ד"א אם כסף תלוה את עמי הה"ד כספו לא נתן בנשך באורתא כל מי שיש לו עושר ונותן צדקה לעניים ואינו מלוה ברבית מעלין עליו כאלו קיים כל המצוות כלן שנאמר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם ומי היה זה עובדיה שהיה עשיר ואפטרופוס של אחאב שנאמר ויקרא אחאב אל עובדיה אשר על הבית וגו' · עשיר יותר מדאי והוציא כל ממונו לצדקה שהיה זן את הנביאים · בזמן שבא כל אותו הרעב היה לוה בנשך עם יהורם בן אחאב מה שהיה מספיק לנביאים

בזאת תשא ברכה מאת ה' ותוסיף ולא תגרע כי דרך יראי ה' היא וכן ראינו ושמענו כי טוב להתנהג בה. ואם תגיע אהבת ה' לעשות עיקר מכל הבנים לת"ת אין מעלה כמעלתו והיא היא מדת החסידים הראשונים וכל בניו לעובדי ה' ור"ב שלומו ועזבתו בעה"ז ובעה"ב כי מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש כי אם ראות עיניו בניו שתולים בבית ה' ומשלחן גבוה קא זכו ובשעת פטירתו מן העולם ישאיר אחריו ברכה ומפרי מעשיהם כי טוב תתענג נפשו בארץ החיים שהרי ברא מזכה אבא וכחו גדול כמו שידוע מדברי רז"ל ובאבות ששין ושמחין בוהין ובכהין וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים. ואמנם קודם שנפטר עצמנו מן הכתוב הזה עדיין יש לנו לומר עליו והוא שקצת מבני עמנו נראה שסוברים שמי שאין תורתו אומנתו או קרוב לזה פטור הוא מת"ת ואינו חייב במצוה זו ובזה נמשך שיש מי שאין לו בביתו אפי' מקרא א' לקרות בו ואינו מקפיד בדבר לפי סברא זו ושגגה גדולה היא בידם כי תורת ה' לכל ישראל ניתנה וכשם שאין לחלק בקיום מצותיה בין אדם לאדם מבין ושאינו מבין שכולם שוין וחייבין בהם אף שהכהנים והמלך ריבה בהם הכתוב בפי' מצות יתרות כך אין לחלק בין אדם לאדם במצות ת"ת כי כל ישראל הא' הקטנים עם הגדולים חייבים לעסוק בה וז"ל הר"ם במז"ל בפ"א מה' ת"ת כל איש מישראל חייב בת"ת בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפי' היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפי' בעל אשה או בנים חייב לקבוע לו זמן לת"ת ביום ובלילה שנא' והגית בו יומם ולילה וכו' ואין לך אדם מישראל שקורא בתורה שלא ילמוד דברים טובים ונחמדים מועילים לנפשו ולעולמו. גם עדות ה' נאמנה מחכימת פתי. גם קבלה היא בידינו מאבותינו הקדושים שכל איש ואיש מישראל חלק יש לו מיוחד בפני' רבות שבתורה כדרשת בהן ואם לא יעסוק בה שאין יזכה למתנת חלקו. ואין אדם יוצא י"ח לומר כשאפנה אשנה אלא צריך לקבוע לו עתים ביום ובלילה חוק עולם ול"א יעבור ויוסיף ולא יפחות ואם באולי איזה פעם היה טרוד מאד ולא השלים חקו ביום ישלימנו בלילה ואם בלילה ישלימנו ביום וכן יהיו כל ימיו ולילות מתוקנים ומבורכים וכל זה כתוב בספרי רבותינו. וכבר אמרו חז"ל שאין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת ושואלין ממנו קבעת עתים לתורה עוד אמרו כל בית שאין נשמעין בו ד"ת בלילה אש אוכלתו שנאמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו ואין שריד אלא ת"ח שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא וכל בית שנשמעין בו ד"ת בלילה אינו חרב וכזה וכזה מובא בספרי הפוסקים ז"ל והר"ם במז"ל האריך בפ"ג בהבאת כמה מאמרים לרז"ל בשבח כתר התורה ודרכיה והיאך יזכו לה לומדיה וראוי לשים עין עליו:

כתוב עוד כאן וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתיך ובשעריך יש כאן שתי מצות של תפילין בגופנו ושל מזוזה בבתינו ויש שנזהרין בהן ויש שאינם נזהרין והאזהרה תלויה בב' דברים הא' שיהיו כשרין עשוין כהלכתן דאם לא כן אין כאן מצוה ואפי' העשוין כהלכה נצטוינו להדור אחר היפים והטובים לקיים זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות כדרז"ל ובכלל זה כל מי שזוכה לכתוב או לקנות ס"ת אם ימצא שאינו מוגה כראוי לא יאחר להגיהו ע"י סופר בקי כי לא יחפוץ האיש המזכה שיבא מן הטא לרבים על ידו לקרות בס"ת פסול גם אסור לשהותו בלי הגהה כפי הדין והחכם עיניו

בראשו לספר את השערות . והנ' שיהיו מניחין התפילין תמיד בכל יום בזרוע ובראש במקומן הראוי וצריך להזהר בזה מאד . ולא כמו שאנו רואין קצת שתפילין של ראש בפרט מונחים על מצחם שלא במקומם וזה שלא כמתכוון . בודאי והמזוזה לא תחסר מעל מזוזות כל פתח ופתח שחייב בה לא כמו שעושין הרבה בעו"ה שמניחין מזוזה א' על פתח הבית ותופסין שיצאו בה י"ח . וטעות הוא בידיהם וכל הזהיר בזה ובזה מביא חיים עליו ועל בניו ומאריך ימים שנאמר ה' עליהם יחיו וכאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם ומן הוא דלא בעי חיי כמ"ש ז"ל :

כתוב עוד כאן ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך וכמה אוכלין ושבעין ואינם מברכין כראוי וכל הנהנה מן העו"ה בלא ברכה מעל וגזל כדחז"ל ודרך משל כשם שהנוטל פירות מן השוק בלא דמים הק' גזלן כן הנהנה בלא ברכה כאילו גזל להקב"ה שהברכה היא המטבע שהוא יתעלה שמו דורש ומבקש מבריותיו וכשם שלא כל דבר ודבר ניקח במטבע א' כי זה ניקח במטבע זה וזה במטבע זה כן לא כל דבר ודבר יוצאין עליו בברכה א' אלא זה יש לו ברכה בפני עצמה וזה יש לו ברכה בפני עצמה לקיים ברוך ה' יום יום בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו וקבלה היא בידינו מרבותינו שחייב אדם לברך מאה ברכות לפחות בכל יום וכבר תיקנו לנו ברכות הרבה מלבד של אכילה ושתיה ועל הריח ועל הראיה ועל השמיעה ועל המצות לקיים אברכה ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי ותימה הוא איך לא יהיו שגורות בפי הכל לפחות אותן שהן תדירות הן ודקדוקיהן שלפניהן ושלאחריהן גם בנטילת ידים בשעורי הראוי בין לאוכל פת שמברכין עליו המוציא בין לאוכל דבר שטבולו בא' מז' משקין שהם יין דבש דבורים שמן זית חלב טל דם כגון דם דגים שיש בו קשקשים ומים וסימנם י"ד שחט דם שאין בין זה לזה אלא ברכת נטילת ידים וכן לתפלה כדינה כל הזהיר ומוסיף בה מביא עליו תוספת ברכה וכל המזלזל בה חייב נידוי ובא לידי עניות ונעקר מן העולם ובפ' מי שמתו תנן נשים ועבדים וקטנים פטורי' מן התפלה ומן התפילין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון ואין צ"ל הגדולי' שחייבין בכל ועליהם ללמוד ולומ' דבר בעתו מתוקן כדין . ובהלכ' ובפ' לולב הגזול גבי הלל שהיו משמשים עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהם מה שהם אומרי' ותבא לו מאירה בלו' על שלא למד . ואם למד תבא לו מאירה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה כדפרש"י ז"ל וזו היא מדתו וענשו ובגמ' תנו רבנן באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חז"ל תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו ע"כ ופעמים שאין הגדול יוצא בברכתן כשאכל כדי שביעה שהוא חייב לברך מן התורה וגם כשהגדול מברך והוא שומע אם הסיח דעתו ולא נתכוון לכל מלה ומלה . ואין צ"ל אם שח כשהוא מברך לא יצא וכל הדברים שלנו פשוטים הם בספרים וכבר נטעתי מזה בעל באר שבע בבאר מים חיים שלו שי"א וכרי שברכות מכלל הדברי' שנאמרי' בכל לשון ויש לכל א' וא' ללמוד אותם בדיוקם להיות ש"ש שגור בפיו להללו ולשבחו על טובו הגדול תמיד ולקיים בעצמו בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד :

כתוב עוד כאן כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט כל שעה רואין לכאורה את יתור הפסוק הזה וכי תעלה על דעתנו שאדם ילך אצל דיין שלא היה בימיו עד שיצטרך הכתוב לומר ואל השופט אשר יהיה בימים ההם מה אין לנו לומר אלא מה שאמרו בו רז"ל אין לך אלא שופט שבימיך ואפי' אינו גדול בחכמה כשאר שופטים שהיו לפניו כי מגיד מראשית אחרית ראה הדורות שהיו הולכין ומתמעטין והימים הראשונים יהיו טובים מהאחרונים לכן גזר וצוה שכל א' בדורו יהיה חשוב כגדול שלפניו ומעתה אם

צאים אנו לדון אחרונים דינו צריכים אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד שעמד ממות משה ועד עכשיו שאפי' יהושע שסמך משה את ידיו עליו לא היה כמשה שלא קם כמשה בישראל וכן הזקנים לא היו כיהושע וכן כל אחרון אחרון בקבלה לא היה חביב בקודם לו וא"כ אין לדבר סוף · ועתה עדים אתם בכם איככה קיימתם המצוה הגדולה הזאת שהיא מראשי· עמודי התורה ולפני מי אתם עתידים ליתן דין וחשבון עליה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה אשר בחר בשופטי עמו ישראל לכל דבר משפט דורשיו ומכסיגיו ואתם הולכים בערכאות של גוים לחלל שמו הגדול ולבזות דברי תורתו הקדושה והתמימה משפטי ה' אמת צדקו יחדיו· דעו נא וראו כי רעתכם רבה לסור מאחרי משפטים צדיקים ותור' שלימה ברוך אלהינו שזיכנו לה · וכלכם שונים משנה דאבות כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי א' שוגג וא' מזיד בחלול השם וא"כ המחלל בסתר המחלל בגלוי עאכ"ו והרבה דברים יש לכל מבקש רצון ה'· ולא יבא לידי מידה מרה בזאת· הנה לפניכם ובחרו באשר חפץ הירא את דבר ה' ישוב ויתנחם מרעתו ושב ורפא לו ואשר עמד צדיק באמונתו יחזיק בצדקתו ושומע לו ישכון בטח ושאנן מפחד רעה :

כתוב עוד כאן לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה ומה תאמרו בעברת אזהרת זו · והוא איסור גמור בכל מקום ובכל זמן · ואין לך יותר שהכתוב קוראו תועבות ה' · וכמה פשעים מוסיף · עוון היכוש בגדים הם גלוים וידועים גם בהם אתם הולכים לטרטריות וקרקסיות לישב במושב ליצים · והשעות הראויות לשמוע בהם דברי תורה ולעסוק בהן הרי אתם יושבים לשמוע נבלות פה והוא קשה ורע מעללים וכמה נגעים רעים התלויים בשמיעה ובראיה באים ע"י ישיבה זו וכיוצ' בה המוציאין את האדם מן העולם שומר נפשו ירחק מהם :

כתוב עוד כאן לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו גם בזה דרכיכם רעים ומהנהגה שלא כתורה ובהלכה אמרו נא מי התיר לכם כל מיני כלאי' שאנו רואין כמה וכמה שאינן חוששין לאסורו בחמור והוא חוק מגדולי חקי התורה · ובשאר הכסף קופצין ומחברין צמר ופשתים כפי הבא בידם ומה לכם לבזות את המצוה הגדולה הזאת ולדוש אותה בעקב · והאלהים עשה שיראו מלפניו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת · שובו שובו בית ישראל ולא תביאו עליכם הרעה במעשה ידכם ומה הנאה יש לכם בחבורי צמר ופשתים שהם אין בגדים מצויין ממשי וצמר גפן וקנבוס וכיוצא בהם וחוטין כשרים לתופרן כי תלכו לבחור ברע ובאיסור ולמאוס בטוב ובהיתר · אם הדבר תלוי לפעמים בקצת פרועות יש לה' לתת לכם הרבה מזה ואין דרך ישראל קדושים להקפיד במקום מצוה בדבר קטן או גדול ולהיות חס על ממונו יותר מגופם בחרו לכם דרך ישרה ולכו בה· אם יש ביניכם חייטים מאחיכם תנו להם ויעשו ויתפרנסו בבקיות אם אין הניחו הכותי אל בתיכם ושם יתפור לפניכם בכשרות· ואם א"א הנו מאמינין עליו ובדקו אחריו ולא תתנו לו לתפור אלא בחוטי משי · וה' יכפר בעד :

כתוב עוד כאן גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה קל הוא קיום מצוה זו וגדול בעיני ה' אלהינו ומאחר שבעו"ה אין אנו מקיימין אותה בגלוי צריך להזהר שלא נביא עצמנו לידי חיוב שלא לעבור עליה · ולמה יקשה עליכם לסתום רובו של המלבושים שהם פתוחים מן הצדדין או מאחריה' וע"י תפירה או קשר של קייסא אדם יוצא י"ח גם יש שאינם לובשים טלית קטן כמנהג רוב ישראל ולמה שהם משא כבד הוא להם או מצוה קלה וה"א הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כלן שנא' וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' גם הרבה מהנזהרין לובשין אותו קטן ממה שלא כמדה ובשעור שנתנו בו חכמי' ויפה להם לעשו' המצוה כתקנה ושלא לפחות משעורה הראוי :

הן לא מיענו מבער החטאים והעוונות והפשעים שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפני ה' אלהינו כי רובן של מצות עשה ולא תעשה וגזרותיהם ותקנותיהם לא נגענו בהם ומהמעט שזכרנו עדיין לא פרטנו כל פרטיהם אף קצרנו ועלינו ועתה מה נאמר אחרי זאת לפני יושב מרום כי חטאנו לו וסרנו ממצותיו וממשפטיו הטובים לא לחטוא ולא לראות ולשתוק ואין קם למחות · ולמנוע כאש הוא התוכה הראוים לה' אלהינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו · לו הצדקה ולנו בושת הפנים כיום הזה כי גבר עלינו חסדו ובעבודותינו לא עזבנו והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו · ועתה ישראל הבו גודל לאלהינו ותנו כבוד לתורה אשר קבלנו עלינו אנו וכל הדורות שהיו ושיהיו באלה ובשבועה כמו שאמר הכתוב כפי' ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום ולא זו בלבד אלא שנעשינו ערבין זה לזה כמו שנאמר שם הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם ופי' שהעבירות הנעשות בסתר ואין יודע בהם אלא ה' אלהינו דינו מסור לו יתברך והוא יפרע מהם אבל הנגלות · לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו ואם לא נעשה דין בהם יענשו הרבים בעבורו והכל מודים בזה בפ' נגמר הדין הביאו רש"י ז"ל בפי' ולר"י ולר' אלעזר בר שמעון אפי' על הנסתרות הרבים נענשין עליהם שהיתה התם ואולי לפי שהיה להם להתפלל ולבדוק על בני דורם ולא עשו כש"ם ז"ל על כ"ג שתלה הכתוב במיתתו חזרת הרוצח כמו שכבר אמרנו ומ"מ על הנגלות אין חולק וא"א לחלוק עליו מהכוח מעשה דעכן המובא שם בגמ' שהכתוב מעיד עליו שנאמר מעל בחרם הרג אף ה' בכל ישראל ומתו מהם שלשים וששה איש וכן אמרו ראשי אלפי ישראל לבני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה הלא עכן בן זרח מעל בחרם ועל כל עדת ישראל היה קצף והוא איש א' לא גוע בעוונו כלו' לא גוע לבדו · כמו שכתב הרד"ק ז"ל והוא פשוט :

ומעתה אין איש נקי ואין אדם בן חורין ליפטר מחובתו · לנקות עצמו ולנקות אחרים ולכן לא ילך איש לאהלו ולא ישוב איש לביתו · ולא ישקוט כי אם בכלה הדבר היום הזה לפני בני איש הבו לה' כבוד ועוז וקרעו לבבכם בתשובה ובמעשים טובים ולא בגדיכם במיתת הבנים והבנות כדחז"ל בתענית דירושלמי דען כי ה' הוא האלהים שהשגחתו פרוסה על כל החיים לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו ממית ומחיה מוריד שאול ויעל מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם והוא מושל בכל ולא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה · הלא נתן לפנינו את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע וצונו לבחור בחיים זו תורה כי הוא חיינו ואורך ימינו למען נחיה אנו וזרענו עומדים לפניו כל הימים · סוף דבר אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם ואנו אחיכם עמכם · אם תאבו ושמעתם לשוב בתשובה שלימה מכל חטאתיכם לפני ה' אלהיכם טוב הארץ הזאת תאכלו ומפירותיו תהנו בעולם הזה וכל טובה והרבה תבוא עליכם ועל בניכם ואם ח"ו השגחה ימצא מי שלא יחוס על עצמו ועל קיום ביתו בעה"ז ובעה"ב ועל נפש בניו ובנותיו ויקשה עורף לשוב מרעתו הנה חבירי כר"ו ואני הצעיר בשם ה' אלהינו נזכיר ובעזרתו נחזק ונאמץ ונקיים בנו מקרא שאנו אומרים בכל יום תמיד פעמים באהבה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך וא"כ בכל לבבינו ובכל נפשנו ובכל מאדנו נקומה נא ונסובבה בעיר בשוקים וברחובות לגדור פרצות שעלינו ושעל אחינו בני ישראל שלא יזיקו ח"ו בעוונינו כאשר עשו אבותינו הקדושים,

הקדושים בכל הדורות אשר היו לפנים שמסרו עצמן על קדושת ה"ש ובזכותם אנו קיימין בגלותנו ומובטחים אנו בחסדי ה' שכהן י' כהן הק' גדול יבאו לעזרתנו ואליהו יאסף החרדים אל דברו לקהלות את קהלתנו ולרומם את תורתו ולהעמיד משפטים על תלם דבר דבור על אופניו וישראל על מעמדו ועל מקומו בשלום ובמישור וממילא הש'ם א' החוטא יבטל במעוטו ולא יהיה לו פה לדבר נגד כל קהל עדת ישראל ועונשו כבר מפורש בכתוב ואם כולנו פה א' מברים יחדו נענה ויאמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע גם ה' יתן הטוב ובטובו ישלח לנו את משיחנו במהרה בימינו וארצנו תתן יבולה · ותוציא פריה מתוק לנפש ומרפא לעצם ומקדש ה' כוננו ידיו בתוכה לכבוד ולתפארת אכי"ר · ואומרים קדיש ומזמור לדוד הבו לה' בני אלים ומחזירין ס"ת להיכל · ותכף ומיד קודם שיפטרו הקהל ישאו ויתנו ויסכימו על תקון המעשים והסדרו ודרכו כי הוא עיקר הכל · כי אז הלבבות מלאים מטוב ה' ודברי תורתו התמימה ונוחין לקבל כל דבר שבקדושה והוא הנסיון אמתי אל אחר בע"ה כמו שאמרי' שעוסקים בצרכי רבים לש"ש והכתוב מסייעם אצל פילגש בגבעה ויקם כל העם כאיש א' לאמר לא נלך איש לאהלו ולא נסור איש לביתו ועתה זה הדבר אשר נעשה לגבעה וגו' והרבנים השלמים יראי ה' וחושבי שמו אשר יעיר את רוחם להקרבה אל המלאכה ולהשתדל בה בכל מאמצי כחם ערב ובקר ובכל עת עד הגיעה אל התכלית המקווה בחמלת ה' עליהם בידם להוסיף ולגרוע ולתקן בכל מה שאמרנו ואין צריך לאומרו כי לצאת במקצת מידי חובתנו עשינו כי תורה היא וללמוד אנו צריכים ולהדבק בעפר רגלי החכמים אנו הולכים ולשתות בצמא את דבריהם אנחנו מתאוים · ולא באנו ברים מלין אם לא לזרז נפשנו העניים בדרכי קנאת ה' צבאות להרגילה בה · וא"ש יראה בעיניהם הטובים לקרא באזני העם רובו של פ' שביעי מה' תשובה להר"ם במז"ל כי כולו מחמדים ותנחומים שלמים לרז"ל על מעלות השב בתשובה ובהם דברי מוסר וענוה הראוים למקום ולזמן אין מעכב · וקויי ה' יחליפו כח ירוצו ולא יגעו ילכו ולא ייעפו · דברו גם יעשו פרי · סוף דבר כבר אמרו ח"ל איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך :

ובכן כללן הזכרון הזה ונשלם הספר בעזרת המלך הטוב והמטיב לכל המוכן לאדם דעת מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי על נפלאותיך ועל טובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים מעודי עד היום הזה גאלתני וקיימתני ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתני ולמדתני כן תחייני ותלמדני שלם · וטוב יהיה בעיניך לברכנו ולברך את כל עמך ישראל ברוב עוז ושלום · זכור

רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה

השיבנו ה' אליך ונשובה

חדש ימינו

כקדם :

גם הרב המובהק נודע שמו במהר"ר אליהו ז'חיים זלה"ה חתם על פסק החרם
מכל הרבנים מכל עיר ועיר באיסור סתם יינם וכתב דברים ראוים אליו
הנם בש"ת שלו בח"ב סי' ג' יע"ש

ואלה דברי הרב הגדול רבי יהודה ליווא זלה"ה בסוף ספר דרוש התורה והמצות שלו בנדון זה ראוים הם אין אחריו ואשרי חלקו בג"ע של מעלה · ונעתיק משם רובם · והרוצה לראות כולם הנה כתובים על ספרו :

המשמרה השלישית וגו' זאת ועוד אחרת קמה עדה · כי רוצים להרוס מגדל הגבורים אשר בנו השומרים ואיך יעלה על לבבם · להרוס אשר יסדו ושכללו אלפים ורבבות הנבונים חכמים כמלאכים ונבונים · דור אחר דור ועידן עדנים לכן יש לגלות מעשיהם ואף כי אין הדבר צריך תקון ותלמוד שכבר היה לעולמים לפנינו · ומה נוסיף עוד בדברינו אף כי נזכור ראשונות ולמנוע הזאת כפתח חלונות אולי יקחו מוסר · והעיקר מה שהביא בני אדם להקל במצוה הזאת הוא אשר אמרו כי אסור יין נסך משום שמא ינסך לעבו"ם ואמרו כי יודעים על שם זה יין נסך · ואין האומות מנסכין עתה · ועוד אומרים כי אפי' איסור חתנות אין בדורות הללו שאין מתחתן הגוי עם ישראל כל אלו דברי בורות · כי יתן בכוס עינו ומדבר נדרים להקל ואין אנו משיבים עליהם שמלאו ממנו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים · ואין דברינו רק להשיב כנגד יצה"ר ובודאי אף אם היה זה שאסרו יינם משום חשש שמא ינסכו הגוי או משום חתנות · ובדורות הללו לא שייך זה טעם כלא אמרו בפ' אין מעמידין על ר' יהודה הנשיא שהתיר שמן של גויים · אמר הם ורבי יהודה היכי מצי למשרי · תקנת ב"ש וב"ה וכלא אין ב"ד יכול לבטל דברי חברו אא"כ היה גדול ממנו בחכמה ובמנין · ועוד הא אמר רבה בר בר חנה · דכל יכול לבטל ב"ד דברי ב"ד חבירו חוץ משמנה עשר דבר שאפי' יבא אליהו וב"ד אין שומעין לו · ומתרץ · דאמר רב משרשיא הואיל ופשט איסורו ברוב ישראל · שמן לא פשט איסורו ברוב ישראל ע"כ הרי כי הדבר ברור שכל דבר שנאסר במנין ה"א שיחזור להתירו ואפי' בטל הטעם שמפני אותו הטעם נאסר · כדמוכח בפ"ק דביצה ג"י כרם רבעי היה לו לר"א במזרח לוד וכו' ופרש"י שם ז"ל אע"ג דהשתא ליכא תקנה קמייתא דהא כדי לעטר ירושלים בפירות תקנו ועכשו שחרבה מהלכו לעטרה לצורך הגוים ואפי' הכי צריך מנין אחר להתירו ע"כ · הרי דאפי' דבר דבטל הטעם שבשבילו תקנו אינו יכול להתיר אלא במנין ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין ובי"ח דבר אפי' ב"ד הגדול בחכמה ובמנין אינו יכול להתיר כדלעיל · וא"כ מה שייך היתר בדורות אלו · בדבר שנאסר וכיון שנגזר אין בדור שיכול לבטל הגזירה מפני שאין מנסכין אף שאינו כן כמו שיתבאר רק עומד באיסורו כבראשונה לגמרי · והפורץ בזה הוא בכלל פורץ גדר ישכנו נחש ואם היו באים להקל בשביל זה א"כ למה לא יקלו בי"ט שני · דהא עתה אנו בקיאין בקביעא דירחא ואם בשביל דאולי יחזור הדבר לקלקולו · גם האומות לא העמידו ערבות על זה שלא ינסכו עוד · והרבה דברים כזה · לומר כי איסור זה אינו שייך עתה · אבל כדי לקיים ענה כסיל כאולתו הנה השיב ונוכיח כי אין בפיהם נכונה · ובפ"ק דשבת הקשה ריב"א מ"ש שהחמירו טפי ביין · לאסור בהנאה מפת ושמן · ותירץ מפני שהיין משמח אלהים ואנשים · והיו רגילים לנסכו · אפי' שלא בפני עכו"ם הואיל והוצרכו לאסור אותו משום בנותיהם נתנו לו דין וחומר יין נסך ע"כ · ואין משמע כן בפ' אין מעמידין אבל גוי שנסך יינו של ישראל שלא בפני עכו"ם אבל עיקר הטעם · מ"ש בתחילת דבריו · מפני שהיין משמח אלהים ואנשים

אנשים ופי' הכתוב כדאמר בפ' בן סורר ומורה · אמר רבא חמרא וריחני פקחין כי היין אינו כמו שאר משקין שהם לגוף בלבד · אבל היין מפקח השכל וכן הריח ידוע מה שאמרו ז"ל כל הנשמה תהלל יה איזה דבר שהנשמה נהנית ממנה ולא הגוף הוי אומר זה הריח · ולפיכך אמר הכתוב המשמח אלהים ואנשים שראוי לאמר על היין משמח אלהים כאשר מנסכין אותו ע"ג המזבח · ואנשים שהוא מפקח השכל ומפני שהוא רוחני בלתי גשמי כמ"ש לכך תכף בנגיעת הגוי היין נאסר כי הדבר שהוא מוכן אל דבר א' נמשך בעצמו אל הדבר במעט הפעולה · והגוי דבק בכח שלו ובעכו"ם ואף בלא כוונתו לנסך · נמשך היין · כי הוא מוכן לזה ביותר · ותכף ומיד נתנסך בלי שום כונה · ופעולה · ואמרו במדרש ויתרוצצו הבנים בקרבה כשהיתה רבקה עוברת על פתחי בתי מדרשות היה יעקב מפרכס ורוצה לצאת · וכאשר היתה עוברת על פתחי בתי ע"ז היה עשו מפרכס ורוצה לצאת ופי' ענין זה כי יעקב בבטן אמו היה דבק בו יתברך ולכך כאשר עברה על פתחי בתי כנסיות ובתי מדרשות מצא מין את מינו ונעור · שהיה נמשך בטבעו בעצמו אחר הדבר שהוא דבק בו ולא היה בזה כונה ובחירה · רק מעצמו שכל דבר בצד עצמו מתעורר אל הדבר שהוא דבק בו · ועוד אמרו במדרש חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך · אמר דוד לפני הקב"ה חשבתי דרכי · כל יום ויום הייתי אומר למקום פלוני אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות למקום הראוי · והפך זה עשו שהיה דבק בכח הטומאה כאשר מצא עכו"ם היה מתעורר בבטן אמו מעצמו אל אשר הוא דבק בו · ודבר זה שלא בבחירה ולפי' בגוי שהוא נמשך אחר עכו"ם מעצמו לכך היין שהוא מתנסך כאילו היה מנסכו לעכו"ם מעצמו ודווקא היין משום שהוא מוכן ביותר ובפ' כל הצלמים אמרינן ע"ז של גוי אסורה מיד כשפסלה · אע"ג שלא עבדה אסורה בהנאה שנאמר פסילי אלהיהם משפסלו הרי הוא אלוה שלו · וע"ז של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שעבדה שנאמר ארור אשר יעשה פסל ומסכה ושם בסתר · עד שיעשה לה מעשים של סתר והטעם הוא בכל זה כי הגוי דבק בעכו"ם ולפיכך מיד שפסלה נעשית שלו אע"ג שלא עבדה · וישראל שהם דבוקים באלהים חיים רחוק מן ישראל העכו"ם ואין חל עליה שם זה עד שעבדה כי אין הישראל מוכן להיות אל אלהים אחרים שיהפך הגוי ולכן הגוי אוסר במגע ש"נ היין וכן תמצא גם כן לטובה אצל יין בפ' בא לו א"ר ברכיה הרוצה שיתנסך יינו ע"ג המזבח יתן לתוך גרונו של תלמיד חכם · שנאמר אליכם אישים אקרא לשון אשה ע"כ · וזה כי היין יש בו דבר זה שהוא משמח אלהים והוא משמח הרוחני כמ"ש כחשב נתינתו לתוך גרונו של ת"ח שהת"ח דבק עם השכינה ג"כ כאילו נסכו ע"ג המזבח והפך בגוי ולפיכך אסרו היין שנגע בו גוי בהנאה ואילו פתם ושמנם אין בהם דבר זה · שלא אסרו אותם בהנאה · ומטעם אף שאין הגוי מנסך לעכו"ם מ"מ יש להם התדבקות בה · ונמשך היין לה · תדע דבפ' ר' ישמעאל קאמר רב תנוק בן יומו עושה יין נסך ומוקי לה התם לאסור בשתיה אבל לא בהנאה והשתא אי טעמא הוי משום דחיישינן שמא הגוי נסכו א"כ למה תנוק בן יומו עושה יין נסך ואין לומר דטעמא הוי משום גזירה דגזרינן תנוק אטו גדול אין הלשון משמע כן דאמר תנוק בן יומו עושה יין נסך והוה ליה לומר תנוק בן יומו שנגע ביין אסור דלשון עושה יין נסך משמע יין נסך לגמרי · ומכח דיוק זה הוי סבר רב בשתיה ורב אשי דעושה יין נסך לאסור בהנאה קאמר ועוד דהוה ליה גזרה לגזירה · דבר זה אינו אלא מפני שכל מעשה הגוי אחר עכו"ם וכמו שכל הדברים הטבעים פועלים אף בלא כונה

ודעת

ודעת כן שנוי אשר הוא מוכן לעכו"ם כל מעשיו הם אחרים. ולפיכך אף תינוק בן יומו שאין לו כוונה ורצון כלל מעשיו כמעשיהם. לה ומה שאסרו אותו בשתייה לא משום שהוא קל דלא הוי רק משום גזירה שאין זה כך אבל טעם מופלג יש בדבר וזהו כי כאשר נגע שלא בדעת ושלא בכוונה אין רק מעשה הגוף ולא מעשה השכל ולפיכך אין חל על היין הזה. לאסור אותו מכל וכל להיות כאבד לגמרי רק לשתייה הוי אסור כי ע"י מעשה הגוף נאבד לשתיית הגוף. אבל כאשר נגע בו בכוונה ודעת חל עליו שם נסך לגמרי. עד שהוא כאבד לגמרי. כי זה פועל השכל. שכל פעולתו הוא לגמרי. ודבר זה הוא מבואר ליודעי חכמה ותבונה אשר כל רז לא אניס להם. ולכך אמר מגע גוי שלא בכוונה אוסר בשתיה ומגעו בכוונה אוסר בהנאה הכל לפי הפעולה. וע"ז עדות ברורה כי אלו היה טעם האיסור כמו שהבינו דהיינו שמא נסך הגוי יין זה א"כ מה טעם יש לחלק לאסור בשתיה ולא בהנאה. אבל הטעם כמ"ש. שהנסוך שלו עושה אותו יין נסך והכל לפי שהנסוך אם בגופו שלא בדעתו אין פועל השנסוך רק לענין הגוף בלבד לאסור אותו בשתיה. ואם בכוונה שהניסוך עושה אותו יין נסך לגמרי. ומ"ש בפרק אין מעמידין רב אחא בר אדא אמר גזרו על פתם ושמנם משום יינם. ועל יינם משום בנותיהם ועל בנותיהם משום דבר אחר וא"כ משמע דיינם משום בנותיהם גזרו ולא משום דבר אחר. אין קושיא כלל דודאי כאשר ישתה יין שלהם שהוא נחשב כמו שנתנסך ודבר זה יש קרוב לגמרי אל הגוי. שאם יעשה דבר זה ג"כ יתיחד עם בנותיהם. ואז הוא קרוב לעכו"ם ויבא לעובדה. ומה שפרש"י ז"ל. ועל יינם משום בנותיהם ועבר על לאו דלא תתחתן בם. אין מוכיח כך בגמרא דהא גניבא אמר וכולם משום ע"ז גזרו. ואי פי' בנותיהם שישא בתו הרי איסור התחתנות הוא בתורה אלא כך פירושו גזרו על פתן ושמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן פי' יחוד בנותיהן וגזרו על יחוד בנותיהן משום דבר אחר ולא הוי גזרה לגזרה דא"כ יקשה לך בלאו הכי היכי גזרו על פתן ושמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן. אלא דפי' שגזרו להרחיק פיתן ושמנן שלא יבא לידי קרוב יינן שהוא יותר קרוב. ועל יינן גזרו שיהיה כמו שנתנסך משום קרוב בנותיהן. והיינו יחוד בנותיהן שיתקרב יותר ועל יחוד בנותיהן גזרו משום דבר אחר. והשתא לא יקשה לך כלל דהוי גזרה לגזרה. שהרי גם פתן ושמנן יש בהן קרוב מה. והשתא אין צ"ל ג"כ כמו פרש"י ז"ל דגזרו על יינן משום בנותיהן משום שהיין בוער בו ומביא לידי זנות. רק פי' שהיין הוא קירוב לגוים עובדי עכו"ם דהיין הוי כאילו נתנסך כמ"ש. ועל יינן גזרו משום בנותיהן כמו שפרשנו שם ואולי תאמר סוף סוף. משום גזרת בנותיהם הוא ולא משום דבר אחר אין הדבר כך כלל רק איסור יינן משום איסור עכו"ם כמו שהוכיח שגזרו על יינן איסור הנאה כאילו נתנסך ממש. רק כי בנותיהן יותר קרוב לעכו"ם מן יינן מפני כי הוא נמשך ביותר אחר בנותיהם משום זנות. ויינם יותר קרוב לעכו"ם מן פתן ושמנן דאל"כ מאי אולמיה דיינן משמנן וגם ביחוד של בנותיהם יש קרוב לעכו"ם כאשר הוא מיחד עם בת אל נכר. ואם בא עליה נקרא שבא על בת אל נכר וכן כאשר מיחד עמה הוא מיחד ומתחבר אם בת אל נכר ובמדרש זוהר עוד גילה דברים מופלאים באיסור יין נסך וכדי שידעו העוברים חטאם ועונשם הביא דבריו ונפרש קצת כוונתו אף כי לפרש טעמו אין להאריך במקום הזה. בפ' שמיני ר' יצחק פתח אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם

זה קיים כספו לא נתן בנשך אבל יהודים שהלוה ברבית אמר האלקים עד עכשו זה קיים יבא יסורין ויהרגו אותו שנאמר ומלא את ידו בקשת ויך את יהורם בין זרועיו ויצא החצי מלבו ולמה בין זרועיו ויצא מלבו לפי שהקשה את לבו ופשט את ידיו לקבל הרבית לקיים מה שנאמר בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה לכך מזהיר להם אם כסף תלוה את עמי ואף בירושלם היו עושין כן שנאמר כספך היה לסיגים ומה נעשה להם כסף נמאס קראו להם וכן כספם בחוצות ישליכו למה על שעברו על זה שכתוב בתורה את כספך לא תתן לו בנשך וגו' הם אמת ותורתם אמת הן עוד היום בעינינו ראינו ובאזנינו שמענו מפי זקנים עם נערים שכל שמתעסק ברבית נכסיו הולכים ומתמועטי' ומדי יום ביומו מתמעטין והוא אינו מכיר בדעתו ואינו מרגיש במכתו עד שהיום כאן עשיר ושבע ומחר עני מוטל ברעב שנשיכתה כנשיכת נחש כדבריהם ז"ל ואחר כל אלה הדברים והנסיונות עדין כמה וכמה מבקשים לילך בלא זו הדרך ובארחות עקלקלות וכל א' מהם מתנשא לאמר זה מותר וזה אין בו צד איסור והרבה תשובות לדבר ואלה רבות רעות הנמצאות בענין כנגד האמת שגמור אשר בדרכיו דרכי נועם אנו חייבין לילך בכל מקום ובכל זמן ולכן לצאת ידי שמים במקצת כעבור בקצרה בזכרון קצת ענינים אשר הגיעונו בענין רבית שהם מסויתר כוללים ומתנהגים אלה פה ואלה פה . כי בעו"ה רבו כמו רבו ואי אפשר לאדם לקבצם ולדבר עליהם וכל א' זה אחר זה יבא במקומו בפני עצמו ואולי מתוכם בחמלת ה' ועזרתו התמימה יודעו כמה פרטים שצריך כל אדם ליזהר בהם ולהיות זריז ונשכר להתנהג כרצון קונו ממה שהכנו כי ממנו הכל ומידו נתנו לו :

יש מקומות שהאלמנות בפרט נוהגות להלוות ברבית קצוצה להדיא בכך וכך לשבת ולחדש ובודאי היתר זה אין לו לא שורש ולא ענף וכל שעשתה כך צריכה לתשובה ולסליחה ולכפרה ואולי דמו מלתא למלתא ושמעו דרבית דרבנן מותר במעות של יתומים והשבו לומר מה לי יתומים מה לי אלמנות ובזה אחר מדרגה זו כרעותה . ירדו במדרגה אחרת רעה הימנה שבאו להתיר עצמן רבית קצוצה וגמורה מן התורה והנה הראשון יסוד רעוע ואין צ"ל ה"ב והטעם דדוקא יתומים שכינו ולא אלמנות כמ"ש הרב ז"ל בשי' ק"ם ז"ל . כתוב בת"ה וכו' ולפי זה הטעם היה אפשר לעלות על הדעת דמעות אלמנות מותר להלוותן ברבית דרבנן כמעות יתומים . דהא סתם אלמנות אין יודעות להתעסק בשלהן וזה תימא דלא איתמרים חד מהפוסקים קמאי ובתראי להתיר בכך . ושמא י"ל דשני אלמנות שהן מתעסקות כשאר נשים . ולא בעינן שיהיו מתעסקות כאנשים . ואסור להלוות מעותיהן אפי' באבק רבית ושני כקטינן עכ"ל . הרי מפורש שאפי' באבק רבית אסורות כ"ש ברבית קצוצה . שזה לא עלה על הדעת וטעות גמור הוא ואולי ממקום אחר באו לידי כך וחובה עלינו לגלות טעותן והוא שהגיע לאזנם שמותר ללוות ברבית מפני פקוח נפש כמ"ש הרב ז"ל בשם התו' בש"ס עכ"ל והן מחשבין עצמן כאלו הגיעו לגדר זה ולוות זו מזו ושגיאה גדולה ומפורסמת היא תחלה מצד הלווין שהיו יתומים ואלמנות יהיה מי שיהיה . ובי כל דקדוקי עניות ודוחק השעה פיקוח נפש מקרי ליכשל . ולהכשיל בנפש לאוין מן התורה .

שלא שהם בעצמן דפקוח נפש יוכיח דלאו הכי הוא וכמעט הוא קשה "המציאות שיבא א' מישראל לידי מדה זו שיהיה עני את מוטל ברעב ולא יהיו מרחמין עליו ובביתו אין לחם צר ומים לחץ להשיב את נפשו או כלי למכור בדמים מועטים אם לא ימצא ללות עליו חלילה וחס לזרע אברהם · וא"כ הדבר מבואר שאין לו קיום ומציאות והרי הוא בטל מעצמו ואין לו יהי מה שאינו אם הלוה בשביל פקוח נפשו הותר לו ללוות ברבית כלשון הרב ז"ל שהעתקנו אי התיר לאלמנה המלוה להלוות ברבית וליטול הימנו · והרי יש לה לאכול ולשתות ועוד לה להלוות · וראינו לומר דכאן דבר שלרוב פשיטותו לא היה צריך לאסרו והוא שלא מפני שהותר ללות ברבית במקום פקוח נפש הותר לישראל להלוות ברבית חלילה · דא"כ לקתה מדת הדין דאטו כשאין שם פקוח נפש המלוה עובר בששה לאוין שאמורין · כשיש שם פקוח נפש יהא מותר בשביל כך ח"ו לא עלה זה בדעת שום אדם · וא"ת א"כ היכי משכחת לה דמותר ללות ברבית מפני פקוח נפש דאי מכותי אפי' בלא פקוח נפש מותר ואי מישראל הא אמרת דאסור · תשובתך כגון שלא ימצא מי שיהיה לוה לו בלא רבית או שלוה מותר והמלוה לבדו עושה האיסור ועובר על כל הלאוין · וזה היה ממש ההוא מעשה דעובדיהו עם יהורם בן אחאב שממנו למדו התוספות ז"ל ההיתר האמור ולפי' כפרע הקב"ה מיהורם כמ"ש לעיל בשם שמות רבה · הרי יש לנו ראיה ברורה אע"פי שלא היינו צריכים לחזור אחרים כי הדבר פשוט ומבואר ולא ימצא אדם שיחלוק עליו וא"כ חזרנו לכדון הדין בענין ההיתר שלקחו לעצמן האלמנות להלוות ברבית קצוצה · שאפי' באבק אסורין כ"ש בקצוצה · וכל בי דאי ב"ד חייבים בכל מקום להפרישן מאסורא ולמחות בידן ולהענישן עד שיכן מדרך הרעה הזאת כמו שהוא הדין בכל דבר שמפורש בכתוב כמ"ש בשם הפוסקים כמה פעמים · והאסור הזה כתוב ומפורש ושנוי ומשולש בתורה :

יש מקומות שנוהגים שנוטל אדם כלי בידו והולך לבית חבירו הרגיל בכך ומוכרו לו בפחות משוויין והוא מבקש שימכנו שיחזור וימכרנו לו והוא אומר הן אבל בתנאי שיוסיף על הדמים שנתן בעדו כך וכך והנה זה הערמת רבית המביאה לידי אסור תורה ממש שעליה שמעתי שנועזים ודנין כמה פעמים ואפי' בעיני העם רע ק"ו בעיני החכמים · ועכשו אפרש בקצרה · הרי שהסכימו בני מדינה א' שכל המלוה את חבירו אפי' בסתם יתן לו כך וכך לאחד או שהסכימו כך בני אומנות א' או ב' בני אדם ובא א' ולוה מחבירו בסתם ובשעת הפרעון הוסיף על מעותיו רבית כפי התנאי שביניהם שאם נאמר שבשביל שלא היו שם דברים ותנאי בשעת ההלואה להוסיף שאין בו משום אסור תורה פשיטא דלא אמרינן הכי ואסור גמור הוא שמאחר שהתנאי עשוי ומוסכם ביניהם מקודם מה לי אם הוציאו בפה בשעת ההלואה · או לא הרי הוא מונח ועומד ושתיקה זו כדבור דמיא · הא למה זה דומה למ"ש הרב במז"ל בריש פ"ב דנדרים ז"ל מי שהתנה קודם שידור ואמר כל נדר שאדור מכאן ועד עשר שנים הריני חוזר בהם או הרי הן בטלים וכיוצא בדברים אלו ואח"כ נדר אם היה זוכר התנאי בשעה שנדר הרי נדרו קיים שהרי בטל התנאי בנדר זה ואם לא זכר התנאי אלא אחר שנדר אע"פי שקבל התנאי בלבו וקיימו הרי הנדר בטל ואע"פי שלא הוציא עתה החזרה בפיו כבר הקדים החזרה לנדר והוציאה בפיו מקודם ויש שמורה להחמיר ואומר והוא שיזכור התנאי אחר שנדר בתוך כדי דבור ע"כ הרי שנתן הרב טעם למה אינו צריך להוציא החזרה בפיו אע"ג דחזרה שבלב לאו כלום היא כמ"ש ז"ל בהדיא בספ"ב דשבועות ז"ל נשבע וחזר בו תוך כדי דבור בלבו אין זה כלום וכו' ואמר שכב' הקדים

החזרה

שחזרה לכדר והוציאה בפניו מקודם · וחשיב כאלו עתה הוציאה והוא הדין לנדון דידן אחר שזה מנהגם ושם רגילים בכך אם ישיבו שאין המשל דומה לנמשל · לענין רבית קצוצה · דהתם הלואה והכא מכירה · ומסתמא אין רבית קצוצה במקח ובממכר מעתה הוזקקנו לבא לידי חלוק אחר ישר ואמתי שכתב הרב ז"ל בריש סי' קע"ו בשם הריב"ש ז"ל בפי' והוא דכל מעשה שיש בו רבית אין תקון ושינוי בלשון מוציאו מידי אסור שיש בו דרך משל אם יאמר אדם לחבירו מכור לי ד' סלעים ואתן לך ה' בגורן הבא אע"פי שהפך הלשון מהלואה למכירה ובמקום שהיה לו לומר הלויני ד' סלעים דהוי דאורייתא לפי תנאו אמ' מכור לי לא תקן בזה כלום והרי הוא אסור מן התורה מכל מקום · וז"ל הרב בת' הריב"ש על הא' עובדא דרב חמא בודאי היה עובר על רבית של תורה כיון שהיתה הלואה גמורה · לא שהיה משנה הלשון ובתוספות ביארו עוד חדא' רב חמא לא היה טועה בזה · שיחשוב שמפני שאמר בלשון שכירות יהיה מותר דא"כ בטלת תורת רבית לא שהיה פוטרו רב חמא מן האוכפין כלו' של זמן שהיו המעות ביד הלוה ולא הוציאו אם האכסנו שהיה פטור מלשלם כמו אם היה שוכר ובזה שהיה טועה רב חמא שיהיה זה בשכירות כלי ואפשר דבענין זה הוא דרב חמא הוי אבק רבית והר"ם ב"ס כן כתב דהוי אבק רבית ואין ספק שלזה כיון אבל אם היה הלואה גמורה אע"פי שאומר בלשון שכירות או בלשון מכירה · ודאי רבית קצוצה היא שאין הלשון גורם עכ"ל הרב ז"ל שפתים ישק ונסייע' דוכבות ביסודה של מעלה · וה"ה והוא הטעם בענין הערמה זו כי מה יגרע ומה יפחות מהאיסור שימכור הלוה הכלי ויחזור ויקנהו הוא או שלוחו מיד המלוה בתוספת דמים ואין כאן לפי האמת לא קונה ולא מוכר לא לוה ומלוה · על המשכון שחוזר ופודהו במעה שיש לו מעות ונותן רבית לפי הזמן שאיחר לפדותו שכל במשאי ובמתיקה ועל דברים אלו וכיוצא בהם המסורין ללב נאמר ויראת מאלקיך והוא יתברך המבחין ויודע פסר דבר הכל כדחז"ל אם עוד ישיבו דעדין יש לחלק בין המשל לנמשל והוא דהתם המלוה גובה בעל כרחו של לוה קרן ורבית כפי התנאי שביניהם וכאן בנדון דידן פעמים שהמלוה הייני הקונה · ואם ירצה שלא להחזיר את הכלי הרשות בידו זה היה מעשה כפי מה ששמענו שאירע פעם א' בעזבל ואין מביאין ראיה ממנו והדבר ידוע שמי שהיה נוהג לעשות כן לעכב הכלים והחפצים בידו ולהחזיק בהם לא יבא אדם הולך עוד אצלו למכור או ללוות ויברחו ממנו כבורח מן הנחש והמרויח בדרך זה לא יתן מקום לכך · ומי יודיע אם מעשה שהיה כך היה שהמלוה שתפש הכלי ראה בחשבונו כפי אורך הזמן שהיו מעותיו בטלות · שכך היה עולה הקרן והרבית כפי שווי הכלי ולא רצה להחזירו בפחות ובזה לא היה מפסיד כלום לגבי הלווים באופן שהיתר זה במקומות שיש בו אין לא שורש וכל שומעיו ישימו יד על פה · ואין לדבר תשובה אלא שכך נהגו · ומנהג רע כזה ראוי להשתדל לתקנו ולבטלו ולא יהיה עוד תקלה ליחי' ולרבי' וכל שכן בראש חכם יאמר לו מן השמים יסייעוהו :

יש מקומות שנוהגין שנותן אדם סך מעות לבעלי חנויות להלוותם ברבית על משכונות ובעלי החנויות מקבלים עליהם אחריות המעות וקוצצי' ליתן בעדם כך וכך למאה ועושים שטר שקורין אותו שטר עסקא ולא נצריך לדבר בו ולא בדרכים אחרים שהם אסור ברור כל שכן בנדון זה שהיא הלואה גמורה · והוי רבית קצוצה מן התורה ואין בכוי השטר שטר עסקא מצילו מן האיסור שיש בו · וכמו שכתבנו בסמוך בשם הריב"ש ז"ל :

יש

יש מקומות שנוהגין שסוחרים ליקח מעות בהלואה • ע"מ ליתן למלוה כ"ב ריוח בתנאי
שהמלוה יקבל על עצמו אחריות הסחורות ששולחין עד שגיעה למקום פלו' ושם יפרעו מן
הדמים שהלוו וענין הריוח הוא דרך משל שאם יצא השער בעיר לקבל אחריות הסחורות בעד ד'
למאה או ה' למאה • הם נותנין עשרה למאה וכיוצא • והנה לא נכנים עצמנו לפרש כמה מיני
חלוקי הלואה • וכמה מיני חלוקי קבלת אחריות יש בענין כי רבים המה זה למעלה מזה הנד
שמוש בזה כפי מה שלמדנו מדברי רז"ל שכולם אסורים כי בהיות היסוד הרעוע כל הבנין כנפול דמי
ולכן דרך קצרה כלך ונאמר שכבר ידוע נחלקו בענין שני גאוני עולם מוהרי"בל ומוהרשד"ם ז"ל
בתשובותיהם שמהרשד"ם ז"ל סובר בסי' ע"ג דהוי רבית קצוצה ומוהרי"בל סובר בתשובות כלל ח' סימן
כ"ב דהוי אבק רבית ומכל מקום החמיר בדבר וכתב דאפי' בנכסי יתומים לא הותר וכ"כ מוהרשד"ם
ז"ל ז"ל אמנם בנידון דידן נ"ל ע"ד כי בלי ספק הוא מנהג הדיוט וגרוע ואין לשים עליו לב אחר שאנו
רואים דכל אפין שוין שהדבר זה אסור גמור ואפי' המקל אינו אומר אלא שאין לו דין רבית קצוצה
שיוצאה בדיינים • אמנם אבק רבית גמור קרוב לשל תורה הוא שאפי' שיש כמה חלוקים באבק
רבית וכו' יש פוסקים דסברי דלא הותר ליתומים לא קרוב לשכר וכו' • אחרים אומרים שכל
ספק רבית מותר ליתומים מ"מ המיקל בזה אומר דלכ"ע אפי' ליתומים אסור וכו' והוא ז"ל העלה
כמ"ש דהוי רבית קצוצה . ומטעם מהריב"ל ז"ל שסמך עליו לומר דנראה דאין זה רבית קצוצה ז"ל
דלא מוכחא טובא ובשביל הלואת מעות הם מעלים האחריות ביותר מכדי דמיו דדלמא לא עבדי אלא
משום שלבם בטוח על אותם היסודים כי לא יבאו עליהם בעקיפין כמו שעושין הכותים ושמא
דאפי' שלא היו מלוין אליהם מעות היו כותבים בעד האחריות לבד שמנה או עשר למאה להיות
ממונם בטוח באמנים כשרים יהודים • ולא להתעסק עם הכותים כי מי יוכל לדון עם שתקיף
ממנו • ולא לקח המעות אלא כדי שיהיו משכון בידו שאם יאבדו הסחורות בים שלא ללכת אחריו
להוציא ממון ממנו ע"כ • יש ללמוד מדבריו ז"ל כפי המקומות חלוקים פשוטים כדאי' לעיכים •
ועוד יש לחלק כמו שמצאתי כתוב דע"כ לא קאמר הרב ז"ל דלא הוי רבית קצוצה מטעמא דכתב
אלא במעלה עלוי בנומי על השער שיצא אבל במעלה בפלי כפלים כמו שכבר ראיתי שהיה השער
הולך על ג' למאה והמלוה קצץ כ"א למאה • כל כי האי לא דבר הרב בו בודאי שהדבר מבואר
וניכר לכל • כי בשביל מעותיו שהלוהו זה נותן וזה נוטל תוספת מרובה • ויוצאת מן המנהג
הרחק מאד • ועוד י"ל דרך כלל בכל ענין דטעם גדול נראה שיש בדבר • לומר שהוא קרוב
יותר לאיסור תורה משל סופרים והוא שהמלוה אחר שקצץ עם הלוה • כ"כ למאה יותר על הנהוג
הנה הולך מצד אחר ונותן על הסחורה עצמה בפחות כפי השער כמצא שבכל היתר הן מקרן הן
מרווחין לא עליו אחריות כלל דהרי זה כמין רבית גמור סוף דבר לדברי הכל כבר נשמע
האיסור שיש בו ואפי' בשל יתומים לא הותר וכל הנושא ונותן בנקיון כפים ובלב טהור ופורש
מאיסורא עושה אלה לא ימוט לעולם :

יש מקומות שהולך אדם אצל חבירו ואומר לו רצונך שתתן לי פה דרך משל צ"ב דינרין ואני
אתן לך בעדם ק' דינרין במקום פלו' • והוא אומר הן ועושה לו שטר חליפין
שקורין ליטר"א די קאמבי"ו וכותבו בידו והוא שולחו לשם ליד פקידו פעמים שמשתלם בארוכה •
לזמן ג' חדשים וכיוצא מעת הגעת השטר ופעמים שמשתלם בקצרה תכף בואו הכל

לפי התנאי. והנה עיני כל יראו בזה הוא אסור ברור לא שטוענין לומר דמצי המלוה לומר ללוה. אילו היית רוצה להביא אליך הק' דינרין שללו לא היית נותן ה' למי שיבטיחם מאחריות בדרך אותם תן לי והרי לך בכאן כ"ב דינרים. והרבה תשובות בדבר חדא שלא כל הדברים שוין והשיתי שיבדק בא' לא יבדק בחברו ואפי' בשוין יתחלף הענין מהיתר לאיסור בהתהלכות אופן התנאי. וכבר הביא הרב ז"ל בס"ס קס"א תשובת הריב"ם ז"ל שהוכיח לא' על ענין כזה ז"ל :

תשובת מתוך לשון השטר נראה. שהוא רבית קצוצה והרבה שנית לעשותה השטר בלשון זה. שהרי הלואה זאת לא היה בה רבית וכו' והיום לשונו והיה לך לעשות שטר חוב וכו' ולא לעשות לו שטר מקרן ורבית שהרי אם יבא לפני ב"ד לא יגבו לו בשטר זה. כי אם ת' דינרין לבד ע"כ וכן הביא עוד ז"ל בשם תלמידי הרשב"א בסי' קס"ו ויש לנו הרבה כיוצא בזה וא"כ מה טענה הוא זו לומר תן לי מה שהיית נותן למי שיבטיחם שאם בדרך הבטחה הותר בדרך הלואה הוי איסור גמור ומעי' זו כאומר עוד שנים שהיו בעיר א' שיאמר א' לחבירו להתיר לו הרבית הלום אם היית הולך אצל הגוים לא היית נותן כך וכך. גם עתה תתן לי. חלילה וחס שאם לגבי גוי הותר הרבית לגבי ישראל לא הותר ודכוותה משל דהבטחה עם הלואה. ועוד מי הגיד לו שהתנה דינרין היה צריך ליתן למי שיבטיחם לו ק' ולא פחות פרוטה וא"כ ה"ל רבית קצוצה ממש. ומשום אגר נטר הוא מוסיף ליטול ממנו ביותר. ואפי' בכל שהוא אסור מן התורה כמ"ש הטור בשם הרמ"ה בריש סי' קס"א. ועוד כמה פעמים אירע שבהם שהלוה כדרך למעות במקומו כן שהלוה הוצרך למעות במקום שהוא משתלם כו' וא"כ מצי למימר הלוה למלוה. מה ראית שאני אתן לך משלי בעבור השכון הבטחת ההבאה. גם אתה תתן בידי בעבור השכון הבטחת ההולכה שהיה לך להוציא וכמצינו שוינו כשוין ולא חסרין ואין כאן טענה כלל. ועוד קי"ל דאין קבלת האחריות מתרת הרבית כדאיתא בסי' קע"ז ובסי' קע"ו וכראין הדברים ק"ו בנדון דידן שהרי המלוה אינו עליו אחריות בכלל אדרבא על הלוה אחריות המעות. עד שיקבלם פקידו של מלוה וכמו ששמעתי טוענין ויש מודים. בזה כל שהשטר אינו משתלם תכף בואו משום דהוי אגר נטר אבל אם הוא משתלם מיד חושבין הדבר למותר ואיני יודע למה לא יחשב לאגר נטר כל ימי הליכת השטר בדרך אטו מי גרע מביאת בנו או מציאת המפתח דהבינו עליהם במתני' לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חטים ואני אתן לך לגורן אבל אומר לו הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח וע"כ לא הותר זה. הלא דווקא שהם בפתח דהוי מדבריהם אבל שהם באחרים דהוי בשל תורה לא כמ"ש התו' ז"ל בפי' זה פעמים בהאי פרקא בד"ה מהו דתימא כעד שיבא בני דמי וכו' ובפ' הזהב בד"ה נעשה כאומר לו הלויני עד שיבא בני וכו' וכ"ה שם הרא"ש ז"ל :

גם יש מקומות שנוהגין בשטר חליפין כיוצא בזו וכפי תוספת השבועות לתשלומין כן מוסיפין עליהם רבית גמורה ואסור לדבר בזה ונכיתא בהם :

יש מקומות שיש להם יריד מדי זמן בזמן והמכס ד' פעמים בשנה ונוהגים הסוחרים לקבוע ערך למטבע של זהב ידוע ביניהם' לערך כ"ב מטבעות של כסף דרך משל אם כפולות במאה ושמנים דוקאט"י פעמים מעלין פעמים מורידין כפי רחוק וקרוב זמן היריד. ואין לדבר קצבה והמנהג הוא כך שהולך אדם אצל חבירו ואומר לו תן לי ק"פ דוקאט"י ואני אתן לך

בעדם

בעדם ביריד ק' כפולות כמו שעשה השטר ועושה לו. אם שטר חליפין ויש בשטרות הללו ב' מינים הא' חמור מחבירו המין הא' הוא אותם שמשתלמים ביריד כפי . סדר הלואה זו ואין עוד למלוה על הלוה כלום ואע"פי כן נראה דיש לפקפק בדבר ולאו' עליו חדא דאע"ג דדיבר הרב דין פרי יש לו כמ"ש הטור ז"ל בריש סי' קס"ב מ"מ לא כל הזמנים ולא כל המקומות שוין שהרי כהם מקומות יש בזמן זה שהזהב חריף הרבה מאד ויותא במטבע של כסף ועוד נראה דאליבא דכ"ע לא הותר ללוות סאה בסאה וה"ה לפסוק על הפירות כמ"ש כשקבע לו זמן ובתנאי שלא יקבל הפרעון עד זמן הקבוע כמ"ש הרב ז"ל בב"י בסימן הנזכר בשם הרא"ש וכן נכר' מדברי הרשב"א ז"ל שם ובדברי ה"ה בפירוש . וגם בשם הס"ק והכל בו כתב ז"ל שכתבו דאסור ללוות בתנאי שלא יוכל לפרוע עד זמן היוקר וכדון דידן הכ"ג הוי . ואין נ"ל לדעת הרמב"ם ורבינו ירוחם שכתב לו כמ"ש שם הרב דס"ל דאפי' כלום רשאי לפרוע תוך זמנו הרי זה אסור כל שקובע לו זמן וכבר ראיתי א' מן המדקדקים שהיה הולך ומושך ידו לבלתי הכנס במשא ומתן זה וכיוצא בו והיה אומר לפי שהמה ערמות של איסור כתלין בו . המין השני הוא שאין שטר החליפין משתלם ביריד אלא בחזרתו לפי שאין ללוה שום כפולות שהתנו עליהם בתחלה כלל שהוא והמלוה מעיקרא יודעים בדבר ומערימין עליו ויש בו משאיסור מ"מ בהמוך ועוד נוסף עליו אסור ברור וגלוי והוא דאע"ג דקי"ל אי הן מה לי דמיהן אמרינן היינו בפוסק על הפירות ושוב בתיקרו בשעת פרעון שרואין אז מה שהם שוין ונותנו לו בעדם אם ירצה פירות אחרים לדעת הרמב"ם והרא"ש ז"ל או אפי' מעות בעין לדעת ר"ת ז"ל כמ"ש הטור בסי' קע"ה אבל לפסוק מעיקרא על הפירות בתנאי שבשעת הפרעון יתן לו דמיהן זה אסור לכ"ע כמ"ש רש"י ז"ל על ההיא סוגיא דאמרינן התם ושמואל אמר הא מני רבי יהודה היא דאמר צד א' ברבית מותר וא"ל רבי יהודה וכו' רבית שאינה על ידי הלואה אלא ע"י מכר ופעמי' שבאה לידי רבית כגון זו אם יוקרו הפירות וישלם דמיה יש כאן רבית ואם לא ישלם דמים אלא פירות שפסק עמו אין כאן רבית היינו צד א' ברבית פעמים יש רבית ופעמים אין רבית הרי אינו פוסק עמו ע"מ לשלם דמים אלא פירות עכ"ל הרי שכתב בפי' שהרי אינו פוסק עמו ע"מ לשלם דמים אלא פירות מכלל דאין לפסוק בכה"ג אפי' למאן דס"ל דעושין אמנה בדמים דמ"ל הן מ"ל דמיהן וטעמא משום דהוי יהיב וזוזי מפי שקיל ובכדון דידן הוי כפוסק עמו בפי' שישלם לו את דמיהן שכיון שאינו משלם לו ביריד כי אם ע"י חזרת השטר חליפין המנהג הוא שלא לשלם אז כפולות שעליהם פסקו מתחילה הק"פ דוקאט"י אלא נותנין את דמיהן דרך משל ק"ן דוקאט"י וכיוצא וכל רואה דבר זה יורה ידין שאין בו צד היתר שכל שאינו פורע לבסוף כפולות כי אם דמיהן כפי המנהג איגלאי מלתא למפרע דלאו פוסק על הפירות הוא אלא מלוה ממש מעות במעות יתירות ודומה הוא לרבית קצוצה . שאם בשביל שאיזה פעם אירע הדבר שבאים לידי הפסד על ידי חזרת השטר הרי הוא בטל במעוטו ובתר רובא דרובא אזלינן שגם בנוהג שבעולם שאדם מלוה את חבירו והלוה כעני דעניות שכיחא כמ"ש ז"ל דלא הוי כולד לגבי נדרים או יש לו ואינו יכול להוציא מידו או הולך לו לארץ מרחקי' וכיוצא באלו המאורעות המתרגשות לבא בעולם ולא בשבילם הותר להלוות ברבית ומ"מ הפוחת לא יפחות בכדון דידן מאבק רבית ושומר נפשו ירחק ממנו ומכיוצא בו שבעו"ה כמעט בכל המקומות יש מינים ממינים שונים ואסורם נראה לעינים ולכן לא ראינו לכותבם ודב"ע עליהם כי מאילא כל אדם יודע בו :

ויש לנו לדבר בענין האיסור שיש להיות ישראל ערב לכותי בשביל ישראל חבירו שלוה הימנו ברבית ואין לנו אלא דברים ברורים שכתב הרב ז"ל בב"י בסי' ק"ע בשם הפוסקים ז"ל והעולה

ההם

שהם הוא שכל שהוא ערב שלוף דוץ · כלו' שאין דין שהמלוה עם הלוה כלל שהוא יכול לדחותו אבל בערב אליבא דכ"ע הוי איסור גמור וכל שהוא ערב סתם כלומר שאחר שיתבע המלוה את הלוה ולא ימצא לגבות ממנו אז הוא · יפרע בעדו כמו שנוהגין היום מסתמא אז אליב' דכ"ע מותר לא כחלקו של בערב קבלן כלו' שהמלוה יכול לגבות מן הלוה ומן הערב · מא' משניהם תחלה רצה מזה גובה רצה מזה גובה · שלדעת רש"י ז"ל וסייעתו כל שיכול לתבוע את הערב תחלה אסור ולהרשב"א וסייעתו אפ"ה מותר · וכתב שם הרב ז"ל שראה חכמי הדור פוסקים בדין זה להחמיר כדברי רש"י והוא ז"ל העלה ז"ל · והנכון בעיני דלכתחלה מורין כדעת רש"י ובדיעבד הלכה דקיימי זוזיה · שבקינן להו כדין ספקות שהמע"ה · ואם כותי לוה מישראל ברבית הר"ן ז"ל אוסר להיות ישראל ערב קבלן בעד הכותי מטעם שכתב הרב ז"ל שם והרמב"ן מתיר וא"כ אפי' אחר הכרעת הרב בדין הקודם נראה דיש להסתפק בזה · דהוי יותר חמור ממנו כמו שהוא ברור שם בדברי הר"ן ובעל הטור ז"ל · ויש להזהיר את העם בכל זה כדי שישמעו ויתדלו מן האיסור ומעין הנדון שמעתי גדולי' מצטערין על הדבר שנכשלין בו בני אדם שלא במתכוין הוא ששולח אדם לחבירו בפרע ממקום למקום שיקנה לו סחורה פלונית ויקח המעות בהלואה · מגוי ברבית כסבורין שזה מותר והוא אסור גמור שהרי כתב הטור ז"ל בפשיטות בסי' קס"ט והוא מוסכם שאין היתר לכך אלא בא' מ"ב דרכים ואלו הן כמו שכתבם הר"ב ז"ל בשלחנו ז"ל ישראל שאמר לחבירו לוה לי מעות מכותי ברבית אם נתן משכון ללוות עליו אם אחריות הכותי על המשכון בלבד ולא על השליח כלל מותר לשליח ליקח הרבית וליתנו לכותי ואם לא נתן לו משכון אסור אלא א"כ א"ל לוה לי מעות ברבית מכותי על שמי והאמינו הכותי והוא סומך על הלוה ולא על השליח ע"כ וידוע הוא דהנידון זה שאמרנו אין שם לא משכון מהלוה ולא הוזכרת שמו כי אין הכותי מכירו כ"ש שיתן מעותיו על שמו ואם הכירו אינו רוצה לסמוך עליו וא"כ נמצא השליח והמשלח שניהם עוברים בלא מתכוין על שמות הרבית זה משום מלוה וזה משום לוה · ולכן נכון הוא להשמיע את הדבר ברבים כדי שיבאו לפרוש · ותחת מין אסור זה יש מיני משא ומתן הנעשים בעו"ה באיסור גמור ובפרהסיא משליחות וערבנות והלואה בחכות · וכיוצא כנגד הדינים הפשוטים היוצאים ממשפטי תורתינו הקדושה ומי לא ירא כי ה' יקים דבר והזהיר כמה אזהרות ברורות על הדבר ובהם שנאמן לשלם שכר טוב להולכים עמו בתמי' כך עתיד ליפרע מהעובר על דבריו והולך אחר התחבולות וערמומיות ולא ידע כי בנפשו היא לחשוב מחשבות להתיר מה שאסרה תורה · ולא שמע בקול מוריו ולמלמדיו לא הטה אזנו ועלינו לבקש מאת אבינו שבשמים יפתח לב כל עמו ישראל בתורתו התמימה לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם :

דין פשוט הוא שמוכר אדם שטרותיו והלואותיו שיש לו ע"פ א' ללוה וא' לכל אדם · בפחות ואינו חושש · וה"ה למי שמכר סחורה דרך משל בי"ב ע"מ לפורעו לאחר זמן שיכול לומר לו תפרע לי מיד · ולא אקח ממך אלא עשרה ודווקא שכבר נגמר המקח וזכה בו הלוקח אבל קודם קודם שנגמר אסור והיינו דתנן מרבין על השכר ואין מרבין על המכר כמ"ש הכל בפי' בדברי הטור והרב ז"ל בריש סי' קע"ג וא"כ ממילא נשמע מה ששמעתי · שאותן המקומות שנוהגים בהם הסוחרים לכתוב בתחלת המקח שכל זמן שיהיה לו מעות שיתנם לו מן הדמים ח' למאה או ע' למאה · הכל כשכתב המריכה הרי הוא אסור גמור דהוה ליה כמפרש ממש אם מעכשיו הרי הוא לך בעשר סלעים ואם לגורן בי"ב דאסור · גם במוכר שטרותיו והלואותיו לאו בכל

עכין שרי והדבר ידוע ומפורסם שם ואין צורך להביאו וראוי לבטל המנהג שהוא כנגד ההלכה ולהעבירו מן העולם :

יש בני אדם שנוהגין להתנות איש את רעהו ולגמר לו הילך טבעת זו וכיוצא בה ע"מ שתתן לי בעדה לכשתנשא כך וכך ומרבה עליו את הדמים ואע"פ שיהיה דבר שאין לו שער ידוע גם אין שומתו ידועה · מ"מ כבר כתב הטור ז"ל בריש סי' הנ"ל ז"ל ונראה שאפי' אינו מפרש בהדיא אין היתר אלא כשמעלהו מעט אבל אם העלהו הרבה עד שניכר לכל · שבשביל המתנת המעות הוא מעלהו ה"ל כמפרש ע"כ וקלס הרב ז"ל דעתו ומעתה נאמר דכל שהתנאי הוא לכשתנשא הרי זה איסור גמור שרוב בני אדם לנשואין קיימי · ואם שהתנאי הוא לכשיולד לו בן או בת גם זה אסור דרוב נשים מתעברות ויולדות כדאית' בריש פרק האשה בתרא · ואם שהתנאי הוא ללידת הבן הזכר הראשון גם זה אסור דקי"ל סתם נשי דכל היולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות · ובכל התנאים הללו קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד הוי אבל אם התנאי הוא אם יולד לו בכור זה נראה שהוא מותר לפי שאין לנו בלידת הבכור לא רוב ולא מחצה והוה ליה קרוב לשכר ולהפסד ומותר ואפי' הוה התנאי על דינר של זהב בדינר של זהב במקום דהוי פירי · דקי"ל דאסור כמ"ש הטור ז"ל בריש סי' קס"ב דה"ל כסאה בסאה מ"מ בנדון זה משום לתא דרבית נראה שהוא מותר גמור דהא לא אסרו סאה בסאה אע"פ דקרוב לשכר ולהפסד הוי דכשם שאפשר שיתקרו החטין גם אפשר שיוזלו אלא משום דהוי דרך הלואה כמ"ש התו' ז"ל בפ' איזהו נשך ובפ' בני העיר בד"ה ר"י סבר וכו' דבהלואה שני הואיל היא שלתורה · אסרו גם אפי' צד א' ברבית אבל הכא איכא ב' צדדין והוה ליה ספק ספיקא דמתהפך היטב ומותר אלא דבכל הצדדים חוששני להם מדין אסמכתא :

יש בני אדם יראי חטא ואנשי חסד ומשתדלים לסייע ולהחזיק ביד עני ואביון ובפרט יתומים ואלמנות ות"ח וכיוצא בהם שמקבלי' ממונם על עצמן ומסחרים ומרויחין בו ומוציאין ומכניסין אותו ובסוף כל שנה ושנה נותנין להם ריוח כשעור ששער השנה כ"כ למאה וכיוצא והרי זה הלואה גמורה כמו ששמעתי דווים על הדבר לפי שאחריות המעות על המקבל ומשתמש בהם כבשלו · והריוח רבית גמור הוא ואין ראוי שתהא תו מצוה הבאה בעבירה · ולכן הנכון כמו ששמעתי נוהגין חסידים ואנשי מעשה להבדיל אותן המעו' שיהו ככרות בפני עצמן רצונו שלא להשתמש בהם בערבוביא בשלו ואחר היחוד וההיכר בזה שהוא עיקר הדבר יש שני דרכים להולכים בתמים נקיים וטובים או שתהיה אחריות והריוח על הנותן אם מעט ואם הרבה כברכת ה' אשר יתן לו · או שהריוח יהיה שלו לנותן והאחריות על המקבל כי בזה יהיה זהיר יותר בהוצאת המעות ע"י אנשים ובמקומות שיותר בטוחים אשר תשיג ידו · בשמירתו ושכרו יהיה כפול מן השמים ובזה אין ריוח רבית כלל · מאחר שאין לו ריוח כלל עקר כמ"ש הרב ז"ל בב"י בריש סי' קע"ז ועוד אחרת יש אלא שלא הותרה אלא במעות של יתומים בלבד ואפי' של אלמנות לא הותר להם לפי שהוא אבק רבית ואסור להם כמ"ש לעיל בשם הרב ז"ל בסי' קס"ה והיא שמותר ליתומי' ליתן מעותיהם בתורת צאן ברזל דהיינו כל האחריות על המקבל והריוח חולקין ואע"פ שזה קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד הוא לא הוי אלא אבק רבית ובשל יתומים הותר כמו שהוא הדין שפשוט והביאו הרמב"ם בספ"ד מה' מלוה ובריש פרק ה' מהלכות נחלות ויש לנו להביא פה תשו' הרשב"א שהביא הרב בסי' הנזכר מקיימת עיקר האמור בנדון זה ז"ל כתב הרשב"א בתשובה שה דמעות יתומים מותר לשלחם קרוב לשכר ורחוק להפסד פרשו בירושלמי כגון ששלום

מתנה

מתנה שאם יהיה שם ריוח שיקבלו יתומים מחצית אותו ריוח ואם ימצא שום הפסד לא יקבלו היתומים כלום אלא הקרן קיימת להם וכגון שהתנו שיעמדו כל המעות מיוחדים ושיקבלו היתומים מן הריוח הנמצא שם ממש אבל לא שיוציאם הלוה לצרכו ושיפרע לאחר מכאן כלום כי זה רבית גמורה היא ע"כ ודבר השלם והכלל בזכרון הזה וכבר נשמע מדרשי רבותי' הקדושים הראשוני' עם אחרוני' חומר איסור הרבית וגודל עונשו ולכן כל א' חייב ללמוד את בני ישרא' ע"י דבור ומעשה לפני' חומרת הדין וכמו שמצינו בגמרא כמה זמנין בכל דבר ודבר אדם חשוב שאני · וגם ב ענין זה נאמר כן · בהאי פרקא כמו שפשוט שם · ועלינו לשבח לאדון הכל נותן ליעף כח והעושר והכבוד מלפניו ובידו לגדל ולחזק לכל :

עזרנו אקי' ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפ' על חטאתינו למען שמך

זכרון ה' ובו ב' פרקים ; הפ' הא' בנדרים ובנשבעים ובמוציאין שם שמים לבטלה בעו"ה

כי לא מועטים הם הנכשלים בדבר · ויש לנו להביא פה לכבוד הדר שם אלהינו לשון א' ממגילת תענית הנז' בפ"ק דר"ה דף י"ח בתלתא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטריא · שגזרה מלכות יון גזרה שלא להזכיר ש"ש על פיהם וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום · התקינו שיהיו מזכירין ש"ש אפי' בשטרות · וכך היו כותבין בשנת כך וכך ליוחנן כ"ג לאל עליון וכששמעו חכמי' בדבר אמרו למחר זה פורע חובו ונמצא שטר מוטל באשפה ובטלום · ואותו היום עשאוהו י"ט ע"כ וכתב רש"י ז"ל ובקושי יכלו לבטל שכבר נהגו העם · וכששמעו חכמים ובטלום הוחשב הדבר בעיניהם ונחשב להם לנס ועשאוהו י"ט ע"כ · הרי שחשבו הדבר לנס ועשאוהו י"ט לזכרון כמשפט ליראי ה' וחושבי שמו :

לא הרעיש הקב"ה את עולמו ביום חתונתו זו מתן תורה · אלא בשעה שאמר בסיני · לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כמאמרם ז"ל בריש שבועות הדיינין ויש להעתיקו בלשונו ממש לפי שהוא צריך מאד לענינו · והכי איתא התם · ת"ר שבועת הדיינים אף היא בלשונה כאמרה אומרים לו הוי יודע שכל העולם כלו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכל עבירות שבתורה נאמר בהם ונקה וכאן נאמר לא ינקה · כלו' שכל שאר עבירות מנקה לשבים וכאן אף לשבים אינו מנקה בלא פרעון · הכי מפרש לה בגמרא כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנא' אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו שנא' ומבשרך לא תתעלם וכל העבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כלו · שנאמר אלה וכחש וגו' ואימא עד דעביד להו לכלהו לא ס"ד דכתי' מפני אלה · אבלה הארץ וכתי' על כן תאכל הארץ אומלל כל יושב בה · וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו ב' או ג' דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר · ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הוצאתיה לאלתר ובאה אל בית הגנב זה הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבירו וטוענו ומשביעו ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו · ולנה בתוך ביתו וכלתו את עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין

שבלין אותן שבועת שקר שבלן אותן אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו' ועוד שם בברייתא ובג"מ מפרש לא כולם לא ש"א לשצריך לא שעתקנו יותר ומשמתא היא היא תורה תורה מה הוא אומר השבועה · ועוד לרז"ל הרבה מאמרים בענין אזהרת נדרים ושבועות ועונשן אמרו בפ' במה מדליקין תניא רבי נתן אומר בעון הנדרים מתה אשתו של אדם שנאמר אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך רבי אומר בעון נדרים בנים מתים כשהם קטנים שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך · וגו' למה יקצוף האלקים על קולך וחבל את מעשה ידיך איזו הן מעשה ידיו של אדם הוי אומר בניו ובנותיו של אדם וכשהוא מעשה דגטין פ' השולח דאיתא שתם א"ר יהודה אמר רב · מעשה באדם א' בשני בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה · והניחתו בכד של קמח ואפאתו בפת ונתנתו לעני לימים בא בעל הדינר וא"ל הבי לי דינרי אמרה לו יהנה סם המות בא' מבנים של אותה אשה אם נהניתי מדינרך כלום אמרו לא היו ימים מועטים עד שמת א' מבניה וכששמעו חכמים בדבר אמרו מה מי שנשבע באמת כך הנשבע על שקר עאכ"ו ומאי טעמא איענשה דאיתפרשי לה מקום דינר ומאי מי שנשבע באמת כמי שנשבע באמת וברש"י ז"ל כשנתפרה בו העיסה בעוגי הדינר שאם לא היה הדינר · היתה נותנת עוד עיסה בכבר כמי שנשבע באמת דהא שוגגת היא ומפני שעונש שבועה מרובה נמנעו מלהשביעה ע"כ וסק"ו היה בעצמו וגדול ממנו כשאול על אלפי העיירות שהיו לו לינאי המלך וכולן נחרבו על שבועת אמת כיצד אומר אדם לחבירו השבועה שאני הולך אוכל כך וכך במקום פלו' ושותה כך וכך במקום פלו' והיו הולכי' ומקיימין שבועתן ונחרבו ובריש הלכות נדרים הביא הטור ז"ל ירושלמי שוקם אדם ילע קדש · ואחר נדרים לבקר מתחיל אדם לכהו' פנקסו מתבקרת · ד"א ואחר נדרים לבקר ואיחור נדרים לבקר · איחר אדם נדרו פנקסו נפתחת · מעשה אדם א' שנדר עולה ואיחר עליה וטבעה ספינתו בים · וכן דרשו ז"ל בבראשית רבה על יעקב אבינו שבשביל שאיחר נדרו נתבקרה פנקסו כדכתב רש"י ז"ל אל קום עלה בית אל · עוד בנדרים פ"ג תניא ר' נתן אומר הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן עוד שם אמר שמואל כל הנודר אע"פי שמקיימו נקרא רשע ובפ"ב תניא לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות · וב"פ במה מדליקין בעון שבועת שוא ושבועת שקר וחלול השם וחלול שבת חיה רעה רבה · ובהמה כלה ובני אדם מתמעטין והדרכים משתוממים ונביאו לכם מקראות מן התורה · ובפ"ק דנדרים אמרינן אמר ר' חנין אמר רבי השומע אזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו ואם לא נידהו הוא עצמו יהיה בנידוי · שכל מקום שאזכרת השם מצויה שם עניות מצויה ועניות כמיתה שנא' כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך ואסרה להזכיר ש"ש לבטלה נפקא לן בגמרא מדכתיב את ה' אלקיך תירא ומדקדוק יראת ה' הנכבד והנורא הא דקי"ל באומר שמברך ברכה שאינה צריכה וא"ל הרמב"ם ז"ל בספ"א מה' ברכות כל המברך ברכה שאינה צריכה · הרי זה נושא שם שמים לשוא והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו אמן · כמ"ש מוהרר"ם נא'חלאבעי' זלה"ה בפ' לא כדעיבן למימר לקמן בע"ה עוד כתב הרמב"ם בסוף הלכות ש"ו ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה וירבה בברכות הצריכות וכן דוד אמר בכל יום אברכך ועוד לנו בענין זה בסוף הלכות שבועות כמו שנעתיק לקמן בע"ה · וביומא פרק בא לו על הא דתנן ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה אמרו בגמרא שתי תשובות בדבר למה אין מביאין ספר אחר ואחת משום שהיא משום ברכה שאינה צריכה · וכתב רש"י ז"ל שהיה צריך לחזור ולברך ומזה למדו

הפוסקים

שפוסקי' ז"ל כמה יש לו לאדם לחזר שלא לברך במקום שאין צריך כגון אם היו לפניו מיני פירות הרבה שברכותיהן שוות או ששוחט חיות ועופות הרבה וכיוצא שמברך ברכה א' לכולן בין בראשונה בין באחרונה · והאחרונה בפירות' לפי שהיא יותר כוללת פעמים שאפי' המיניס שונים כוללן בברכה א' כמ"ש ז"ל באוכל מיני מזונות ופירות מז' מינים ושותה יין שאומר על המחיה ועל הכלכלה על הגפן ועל פרי הגפן על העץ ועל פרי העץ וחותם על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן ועל הפירות · ולא יברך ברכה לכל א' וא' וזהו הטעם כמו שפרשו ז"ל שח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו וחוזר עליה מערכי המלחמה · ועבירה היא לפי שגרם לברך ברכה שאינה צריכה · ומכאן למדו לכל הדברים שמברכין עליהם שלא להפסיק בדבור במקום שגורם לחזור ולברך · וכבר כתב מהר"ם גאלאנטי ז"ל בסימן נ"ח על מי שהיו לפניו פירות הרבה בשבתות וי"ט וברכותיהן שוות אם מותר לברך על כל אחד בפני עצמו כדי להשלים הק' ברכות והשיב ז"ל זה תחילת לשונו · אין מי שיעלה בדעתו בשביל להשלים מאה ברכות לאפושי ברכות שאינן צריכות דהויין כמו ברכה לבטלה שלא נחלקו במסכה וכו' ולאו משום שהוא שבת וי"ט יברך ברכות לבטלה והאי דאמר בגמרא ממלא להו בשיני פירי כל א' כדינים אבל לאו ח"ו בברכות שאינן צריכות ומסיק הוא ז"ל דהרוצה להשלים בדרך זה דעתו שיביא כל פרי ופרי לפניו זה אחר זה · ובכן יכול לברך על כל א' וא' אע"פי שברכותיהן שוות ודקדק כן מלשון המשנה דקתני · היו לפניו מינים הרבה · ועם שדבריו בכולל טובים ונכוחים והוו סיעתא ברורה לכוונתינו מ"מ בעיקר הדין במחילה מכ"ת ומחסידותו כר' דהרוצה לברך ברכות הרבה בדרך זה עדין לא יצא ח"ו מדי ספק קרוב לודאי ברכות לבטלה שהרי כל שכוונתו לאכול מיני פירות מרובים שברכותיהן שוות זה אחר זה מה הועיל בתקנה זו שלא יהיו כולם לפניו והרי בידו להביאם לפניו ולפטור את כלן בברכה א' והדרן לכללין שלעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה · ודיקא דלפני' דמתני' הדבר מבואר דלא מיכרעא דאפי' נימא דהדין כך ומורה ר"י לחכמים דכל שאינו לפניו ממין ז' אף כי בדעתו לאכול ממנו אין מחייבין אותו להביאו לפניו · ולברך עליו בתחילה · היינו דלענין קדימה דלא חמירא מלתא כולי האי אבל להתיר מכאן לאפושי ברכות דחמירא מלתא טובא עדין לא שמענו · ולעולם דלא מצי לברוכי · אלא ברכה א' לפטור את הכל · ואין להשיב משה דכת' הר"ם במז"ל בפ"ב והטור ז"ל בסי' ר"ו דאין מברכין לא על אוכל ולא על משקה · עד שיביאוהו לפניו · ואם בירך ואח"כ הביאוהו לפניו · צריך לחזור ולברך · ונידוק מינה דה"ה לנידון דידן לברך על זה שלא בפני זה · די"ל דע"כ לא אמרי הכי אלא בדבר שאפשר שלא יבואוהו לו ונמצא תלוי בדעת אחרים כמו שנראה מדברי הרב ז"ל בב"י שכתב וא"ת מ"ש מדין אמת המים דבסמוך · ואפשר דשאני הכא שאפשר שלא יביאו לו אבל המים סופן לבא ע"כ דקדק הרב ז"ל תיבת שהביאוהו שמורה על דבר שתלוי בדעת אחרים דאם לא כן הכי הוה לי' לומר אין מברכין לא על האוכל ולא על משקה עד שיהיה לפניו ואם בירך ואינו לפניו חוזר ומברך אח"כ · וכן הדעת נותנת דאטו מי שהניח פרי בתיבה וישגור אותה לא יוכל לברך עליו אע"פ שאינו לפניו ואינו רואהו דלמאי ניחוש ומאי חסר וה"ה בכגון זה שיוכל ושאייב לפוטרו בברכת פרי אחר שהוא לו בברכתו וא"כ תקשי ביותר למוהררמ"ג זלה"ה ומ"מ קושיא הראשונה במקומה עומדת ומתני' אורחא דמלת' נקט ולא כתית השתא אדיוקא · ואי בידינו כעת דרך נכון וכעות שהוכל להעלותו על ספר בלי חשש איסור בנדון השאלה הזאת ולכן הרוצה להתנהג כך · טוב שיתיישב תחילה היטב בדבר ושב ואל תעשה עדיפא · ובכלל כבוד אדונו ויראתו שלפניו

שכל

שכל הברכות שהמסתפק אדם בהם אם צריך אם לאו או אם הדבר ההוא טעון ברכה אם לאו. לא יברך שלא לבא לידי ברכה לבטלה חוץ מברכת המזון מפני שהיא מן התורה. וברכות ק"ש לפניה ולאחריה. כשהוא מסתפק אם קרא ק"ש או לא כדאיתא בסי' ס"ז ובריש סי' ר"ט ובשביל כך כל מקום שיש מחלוקת בין הפוסקי' ז"ל אם צריך לברך לדבר זה אם לאו הולכי' להקל בזו' ועושין בלא ברכה ולפעמים אומרים ז"ל שיאמרו אותה בלא אזכרת השם. וכל הדברים הללו פשוטים וברורים הם בפוסקים ז"ל אין צריך להעתיק לשונותם במקומותם. ומעתה כמה וכמה יש להפלא על אחינו בני ישראל ברוב המקומות בעו"ה אלה ביותר ואלה בפחות על החטאים ועל העונות ועל הפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו בהזכרת השם הנכבד והנורא לבטלה ורבו למעלה השבועות שוא והשקר בדבר שידוע לאדם שהוא כן ובדבר הידוע שאינו כן. ואשמתינו גדלה עד לשמים שיהיו התינוקות ילדים וילדות זקנים עם נערים מרגילין את לשונם בנדרים ובשבועות לבלי צורך כלל בדברי הבאי ודין פשוט הוא שהמזכיר שם שמים לבטלה ואין צריך לומר שהנשבע לשוא הוא אחד מכ"ד דברים שמנדין עליהן בין איש בין אשה. כמ"ש לעיל משמיה דגמרא ועוד יתבאר בע"ה ויש מי לדבר דבור א' נשבע לפניו ולאחריו פעמים אוי לאזנים שכך שומעות. עד שכמה פעמים בלי מתכוין הלשון מלומד כ"כ בדבר שהוא נשבע ולא ידע ויש שחושבים לתקן במה שמחליפין אותיות ה' קדש באותיות אחרות וחוזרים אחר כנוים זרים וגם המה מריעים והם דברים שאסור לשומעם כ"ש לכתבן להשיב עליה' וכמה הוכי גופי עבירות כנדרים אחר העבירה זו החמורה. כגזל ועדות שקר וכיוצא אין הקולר תלוי אלא בצואר האבות והמלמדים והרודים בעם אשר בידם לחקור ז'הכות ולעשות דין לעצמם כי הרשות נתונה בידם ומה גם כי כל ישראל חייבין לכבוד ה' הגדול הנקרא עלינו ואין מי שיכול לפטר מחובתו גם בשעת תפלה בעת עניית קדיש וקדושה. ובחזרת י"ח במקום שיש להם לכוין ולענות דבר בעתו זה מסיח דעתו וזה יושב ומדב' עם חבירו וכבר ידוע בפרט בחזרת התפלה שאם אין ע' מכוונין לברכות שמברך החזן ואומרי' ברוך הוא וברוך שמו ועונין אמן אחריהם קרוב להיות ברכותיו לבטלה ולכן עצת זקנים היא שכל אדם יעשה עצמו כאלו אין תשעה זולתו ויכין לברכות החזן בכל כחו. ואם לא זו בלבד עשה שהתק או היה קורא ולא כיון אלא שהוסיף לשום שיחת חולין בעתות הנ"ל אמרו עליו שהוא חוטא וגדל עונו מנשוא וגוערין בו. גם דין פשוט הוא שאסור לספר בעת קריאת ס"ת והפטרה ואפי' בדברי תורה. ואפי' בין גברא לגברא ואם כי יש קצת מתירים בקצת ענינים כבר כתב הרב ז"ל בשלחנו בא"ח סי' קמ"ו ז"ל והנכון שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדבריו לכוין דעתו ולשומעה מפי הקורא ע"כ ובדברי חול לכ"ע בכל ענין אסור וכמה מעלות למקום על הזהיר בכבוד שמו ויראה להוציאו מפיו כי אם בקדושה ובטהרה. ועל דרך זו מתאוה ונכסף לשומעו. מפי אחרים לענות אחריהם אמן בכל כחו ולקיים בו כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו וכבר ידוע מה שאמרו חז"ל בפ"ק דנדרים ז"ל א"ר חנינא אמר רבי. ומטו בה משמיה דר' יהודה בר' אלעאי מ"ד וזרחה לכם יראי שמי אלו בני אדם שהם יראים להזכיר את שמי לבטלה גם מפורסם הוא מעשה דהיב"ל בפ' המדיר כשהגיע זמנו ליפטר מן העולם שנכנס ובשאר הי' בג"ע בעבור שמעולם לא נשבע שבועה וכפל עליה להתירה כדאית' שם ומעיקרי כבוד שם ה' יתברך הוא ליתן כבוד לתורתו הקדושה רצונו שלא יהיו כתבי הקדש ועניניהם מושלכים בשווקים וברחובות ונגררים בבתים כמו שלמדנו מפי ספרים ומפי סופרים. ואין צ"ל שאסור לשורפם או לאבדם ואין צ"ל אם

יש

יש בהם שמות הקדש וז"ל הר"ם ב"ם בספ"ו מהלכו' יסודי התור' כתבי הקדש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור לשורפן או לאבדן ביד · והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות וכו' עוד שם וכן כתבי הקדש שבלו או שכתבן כותי יגנזו ע"כ וכמה יפה שיהיה לכל א' וא' בביתו מקום מיוחד לגניזת כל דבר שיהיה בו רושם של קדושה · בין בעברי בין בכתב עצמו כמ"ש ז"ל ומכלל זה · האיגרו' הכתובו' בלשון לעז וכן כל כתב שיש בו אזכרת השם בכל לשון שיהיה רע המעשה מאד לשורפן · ולאבדו ביד ולהשתמש בו · תשמיש שאינו ראוי אלא צריך לנהוג בו כבוד · והדבר ברור ומוכרח בעצמו וראוי להזהירם על זה כי לא מועטים הם הנכשלים בדבר ולכן החרדים אל כבוד שם ה' נזהרין שלא לגמור כתיבתו בכל כתב ובכל לשון שיהיה כי אם עושין ראשיתו באות רומזת לו וכענין שכתב הרב בעל הכנה"ג בח"מ רע"ו שנזהרין בזה אפי' במלת שלו' · ולפי שדברי חכמים בנחת נשמעים ועושים רושם ראיתי לחתום הפרק הזה בדברי הר"ם במז"ל והאחרונים בהלכות שבועות ונדרים ראוים הם אליו ולהודיע שבכלל דבריו דבריהם וז"ל בה' שבועות בריש פ' אחרון אע"פי שלוקה הנשבע לשוא ולשקר וכן הנשבע שבועת העדות או שבועת הפיקדון ומביא קרבן אין נתכפר להם עון השבועה כלל שנאמר לא ינקה ה' אין לזה נקיון מדין שמים עד שיתפרע ממנו על השם ה' הגדול שחלל שנאמר וחללת את שם אלהיך אני ה' לפיכך צריך אדם להזהר מעון זה יותר מכל העבירות עון זה מן החמורות הוא כמו שבארנו בהלכות תשובה אע"פי שאין בו לא כרת ולא מיתת ב"ד יש בו חלול ה' המקודש שהוא גדול מכל העונות · עוד שם בסוף הפרק קטנים שנשבעו והן יודעים טעם השבועה אע"פי שאינם חייבים כופין אותן לעמוד בדבריהם כדי לחנכם ולאיים עליהם כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות ואם היה הדבר שנשבעו עליו דבר שאין הקטן יכול לעמוד בו אא"כ נזק כגון שנשבע שיצום או שלא יאכל בשר זמן מרובה מכה אותו אביו או רבו וגוער בו ומראין לו שהותר שבועתו כדי שלא יהא רגיל להקל ראש בשבועות · צריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה כדי שלא יהיו רגילים להשבע תמיד ככותים · וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא או שנשבע לפניו לשקר · או שבירך ברכה שאינה צריכה · שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא כמו שביארנו בהלכות ברכות הרי זה חייב לנדותו ואם לא נידהו הוא עצמו יהא בנידוי · וצריך להתיר אותו מיד כדי שלא יהיה מכשול לאחרים שהרי אינו יודע שנידוהו וא"ת יודיעו נמצאו כל העולם בנידוי שהרי לימדו לשונם העוה · ושבועה תמיד בד"א כשהיה הנשבע הזה · או המברך לבטלה מזיד אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור אינו חייב לנדותו ואני אומר שאסור לנדותו לא ענש הכתוב שוגג אלא מזהירו ומתרה בו שלא יחזור ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה · אלא אפי' להזכיר שם מן השמות המיוחדין לבטלה אסור ואע"פי שלא נשבע לבטלה אסור שהרי הכתוב מצוה ואומר ליראה את השם הנכבד והנורא ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה לפיכך אם טעה בלשון והוציא שם לבטלה · ימהר מיד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא יזכר לבטלה כיצד אמר ה' אומר ברוך הוא לעולם ועד או גדול הוא ומהולל מאד וכיוצא בזה כדי שלא יהא לבטלה ע"כ לשון הרב ז"ל

שנוגע

הנוגע לפרק זה שאנו בו · וכבר כתב בפ"ד מהלכות ברכות שהמברך ברכה שלא נצטוה לו כגון שטעם אוכל ובירך עליו ונפל מידו ונטרף או שמצאו כשר · הרי היא כמו ברכה לבטלה שצריך לומר בשכמל"ו כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה · וכתב שם הרב ז"ל ובב"י סי' ר"ו בשם הפוסקים ז"ל שזה הוא דווקא לאחר שאמר אלהינו מלך העולם אבל אם לא אמר אלא בא"י יסיים ויאמר למדני חוקיך כדי שיהא כקורא פסוק ולא יהא מזכיר שם שמים לבטלה ע"כ :

וזה לשון הר"מ במז"ל בהלכי נדרים · מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו · ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח · כיצד כגון מי שהיה זולל ואסר עליו הבשר שנה או שתים או מי שהיה שוגה ביין ואסר היין על עצמו זמן מרובה · או אסר השכרות לעולם · וכן מי שהיה רודף שלמונים ונבהל להון ואסר על עצמו המתנות או הנאת אנשי מדינה זו · וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בנזיר וכיוצא בנדרים אלו כולן דרך עבודה לשם הם · ובנדרים אלו וכיוצא בהן אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות · ואע"פ שהם עבודה לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם · אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהם בלא נדר אמרו חכמים כל הנודר כאלו בנה במה · ואם עבר ונדר מצוה לשאול על נדרו כדי שלא יהיה מכשול לפניו בד"א בנדרי איסור אבל בנדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהן אלא מדוחק · שנאמר נדרי לה' אשלם ע"כ · וכתב עוד הטור ז"ל בריש הלכות אלו שאפי' צדקה אין טוב לידור אלא אם ישנו בידו יתן מיד ואם לאו ימתין עד שיהיה לו ויתן ואם פוסקי' צדקה וצריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר · ובפ"ק דתענית אמרינן א"ר יוחנן · אין הגשמים נעצרים אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין שנא' נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר · כלל הדברים כפי מ"ש הטור ז"ל עוד שם שכל הנדרי' ואין צ"ל שבועות בחזקת סכנה הם לגוף ולנפש ובג' פרקים מותרים בעת צרה · ובמוצא עצמו עצל בקיום מצות עשה · והירא מיצרו שמא יתקפנו על מצות ל"ת · אבל מכל שאר הנדרים צריך אדם להרחק מאד מאד ובכן נשלם הפ' הזה יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם ומרומם על כל ברכה ותהלה :

הפרק הב' בענין המתירים והמפרים נדרים ושבועות ומנהגים

קבלה היא בידי חז"ל הקדושי' ורובה מפורשת בכתוב שהשלשה מתירין הם · שהם חכם האב והבעל · ומ"מ אין כחם שוה · ויש בזה מה שאין בזה · ומרוב חלוקיהם ושינוייהם נמשכים דברים הרבה שצריך המתיר לדעתם כדי שיזהר בהם ולא יבא ח"ו להתיר במקום שאין לו רשות ונמצא מכשול את המותר הנסמך על התרתו ועונשו גדול ומפורש בתורה · ואם יפר יפר אותם אחרי שמעו ונשא עונה ואמרו בספרי הביאו הש' ז"ל בפירושו וז"ל אחרי שמעו אחרי ששמע וקיים · שאמר אפשי בו וחזר והפר לה אפי' בו ביום ונשא את עונה הוא מוכנס תחתיו למדנו מכאן שהגורם תקלה לחבירו הו' נכנס תחתיו לכל עונשין ע"כ וא"כ ראוי שכל א' יכיר את שלו ויעמוד בו ולא יכנס בגבול חבירו להשתמש בזה שלא זכתה לו התורה · לפיכך אנחנו חייבין להזכיר בקצרה קצת דברים שהם ביכולתם ואין כל אדם כי הכל עפור ש יפה בדברי הרב ז"ל בהלכות אלו מפיו ומפי סופרים ישנים גם חדשים ובלה"ש ועתה יראה בבירור שלא כל האנשים אבות ובעלי נשים ראויין להתיר · ולהפר נדרים · שלא נתנה התורה רשות לזה אלא ליודעים הדברי' על בוריין ועתה בעו"ה מועטין הם וכמעט אין גם א' מהמון העם

שידוע

שידע אותם ולמה א"ו יתעה ויתעיה · והרי אין אומרים באב ובבעל נדר שהותר מקצתו הותר כלו · כדאיתא בסי' רכ"ח ובסי' רל"ד גם אין עוקרין את הנדר מעיקרו לפיכך אם עברה על הנדר האשה או הבת אין כח יפה להפר על מה שעבר אלא מכאן ולהבא דקי"ל הבעל וה"ה האב מיגז גייז ואין עוקרין מעקרו כמ"ש הרב ז"ל בכ"מ ברפי"ג גם אינם יכולים להתיר אלא ביום שומעם ויש בזה כמה פרטים להקל ולהחמיר · אם טעו בידיעת יפוי כחם עד היכן הוא מגיע גם בנבוכות ושתיקת המקיים והמיפר · ומהם שאם היפר בלבו יכול לחזור ולקיים בלבו אינו יכול שוב לחזור ולהפר · ואלו כ"ע דינא גמירי גם יש זמנים חלוקים להפרת האב והבעל והוא שהאב פעמים שהוא לבדו מיפר פעמים בשותפות האירוס · ופעמים שאין לו עוד רשות · האירוס לעולם אינו מפר לבדו אלא בשותפות האב · הבעל לעולם מיפר לבדו · היבם אפי' אין שם אלא יבם א' ואפי' עשה מאמר ביבמתו אין לו רשות כלל על הפרת נדרים · ואלו חלוקי זמנים גורמין חלוקים הרבה כולם ברורים למבין כולם קדושים לעדת ה' ברוך שנתן לנו תורת אמת גם אין מתירין כל מיני נדרים וצריך לדעת מה הם הדברים שיש בהם עינוי נפש ושבינו לבינה · ומה בין לאו ללאו והכלל שיש דברים שהבעל יכול להפר · ושאינו יכול ושאינו צריך ומה האב באלה ענינים השייכים אין מחלוקת בין הפוסקים כדכתבו הטור והרב ז"ל ועדין ישנם הרבה חלוקים ואפילו בין האב לבעל יש אלא שאין להאריך ומהם שכבר נרמזו בקודמים · ולכן היה נראה לע"ד אם יראה טוב בעיני עשירין הדעת ויראת ה' היא אוצרם שאחר שבעוונותינו נתמעטו לבבות החכמים המופקדים על הלימוד ומה גם לבבות המון העם שילמדו אותם שלא ינהגו קלות ראש בהפרת נדרים ושבועות והכל אב שיפר לבתו ובעל לאשתו יבא ויגיד לחכם ויספר לו דברים כהווייתן מענין הנות הבת והנדר והפרה · ככל אשר ישאל ממנו החכם ואם שהפרתו הפרה הרי טוב ולא הפסיד כלום אדרבא שכר מרובה יטול שהוציא את עצמו מדי ספק חומר נדרים ושבועות ואם הפרתו אינה הפרה · כל שכן שיפה עשה · שלא תבא תקלה על ידו והדין פשוט הוא כי אפי' אחר היקם החכם מתיר וזו היא דרך נקיה וקלה אין בה חסרון כיס ולא טורח כלל · והטועה כן קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד גם בהתרת החכם יש לכל א' וא' לומר לתלמידיו שלא יקפצו וימהרו להתיר · שדין פשוט הוא שאין לאדם להתיר לכתחלה במקום רבו · ולא במקום שיש גדול ממנו · אלא אם כן נתן לו רשות ועוד שצריך לידע עיקר הדברים וחלוקיהן · שאינו די שיבא הנודר או הנשבע ויאמר כן נדרתי וכן נשבעתי · ואני מתחרט התירו לי שיש לידע הכונה איזו היא החרטה הראויה · ושאינה ראויה ואם אין שם חרטה מעיקרו שצריך פתח במה פותחין ובמה אין פותחין ובפרטות הנדר או השבועה והסיבה שבשבילה נדר או נשבע ואם לא פרט אפי' בדיעבד אין התרתו התרה כדכתבנו ז"ל שהוא מעשה דירושלמי ודכוותיה · ושיגע זמן הנדר או השבועה · לחול ואם נשבע על דעת המקום ברוך הוא או ע"ד רבים או ע"ד חבירו · והנודר בעת צרה · והמחרים עצמו בעה"ב כל אלה הדברים ודקדוקיהן וכיוצא בהן צריך לדעת אות"ב בע"פ המבקש להתיר ובולי האי ואולי · כי כמה ש"ת יש בכל ענין וענין מהם מורות אצבע כמה הוא גודל הקושי הכופל בהם ולא כל נדר ושבועה ראוי להתירו תכף ומיד · בבוא הנודר או הנשבע לפניו כי יש שצריך ישוב ועיון גדול כי לא כל דבר הנשאל בע"פ קל להשיב עליו גם לא כל שאלה שבאה בכתב קשה תשובתה וחלילה שלא יהא כדין לגבי הנשאל בע"פ

ואומר לו לך ושוב עד · שעיין בשו"ן אדרבא ראוי הוא לשנה ושנדון דידן בכר ראינו בזה
החמירו הגאונים הראשונים בהתרת נדרים ושבועות כמ"ש הטור והרב ז"ל בסי' ר"ל ואף בזמן הזה ·
ראינו לקצת רבני׳ בר"ו במקום שיש אחרים ראוים לדבר שנמנעים לבא לידי התרות ואינם
נזקקין לדבר · לא מצורך גדול ומהם ראוי ללמוד · וז"ל הרב בה"ג הכ"ד בשם הריב"ש ומ"ע
כתב הריב"ש בת"א סי' פ"ה הזהרו בהיתר השבועות והנדרים שאין ראוי להתירם בזמן הזה · כ"א
לדבר מצוה · כי כן כתבו הגאונים כגון מלתא דאית בה תקנתא או מצוה · כגון עשית שלו' בין
איש לאשתו וכגון שלמא דצבורא והרמב"ם כתב וז"ל אעפ"י שמותר להשאל על השבועה ואין בזה
דופי · ומי שלבו נוקפו לדבר זה שמן מידות נמצא בו אעפ"י כן ראוי להזהיר בו ואין נזקקין
להיתר לא לדבר מצוה או שהוא צורך גדול ע"כ וכלל הדברים בקצור שאין הנדר ניתר ע"פ חכם
עד שיהיו שם שבעה תנאים ואלו הם שיהא המודר בעצמו לפני ג' דגמרי להו וסברי · וגם יודעי׳
לפתוח לו פתח · ויפרוט לא' מהם בפתות הנדר וסיבתו · ושלא יהיה על דבר איסור ·
ויהיה שם חרטה מעקרו או פתח הראוי · ויגיע זמנו לחול · ולא יהיה ההיתר כעסק באוכם ·
הכל כדאית בסי' רכ"ח ויש פי' שמצריך שיהיה פתח וגם חרטה וכתב הרב בעל הכנה' ז"ל והנה
להחמיר ולעשות מן החרטה פתח שלאחר שאומר שמתחרט מעיקרו אומרים לו אילו ידעת שתתחרט
כלום נדרת והוא אומר לא ואז מתירין לו ע"כ ועדין צריכין אנו להביא פה דברי האחרונים ז"ל
בענין התרת תעניות וכיוצא למי שרגיל להתענות דרך משל שני וחמשי ושוב אינו יכול לילך
ולמשו' במנהגו או שצריך להפסיק איזה יום מאלו שיהים ושוב יחזור למנהגו ולאחוז בצדקתו וכן מי
שנדר סך תעניות והתחיל להתענות מקצתן ונדחק בנתים ואינו יכול להשלים ולקיים את נדרו
כיצד יעשה להתחרט חרטה גמורה ושלא יפסיד את העשוי וראיתי לרב ז"ל שהביא בסי' רכ"ח לשון
הר"ן ז"ל בזה ז"ל וכתב הר"ן על עובדא דרב הונא עם דרב נחמן האי דלא פתח ליה בחרטה לפי
שרב נחמן היה מכיר ברב הונא שהיה מחמיר על עצמו שלא להיות ניתר בחרט' וי"ם שאותו
הנדר היה בענין דבר מצוה כגון שנדר להתענות זמן ידוע והתענה מקצת אותו זמן ואילו היה מתחרט
על עיקר הנדר יאבד שכר תעניותיו שהתענה · אם היה תוהו על הראשונות לפי' לא היה
מתחרט אדעתא דאקפד רב נחמן לא נדרי · ובנה"ג לא מקרי נולד · דשכיח דלרתח גברא
רבא על נדר חוזק כ"כ אדעתא דכל הכי מלי ע"כ וגופא דעובדא כבר הביאו שם הרב והכי הוה ·
רב הונא ה"ל נדרא אמשרי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל נדרת אדעת' דהכי א"ל הין אדעתא
דהכי הין כמה זמנין · אקפד רב נחמן נפק רב הונא ופתח פתח' לנפשיה · אמר השתא
דאקפד רב נחמן אדעתא דהכי לא נדרי · ולע"ד עדין לא יצאנו מדי ספק שאמור כי הדברים
באו סתומים והרב לרוחב דעתו לא באר והוא דסוף סוף כשאקפד רב נחמן ומצא רב הונא
פתח · לכאורה אם נתחרט מעקרו חזר למה שברח ממנו ומה הועיל בפתחו יותר מחרטתו ואם
לא נתחרט מעקרו הפתח לא מעלה ולא מוריד · כי לא ניתנו הפתחי' במקום שאין חרטה
מעקרו · לא לבא על ידיהם לידי חרטה גמורה מעקרו · כמ"ש ז"ל בפשיטות וכן הוא לשון
הטור ז"ל בריש סי' הנזכר · והא דהשאלין מעומד דווקא כשמתירין בחרטה בלא פתח · אבל
מי שאינו מתחרט מעקרו וצריך למצא לו פתח צריך להתישב בדבר וצריך עיון גדול דמה
שאינו מתחרט מעקרו היינו משום שהיה לו תועלת בנדר כגון שהוא אושבי׳רותים להעבירו על

דעתו

דעתו כגון שאוכל עמהם או שישא בתו ובתו לפי' דעתם וכיוצא בזה · ובשביל הנדר נמלט מהם ולא היה רוצה עדין שלא נדר · הילכך צריך למצוא לו פתח שאלו היה יודע שיבא לידי כך · היה נמנע מלידור' אע"פי שהיה צריך לשמוע לקול אוהביו ולעבור על דעתו ואם הוא משקר לחכם אין התרתו כלום וכיון שצריך יישוב הדעת צריך שיהיה מיושב עוד כתב בסמוך הי שנתחרט בעיקר הנדר אין צריך פתח אלא שישאלנו החכם אתה חפץ בנדר זה · והוא אומר איני חפץ בו ומתחרט אני שנדרתי ומתיר לו ומיהו צריך שיתחרט בעיקר הנדר שהיה רוצה שלא נדר מעולם אבל אם אמר עתה הוא מתחרט ועד עתה הוא חפץ במה שנדר לא הוי חרטה · שצריך שיעקור הנדר מעקרו וכתב א"א הרא"ש ז"ל שיזהר הנודר שלא יאמר שמתחרט מעקרו אלא א"כ הוא ברור לו שהיה רוצה שלא נדר מעולם שאם לא כן אין התרה התרה והוא באיסור נדר כל ימיו ואם אינו מתחרט צריך לבקש לו פתח לומר לו, אילו היה יודע דבר זה לא היה נודר ונמצא הנדר נעקר מעקרו וכיצד הוא הפתח כגון שנדר על דבר אחד ומפצירין בו הרבה שישאל עליו אומרים לו אילו ידעת שיפצירו בו כ"כ ולא תוכל להשיב פניהם לא היית נודר והוא אומר כן ע"כ ·

ועל הדברים שאלה שבאה לו הרב ז"ל ראיות ברורות מן הגמר' ומן הפוסקי' ז"ל וא"כ הדרא קושיא לדוכתא · ולכאורה הנראה בזה הוא שהר"ן ז"ל נתכוון בקצור למאי דכתב מוהר"ר י' חביב ז"ל בסי' קכ"ד על הנודר או נשבע ליתן גט לאשתו העיר הוא ז"ל בענין הספק הזה בעצמו ותרץ וכתב בסמוך לו בריש התשובה הביא ז"ל ולמדתי זה ממה שכתבו קצת מהפוסקים ז"ל במי שנדר להתענות סך ימים והתחיל להתענות בקצתם · ובתוך הזמן נדחק כי לא יכול להשלים לקיים נדרו · והוצרך להתיר אותו שקשה להם ז"ל היאך יתירו לו כי אם לא יתחרט בעקר הנדר אי אפשר להתיר ואם יתחרט חרטה מעקרה נראה כתוהא על הראשונות צדקותיו ותעניותיו שעשה ח"ו ולכן כתבו ז"ל שיאמר שהוא רוצה וחפץ בתעניות שעשה ואינו מתחרט כלל במה שעשאם אבל שהוא מתחרט על שעשאם בסיבת שבועה כי הוא היה רוצה לעשות אותם בלא שבועה · ועל שנשבע לעשותם הוא מתחרט חרטה גמורה ע"כ תורף דבריהם ז"ל ונראה שטוב ללמוד משם לנושא שלפנינו וכו' מתוך הדרך הזה יוכל כל א' ואחד ללמוד כפי הענין הפתח הראוי לקיים שתיהם חרטה גמורה · ושלא יהיה שם הפסד · וה' אלהים אמת ינחנו תמיד בדרך אמת ויצילנו מהרי נדרים ושבועות שלא ברצונו כדי שלא נצטרך לבא לידי דקדוקי התרות והפרות החמורין והמרובין ובכן נשלם הזכרון הזה י"גו"ל ויתקדש שמיה רבא ·

עזרנו בשם ה' עושה שמים
וארץ :

זכרון ט'ב ענין אותות של קדושה שבת ומילה ותפילין ובו שלש פרקי'

הפרק הא' בדקדוקי כיצד מלאכות ושבותין של שבת וי"ט

חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חבה יתירה נודעת להם מאת אביהם שבשמים על הראשונים ועל האחרונים שמסר להם סימנים שלשה המה נפלאים וטובו הגדול העיד עדים נאמנים. על האהבה רבה אשר ביננו וגילנו בהם חזקת עולם תהיה להם שבראנו לכבודו ולא יעזוב חסדו ואמתו מעמנו אבותינו ספרו לנו האותות של קדושה האלו מה הם ומה מעשיהם. אשר הם אנו מכינים מזיו השכינה ועטרת תפארת בראשנו ועל בשרנו תיו של חיים ואלה שלשתם שבת תפילין ומילה לשם ולתפארת ולתהלה אותות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה להשמיע ולהודיעם רבים כי ה' אלהינו בחר בנו מכל העמים. ולקחנו נטע שעשועין כל הימים. א"כ איפה ראויות הן לשמרם בזריזות ובקיאות על מתכונתם ועל צביונם כאשר נתנו לנו בקדושה ובטהרה אבל חטאנו והעוונות גרמו חסרונות בשלמותם ונתנו פגם בשבחם וביופים אשר ע"כ בדרך קצרה הנה אכתוב בשם ה' אלהינו נזכיר מה שבטובו יעזרנו לתקון המוטל עלינו ובעזרתו נתחיל ובהזכרת שבתות ה' ומועדי קדש. וכל הכלולים אליהם יען כל ישראל א' אנשים וא' נשים חייבים בהם וידוע שכל מלאכה האסורה בשבת אסורה בי"ט חוץ ממלאכת אוכל נפש והוצאה והבערה. ואין בשאר מלאכות בין שבת לי"ט אלא שזה זדונו בסקילה וזה זדונו במלקות ואפי' דברים האסורים בשבת משום שבות אסורי' בי"ט ולא עוד אלא שיש מוקצה שמותר בשבת ואסור בי"ט וכל זה מבואר בדברי הטור והב"י ז"ל בא"ח סי' תצ"ה ובדברי הרמב"ם בריש הלכות י"ט וא"כ ממילא נשמע שכל שכתו' לגבי שבת ה"ה לי"ט חוץ מן הדברים האמורים שהתיר הכתוב ולפיכך נכניס בראשונה הע"ל מלאכות בכללן כמו שהן שנויות במשנתינו פ' כלל גדול ואח"כ כל א' תבא על מקומה הראויה לה ביחוד אם יש לדבר עליה. ואם אין נניח אותה במקומה ונעתיק עצמנו ממנה אל חברתה היותר סמוכה לה ולא נאריך:

אבות מלאכות ארבעים חסר א' הזורע והחורש והקוצר והמעמר הדש והזורה הבורר הטוחן והמרקד והלש והאופה הגוזז את הצמר המלבנו והמנפצו והצובעו והטווה והמיסך והעושה שתי בתי נירין והאורג שני חוטין והפוצע שני חוטין הקושר והמתיר והתופר שתי תפירות והקורע על מנת לתפור שתי תפירות הצד צבי השוחטו והמפשיטו והמולחו והמעבד את עורו המוחקו והמחתכו הכותב שתי אותיות והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות הבונה והסותר המכבה והמבעיר המכה בפטיש המוציא מרשות לרשות הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת:

הזורע יש להזהיר להולכים לטייל בגנות ובפרדסים שלא יטלו שם ידיהם אם ירצו לאכול או יצטרכו לכך על גבי העשבים שבמצאו משקים אותם ואע"פי שאינם מכוונים פסיק רישיה הוא כמ"ש הטור סי' של"ו וידוע הוא דכל פסיק רישיה במידי דאורייתא אסור וחייב הוא וא"כ צריך לפרש בכדון זה שאם הגינה או הפרדס של ישראל לא מיבעיא אם בעליו יטול שם ידיו שחייב הוא מן התורה אלא אפי' כל א' וא' מן הטועלים חייבים הם שהרי מסתמא כל הנכנס להם ניחא הוא הוגנו של בעל הפרדס וא"כ הוי פסיק רישיה דניחא ליה וחייב עליו וזה נראה פשוט בתוספות ז"ל בריש פ' הבונה בד"ה לא צריכא דעביד בארעא דחבריה דפי' שם הערוך ז"ל כגון בא' שאינו חושבו והדבר מוכרח בעצמו ואם הגינה או הפרדס של כותי או מסתמא אין שם לישראל הנוטל ידיו חיוב חטאת משום

דהוי

דהוי פסי' רישיה דלא ניחא ליה ומ"מ איסור גמור דרבנן איכא כמו שפסק הרב בה"ם ס"ד ובסי' של"ו כתב בשם בעל ספר התרומה ז"ל וטוב לשמור עצמו בשבת מלאכול במקום עשבים מחוברים שהכי שבקושי יכול ליזהר שלא יפלו מים עליהם בשעת שתיה או בשעת נטילת ידים ע"כ :

ומ"ש עוד ז"ל בשמו ובשם פוסקים אחרים דיין אין לחוש לו לפי שהורק ואינו מצמיח לכאורה · תמיהא לי מלתא · שהנסיון הוכיח שמצמיח שהרי בימות החורף מצמיחין על ידו כמה מיני פרחים ועשבים ואולי יש להשיב ומ"מ מדינו הרא"ם ז"ל היה אוסר · כמ"ש שם הרב וא"כ נראה דטוב ליזהר בכל משקה · ועוד נדבר על זה בסמוך בע"ה וכתב הרב בעל ההגה"ה ז"ל שאין ליתן במים ענפי אילנות שיהיו בהם פרחים ועשבי' שהם נפתחים מלחלוחית המים :

הזורע יש למחות בידי השוחקים ע"ג קרקע באגוזים ותפוחים וכיוצא בהם כדי שלא יבאו לשוות גומות · כמ"ש הטור סימן של"ח לפי שהוא בנית בנין בשדה · חייבים עליו לא שבית הוי משום בונה ובשדה משום חורש כמ"ש הרב המגיד בריש פרק כ"א וזה וזה שעורם שוה דחייבו בכל שהוא וכן משכיות שלמות הביאום הפוסקי' ז"ל הבונה כמה יבנה ויהא חייב הבונה כל שהוא החורש כל שהוא וכו' חייב · ולכן ראוי למנוע לנערים בפרט ההולכים לטייל בפרדסים שהם המקומות המזומנים לשחוק שלא יתנהגו בו ע"ג קרקע כלל · וגבי הכותב יתבאר בע"ה השלום ענין זה והרב ז"ל בסי' שלו שהזכרנו בסמוך כתב עוד שמותר להטיל מי רגלים על העשבים וכ"כ הטור ז"ל וה"ה ליין כמ"ש בסמוך · ולעד י"ש לתמוה על היתר זה · שהרי בודאי המטיל מי רגלים במקום שיש עשבים עושה גומות בקרקע וה"ה המטיל יין וכל משקה כל שהוא בקל הוא נעשה ונהי דאין בו משום זורע שהא מיהת משום חורש איתא ואע"ג דמקלקל הוא מ"מ פטור הוי ולא מותר כדתנן כל המקלקלין פטורין כמ"ש הר"ן ז"ל בכיוצא בזה · הביאו הרב ז"ל בב"י בריש סי' שי"ד · ולא עוד אלא אם הוא במקום שהיה מקלקלו אע"פי שאינו צריך לגומא חייב עליה למאן דפסק כר"י דאמרי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה כמ"ש ה"ה בספ"א ז"ל ומכאן שאם היתה הגומא במקום שאין בו קלקול אע"פי שאינו צריך לה חייב עליה לדעת רבינו ז"ל שפס' כר"י וזה פשוט ע"כ : **ובבר** כתב הרב במז"ל בריש הפרק שאין לגרור מטה כסא וספסל אלא במקום שאפשר שלא יעשה חריץ לא במקום שבודאי יעשה ואם כן הדבר צריך לי הצעיר עיון וכבר כתבנו שהרא"ם ז"ל אוסר בכל :

הקוצר גם להולכים בגנות ובפרדסים יש להודיע הדינים הפשוטים שאין עולין באילן בין לח בין יבש ואין תולין בו ואין נשענין בו וכל דבר הראוי לאכילה · אין מריחין בו במחובר ואין אוכלין הפירות שנשר מן האילן וכללו לארץ הכל כמ"ש הר"ם במז"ל בפכ"א ולכל אלו האזהרות עם הקודמות כיוצא בהם צריכין להם השגחה במקומות הללו לפי שהם מוכנים לכמה מיני פורעניות ה' יצילנו ובאותם המקומות שנוהגין לצאת לחוץ לטייל אנשים ונשים ביותר צריכים השומרים העם לזרזם וז"ל הר"ם במז"ל בספ"ו מה' י"ט חייבין ב"ד להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין ומחפשין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים ויבאו לידי עבירה וכן יזהרו בדבר זה לכל העם כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבאו לידי עבירה ע"כ :

הדש יש להזהיר על ענין סחיטת הפירות שיש מהם מן התורה ויש מהם מדבריהם ועל המשקין היוצאין מהם מעצמן אימתי הם מותרין ואימתי הם אסורין גם בימות החורף שלא ליטול

ליטול את הידים במים שיש בהם שלג או ברד ואם נוטל יזהר שלא ידחוק בין ידיו שלא יהיה מפסיק וכן שלא ישפשפו את הידים במלח משום נולד הכל כמ"ש הטור בסי' ש"ב ובסי' שכ"ו כתב הרב בעל הכנה"ג ז"ל בשם הפוסקים דה"ה הוא בבורית או בשאר דברים שהנימוחים על ידו מהאי טעמא גופיה דנולד גם שלא ליטול את הידים בדבר שמשיר את השער אפי' מעורב בדברים אחרים שאינם משירים הרי זה אסור כל היום ממכוסרוב כדאיתא שם בטור ובב"י ז"ל ואע"פ שדבר זה ראוי היה לבא אצל הגנוז ששם מקומו כתבנו אותו פה לתשלום ענין זה של רחיצה ומטעם זה נכתוב ג"כ פה שהנוטל ידיו טוב לנגבם יפה בכח זו בזו ולהסיר מהם המים כפי יכלתו קודם שינגבם במפה. כמ"ש הרב בסי' ש"ב :

הבורר מלאכה זו היא מן הקשות שבשבת להזהר בכל דקדוקיה והלוקים הרובם יש בהם איסור גמור מן התורה . כמו שיראה המעיין בהרמב"ם פ"ח ובטור ובב"י ז"ל בסי' שי"ט שאפי' בלא כלי שאין לחוש לזה כלל לישראל קדושים יש כמה ברירות שחייבין עליה' חטאת וקשה לעם לעמוד עליהם כראוי כי צריך זריזות גדולה וזכרון הפרטים על מתכונתם ולא ניתנה שמירתן ביחוד אלא למעיין וחוזר עליהם תמיד ועדין יבא לבו נוקפו שהרי הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו ב' מיני אוכלין ובורר מין ממין אחר והניחו לאוכלו לאחר זמן ואפי' לבו ביום חוץ מבסעודה שהוא מיסב בה ואפי' בירר בידו חייב והבורר פסולת מתוך אוכל חייב ואפי' לאכול לאלתר וא"כ נאמר דרך משל אדם שהביאו לפניו כלי שיש בו ב' מיני אוכלין מעורבין והוא רוצה לאכול מא' מהמינים אם הוא אוחז בו ואוכל . וחוזר ואוחז פרי שני ממנו ואוכל . הרי זה מותר שהרי זה כבורר בידו אוכל מתוך פסולת לאכול לאלתר דמותר . אבל אם בירר יותר ממה שאכל . הרי הביא עצמו לחיוב חטאת ואם יפגע במין השני ויסליקנו מידו ויסלקנו לצדדין הרי זה כבורר פסולת מתוך אוכל . שאפי' לאלתר חייב לפי שהאוכל שאין לו חפץ בו נידון כפסולת כמ"ש בפי' הטור וס"ה ז"ל ודבר זה דבר השוה הוא ואין אדם יוצא מידי ספק חטאת ואין צ"ל אם הולך ובורר בידו האוכל שאינו חפץ בו עד שמניחו לבדו בזוית א' שהאוכל שהוא רוצה בו שזה ממש בורר פסולת מתוך אוכל גם אם בירר והניח אפי' לבו ביום חייב . כמ"ש ז"ל וספקות אחרים הנופלים בענין בכל יום ויום ואין הדברים הללו אמורים במיני פירות וקטניות וכיוצא בהם בלבד . ובמשל דערוב שני מיני אוכלין שכתבנו לא אפי' בשני מיני דגים שהם ניכרים בהיות החתיכות גדולות נסתפק הרב בעל תרומת הדשן אי שייך בהו ברירה וכתב להחמיר משום דספק חיוב חטאת הוא כמ"ש הרב ב"י והרב בעל הכנה"ג הביאה דה"ה בשני מיני בשר דמ"ש ופשיטא הוא דכל שאין ניכרין יש בהם ברירה . גם אם האוכל מרובה על הפסולת או הפסולת מרובה על האוכל יש בזה ב' דעת מחליפו' וא"א לקיים את שתיהן לא בשב ולא תעשה ונראה דמחלוקתם הוה ג"כ בב' מיני אוכלין כדרך שאמרנו בסמוך אשר על כן נראה. שהדרך הישר לפני כל איש ואיש ונקי מכל עון בע"ה הוא שלעולם ילמד אדם בתוך ביתו שהניח עכ"פ כל פרי ואוכל בכלי בפני עצמו בלי פסולת שהוא דבר נקל לעשותו ולהתנהג בו . ובזה יחלץ עצמו מכמה ספקות חמורים וקרובים לחטאת ואולי ודאין הם בענין ויתענג בדשן נפשו לאכול לכבוד שבת בלי פקפוק וחשש עבירה ח"ו והטעם דבמין אחד לא שייך ברירה . ויאכל ויהיה כרצונו כמ"ש ז"ל בשם תרומת הדשן ז"ל :

המשוחן יש להזהיר דאע"ג דקי"ל דכל צרכי חולה שאין בו סכנה . נעשים ע"י כותי . זה הוא דווקא בשוכב מחמת חולי למשכב או שראוי ליפול . ואע"פ שהולך על רגליו כמ"ש

פס׳ שהרב בעל ההגה׳ בסי׳ שכ״ח בשם ה״ה אבל מי שאין לו אלא אחזה מיחוש לא הותר לו לעשות ע״י כותי דבר · ואפי׳ שבות של דבריהם שאין בו משך מלאכה אסור · כמ״ש הרב בב״י בריש הסימן וגם אינו יכול · לאכול ולא לשתות לרפואה כל מאכל ומשקה שאינו של בריאים שדבר זה לא הותר אלא לחולה ודאי או לבר ש׳ ודאי · ועוד יש להודיע שאותם בני אדם שיש להם בגופם כעין חבורה שמוציאה ליחה תמיד שאסור להחליף את הבגד · או את הנייר שנוהגין ליתן עליה · כל א׳ לפי דרכו שהרי זה מתכוין לרפואה בדבר שאין בו סכנה כלל · ואפי׳ מכה לא עיקרי ועוד שהרי כתב הרב בס״ס הנ״ל בשם ההגהות ז״ל לא יתן ע״ג המכה · דבר המוסף לחה ודם · דהוי מפרק ע״ב · וזו היא ממש תכלית רפואת החבורה זו · גם הרבה פעמים שמוציא הדם מאליו · וע״י דחיקה וצובע את הבגד · וכתב שם הרב שכתוב בשבולי הלקט בשם ה׳ ירואים · אסור להניח בגד על מכה שיוצא ממנה דם מפני שהדם יצבע אותו ואסור להוציא דם מן המכה כדאמרי׳ ואם להוציא דם כאן וכאן אסור ואבל השותת יתבאר בע״ה שהמוציא דם מן המכה · ע״י דחיקתו הרי זה חייב עליו מן התורה · וא״כ מכל שכן כראה שיש להזהיר למי שיש לו פוצע אבל כיוצא לרפואתה מ״מ ויוסיף עליה בגדים אם ירצה כי ביו׳ שבת וימים טובים אין מניחין תפילין ויכול אדם להרבות בגדים כרצונו אע״פי שהתפשטו הכה והכ״ואין צ״ל אם היא בשוקו · וכזה ראיתי נוהגין להרבה בני אדם ושומר נפשו יהיה בזה · ויש להודיע לאומנים המקיזים דם ומרפאים חבורות שלא יעשו רטיה בשבת ולא יפיסו את המורסות להרחיב פי המכה · כדרך שהרופאי׳ עושין ודברים כיוצא באלו הכן מלאכות גמורות שחייבים עליהם מן התורה · כמ״ש הטור ז״ל בסי׳ שכ״ח ועוד בזכירם בע״ה שהרי לכ״ע אין מחללין את השבת באסו׳ דאורייתא אלא בסכנת נפש · ואפי׳ בסכנת אבר לא הותר בו אלא עשיית השבות בלא שינוי · והרב ז״ל גם בזה היה מחמיר בדבר · שיש בו משך מלאכה מן התורה אלא שהרב העלה ז״ל והר׳מבן ז״ל ואם הוא חולי שאין בו סכנה לא הותרה שבות אלא ע״י שינוי וכלאחר יד · וכל שאסור לעשותו ע״י ישרא׳ אפי׳ על ידי החולה עצמו אסור ומיהו אם הגוי עושה לו הרפואה · רשאי לסייעו סיוע קלן כגון דעמיץ ופתח בעין שכוחלן הגוי ועליו כאמר מסייע אין בו ממש הכל כמ״ש הרב ז״ל שם · ונתעוררתי לכתוב זה · מפני שסיפר לי אומן א׳ ותיק שרבו ז״ל הזהירו על זה ועל כל הצריך ליזהר ממנו במלאכת אומנות זו וכשהיה שעת הדחק · והצורך מרובה היה אומר לגוי שיעשה · והוא רואה ומעולם לא חלל שבת בדבר קטן או גדול · אלא בעת פיקוח נפש שאז מצוה תחשב לו :

האופה רוב קהלות ישרא׳ כאשר שמענו נוהגין בהטמנת חמין מע״ש בתנור או תנורים מיוחדים לכך · והרוצה להטמין בביתו מטמין כל א׳ כאשר ייטב לו ובודאי שזה הדרך קדמון ונכון מסלק כמה מיני תקלות וקולות שיש במקומות מועטין שאין נוהגין כן שהיכה נעלמים מעיני כל רואיהם בין בהדלקת האש בקיץ ובחורף · בין בחמום המאכלים והדברים הללו אע״פי שהם נעשין ע״י כותי · לא הותרו מן הדין כמו שיבא בע״ה לפניכו אבל המבעיר בענין הדלקת הנרות שגם נהגו בה הרבה קולות בהרבה מקומות והשייך לנדון דידן הוא · שראוי להנהיג ולתקן שיהיה בכל קהלה וקהלה מישרא׳ · תנור מיוחד או לכל א׳ בביתו מקום מיוחד להטמנת החמין שבזה ירימו כל המכשולות כמ״ש ויש להזהיר על זה שאחר הלוך החמין מתוך התנור וכיוצא שלא יטמינו אותו בשבת אפי׳ בדבר שאינו מוסיף הבל ואפילו בתבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו ולכן אין לכסותו בבגדים ולא להניחו

בתוך

בתוך ברים וכסתות כמ"ש הרב ב"י בסי' רכ"ו גם בשעת ערוי שמרק לא יתן פת בקערה תחלה · אלא יערה שמרק בתחלה ושוב ימתין עד שלא תהא היד סולדת בו ואז יתן הפת שהרי כתב הרב ז"ל זה לשונו יש מי שאומר דדבר שנאפה או שנצלה אם בשלו אח"כ במשקים יש בו משום בשול ואסור ליתן פת אפי' בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו ויש מתירין ע"כ הרי שהקדי' ז"ל סברת האוסר לסברת המתיר והרב בעל ההג"ה כתב שכבר נהגו ליזהר לכתחילה בזה :

הגוזז את הצמר צריך להסיר מכשלה גדולה ועבירה גמורה שבעונותינו יש באיזה מקומות ביד קצתם לסרוק בשבת וביו"ט במסרק את ראשיהם א' אנשים וא' נשים גדולים וקטנים וזה אפי' רבי שמעון מודה בו דאסור וחייב דודאי משיר שער הוא כמו שהוכיח יפה הרב ב"י בסי' ש"ג וכתב שכן ראה בתשובת הריב"ש · שהאריך ז"ל להביא ראיות לזה · וא"כ חובה הוא למחות ביד המקילין באיסור גמור של תורה · וכתב עוד הרב ז"ל בשם הכל בו וכן הביא בש"ע שלו שאין לסרוק אפי' במסרק שעושי' משער חזיר שאין לחוש לעקירת שערות וכיוצא בו · גם ראוי להודיע לרבים איסור נטילת השער והציפורנים ויבלת וציצין הפורשות מעור האצבע סביב הצפורן · לא מיבעיא בכלי שיש בו איסור תורה אלא אפי' ביד ובשיניים · בין לו בין לאחר ואפילו פרשו רובן ומצערות אותו בין שפרשו כלפי אצבעותיו בין כלפי הגוף אסור ליטלם ש"מ כמ"ש הטור והרב ז"ל בסי' שכ"ד ובריש סי' ש"מ :

המלבנו יש להזהיר מאד שלא לנער בגד חדש שחור מן הטל שעליו שהרי המקפיד שלא ללבשו בלא ניעור חייב ויש מקפידים · כמ"ש הטור בריש סי' ש"ב ורובא דרובא לובשים בגד שחור · ובפרט מלמעלה · דהיינו הגלימא ונודע השחור בהרבה מקומות דליכא שום לבגד כדאיתא בגמרא · ולא עוד אלא שהרב ז"ל כתב בב"י ובכ"מ גבי ליקוט יבולת שע"ג בגדים דאמרינן עלה דחייב שהוא דקפיד עילויה דנראה מדברי הר"ם ב"ם דכל שמסירם בכוונה אע"פ שלא היה נמנע מללבשו אם לא היה מסירם חייב ונסתפק אם הוא מפרש כן גבי קפיד' דניעור ויש להסתפק אם טל דכתבו ז"ל הוי דווקא או כאמר דה"ה למים ומשום שהוא מעשה דכובע דרב יוסף דהוה עליה טל כתבו כן כי לאורה שדבר קשה לומר דהכהו רבנן דפומבדיתא דחזא עולא דהוו מנפצי גלימייהו ואמר קא מחללין רבנן שבתא דהוה על כלהו או על רובייהו טל · שהיכו דבר מצוי כמו המים ולע"ד לכל המפרשים דחיוב דניעור הוי משום כבוס דהוו רובא דרובא כמ"ש הרב ז"ל נראה דאין חלוק בין טל למים · גם בפי' חדש · כתב הרב לכאורה משמע דחדש מקרי כל זמן שלא נתכבס אבל מדברי הר"ם ב"ם משמע · דחדש היינו שלא נשתמשו בו כ"כ אלא עדיין הוא בחדושו כמו בשעה שהאומנין מתקנין אותו ע"כ וכתב הרב בעל הכנה"ג בשם רש"י ואור זרוע · דאסור לנער בגד מן האבק שעליו שראוי לחוש לדבריהם ז"ל וכתב עוד שאסור לנער בגד שנשר במים או שירדו עליו גשמים בשביל שלא יבא לידי סחיטה · ואסור זה שייך בין בבגד שחור בין בבגד לבן ומכל מראה שיהיה כי אין הסחיטה תלויה במראה כמו שנראה מדברי הכל בו שהביא הרב בסימן ש"א מהודש י"ו ואגל מזה בפשים יתבאר בע"ה דין ליקוט הצמר שנאחז בבגדים וש"ת כתן להביא פה דעת הרמב"ם בדין זה שלפעמים כפי הנראה מלשונו שכתב המנער טלית חדשה שחורה כדי ליפותה ולהסיר הצמר הלבן שנתלה בה כדרך שהאומנין עושין חייב חטאת ואם אין מקפיד מותר ע"כ וראיתי בשלטי הגבורים דמקום להסיר הצמר הלבן העתיק הכתוב הלבן נסיה והיא גרסת הרב ב"י ודברי ה"ה כך מכוין שכתב שהוא מעשה דאביי דהוה חושש מפני טל שהוא

מנהיג

מגביה ע"ג הבגד השחור לבן ע"כ מכלל דאין גרסתו הגמר שלבן לא הצבוע שלבן כגרסתן ז"ל וקילה ה"ה פי' הרמב"ם ז"ל כמ"א א"כ שלשה פירושי' בענין כיעור · לרוב הפוסקים הוי כעור מן הטל ולע"ד ה"ה מים · לרש"י ואור זרוע הוי מן האבק להרמב"ם וה"ה הוי מכל דבר שמגביה ע"ג השחור וא"כ מ"ש הרב בעל הסמ"ג בשם אור זרוע שמותר להסיר הנוצות מן הבגד בשבת אם הם לבנות לדבריהם ז"ל נראה שאסור שהרי צבוע לבן מקרי וכבר ראיתי מי שדקדק בזה · ונראה דראוי להחמיר כדברי כולם ז"ל וספק חטאת הוא דמסתמא הרוב מקפידים והדבר בעצמו נקל לקיים בו שב ואל תעשה גם צריך להזהיר לענין הסחיטה שיזהר בכמה דברים השוים כגון שלא לסתום פי החבית או פי הפך במטלית או מוך וכיוצא בהם ושלא לכסות את החבית של מים וכיוצא בה בבגד שאינו מוכן לה ומקום שנהגו לסתום נקב החבית שמוציאין בו היין בפקק של פשתן הואיל ואין היתר ברור בדבר כמ"ש הרב ז"ל בה"ש ש"ב טוב להנהיג כמו שהוא ז"ל מלמד · שלא ישא כלי תחת החבית בשעה שפוקקין הנקב שבתחתיה שתהא הברזא ארוכה חוץ לנעורת ואין יד מגעת לנעורת ואני הצעיר ראיתי מי שנהג שלא להניח נעורת כלל בברזות לצאת מדי חשש איסור זה · לגדולי ורובי חכמי ישראל ואין היין נוטף שאומה · כי העץ מתלחלח ונדבק יפה בחבירו · ומעכבו מלצאת לחוץ ובכמה מקומות משתמשים בברזות של נחשת בלי נעורת כלל · וטוב הוא ויש נותא בהם משל עץ · גם שלא לקנח בספוג שאין לו בית אחיזה · כי בנקל מימיו נסחטים ושלא לנגב בשפה כלי שהיה בו מים או יין ושיכה שאין לקנח הכלים בשעת הדחתן ע"י בגד כמו שעושין בחול · ושלא לקנח את המנעל שנתלחלח בטיט ובצואה ע"י מים ולשפשף צדו זה על צדו זה · לא נותנין עליו מים עד שיכלה מאליו הטנוף שבו וה"ה לבר ולכסות של עור · או יסירנו במעט חרס הראוי לטלטל ולקמן גבי מוחק דעור יתבאר בע"ה שיש ליזהר מהשפשוף דעור ע"י בגד · והבגד שנתלכלך לא יתן עליו מים כלל לא מקנחו בהמרטוט בנחת שלא ברוחק · היה עליו טיט משפשפו מבפנים ולא מבחוץ ומגרדו בצפורן וי"א דהני מילי לח אבל יבש אסור דהוי טוחן · והנוטל ידיו טוב לנגבם יפה בכח זו בזו ולהסיר משם המים כפי יכלתו · קודם שינגבם במפה וכבר נזכר זה למעלה וכל זה מבואר בס' ש"ב וש"ך · ובענין קפול הבגדים הרבה תנאים צריכים לו · וכולם ללבשן בו ביום ולכן הרוצה לקפל ולצאת מדי אסור · יקפל שלא כסדר קפולו הראשון שדרך זה נראה נכון כמו שכתב הרב ז"ל בשלחן ערוך :

הצובעות יש ללמד לנשים שלא לצבוע פניהם וידיהם במיני צבעונין כמ"ש הטור בה"ש ש"ג כגון להעביר סרק על פניה וכחול על עיניה וכן לא תדביק את הבצק על פניה ·

ובשכונתו מאדים הבשר וכיוצא כמ"ש הרב שם וכבר נהגו הרבה מהכוהנות במיני צבעונין · להכותם מ"ע והשלבה בן עושות ומהן ראוי ללמוד כי דבר קל הוא כי כל א' וא' יכולה להנהיג בו וזהו כבוד בנות ישראל גם יש להזהיר לאוכל תותים או שאר פירות הצובעים שלא יגע בידיו צבועות בבגדיו או במפה · כמ"ש הרב בה"ש ש"ב בשם ס' יראים ולכאורה לע"ד יש לתמוה · למה הזהיר ז"ל על הבגדים ועל המפה ולא על הידים ולא עוד אלא שכתב הרב ז"ל בב"י ש"א יגע בידיו צבועות כלו' שהידים אין חשש איסור ולמה ומ"ש היד מן הבגד · וה"א גבי כתיבה שהיכו הכותב ע"י בשרו חיי' · ועוד שהיכו כתב בהמסקין ובמה פירות וכו' פטור וכל פטור דשבת פטור אבל אסור וצביעה וכתיבה כהדדי נינהו וכן לומדות זו מזו כמ"ש ה"ה בפ"ע והדבר צריך לי עיון ואיני מוצא לו דרך ברור לאוכלים בהיתר ואפ"ע מחט שאינה נקובה וכיוצא דהוי סוף גם היא מקבלת אדמומית שהוכן :

אכילת תות
שאר פירות

הקושר והמתיר יש להזהיר על מלאכת הקשרים והתרתם לפי שיש בהם חלוקים רבים ורבו הדעות בפירושם לדעת מי הם מן התורה ומי הם מדרבנן ולכן ראוי לכל א' להיות זריז מאד שלא לבא לידי מדה זו שלא לקשור ושלא להתיר שלא ליכשל ח"ו ועצת חכמים היא כאשר שמענו לתקן אדם מע"ש הראוי לתקן בענין זה לשרים מכשול וז"ל הרב בעל ההגה' בריש סי' ש"ט וי"א שיש להזהר שלא להתיר שום קשר שהוא ב' קשרים זה על זה דאיכא בקיאים איזה שקרוי קשר של אומן דאפי' בשאיכא של קיימא אסור לקשרו וה"ה להתירו וכן נוהגין שנשות אלפכי ב' או קשרים ומ"מ נראה דבמקום צערא אין לחוש ומותר להתירו דאינו אלא איסור דרבנן ובמקום צער לא גזר. והא דבעינן ב' קשרים זה על זה היינו בקושר שני ראשים ביחד אבל אם עשה קשר בראש א' של חוט או משיחה דינו כשני קשרים. הסמ"ג עכ"ל. ולכלע"ד דיש לדון על מ"ש ז"ל דבמקום צער לא גזרו דהא שאין לומר כן אלא במקומות שחז"ל בעצמם פרשו וכן או שיש ראיה ברורה לזה דאם לא כן בכל דבר מדרבנן יאמרו במקום צער לא גזרו והרבה דברים כתבו ז"ל שאפי' לדמות אין לנו רשות אלא מ"ש אמרו ואין להוסיף. וכתב ה"ה בשם הרשב"א בפ"ו מהלכות שלנו שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותין ואין לך בה להתיר אלא מה שהתירו חכמים וכו':

הקורע יש לעורר את העם על ענין ברור כתבו הר"ם ז"ל כמה פעמים בהלכות אלו. והוא דאע"ג דקי"ל דכל המקלקלין פטורין מ"מ כל שהוא דרך חימה וכעס הרי אלו חייבין לפי שע"י הקלקול השקו' חמתן שוככת ונמצאו מתקנין בין אבל יצרם. ואפי' הקורע או המקלקל או המבעיר וכיוצא מקלקל בחמתו הרי זה חייב. ודבר זה אף בחול אסור גמור הוא כמ"ש הז"ל בהביאו סוגיא דהאורג שבפ' כ"ל בפ"ח רשב"א אומר משום חלפא בר אגרא שאמר משום ר' יוחנן בן נורי המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד עכו"ם שכך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד ע"ז והולך ועובד א"ר אבין מאי קראה לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצה"ר. ע"כ וגם יש בו משום בל תשחית אף בשבת צריך להזהר ביותר שחייבין בו על כל קלקול דהלכה כהבעס על ידי כעס. כדאמרן:

הצד צבי יש להזהר שלא לסגור תיבה ומגדל נגמרין שזבובין בו משום דהוי פסיק רישיה שנכנסין בתוכו ואסור. אא"כ יתן הפנין או שאר דבר בין הכסוי לתיבה בענין שיוכלו לצאת

ועוד שנראה ממה שפסק הרב ז"ל בב"י בסי' שי"ו גם חיה ועוף שברשותו של אדם כגון אווזין ותרנגולין ויונה אסור לצודן כגון להכניסם לתוך הלול או לתוך חדר א' לא מיבעיא אם מרדו שאסור מן התורה כמ"ש ז"ל אלא אפי' לא מרדו כלל אסור מדרבנן כמו שסביבו חיה ועוף שברשותו הצדן פטור והמסתמא פטור ואסור קאמר. ככל פיטורו דשבת וכן בלשון הזה כתבו הר"ם ז"ל בספ"י וכתב עליו ה"ה דמשנה היא וא"כ יש לתמוה. על הרב ז"ל שכתב בב"י כ"ם זה. ז"ל תנן בפ"ח שרצים חיה ועוף שברשותו הצדן פטור וכל פיטור דשבת פטור אבל אסור בר מהנך תלת וכ"כ בהגהות פי' וכו' נראה דס"ל ז"ל דמותר לצודן וכ"כ בש"ע ולי הצעיר תמיהא מלתא שהרי בר מהנך תלת לא נאמרו בגמ' אלא על מתני' דבא(?) שבי וישב בצדו וכו' דפטור ומותר קא' ולא על מתני' דחיה ועוף שברשותו והנך תרי הוו משנים מורשא בשב' וכו' ואידך הצד נחש בשב"וכו' כדאיתא התם וגם ברים מכלתין אמרינן והא אמ' שמואל כל פיטורי דשב' פטו' אבל אסו' בר מהני תלת דפטו' ומותר צידת צבי וצידת נחש ומפיס מורסא והתו' ז"ל הקשו שם למה לא מנה ב' אחרי' ואילו חיה ועוף שברשותו לא קאמרי וראיתי בהגהו' שלפנינו ומצאתי שגם הוא ז"ל הביא מתני' וכת' ז"ל וכל פיטורי דשב' פטו' אבל אסו'. והא דתנן אבל צדין חיה ועוף הייכו כי"ט שצדן לכתחילה כדי לשחטן ולאכלן ע"כ וא"כ פשיט' לי דטעות סופ' נפל בספרי' וכתב הרב בעל הסגה' בשם הגהו' אשפ'

דמתול

דאתו״ל דיכו כשאר חיה. ואסו׳לתופסו בשב׳והוא פטור ואם כן צרי׳להודיע כל זה. כדי שכל א׳וא׳ יאסף ומטעם זה אותם בני אדם שיש להם כלוב מלא עוף אם באולי יפתח החלון שלהם ויצא העוף לחוץ אינם יכולים לחזור ולהכניסו בכלוב. ואם יש דלת או חלון פתוח באותו בית. שהכלוב בתוכו מכ״ש שאינו להחזיר העוף לתוכו גם אסו׳לסגור החלון או הפתח ואין צ״ל אם נכנס עוף מבחוץ לתוך הבית וכל אלו דברי׳ברורים הם בפוסקי׳ז״ל ואסורי׳מדין תורה. שהרי עופות שבכלוב. אינם נחשבים כאווזים ותרנגולי׳ הגדלי׳בבתים שמסתמ׳כל העופות הללו שותרים הם. והכשיון סוכיה. ויש להביא פה מאיסורי הוי כגון הא דקי״ל שאין רוכבין ע״ג בהמה. ואין תולין בה ואין נסמכין בה. כמ״ש בה״ם ש״ס ושלא למדוד את המאכל ליתן לפני הבהמ׳והעופות אלא נוטל באומד ונותן לפניה׳ושלא לגבל את המורסן להאכילן כיצד יעש׳נותן מים לתוכו ולא יטה ממרים ביד או מסבב במקל ובתרוד. אלא יוליך בו את המקל ואת התרוד שתי וערב ואם לא נתערב מנערו מכלי לכלי עד שיתערב ויש אומרי׳ליתן מים ע״ג מורסן בשבת ולא אמרו שמוליך בו המקל אלא כשהיו המים נתוני׳עליו מבעוד יום. ושלא יאכיל אותם כדרך שעושין בחול לפיכך לא יכניסו המאכל לתוך פיהם במקו׳שאינם יכולים להחזירו. ושלא לטרוח בדבר שראוי לאכילה להכשירו ולתקנו יות׳או לחתכו לחתיכות וכיוצ׳. ושלא ליתן מזונות ואפי׳מים לפני מי שאין מזונותיו עליו כגון כלב ואתו״ל שאינו שלו וכיוצא הכל כמ״ש בטור ובב״י ז״ל בסי׳שכ״ד והרמב״ם וש״ס בס״פ כ״א ושלא לטלטל בהמה חיה ועוף דמוקצין הם כמ״ש בה״ם ש״ח :

השוחטו יש להודיע את העם לפי שהו׳דבר השוה בכל פעמי׳בימי שיש לו מכה או שנחתך באצבעו ומוצ׳שלא לדחוק את המכה להוצי׳ממנה דם. גם לא יהיה מוצץ אותו בפיו. שמ״מ מתקן הוא בשבתו וחייב עליו ופעמי׳שיהא חיי׳במי מהו׳מכה בפטיש דהיינו הכי׳דמפיס מורסא בשב׳וכו׳כמ״ש הרמ׳בה בפ״ט משבתו ז״ל בר״פ שמכה הרבי׳שעלו דעקר חיוב דחובל הוי משו׳נטילת נשמה שבאותו מקו׳. והכי איתא בהדיא בירושלמי שבת׳הרב בב״מ נפ״ח בשם הר״מך. וא״כ שעור שמוצ׳דם מן המכה הוי בכל שהוא. גם לפי׳אחר של רש״י ז״ל. דהוי משו׳צובע. שעורו מועט ולהרם במז״ל דהוי משום דם שעורו בגרוגרת הכל בפ״ק ס״פ שם. וצריכין אנו לומ׳. דמתני׳דפ׳בתרא דערובין דקתני כהן שלקה באצבעו כורך עליו גמי במקדש שמא יתקן מכלל מלאכ׳גמורה הוי ולא שבות וסדב׳מוכרח בעצמו וסל׳עוד שם בגמ׳כדמקשינן על הסיפא ברייתא׳דאין חותכין הא מתקן מנא והל׳ הזה בעצמו איתא׳בפ׳המביא כדי יין עלה דמתני׳אין שוברין את החרס ואין חותכין את הנייר לצלות בו מליח ובגמ׳מ״ט משו׳דקא מתקן מנא וה״ משו׳ דמחזי כמתקן מנא או גזרה שמא יתקן מנא לא אמרי׳דאמרינן בפי׳משילין עלה דמתני׳כל שחייבי׳עליו משו׳ שבות וכו׳והרב ז״ל גם בהם כתב ל׳ זה. מפני שהו׳כמתקן כלי. לא שדקדק שלא לכתו׳גזרה או אסו׳כאותם שבסמוך למעל׳ולמעט שהם אסורי׳ מדבריה׳בלב״ד והרמ״ן ז״ל כתב להלן בגמ׳בבי ת״ר אין מכניעין את הקנה לצלות בו מליח ז״ל אין מבקעין את הקנה לתת את קרמיותיו תחת המליח על האסכלה שעושה כלי דכל מידי דעבי׳להשתמש בו הוי תקון כלי ע״כ והזכרנו לעניננו שגם דכלל וכו׳אבל לא במדינה. ואם להוצי׳דם כאן וכאן אסו׳. הזכיר׳ ש״ס בפב״א אסו׳ וחייב קא׳ וכן כרא׳בפ׳רש״י ז״ל בברור ז״ל כאן וכאן אסו׳שאין זה צורך עבודה ועוד הס״ל חובל. ואב מלאכ׳לא איסתרי. לגבייהו ע״כ וא״ב בדין הוא דלתני חייב אלא אגב דקתני כהן שלקה באצבעו כורך עליו גמי במקדש אבל לא במדינה. דהיינו מות׳ במקדש ואסו׳במדינה תני נמי אסור. דומיא דרישא דאמרינן. בפ׳ במה מדליקין גבי המכבה את הנר וכו׳ואם בשביל החולה שישן פטו׳דתני פטו׳במקו׳מות׳אגב חיי׳דבעי למתני ברישא ומשיכו בהברח איסו׳ במקו׳חיי׳במשב׳שסוב׳לזו שלפנינו דקתני חותכין יבלת במקד׳אבל לא במדינ׳ואם בכלי כאן וכאן אסו׳

ואיכא

ואיכא מאן דמפרש ה בגמרא דבלאו הכי עסקינן וביד מותרת דווקא במקדש ובכלי מ״מ חייב יע״ש עוד הכינו שם במשנה שלפניה קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה · ואם בתחלה כאן וכאן אסור · ופשוט הוא שם בגמר׳ דאסור וחייב הוא כדפר״שי ז״ל בהדיא כמה פעמים · וה״ה להגר המוכה דתנינן התם דכאן וכאן אסור כדפרש״י ותו׳ ז״ל ואליבא דרמ״י ז״ל גם הוא דגזיר העליון הכי הוי · ומעתה אין להסתפק בדין זה ממה שהר״ם במז״ל הביאו בתוך פרקי השבות · שהרי מצינו לו כיוצא בו שלא היה אפשר לפעמים שלא להזכירן בהדייהו · כגון ההוא דפכ״ב דקדרה רותחת אע״פי שהורידה מעל האש לא יתן לתוכה תבלין והטעם כמ״ש ז״ל מפני דכלי ראשון מבשלי וא״כ הנותן תבלין לתוכה חייב · ואע״פי כן לא כתבה הר״מ במז״ל לכותבו שם להשלים אות׳ סריכין ודכוותה מצינו לו עוד בפר״ג שבת׳ שם ז״ל אין חותכין שפופרת של קנה · מפני שהוא כמתקן כלי וכו׳ ולעיל מינים כתב ז״ל כל דבר שהוא גמר מלאכה חייב עליה : משום מכה בפטיש מפני זה שגורר כל שהוא או שמתקן כלי · באיזה דבר שיתקן חייב ע״כ · ואין לך מתקן כלי כמות זה · שחותך שפופרת ליתנה בחבית · כדי שי׳ לא בו היין · וכן נראה מפשט הגמרא שהרי בשפופרת שהיא חתוכה ככר רב אסר ושמואל שרי · ואמרינן מאן דאסר גזרינן דילמא אתי׳ למחתך · ומאן דשרי לא גזרינן אלמא דחותך לכתחלה מלאכה הוי והרם במז״ל עצמו שפסק כשמואל כתב נמי ואין חוששין עיין בראש · סדק שגם בכלל אזהרה זו למי שנחתך באצבעו או שיצא דם ממוצמו שלא יגע בו בבגד חדא שמפני · מ״ש בסמוך שלא יבא לידי דחיקה והוצאת דם ועוד מפני שהדם יצבע את הבגד ואסור · כיצד יעשה ירחוץ המכה במים מרובים · או ביין תחלה להעביר הדם שעליה · ואח״כ יתן עליה בגד בנחת כמ״ש הרב בה״ם שכ״ח ודברים הללו וכיוצא בהם כל שאפשר לעשותם ע״י נכרי ובתקון שאמר הוא יותר טוב שלא לבא ח״ו לידי חלול שבת כמ״ש ז״ל גם הכון לפרסם דבר שהרבה בני אדם נכשלין בו · והוא שהפרעוש לא הותר ליטלו ולצודו אלא כשהוא על הבשר ועוקץ ואפ״ה אסור להרגו כמ״ש הרב בסי׳ שי״ו ואעפ״כ ימללנו בידו שמא יהרגנו אלא יטלנו ויזרקנו כמ״ש הרב בעל הסגה׳ בשם רבנו ירוחם · גם לא הותר למפלה את כליו להרג את הכנים אלא מוללן וזורקן ולא הותר אלא להוטל כינה מעל בשרו או מעל בגדיו וכן למפלה את ראשו אלא שאין זה כבודו ואפי׳ בחול כמ״ש הטור וב״י שם :

והמוחק: יש להזהיר שלא לשפשף את המנעלים בשבת בידו או ע״ג בגד וכיוצא להחזיר ולהצהיב את העור שזה נקרא מחליק וחייבי׳ עליו משום ממחק כמ״ש הרב במז״ל בפי״א · גם שלא למשמש בשעוה וכיוצא מדברים המתמרחים שלא יבא למרח אפי׳ כל שהוא מהם שאין לאיסור זה שעור ויתחייב ואין צ״ל שלא ימרח רטיה כמ״ש שם הרם במז״ל והטור סי׳ שכ״ח ולפי׳ אין נותנין הנקב שמותר לסתמו · בשעוה וכיוצא ואפי׳ בשמן עב מפני שהוא ממרח כמ״ש ש״ס ש״ד :

והמחתכו: יש להזהיר שלא יטול אדם קיסם של עץ מלפניו ויקטמנו לחצות בו את שיניו או לפתוח בו את הדלת וכיוצא שהרי זה איסור גמור מן התורה · כמ״ש הר״ם במז״ל בפ׳ הנזכר :

הכותב והמוחק לא: מצינו שום היתר בכתיבה · לא לרמוז באצבעו להוליכו באויר כעין כתיבת אותיות כמ״ש הרב בסי׳ ש״ס שהרי אפי׳ לכתוב באבק דרכים שנינו במשנתנו שאסור ושם הרושם · והרשום אינם של קיימא ואפ״ה אסור וכתב רמ״י ז״ל שהרשם באצבעו כמו אותיות בעפר בגוף · ולפיכך כתב עוד שם הרב שאין לכתוב באצבעו במשקין על השלחן והרם במז״ל בספ״יא דקאמר אבל הכותב בדבר שאין רשומו עומד כגון משקין ומי פירות או שכתב

בדיו

היו וכיוצא בו על עלי ירקות ועל כל דבר שאינו עומד פטור וכו' לאו למימרא דכל שהינם אינם עומדים מותר דמתני' הזה תיובתיה לא כח דהיתרא אתא לאשמועינן דאפי' כשא' מהם עומד אינו אסור אלא מדבריהם · אי נמי על עלי ירקות דקאמר קאי כמי אמשקין מי פירות · והוי דבר שאינו מתקיים על גבי דבר שאינו מתקיים וזהו שלא כתב כגון משקין ומי פירות ע"ג דבר העומד והוא פשוט ולא הבא כותב אותיות בחול ובאבק · ובמשקין לא הבא רושם רשמים וצורות דין א' להם · הרי הרושם רשמים תולדת כותב הוא כמ"ש הר"ם ב"ה שם ומעתה נראה שיצדק הרב בעל הלבושים ז"ל במה שאסר לפתוח ולסגור אותם הספרים שכתובות על חודי הדפין אותיות ותיבות כמו שנוהגין קצת · הרי יש בו משום מוחק בשעה שהוא פותח ומשום כותב בשעה שהוא סוגר דלא גרע מהכותב · ומהמוחק בחול · שכל שישנו בכותב ישנו במוחק · ואסור משום שבות · ואין הם אלא חבור ופירוד כמו בדפי הספר איברא דהתם הויא איפכא דפירוד החול גורם הכתיבה · והחיבור גורם המחיקה · וכאן פירוד הדפין גורם המחיקה והחיבור גורם הכתיבה · מ"מ ברור הוא שאינו זה בין המשל להמשל לא מעלה ולא מוריד אלא שעדיין יש להשיב קצת ומ"מ הנזהר לא הפסיד גם יש ליזהר שלא לפרוס ולשבר עוגות שכתובות עליהם אותיות כמ"ש הרב בעל הסמ"ג בשם הר"ם בהי' הנזכר ושלא ליטול את הטעות שבפלס על פנקס כמ"ש שם גם על מה שנוהגין בקצת מקומות לפתוח ע"י כותי אגרת הבאה בשבת שמעתי שלא יפה הם עושים שמה שהותר אפי' למתירין הטעון והראי' באגרת השלוחה · כל זה נראה דלא איירי · אלא דוקא באגרת הבאה פתוחה מבלי חותם · אבל אגרת הבאה חתומה ומסוגרת כמו שנוהגין היום אסור הוא מדבריהם · לפותחה ע"י כותי · והטעם מהא דכתיב הר"ם ב"ה בפ"ו שהמפרק פירות דבוקין ולא נתכוון לקלקל הרי זה תולדת קורע ע"פ · ובפתיחת האגרת יש מפרק וקורע · שלא לקלקל · ולא הותרה מלאכה דאורייתא ע"י כותי בכה"ג · ובכלל הכותין דכתיבה שאין שוחקין להרויח לא מיבעיא שחוק בקרקע שיש בו משום אשויי גומות כמו שכבר כתבנו אבל החורה אפי' במקום שאין לחוש לזה אסור כמ"ש הרב בהי' שלא בשם הר"ם ב"ה ואגור · ולכן ראוי לכל ירא ה' ושוקד על דלתותיו למחות ביד הנוהגים כן כי כל דברי חז"ל אמת והשם שמצוה גוררת מצוה · כך עבירה גוררת עבירה וזו גוררת אחריה עוון ביטול תורה ותפלה ושבועות שוא ומחלוקות גדולות והכאה · צרות רבות ורעות ונא כאמרן דברי הרב בעל הסמ"ג ז"ל שלא למחות את הנשים וקטנים כמ"ש בפי' לפי שדעתן קלה ולא במי שיש בו דעת ולפיכך כל המרבה להשיב הרי זה משובח וכמה נעימים דברי פי חכם חן הרב כמהר"ר משה אלשיך זלה"ה בס' תורת משה שלו בפ' ויקהל אבל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת ראוים וטובים לה שמיעה ברבים :

הבונה והסותר יש להודיע לרבים · שכל הבונה או מחזיר דלתות המחוברות לקרקע כגון של בור ושל דות ושל יציע וחלונות הבתים · וכל מידי דמחובר לקרקע הרי זה אסור מן התורה · ושל כלים כגון דלת שידה תיבה ומגדל ושאר דלתות הכלים נוטלין אבל לא מחזירין ואם יצא ציר התחתון שלהם ממקומו אפי' העליון עומד אסור להחזירו ואם התחתון עומד ויצא מקצת העליון אין דוחקין אותו למקומו אין מותר אלא כשיצא מקצת התחתון והעליון עומד לפי שבקל ובלי שיתקע · יכול להחזירו הכל כמ"ש הר"ם ב"ה בפ"י והרב המגיד בפכ"ב והרב ב"י בס"ס ש"ג ועיין בהרן ז"ל בפ' כל הכלים וצריך להזהירם מאד על זה · כי בנקל יוכל אדם ח"ו לבא לידי כך והוא לא ידע ואשם וספסל שנשמט א' מרגליו אין מחזירין אותו למקומו ולהכניס נגר שהשמוט על ספסל

אחר

אחד יש מי שאוסר כמו שכת' הרב ז"ל בה"ש סי' ג' ואין להביא כובע המתפשט להלן מן הראש טפח ואפי' בבית. כל ששפתו קשה משו' אוהל. כמ"ש הטו' וב"י ז"ל בסי' ש"א ויש כובעים ששפתם קשה. ובפרט כשבלו שחוזרין ומתקנין ומקשין אותם ויש ליזהר בזה להביאם תחיל' בתוך השבוע כדי שתהא השפה כפופה:

השבת והמבעיר יש להזהיר שלא לעשות כמה דברי' שאסורים לאור הנר א' נר של שמן וא' נר של שעוה וחלב וכיוצ' כמ"ש הרב בר"ש הע"ר והם מפורשי' ויותר מבואר' הוא שקריאתם בספ' שא"ע ר"פ שהכוונ' רבים לשנות שמעה רבו' ברי"ש יכה עם אותם שתבאים שכתבו חז"ל ומהם שיאמ' אדם לחבירו או לאשתו תן דעתך עלי שלא אטה. בעוד שאני קורא גם יזהר שלא לפתוח את הדלת או את החלון כנגד המנורה או כנגד הנר שקרובים קצת אל הדלת או אל החלון ואפי' אין שם אלא רוח מצויה. ואם היה נר מונח אחרי הדלת בין שהוא קבוע בכותל בין שאינו קבוע אין פותחין ואין נועלין הדלת כדרכו ואם היה קבוע בדלת עצמו אפי' לפותחו ולנועלו בנחת אסו'. הכל כמ"ש בסי' רע"ז. ושלא ליתן כלי עם מים תחת הנר כדי לקבל ניצוצות ואפי' מע"ש ולא כלי בשב' לקבל את השמן הנוטף אבל נותנין כלי מים אפי' בשבת לקבל את הנצוצות לפי שאין בהם ממש ושלא ליגע בנר דולק בשהו' תלוי ועומד הכל כמ"ש בסי' רס"ה. וזה המתנגע לדברי' הנעשי' ע"י ישרא' האמנם הנעשים ע"י כותי רבים הם והרבה קולת נהגו בהם בעו"ה בין בהדלקת נירות בין בנתינת שמן בנר הדולק בין במחיטת ותיכת ראש הפתילה ומשכה שלמה שהינו כותי שהדליק את הנר שמתחמם לאורו ישרא' אם בשביל ישרא' אסו' ואפי' למי שלא הודלק בשבילו כמ"ש הטור וב"י ז"ל בר"ס רע"ו. ואין הרבה בני אדם נמנעין לומר לעבדו אם רוצה ללך לחוץ. שילך עמו ושולך ומדליק את הנר. ומוליכו לפניו וגם זה אסור כמ"ש שם. שלא הותר אלא ליטול נר דולק בנר ואפ"ה אם נר של שמן הוא נראה שאין להקל בו כי בהקל השמן מתקרב ומתרחק ויש בו משום איסו' תורה לישרא' ולא הותר על ידי גוי. ונכר כבעער הרב בעל הסנה ז"ל על מה שנהגו להקל בדבר שרוב חכמי ישרא' זה מחמיר יותר מזה. לומר לכותי להדליק נרות לצורך הסעודה ובפרט בסעודת חתונה ומילה גם הרב בה"ם על ענין עשית האש ע"י כותי כתב ז"ל. וה"א בארצות הקרות ביותר אם אינו עוש' קור גדול ביום השבת שאסור כיון שאינם חולים אבל הקור באותו יום ע"כ ועוד כתב בש"ע ולא באותם שנוהגים היתר. אעפ"י שאין קור גדול ביום הבוא ע"כ וכבר כתבנו אבל הקושר הא"ם ה"ס כפ"ו ז"ל ודע שאין מדמין דבר לדבר בענייני שבותין ואין לך בהם להתיר אלא מה שהתירו חכמים ולגבי מילה לא התירו שבות גמור וג"בי לוקח בית בא"י התירו וכן כתבו ז"ל ע"כ וכן הם דברי הרשב"א ז"ל בתשובת רמ"א שהעתקנו כולם בזכרון הרביעי שראוים לזכור אותם תמיד. וכיוצא בה כתב בסי' תש"ט על איסור לקיחת פת חמה בשבת מהפלער ושאין לומר דמצוה יש בדב' שלא לכל מצוה התירו אמירה לגוי. גם היא ראויה לשים עין עליה שהזכירה הרב ז"ל בסי' ש"ו ושם הביא הטור דעת הרמב"ם בנדון זה. ז"ל כל דבר שאינו מלאכ' ואין אסו' לעשותו בשבת אלא משום שבות מות' לישרא' לומר לכותי לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה כיצד אומ' ישרא' לכותי בשבת. לעלות באילן או לשוט על פני המים כדי להביא לו שופר או סכין למילה או מביא לו מחצר לחצר שאין ערוב ביניהם מים חמין להרחיץ בהם קטן ומצטער. וכן כל כיוצא בזה ע"כ וכתב ע"ז הטור ז"ל אבל התו' כתבו שאסו' לומר לו להביא שום דבר אפי' דרך כרמלית אפי' ספר ללמוד בו שיש בו מצוה שלא התירו אמירה לגוי אלא לצורך מילה שהיא גופה דוחה את השבת ע"כ הכו דעתו כמ"ש הרב ז"ל וכתב שכן ה"ה והר"ן הביאו שתי הברות או ומדבריו למדנו שאין מי שהתי' אמירה

לגוי

לגוי במקום מצוה. דרב' שיש בו מלאכה גמורה. חוץ ממכשירי מילה אלא בעל העטור ז"ל לבדו וא"כ קשה הדבר שהכריע הוא ז"ל את כל חכמי ישרא' ולא עוד אלא שכל הרוצה להקל. מכנה הדבר ההוא בשם מג וע"י צדדי צדדין אין לך דב' שלא יוכל ליטול את היתר. גם יש נוהגין לעשות הסעו' שלישית קרוב ללילה ומפני כך אומרים לגוי להדליק את הנר ע"י קולא שכתב הרב בעל ההגה' ז"ל וכמעט שהם דברים דסתרי אהדדי שאם הוא כ"כ סמוך ללילה עד שצריכי' לאו' הנר א"כ כמעט שאין יוצאים מדי חובת מצות סעודה שלישית דיום כתיב בקרא ואם הוא יום היאך יתירו לעצמם הדלקת הנירות ובודאי שתקון דב' זה קל מאד להקדים כל א' עצמו למצוה כדרך הזריזים כמו שעושין רוב ישרא' ולא להתעכב ולהכני' עצמן בספק תקלה ולא תבא חו' מצוה שבאה בעבירה · וכן כל שאר דברים שאמורים פה תקנתם קלה ושכרן מרובה אשרי כל הזוכה לשמור שבת כהלכתן :

המכה בפטיש יש להודיע שהנוטל מן הבגד קשים וקסמים וקשרי' כשאחרים בו מן האריגה המקפיד עליהם חייב כמ"ש הטור בריש סי' ש"ב ואם אינו מקפיד מ"מ פטור אבל אסור. כמו שנר' שם מדקדוק דבריו שהביא היתר דניעור שבגד כשהיה חדש אבל שמלבנו ואיסו' זה דנטילת קסמין גבי סדרי ובניעור כתב הטור. אם אין בו כתמים שהזכיר ז"ל לאסור ובנטילת קסמין לא הזכיר היתר כלל אלא חיוב חטאת במקפיד וכן הרמ"ב במז"ל כתב בו פטור ובניעור מותר וכן הרי"ף ז"ל הביא השמועה בסתם וטעם הדבר כרא"ה מבואר דהני קסמי' וקשרים דהוי דבר דבוק ועומד בגוף הבגד לפי' שאמירו בו ז"ל אפי' כי לא קפיד מן הניעור שהו' מדב' חוץ לבגד הנתלה בו וכל' הר"ם במז"ל ויהיה טל או אבק או צמר וכוצ' וכיוצא למר כדאי' ליה ולמר כדאי' ליה. גם יש להודי' דבר ההוה והוא שמחט שאוכל בקובה. שגם הדבר מצוי יותר וכיוצא שנתעקמה אפי' מעט אין לפשטה להשיבה ישרה וזה נלמוד משפוד שנתעקם בי"ט שאפי' שמותרין בו כמה דברים משום אוכל נפש ומכשיריו אסור לפשטו אע"פ שיכול לפשטו בידו כמ"ש הטור בריש סי' תק"ט: יש מקומו' שנוהגין לרקד ולהשמי' קול בתפים ובמחולות וידוע שכל א' מהדברי' הללו אסור בפני עצמו כ"ש שניהם כא' ויש עוד בתופים איסו' אחר מגזרות הרבנן שגזרו חז"ל שלא להשמיע בכל משמיעי קול שלשיר ודברים אחרים הנמצאין בקבוצין כיוצא בזו גם יש מקישין בגודל ובאמה שקורין קאסטניטש א' בל"עז ויש שעושין אותי מעצמות שנקראין כך וקושרין אותן באצבעו' ומכין בהם והרמ"ב במז"ל בפכ"ג כתב שאפי' להכות באצבע על הקרקע או על הלוח או א' כנגד א' כדרך המשוררין או לקשקש את התינוק או לשחק בו בזוג כדי שישתוק כל זה וכיוצא בו אסו' וכמו שהעתיק ופי' דברי הרב ז"ל בסי' של"ט וא"כ אם לא יהיו מזידין כל השומח הזכות בידו גם הבנים היוצאין בזוגין כתב הרב בעל ההגה בשם הגהות אלפס בסי' ש"א דדוקא שאין בהם ענבל ואינם משמיעים קול ועוד דין פשוט הוא כתבו הטור ז"ל שצריך שיהו ארוגין בכסותם :

המוצי' מרשות לרשו' בענין כל שאסרו חכמי' לצאת בו לר"ה דרך מלבוש ותכשיט אנו שאין לנו רשות הרבים גמור אם מותר לצאת בו בכרמלית או בחצר שאינה מעורבת או במעורבת ואפי' בבית בכל זה יש אוסרין ויש מתירין כמ"ש הטור וב"י ז"ל בס"ס ש"ג והרמב"ן והרשב"א מהאוסרין אפי' בבית וכתב ה"ה שיש לחוש לדבריהם ומ"מ הנשים נהגו לצאת אפי' בכרמלית בכל תכשיט וכבר כתב שם הרב ז"ל בשם התו' והרא"ש והר"ן דמדינא אסורו' אלא דכיון שלא ישמעו מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות ומ"מ כתב שם וז"ל בש"ע שלו ומ"מ צריך להזהיר לנשים שלא תצאנה אלא במחטים שהן צריכים להעמיד קשוריהם ולא יותר כי בזה שאין להם תועלת בו וישמעו לנו ע"כ ומכאן יש לדון במכ"ש שאין לאנשים לצאת במחטים שתקועות בבגדים שאין

בהם

בהם משום תכשיט כלל . ואין בדבר צד היתר לכל הפרושים כולם וז"ל הרב ז"ל בריש ה"ס"א מונה הראוי כמנהג שלש מחלוקות בדבר לדברי הרי"ף והרמב"ם אין יוצאה במחט הנקובה פטור ושאינה נקובה חייב ולדברי הר"א בין בנקובה בין שאינה נקובה פטור ולדברי ה"ה באינה נקובה פטור . ובנקובה חייב ע"כ עוד כתב הרב בה' ש"ג ז"ל צריך להזהיר לנשים שלא יטלטלו מחט שניטל חודה או עוקצה לשים בצעיפיהם לא א"כ ביטל מע"ש חודה ועוקצה וייחדה להם כך ע"כ ופשוט הוא דבה' דהקש לאו לאפוקי אנשים שגם הם אסורין כמ"ש בה"ס"א לא שדבר בהווה גם בענין הטבעת האנשים שאין עליה חותם אין היתר ברור לצאת בהם אדרבא כתב הר"ם במז"ל שהנהגו כל העם שלא לצאת בטבעת כלל כמו שהביא הרב ז"ל משמו וכתב עליו ה"ה ז"ל והנהגה חסידים הוא באותן ארצות ואילו היה אפשר להחזיר כל המקומות לאותו הנהג היה טוב מאד ע"כ :

והנה אחר שדברנו בענין ע"ל מלאכות ותולדותיהן מה שהוזהרנו מן השמים ראוי לסמוך להם זכרון המוקצה שאסרו חכמים לטלטל ולא נזכיר ממנו כי אם פרטיו מועטים . ועקריו מרובין מונחו במקומן כי אין הכוונה להאריך כמ"ש כמה פעמים וראינו כי טוב להעתיק דברי הרב ז"ל בריש ה"ס"ח כי שם כלל כל פרטי המוקצה והביא טעמו ז"ל והטעם איסור טלטול דברים המוקצים כתב הרמב"ם בספכ"ד וז"ל אסרו חכמי' לטלטל מקצת דברים בשב' כדרך שעושי' בחול ומפני מה נגעו באיסו' זה אמרו ומה אם הזהירו נביאים שלא יהיה הלוכך בשבת כהלוכך של חול ולא יהיה שיחת של שבת כשיחת בחול שנא' ודבר דבר קל וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהא כיום חול בעיניו ויבא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או מבית לבית או . להצניע אבנים וכיוצא מהם שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה . למען ינוח ועוד כשיבקש לטלטל כלים שמלאכתן לאיסור אפשר שיתעסק בהם מעט ויבא לידי מלאכה . ועוד מקצת העם אינם בעלי אומניות לא בטלין כל ימיהן כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהן הם שובתין ממלאכה . ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שביתה הניכרית לפיכך שביתה מדברים לו היא שביתה השוה בכל אדם ומפני הדברים לו נגעו באיסור הטלטול ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים שצריך להם כמו שיתבאר עכ"ל והראב"ד כתב שם טעם אחר שטלטול דברים המוקצין כאמר מפני גדר ההוצאה כמ"ש בפ' כל הכלים אטו טלטול לאו צורך הוא עוד כתב הרב ז"ל ז"ל והנה כלל הדברים המוקצין שאסורין לטלטל מתחלקין לששה חלקין :

הא' **כלי** שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס דהיינו כלי שאדם מקפיד עליו שלא יפגם כגון סכין של שחיטה ומילה ושל ספרים :

כלי שמלאכתו לאיסור :

הג' **כל** דבר שאינו כלי ולא מאכל אדם ולא מאכל בהמה כגון אבנים ומעות וקנים ועצים וקורות ועפר ומת ובעלי חיים וגרוגרות וצמוקין בשהם מונחים במקום שמייבשין אותם וכל כיוצא בדברים לו דלא חזו וזהו מוקצה מחמת גופו :

הד' **כלי** שמלאכתו להיתר ומונח עליו א' מן הדברים המוקצין מחמת גופם כגון חבית שיש עליה אבן וכר שיש עליו מעות ואפי' הוסרו אח"כ כיון שהיו עליו בין השמשות מגו דאיתקצו לבין השמשות איתקצו לכולי יומא :

הה' **דבר** שהיה בין השמשות מחובר או מחוסר צידה :

הו' מוקצה

הו' **מוקצה** מחמת מצותו כגון עצי סוכה ונויים . ע"כ לשון הרב ז"ל בכללי המוקצה והמוף
לשם כת'ג"כ דרכי ההיתר למי שיש לו ומבואר היא בדברי הטור ודבריו ז"ל שם והוא
שוכרת שאין דבר ניטל אלא לא'מד'דברים או לצורך גופו של אדם להשתמש בו או לצורך מקומו לישב
שם או בשביל עצמו של כלי שלא יגנב ושלא ישבר וכן בחמה מפני החמה . שלא יתייבש ובגשמים
מפני הגשמים שלא יפסד או שלא לצורך כלל כמתעסק בעלמא . והנה פשוט שם שמוקצה מחמת
חסרון כיס אין לו צד היתר לטלטלו וה"ה למוקצה מחמת גופו . אלא שבזה הותרו בו קצת דברים
בדרכים המכים הזכירים הרב ז"ל . ומהם לטלטל המת ע"י ככר או תנוק שמניחין עליו ואבנים שלא
היו להסבים לבית הכסא לקנח בהם . וקוץ המונח במקום הרבים דורסים בו לסלקו כדיכו אם ברה"ר
פחות מד'אמות אם בכרמלית אפי'יותר כדי שלא יוזקו ודברים אחרים כיוצא בהם שכלן נתבארו שם
היטב וה"ה למוקצה מחמת מצותו ולמוקצה מחמת מחובר או מהוכר בידים . כואיל והוקצו לבין
השמשות אין להם היתר ודין בסיס שלהם כדין המוקצה בעצמו לפיכך כתב הרב במו"ל בפ"כ ה ז"ל כל
כלי שמוקצה מחמת האיסור אסור לטלטלו כגון נר שהדליקו בו בשבת והמנורה שהיה הנר עליה ושלחן
שהיו עליו מעות אע"פי שכבה הנר . או שנפלו המעות אסור לטלטלן שכל כלי שהיה אסור לטלטלו
בין השמשות כאסר לטלטלו כל השבת כולה אע"פי שהלך הדבר שגרם לו האיסור ע"כל והעתיקו הרב
בסי'רע"ט . ומוקצה מחמת שמלאכתו לאיסור יש בו שני צדדי היתר לצורך גופו ולצורך מקומו כיצד
נוטל אדם קורנס של זהבים או של נפחים לפצוע בו אגוזים אבל לא קורנס של בשמים וכן נוטל
קורדום לחתוך בו דבילה וכיוצא בהם וצ' היתר השלישי לא בא דהיינו בשביל עצמו של כלי וכ"ה לכלי
המוקצה מחמת היאוס כגון ענ שתולין בו דגים וגרף של רעי ועביט של מימי רגלים ומ"מ אם הוציאן
לאשפה או לבי' הכסא אין להחזירם אלא א"כ נתן לתוכו מים יש מפרשים דבצריך לו עביקינן ואפ"ה
בלא היה אסור דאי שלא לצורך אפי' יש בתוכו מים פשי' דאסור ויש שלא חילק כמ"ש הרב ז"ל בסי'
ש"ח וכדעת הר"ם במ"ז יש לתמוה שכתב אבל כלי המוקצה מחמת מיאוסו כגון נר ישן של נפט וכלים
המואס וכיוצא בהן מותר לטלטלן בשבת אם הוצרך להן ע"כ ולא הזכיר כלל לא בפרק הזה ולא בפרק
של אחריו האי דבתיכת מים ואולי כהרא"ש ז"ל ס"ל וכתירוץ הגאון מוהרר"י אבוה"ב ז"ל דסבר דלעולם
בשלא לצורך עסיקינן ואפ"ה התירו לו להחזירו ע"י מים . שאל"כ לא היה מוציאו לאשפה כדי ש"א
יפסיד את כליו ויכיחנו שמה וא"כ מזיכו לומר שכל שהוא בבית ובמקום המשתמר יש לו דין ממש מכלים
שמלאכתו לאיסור וכדאמרן ומ"מ הדברים סתומים וצ"ע למה השמיט הרמב"ם האי דין דבתיכת מים
ולמה לא פירש החילוק אם ישנו בין בית לאשפה :

וכלי שמלאכתו להיתר כגון כוס וכף וקערה וסכין שחותכין בו בשר ופת וכיוצא בהם יש בו עוד
צד שלישי להיתר והוא בשביל עצמו של כלי ומ"מ הצד הרביעי שלא לצורך כלל אין בו ואיכא
שותרי אלא בכתבי הקדש ואוכלין בלבד ומחוורי מוקצה שמוקצה לעשירים הוי מוקצה לכל ואפי'עניים
אין מטלטלין אותו ומקו"י מוקצה שמותר ליגע בו ובלבד שלא יהא מנענע אפי' מקצתו . וכבר
נתבאר אבל מכבה ומבעיר שאין ליגע בנר דולק כשהו'תלוי ועומד פן יתנדנד קצת מנגיעתו ויטה ולא
יבא לידי איסו'תורה . ושות'לטלטל מוקצה ע"י נפיחה גם דבר שהיה ראוי בין השמשות וא"א כרא'וכאסר
חזר ונתקן חזר להתירו . דאין מוקצה לחצי שבת בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול וכבר הקדמנו
כי לא באנו להעתיק בכאן אלא כללי הדברים ולא פרטיהן כי רבים הם :

ומעתה. יכול כל להעתיק עצמו מענין זה לענין חולו של מועד לגמרי בו בדבור א' בלבד אחר שנקדים בקצרה עד היכן מגיע חומרו · כתב הר"ם במז"ל בהלכות י"ט בפ"ז ז"ל חולו של מועד אע"פ שלא נאמר בו שבתון הואיל ונקרא מקרא קדש והרי הוא זמן חגיגה במקדש אסור בעשיית מלאכה כדי שלא יהיה כשאר ימי החול שאין בהן קדושה כלל והעושה בו מלאכה אסורה מכין אותו מכת מרדות מפני שאיסורו מד"ס ולא כל מלאכת עבודה אסורה כי"ט שהוא הענין בדברים שאסרו בו כדי שלא יהיה כיום חול לכל דבר לפיכך יש מלאכות אסורות בו ויש מלאכות מותרות בו עכ"ל · הורה ז"ל שלדעתו חש"מ אינו אסור במלאכה אלא מדבריהם וכן דעת התוספות והרא"ש והמרדכי שאינו אסור מן התורה אלא מעט אסמכתא ועיקרו מד"ס כמ"ש הרב ז"ל בריש הלכות אבל אחרים מגדולי המורים הרמב"ן והרשב"א ז"ל דס"ל שכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינו דבר האבד אסורה מן התורה כמ"ש ה"ה במקומו וכ"כ נמוקי יוסף כמו שהביא הרב שם בב"י וכתבו דפשטא דסוגיא דפ' אין דורשין הכי משמע וכן במקומות אחרים ולזה נטה הרב ז"ל אלא שכתב שהתורה מסרן לחכמים לומר איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת. והטור ז"ל בסי' תק"ל כתב בפשיטות דהרי"ף ז"ל דס"ל דמלאכת חול המועד הוי מן התורה · וגם כי הרב ז"ל כתב עליו שלא ידע מהיכן לו מ"מ כל שלא נודע בספק יש להאמין לדבריו ולקבל בסבר פנים עדותו עוד כתב בשם המרדכי בריש הלכות דהכי ס"ל כמי לרא"ם ואם כן יש לנו מן הראשונים הרי"ף והר"ם ב"ם והרשב"א ורא"ם ז"ל ומן האחרונים הרב ז"ל דהלכה ס"ל דיש איסור מלאכה בח"ה מ"מ דבר תורה · וה"ה ז"ל כתב שאפשר שדעת הר"ם גם הוא שיש לו עיקר בדאורייתא מקרבן מוסף ומצות שמחה יהיה מה שיהיה אין לנו כח להכריע אלא להזכיר ולהביא למכין שמחמירים והמקילים · ונבוא לכוונתינו וכו' שנראה דבר זר עד מאד מה שנוהגין בקצת מקומות בענין משא ומתן לפתוח כל א' חנותו ולהיות יושב ומוכר כמנהגו בחול ותימה כשוטה שהיכנו בגמרא אמר רבה פרקמטיא כל שהוא אסורה ופסקוה הפוסקים ז"ל וכאן החנוני יושב ומקיף לכל הרואה בעיניו להקיף. וכותב בספר בכתב ידו ובשמוכר אמה או אמתים או מה שהו' מן הבגד שמוכר בהכרח צריך שא לחתכו לשנים ושכתיבה וחתיכה בזו מלאכות גמורות הן לכ"ע מן התורה · ואם מפני שהותרו שלא לצורך המועד · ושלא במלאכת האבד שאם התירו לאדם לכתוב חשבונותיו ולחשוב יציאותיו שהיו בדברים שנעשו בהיתר אם משום צורך המועד כמ"ש הרב אי משום דבר האבד כפי מה שכתבו המעוט ז"ל משא"כ בנדון דידן שאין בו לא זה ולא זה ולא עוד אלא שכל המרבה בסחורה וחנותו פתוחה לרוחה · הרי הוא מרבה בעבירות האמורות ויוצא בכן לפי שאין לו צורך למעות להוציא לשמחת החג ואינו יכול לטעון כי דבר האבד הוא אצלו שלא נאמר זה אלא בדבר שאינו מצוי תמיד לאחר המועד כגון ספינות או שיירות שבאו או שהם מבקשים לצאת ומוכרים בזול או לוקחים ביותר או בסחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן · אבל אם לא יפסיד לא וכן במקומות שיש להם יום השוק יום א' בשבוע אינו מותר למכור ולקנות ביום השוק שבתוך המועד שאין זה דבר האבד שאם אינו מוכרו היום הרי הוא מוכרו לאחר המועד הכל כמו שכתב ז"ל בפי' שאם טעה זו דדבר האבד בהתם הוי טעה א"כ בטלת כל איסור פרקמטיא ומה הועילו חכמים לאסרה ולהתיר בסוף לה דבר האבד וכן מצאתי שכתב הרב ז"ל בזה בסי' תקל"ט בשם ריב"א והגהות מיימוניות וגם ר"ת ז"ל שם כוותייהו ס"ל להחמיר בדבר שהוא כראה אבד כ"ש וק"ו במעשים שכתבנו. · וז"ל ה"ה בספר ומכאן יצא להם שמותר להלוות לגויים ברבית בחש"מ והטעם בזה לפי שאין בכל זה מלאכה

מלאכה

מלאכה גמורה שהיה אסורה אפי' בי"ט ואין כאן לא מקח וממכר שאסור מדבריהם בי"ט גזירה שמא יכתוב ובחש"ם התירו משום העברת הריוח אבל הרמב"ן ז"ל כתב וכו' הרי שכתב בפי' שאין כאן לא מקח וממכר שאסור מדבריהם בי"ט גזירה שמא יכתוב וכאן כותבין ועוברים ג"כ משום קורע ע"מ לתפור רצוני בחתיכת הבגדים שמוכרין שאין בזה רמז מקלקל ואליבא דכ"ע האיסור בחתיכה תליא וכמ"ש גם בשם ר"ת כתבו טעם אחר לענין הלואה ברבית לגוים והוא דלא מקרי פרקמטיא שאסורה בגמרא לא משא ומתן של סחורה ולא הלואה וגם זה כנגד היושבים ומוכרים בחנות וכיוצא בו • וז"ל הרב בב"י בסי' הנזכר לענין מלאכת דבר האבד ונ"ל שאם יש לו מעות הרבה ואומר אמכור סחורתי ואוציא לשמחת י"ט יותר ממה שהיה בדעתי להוציא דלא צריכן ליה • דלא כאמרו הדברים הללו בירושלמי לא במי שיש לו מעות מועטים ואם עליהם מלהוציא כ"כ לשמחת י"ט כדי שלא יצטרך ללוות או לשאול מהבריות ואילו היו לו מעות בריוח היה מוציא יותר ובכה"ג צריכן ליה למכור כדי שישמח בי"ט כחפצו אבל מי שיש לו מעות בריוח להוציא לשמחת י"ט בכל אשר יתאוה • ואין בדעתו להוציא כ"כ לא התיר לו למכור כדי להוציא יותר ע"כ • דבריו הברורי' וראויה הם לו ואם זה במי שרוצה להוציא יותר במי שאינו רוצה להוציא ובין כך ובין כך אינו מוסיף עאכ"ו ומהיכא בשם שהתירו רז"ל בדבר עד שאמרו שכל שאסור לעשותו אסור לומר לכותי לעשותו כמ"ש ז"ל בפי' וברייתא שלימה היא :

והנה להשלים הפרק הזה יש לנו לדבר ג"כ בענין אסור עשיית מלאכה בערבי שבתות וימים טובים ובערבי פסחים מחצות ולמעלה שהוא חצי יום בשבה זכר לקרבן פסח שהיה נעשה בזמן שבית המקדש קיים שנה בו יש מקומות שאין עושין חלוק בין קודם חצות לאחר חצות רצוני בענין פתיחת חנויות כדאמרן בסמוך גבי חולו של מועד שרי להו מריכו :

כתב הטור בסי' רנ"א שהעושה מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה דהיינו משש שעות ומחצה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה • כתב אבי העזרי דווקא העושה מלאכה להשתכר אבל מתקן הוא בגדיו וכליו לצורך שבת וי"ט ומשמע מסוף דבריו שאפי' אם אינו עושה להשתכר אם אינו עושה לצורך שבת אסור ע"כ : וכ הרא"ש והגהות מיימוניות ורבינו ירוחם הביאו לשון זה • כמ"ש שם הרב ז"ל • ומדקדוק לשונו שכתב אבל מתקן הוא בגדיו וכליו לצורך שבת וי"ט כלומר דלא הוי מלאכה גמורה ואפ"ה לצורך שבת אין שלא לצורך לא • אנו שומעים הכן הלאו וכן כתב הרב ז"ל בסי' תס"ח ועם כי הרז"ה ז"ל כתב דהאידנא דליכא קרבן פסח לא שני לן בין ערבי פסחים לשאר ערבי י"ט כבר השיבו עליו דכיון שנאסר אע"פי שבטל הטעם לא בטל האיסור כמ"ש הרב ז"ל בסי' הנז' וכ"כ התו' בר"פ מקום שנהגו וכ"כ ה"ה בפ' אחרון מה' י"ט וז"ל הר"ם ב"ה שם אסור לעשות מלאכה בערב • י"ט מן המנחה ולמעלה כמו ערבי שבתות וכל העושה מלאכה בהם אינו רואה סימן ברכה לעולם וגוערין בו ומבטלין אותו בעל כרחו אבל אין מכין אותו מכת מרדות ואין צריך לומר שאין מנדין אותו חוץ בערב הפסח אחר חצות שהעושה בו מלאכה אחר חצות מנדין אותו ואין צריך לומר שמכין אותו מכת מרדות אם לא נידוהו לפי שהיום י"ד בניסן אינו כשאר ערבי י"ט מפני שיש בו חגיגה ושחיטת קרבן לפיכך

יום י"ד בניסן אסור בעשיית מלאכה מד"ס כמו חולו של מועד ... והוא קל מחולו של מועד ואינו אסור אלא מחצי היום ולמעלה שהוא זמן השחיטה אבל מהנץ החמה עד חצי היום תלוי במנהג מקום שנהגו לעשות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ע"כ עד הנה הגיע זכרון דברי שבתות וי"ט והנלוים אליהם וידענו בודאי שקצרנו בהם ועדין לא הגענו להעלות על ספר הראוי לקדושתם . האמנם על רבותינו ההוגים שכיני לאהל מועד בית ועד לחכמים ומפקחים על עסקי צבור למלאות את החסרון ולתקן את הטעות ועליהם תבא ברכת טוב בהסירם המכשולות מדרך העם וכמה קולות שאין להם הפך והשען אל השעוות גרמום והביאום . לעולם ה' אדוני יזכנו ברחמיו למנוחה שלמה שהוא רתה בה וינחילנו ליום שכלו שבת שכלו מנוחה לחיי עולמים וכן כשלם הפרק הזה יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם . ומרומם על כל ברכה ותהלה :

נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו אל אל חי

הפרק הב' באות ב' ה"ה אות ברית קדש

דברי חכמים ותורתם אמת והם אמת אשר הגידו כל מצוה שקבלו עליהם ישראל בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב עדין עושין אותה בשמחה עיני כל יעידון יגידון כן הוא וכן יהיה תמיד ברב עוז ושלום בקול ששון וקול שמחה מהללים לה' ואומרים הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ואמנם לא נוכל להעלים מזכרון דקדוק שני דברים במצוה זו אשר ראינו חובה עלינו להעלותם על ספר כי תקונם קל והרגלם קשה הא' כי אהבת בני ישראל את המצוה ומגודל חשקם אליה כלם רודפים בזריזות ומשתדלים אחריה וכל הקודם את חבירו להשיגה הן בדברי רצוי ופיוס הן בנתינת כסף הרי זה זריז ומשובח וזכה בה ואין כסף נחשב למאומה אשרי העם שככה לו . אבל לא כל האדם ולא כל השעות שוין כי עינינו הרואות כנערים בן חמש עשרה שנה ומעל' רצים לפני זקנים בקיאים ומומחים לחטוף את המצוה מידם ומקדימין אותם בא' מהדרכי' שאמרנו וכיוצא בהם והנמשך מזה הוא כי כן אמת על הרוב כל המתחילים אין עושין את המילה אלא בפני א' מהות בקי ומומחה למלאות את חסרונו ולתקן את המעוות אם ישנו שאמנם מיד הוחזק למוהל וקנה שם טוב לעצמו ומהני' שהוא מוהל הן מצד קורבה הן מצד שכנות הן במקום שאין שם אנשים כגון בבמה כפרים . קורין אותו והוא הולך ועושה פעם מחזיק טובה ופעם נותן משלו כמ"ש וכן לא יעשה במצוה כבודה וחמורה שיתעסקו בה כנערים שעדין לא נתקררה דעתם ולא נתישב לבם לדעת את כל אשר יעשה ויחושו לעצמן שלא תצא ח"ו תקלה מתחת ידם גם לא יחושו לכבודם לשכר השחים לגמור את המצוה ולא יבאו לקלקל ושלא לפרוע את המילה כראוי בנחת ובמתון ורובם ככולם אינם יודעים שעור חתיכת עור הערלה ושיעור הפריעה שבכל שחותכין ופורעין הן מעט הן הרבה הם מתרצין ושמחין בכך וסוברין שגמרו את המצוה כתקונה ואין צ"ל שאינם יודעים להבחי' על ציצין המעכבין ושאינן מעכבין ומה בין זו לזו ומה בין יום שבת קדש לחול לענין זה וידוע הוא שאם יש כימא אחת של עור החופה רוב גובהה של עטרה אפי' במקום א' הרי הוא כאלו לא נמול וכן אם הבשר או ציצין ממנו חופה רוב הקפו של חוט שגבוה הסובב אשר בין הבשר והגיד אע"פ שאינו חופה רוב גובהה של עטרה כמ"ש הרב בב"י בשם רפ"ד וכתב שעיקר מצות המילה לגלות כל העטרה עם החוט הסובב שהוא עיקרה :

והדברים

ובדברים הללו וכיוצא בהן שראוי לידע אותן איכם ידועים לקצת גדולים · ורוב הקהלים או כלם לא שמעו מהם מאומה :

הדבר השני שראוי לדקדק בו הוא שהמה פעמים אירע או שחסרון בקיאות המוהל שמתחילה לא מל כראוי או שמיהר ומל ופרע כמו שעושין הרבה בלי ישוב הראוי והצריך לכך · או בסיבת הכחת שאיספלנית שלא חששו להניחו במקום הראוי שלא יחזור ויפול עור הערלה · או שעשן הנקב רחב וכיוצא או שטבע הנימול שבשרו רך ומדולדל או שהוא בעל בשר הרבה · עד שמחמת הדברים הללו וכיוצא בהם הרי כאילו איכו נימול והכי מעיד שאמר רולי אנשי אמת ויראי חטא ובקיאים במלאכת שמים זו שהרבה פעמים הזרו ומלו תינוקות פעם שנית מהם שמן הקודם היו צריכים לימול ומהם מדרבנן · ובודאי שאנחנו חייבים · לשית לב על הענינים הללו אשר ראינו שהתורה הקפידה כ"כ על מצות עשה זו והיא א' משמתים שחייבה עליה כרת ואין לנו לספר בגדולתה כי לכל העם גלויה ונודעת · ולבן בתיקון שני הדברים כאמר שאם בכל מקום שהתקון מוטל על לב ב"ד וראשי העם ביותר במקום זה שב"ד אביהם של תינוקות הם שתחת אביהם הכהנים למולם · כמו שסדין פשוט ומהילא שעליהם לפקח על ענינם ולא יהיה ח"ו מבטל מצות עשה בכל יום ויום שהיגדל מי שאינו נמול כראוי סוף סוף לא ימות והוא ערל ואין דרך בני ישראל קדושים להביט בברית מילה שלהם ואפי' הבא לידי כך בכוונה רצויה לשמים · מאי דעבר עבר וכמצאו עוברים שלא והבן והמוהל והב"ד אשם בשגגה ומהם קרוב למזיד רחמנא ליצלן והנה התיקון קל מאד ונראה לעיני העדה :

אם נדבר הראשון שלא יניח אדם רשאי למול עד שיטול רשות מב"ד בתחילה כמו שפשט המנהג בכל ישראל בענין השחיטה וק"ו שראוי להתפשט לענין מילה · כדי שב"ע יתברך יתבטלו המכשולות האמורים והלך בדרכי יושר · ושלא לברבות המחלוקות ח"ו בישראל שיהיה כראה לשים קנבה לשמים שעד כ"ה או שלשים שנה לא יותן רשות לשום אדם למול לבד שאב את בנו ורב את עבדו דהמצוה ביהור עלי דידהו רמיא ושם שזכות לכם תורה אין ליטלה מהם וזה שתנאים שלשה לא יעשום בפני אנשים שבמים ובקיאים בדבר כדי שלא יבאו לקלקל ח"ו בב"שהם באולי ירצו לעשות את המצוה ע"י אחרים כי לא יאמינו את עצמם יהיה ע"י אנשי שכבר נטלו רשות מב"ד ושניעו לשנים אשר בהם חפץ זכות זו תלוי ועומד · הג' שבהגיע תור קצבת השנים לא יהיו בכלל המוחזקים והמומחים בשביל שמלו בנים הרבה או עבדים הרבה עד שיתנו להם ב"ד רשות והרי הם לגבי אחרים כשאר כל אדם · כי מי יתן את כל איש ישראל ירא חטא וזריז ראוי ובקי להרבות מצוות ושמחות כי זה כל האדם · והנה מן שאסור השמע בבירור שהשנים בלבד אפי' זקן וכל טוב בידו איכם מעלים למילה בלי נטילת רשות מב"ד ואזי עוזבים השנים לא' יעלו למוצא ולברכה :

אם נדבר השני שישימו לחונה · על כל מוהל לבקר את הנימול קטן וגדול פעמים שלש כפי ראות עיני הב"ד אין פוחתין מהם אבל מוסיפין עליהם ויהיה הזמן הזה קבוע ולא יעבור כמו שמעתי אומרים עושים בקצת מקומות ויוליך לפחות מוהל אחר עמו לראות אם צריך איזה תיקון כי כל דבר · בעתו מתוקן מה טוב וכקל להחזירו למוטב וכשיצטרף עם אלו השני דברים הודעת הדינים שראוים ושצריכים לידע אותם כל מוהל כי בהמון העם · הורגלו קצת קולות שלא ע"פ הדין הגמור והנכון · לשעמודם על האמת אז נכיה בטוחים יהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו יכונן וגו' תנא תקלה שתחתיהם כן יהי רצון וכבר כתבנו מדרש לרז"ל

לרז"ל בשיר השירים רבה צאינה וראינה בנות ציון בנים המצויינים לי בתגלחת במילה ובציצית ע"כ ובכן כשלם הפרק הזה יתגדל שמו על טובו הגדול שלא חסר לנו ואל יחסר לנו תמיד לעולם ועד :

עזרנו בשם ה' עושה שמים וארץ

הפרק הג' באות ג' שהוא אות תפילין קדש

גם כי הפרק הזה מיוחד לאות השלישי שהוא אות תפילין קדש מ"מ נזכיר ג"כ בו הראוי לכל כתבי הקדש ספרים תפילין ומזוזות יען כי ברוב הדברים הם משותפים ושוים · וראוי זה כראוי זה כמ"ש ז"ל · והנה בעו"ה ממה שראינו ושמענו גברו הפיסולים מאד מאד ויכשלו רוב הרבים מקלקולין וטעיות · אשר באו בספרים כתובים ואשר לא ניתנו ליכתב ובמקום שהיה להם לסופרים להזהר במלאכת שמים · להיות בקיא ומופלג מכל שגיאה ערוכה בכל ותמימה בלי מום קטן וגדול לזכות את הרבים שתולין עיניהן בהם היתה לספק ואבדה חזקתם וכמעט אדם אין לסמוך עליו בלי בדיקה אחריו בכל פעם ופעם · וכבר ידוע מה שאמר ר' ישמעאל לר' מאיר כשבא ממנו מה מלאכתך והשיב לו ר' מאיר לבלר אני אמר לו בני הוה זהיר שמלאכתך מלאכת שמים היא שמא תחסיר אות א' או תתיר אות א' ונמצאת אתה מחריב את כל העולם כלו · וממנו למדו לכתוב כן רבותינו האחרונים ז"ל הטור ז"ל לקוח מהרא"ש אביו ז"ל בסי' ל"ב וצריך לדקדק בחסירות ויתרות שאם חסר או יתר א' מהן פסולין ונמצאו המניחים אותם מברכין בכל יום ברכה לבטלה וגם שרוי בכל יום בלא מצות תפילין ונמצא עונש הסופר מרובה ולכן צריך להיות מאד ירא שמים וחרד לדבר ה' יתברך שמתעסק בכתיבת תפילין ותקונן וכו' ובעוונותינו הרבו חסירות ויתרות וכל מיני פסולין נמצאו ונודעו ויש להפלא הפלא ופלא על מניחם ועניהם · ובדרך כלל נזכיר ונתחיל מן הקודמי' לצאת בקצת ידי חובתנו להיות בקיים מה' · בהודיע לרבים מה שראינו ושמענו בענינים אלו כדי שכל א' לא יסמוך על החזקות ואין צ"ל על מי שאין לו חזקה כלל ויפשפש טוב אחרית דבר וראשיתו לדעת אופן הכשרו ותקנו וכל המרבה לבדוק הרי זה משובח :

והנה בענין עבוד העורות לשם קדושה אותם בני אדם שמעבדים אותם ע"י כותי ומסייעין אותו במלאכתו יש שאינן עושין כן בתחילת העבוד כשמשימין אותן בתוך הסיד אלא כמעט בסופו אחר שעיקר העבוד כבר נעשה והדין הפשוט הוא שצריך שיהא בתחילה ואפי' בישראל המעבד אינו מועיל כי אם כשיאמר כן בתחילת העבוד · ויש שנזהרין בזה האמנם שלא להטריח את עצמן אינם מסמנין העורות כפי הדין הנגמור אלא ממלאין גומא א' או שתים מהם · ממנין ידוע ואומרים שיש די בזה ואין צריך עוד סימן ואין לדבר זה עיקר ואסור לסמוך עליו כי לא נמצא כתוב בספרים · גם אין הדעת נותנתו ודי לנו לומ' שאין להם שהכותי יזייף את החותמות ויחליף את העורות המסומנים משום דמירתת שמא יכיר ישראל בטביעות עין ולא נוסיף עליה קולא גדולה כזאת · וקודם שנעתיק עצמנו מדבר העבוד יש להודיע כי בקצת מקומות נהגו שלא להקפיד ברצועות התפילין שיהיו מעור מעובד לשמו וזהו כנגד הדין שהרי הר"ם ב"ם וס' התרומה וסמ"ג והרא"ש והטור ז"ל כולם כתבו בפשיטות שצריך שיהיה העור שלהן מעובד לשמו כמ"ש הרב ז"ל בסי' ל"ב וכן פסק בסי' ל"ג וכן נהגו ישראל קדושים ברוב המקומות :

ואמנם

ואמנם בענין הכתיבה רבו כמו רבו הפסולי' שהמצאתי כמו שאמרנו וא"א לפרטם אבל בדרך כלל באמ' תחילה בדיו' הדיו שכותבין בו שיש שאינם יודעים לעשותו כהוגן ואינו עולה בידם שחור כראוי ולכן בעת הכתיבה עושין בו אותיות משוכות מכמה גוונים נוטים לירוק ולאדום וללבן שהוכהה מראיתו ואין זה נקרא דיו שחור כדינו ולהעביר עליהם קולמוס הדעת נוטה שאינו מועיל דעד כאן לא הותר זה בהרישומן כיהר ולא חשיב שלא כסדרן אלא באותיו' שכתבו בתחילה בכשרות · ובדיו שחור והוא כמתקן קצת אבל בכדון דידן לא היה ולא נרא' בהם שחור מעול' ולהעביר עליה' קולמוס הוא כהוגן מחדש ושלא כסדרן חשיב · ומה שנמצא מדבוק האותיו' למאות ולא היו בעצמן וא"א חברתה גם פרודו' ונחלקות בעצמן כגון חתי"ן ועיי"ן וצד"י ושי"ן ודומיהן וידוע שכל האותיות צריכו' להיות גולם אחד מה'זקוף · ותיבה נראת כשתי תיבות ושתי תיבות נראות כתיבה א' כמלא חסר וחסר מלא צורת הפרשיות משונה גם שיעו' השיטה שראוי להן קטן מהכיל כו' אותיות כדינו · וכבר ראיתי תפילין שלא היה להן חלוק פרשיו' כלל וכל השיטות היו מגיעות עד סוף השיטה · וכלה דברים זרים בחלוף צורת האותיות והיותר מצוי בית במקום כף כף במקום ב' וזה מן המועט יוד במקו' וא"ו · וא"ו במקום יו"ד דל"ת במקום רי"ש רי"ש במקום דלית וכן על זה הדרך גם כמצאו שאות ה"א שלהם לא היה לה עוקץ בכי הראש משוך מעט לתוכו והוא כנגד הדין הגמור והוא חסרון פוסל לכ"ע בלי מחלוקת כלל כמ"ש הרב ז"ל בסי' ל"ו בשם שמהם פוסקי' ז"ל ורובן בכולן של האשכנזים יש בהם פסול זה ולא ידענו על מה הם סומכים גם אות היוד כמצאתי בהרבה שלא הבכי קוצות מלמטה א' מימין וא' משמאל שלא כדברי ר"ת וכבר כתב שם הרב בשם מהרר"י קולון ז"ל שיש לחוש לדבריו ושכל הפוסקים האחרונים הביאום לפסק הלכ' · וכן נוהגים רובא דרובא גם מה שכתב הרב ז"ל שכתב' בהגהות מיימוניות ז"ל שמעתי שקוץ היוד מעכב לר"ת מכל בתפילין ומזוזה · אם לא עשאם לא פסל וכו' הכוונה היא לא פסל כשיכתבנו מעט שלא כסדרן כמו שפירש הרב ז"ל בסמוך מה שאין כן ברגל של ימין כמו שהוא עצמו כתב דאם לא כן מה ומעכב דתכן ועוד מהו תפילין ומזוזה דקאמר אלא ודאי דלעולם פסול עד שיכתבנו כדאמרן והאגור שם אף בקוץ של שמאל פוסל משום כתבן שלא כסדרן יע"ש · גם כמצאו' תפילין ומזוזות בפרט ואם איכם מרובים איכם מוטעין בלי תיוג אותיות ואפי' שעטנז ג"ץ ורע המעשה שאע"פי שהר"ם ב"ם ז"ל כתב שמחסרונם איכו פוסל · מ"מ כדי הם שמושה רבא ור"ת וס' התרומה והרא"ש והטור ז"ל דהלכו מ"ל דלפחות בשעטנז ג"ץ פוסל וכבר פסק הרב ז"ל בס"ס ל"ו דדוקא בשעת הדחק נקטינן כדברי הר"ם ב"ם היכא דאין נמצא מי שיודע לעשות תגין ופשוט הוא שאין דברי הרב ז"ל אמורים אלא בתפילין שיצאו מתחת יד הסופר בלי תגין ובמקום שישנם אין יודע לעשותם · כי מסתמא כל סופר יודע לתייג וא"כ ראוי לחוש לעצמו בדבר מועט וכקל שלא תצא ח"ו תקלה מתחת ידו לרבים · גם יש להזהר באופן עשייתם כמ"ש מוהרר"מ ע' זלה"ה בסוף תשובה ל"ח בשם הפוסקים שיהיה כל תג ותג מגיע לגוף האות · וכל א' וא' נפרד מחבירו במקום דבוקו באות גם שלא ידביקום בסוף האות כי אם באמצעיתם כמו שנוהגין כל העולם שלפעמי' התג שעל גבי הדלי"ת והרי"ש באופן ישנה צורת האות ותראה כעין ל' גם יש לזהר שבשעת דבוקן לא יפסידו צורת האות ע"י דבוק פוסל בעצמה או בהתדבק אל חבירתה · גם כמצאו בפיסוק פסוקים רבותי באויר בין פסוק לפסוק בלי דיו ואיברא כי בדיעבד כשרים הם כמ"ש ז"ל בשם הריב"ש אבל לכתחילה ראיתי לגדולים מוחים וכבר תמהו על מה שכתב הרב בעל הסגה' ז"ל שצריך להניח מעט חלק בין פסוק לפסוק שאם

למד כן מדברי הריב"ש בסי' רפ"ו כה' שבדיעבד דווקא הכשיר ולא שראוי לעשות כן לכתחילה · וכן מבואר מדבריו והרב ז"ל בעצמו העתיקם · על כוונה זו ב"י ד ס"ס רע"ד · וזה קצת מהכראה לעינים · אמנם מה שאינו נראה הוא בעשית ההגה' שהסופרים בעצמם מודים שצריך זריזות ובקיאות לבלתי הכשל בפסול דחק תוכות שדבר בקל הוא למי שלא ידע הדינים על בורין והרבה לכשל ח"ו גם בו גם בדברים אחרים ולאו אדעתיה והוא שוה לכל כתבי הקדש · כמו שהוא פשוט בספרים · ובתפילין ומזוזות יש עוד בהגה' שאינה ראויה משום כתבה שלא כסדרן כמ"ש ז"ל ולפעמים זה וגם דחק תיבות ושלא כסדרן נראה לעינים וזרים מוכיחות דשלא במתכוון קלקל המגיה · והן אלה קצות הפסולים המצויים המבוארין בכתיב' וכן שעשה התפילין לא פלט בחטאתינו מהם ובפרט בענין רבוען הכמה וכמה מהם אינן להם הרבוע הראוי והוא א' מהמה דברים המעכבין כמו שכתב הר"ם במז"ל ברפ"ג ה"ל שהנה הלכות יש במעשה התפילין כלן הלכה למשה מסיני ולפי' כולן מעכבות · ואם שינה בא' מהן פסל ואלו הן שיהיו מרובעות וכן תפירתן ברבוע · שבהוכן ברבוע עד שיהיה להם ד' זויות שוות וכו' וכתב הרב ב"י בשם הר"ם ב"ה עצמו והרא"ש וסייעתם ז"ל שצריך לרבע מקום מושבן וגם הבתים וכמה דקדוקים אחרים שצריך להזהר בהם כגון שעור הבתי' המתפשט מלמעה הנה והנה · ויהיה התפור שוה עם התיתורא וכמ"ש גם מוהר"ר רמ"ע זלה"ה בסי' הנז' וביותר כלן כמבוארו בדברי הטו' והרב ז"ל גם בס' הכוונת הפרשיות בבתים כבר נמצאו מחולפות שלא כדברי רש"י ושלא כדברי ר"ת · והנה הביאו לא"מן האחרונים הרב בעל הלבושים ז"ל שכתב בענין זה בסי' ל"ב סעיף ב' ז"ל וצריך לדקדק בחסירות ויתרות שאם חסר או יתר אות א' וכו' כדלעיל ולא כמו שעושין עכשו כמה כופרי' שמניחין נערים שמתלמדים לכתו' תפילין כדי שירגלום בכתב ואח"כ רואה הסופר אם כתבו כהלכתן בחסירות ויתרות ושני ליה בהכי ואח"כ מניחן אותן בבתים ומוכרים אותם ומהשבים להם הכופרים אותם המעות לשכר הלימוד ומראים להם פנים היתר לומר הרי אנו בזה כגומלי חסדים עם הנערים העניים ללמד להם מלאכת הכתיבה בחנם והוא מלאכת ה' אבל אני אומר יוצא שכרם בהפסדם · ואדרבא לא טוב המה עושים בעמם · כי הנער נער ואינו יודע בין ימינו לשמאלו ואין לו שום כוונה בעולם רק הם כמתעסקים · בכתיבה לייפות הכתב ולא לשם קדושה ·: ושום כוונת מצוה בעולם והרי עונש הסופר מרובה מאחד שמכשיל את הבריות שמניחין אותן התפילין הפסולין ולא עוד אא כדי לה שבח את מקחו יאמר הסופר לכל אני כתבתים ובכוונה כתבתים תפח רוחם של עושין כן · ובודאי עתידין ליתן את הדין ולקבל עונשם הרבה מאד · ועליהם נאמר ארור עושה מלאכת ה' רמיה וגו' ע"כ יזהר כל סופר ויתרחק מזה וטוב לו · עוד ראיתי להם לסופרים ושמעתי כמה פעמים מפיהם שנפלו בטעות ושיבוש אחר ואיפשר דחד בורות גרמה להם כל זה והוא שאינם מבינים פי' מה שאמרו חז"ל שצריך לכותבן לשמן · וזה שהנה פעמים שמעתי מפי הרבה סופרים שיאמרו לנוקקים' מהם תפילין קנה לך תפילין ואכתוב לשמך · וכן עוד שמעתי מפי אנשים הקונים מהם יעשו עצמם למדקדקים וחסידים של שוטות ויאמרו לכן כתוב תפילין לשמי ואקח אותם ממך דמשמע מתוך לשונם זה שהם מבינים לשמה דגבי תפילין כמו לשמה דגבי גט ר"ל דגבי גט פי' דלשמה שיכתבנו לשם הבעל והאשה כך פי' דלשמה דגבי תפילין ג"כ שיכתוב לשם הבעל שרוצה להניחם ולא ידעו ולא יבינו דפי' לשמה דתפילין שיכתבם לשם קדושת תפילין והוא ג"כ הטעם של המוכרים שאין מקפידין ומניחין הנערין לכותבן והם הטועים ולו חכמו ישכילו יבינו פי' דלשמן דתפילין כי הזכרין ומרוחקין מן הטעיות והשבושין

שמשתמשין בהם ע״כ ודאי הוא מן הראוי למי שיש כח בידו להכות כותבי תפילין מהוגנים אנשי אמת שונאי בצע בעלי תורה יראי אלקים והרדים על דברו בכל עיר ועיר ובכל פלך ופלך כמו שממנים שוחטים ובודקים ולא יאמינו לכל הסופרים שאין כוונתם אלא להרויח ממון ע״י כתיבה ותקון יפה בעשה בעשיית התפילין ואף כי גם זאת כוונה טובה שיהיה ליפות המצות בנויים אם היה להם כוונה קדושה ג״כ · אמר בזה אינם נזהרים ודי בזה וכחזור לדברינו על״ל עד פה דברנו בענין הסופרים ומלאכתן · עכשיו יש לדבר ג״כ על עושין סחורה בתפילין לקנות ולמכור והנ״כי אחר שכתברר הזקת רוב הסופרים במקום שהיה להם לקונים להן אחר סופר מהיר וירא חטא אף שימכרם ביוקר מחביריו יען מדקדק בהם ביותר וכותבן לאט לאט · אינם עושין כן אלא הולכים אחר המוכרים בזול · לקנות אותם בדמים מועטים להרויח בהם הרבה כי המון העם הקונים אותם אינם מבחינים בין לאו ולאו ולמראה עיניהם יש פוטו לומר לאו תפילין ולאו תפילין ומה ביניהם ואח״כ בעת פקודתם והנסותם בראותם שהם פסולים ושכתאנו מתחרטים לשעבר וצועקים על הסופרים ועל המוכרים לומר כי הם אינם יודעין מאומה בדינם ומאמינים אותם ואת מקחם ולא יעשה כן בישראל שכמצאו בכל יום מברכין ברכה לבטלה ושרויים בלא מצוה זו בכל יום ויום וכמה מהם בעוונות הרוב שכותם לא הכיחו זוג של תפילין כשר ומי יודע אם כפטר והלך לעולמו חי שכל ימיו לא קיים מצוה זו ונמצא ערום ממנה והוא לא ידע שרי ליה מריה למאן דעביד הא והוי גרמא בנזקי שכפש גם יש מהם שעושין רעה חולה והוא שהולכין אצל הגביות ובוררין מהם הפרשיות הבראות לעיניהם יותר חדשות וטובות כי אינם בקיאים מטעיותיהם ומקרבין א׳ אל א׳ עד שיוסבך וממלאין מהם הרבה בתים ותופרין אותם ואח״כ הולכין ומסבבין בכפרים ובעיירות למוכרם והדבר חוזר למה שאמרנו כי מה יעשה מי שלא למד וידע הדברים שלא לקנות מיד כל הפושט ידו למכור והנה הדבר ידוע ופשוט לכל כי סתם תפילין ומזוזות המונחות והנמצאות בגניזות פסולות הן כי אין דרך בני אדם לגנוז מניחין כשר אצל פסול ומלבד הפיסול או פסולין אשר בשבילם הובאו לגניזה · מי יוכל לכוין את השעה אימתי נכתבה פרשה זו ואימתי נכתבה פרשה זו כדי שלא יבא לנגוע בפסול שלא נסדרן כמו שכתבו והזהירו ז״ל שאפי׳בשל סופר א׳ כופל זה ספק בעצמו כמה וכמה פעמים עאכ״ו בשל סופרים הרבה שלא ראם ולא ידעם וזה עומד במזרח וזה במערב והוא הולך ומערבב הפרשיות או באו חסר בשביל זה נוהגין המדקדקי׳ שכל תפילה וכל מזוזה פסולה קודם שמוציאין אותה לגניזה מתכין אותה במקום הראוי כי בזה משתמא לא יבא אדם ליהנות ממנה עוד או מכניסין אותם בב״ת במקום שמשתמר מעוברי׳ ומכל דבר רע · על דברים או וכיוצא בהם יתעורר כל חסיד לשים סדר למלין ויצא כל ירא שמים מהדרו לזכות את הרבים במצוה דבה כליל תפארת בראשכו שתהא מסודרת ומתוקנת כהנכתה הראויה להכיח על ראשי עם קדש ועל מזוזו׳ביתכו ובשעריכו · והנה כב׳פתח לנו פתח הרב בעל הלבושים ז״ל ומה שכתב ז״ל דרך כלל נכתוב דרך פרט ובכלל דבריו דבריכו והוא על האופן שאמור אבל אות ברית קדם הקודם · תחילה שלא יסא אדם רשאי לכתוב כתב לצאת בו אדם י״ח א׳ספרים תפילין מזוזות מגילות וגטין עד שיטול רשות מב״ד שמסתמ׳יבדקוה בתחלה פעמים הרבה לראות אם הוא בקי בדינים כי רבים הם וגריכי׳הסופרים לכלם ושואלין ממנו שאלות בענין תקון וכגסה׳הטעיות שלא לבא לידי חק תוכות וכיוצא בהן ומלמדין לכל א׳ וא׳הראויין לידע כפי ראות גודל הכמתם כדי שתצא מלאכת שמים נקיה וברה ועמם תלין זכותם וצדקתם תעמוד לעד וכשימצאו אותו בקי בדינים עונה על הן הן ועל לאו לאו יבדקוהו

במעשה הכתיבה אם משנים גם הסדרים וההלכות השגורות בפיו שום פעם בדבר ואם זה וזה יחסר והוא אדם כשר והגון לכתבי הקדש ולסמוך על מלאכתו מכריזין אותו בבתי כנסיות לסופר מהיר בתורת ה' ובין כך ובין כך טוב ויפה כדי שיהיה חרד לדבר ה' שלפעמים בפתע פתאום יבדקו הכתיבה אשר הוא עושה בענין שכתבנו. המבין של שחיטה ואשר הוא מוציא מתחת ידו לראות האם הוא הולך ומתחזק בכל דקדוקיה ותנאיה גם ישאלוהו על הלכותיה ובזה על מקומו יעמוד ויוסיף להזהר מדאגה מדבר לבל ישא חטא ועונות יעכבו אותו · וכל אשר נדבה רוחו אותו לקרבה אל המלאכה יגזרו עליהם שלא להתחיל בכתיב' תפילין ומזוזות כי להיות דמיהם יקרים חושבין להרויח בכתיבתם ויוצא שכרם בהפסדם כי מי שאינו בקי כל צרכו או תצא ח"ו תקלה מתחת ידו שיצא אדם לצאת ידי חובתו בכתב פסול והוא לא ידע או ימלא את הגביזות מכמה מיני פיסולין שכמעט א"א שלא להכשל בהם מי שאינו מורגל בכתיבה יפה · ובמצאו כמה שמות הקדש מוכנין שם ואין זה כבוד שמים ולכן נראה כי טוב להרגיל עצמו בתחיל' בכתיבת מגלות כי אין שם שמו' הקדש גם כי ילכו לגניזה מרוב טעיות שמתחילה גם תקונן קל מחמת שאין בהם משום שלא כסדרן כאשר ידוע ושוב בכתת רזה יעלו בקדש · ומעתה לאשר מלאכת הכתיבה תהיה מסודרת בהכרזה מפורסמת ובהסכמה מקובלת שכל כתב הקדש שיצא מתחת איזה סופר שיהיה קטן וגדול קודם נטילת רשות מב"ד הרי הוא מעכבו כדין כפסול אע"פ שיהא עשוי ככל תקוני חז"ל ואין לו תקנה עולמית אלא להוציאו לגניזה · כדי להיות להחזיר הדברים ליושנן ולהושיבם על מתכונתם כמעולם ומזה ימשך שהקונין הרבה זוגות תפילין ביחד וכן הרבה מזוזות למכור יד על יד א' לא' להרויח משמשא ילכו אל הסופר הבקי ומוחזק במלאכתו כדי שלא יפסידו ב"ד את ממונו וא"ת להיו' כי גדול הקלקול שהפל בדבר כמ"ש כראה כי עדין אנו צריכין להמירה מעולה והוא פי כל הבא מעיר לעיר ותפילין ומזוזות בידו למכור לא יקנה אדם ממנו דבר עד שיתן לו רשות מב"ד ולא יותן לו עד שיביאום חתומי' בחותם ב"ד שבעירו וכתב בידו חתום בחותמו מודיע שהגה והגיהם אם הם בדוקים כלם או מקצתם. ומי הוא הסופר ומה שם ובכוונה ובכל זה עדין לא יכריזו על כשרותם בבתי כנסיות עד שיבדקו · משם בתחילה הואיל ובעו"ה איתרע חזקת המומחים · שלש קציצות או שתים של ראש וא' של יד או שתים של יד וא' של ראש וכן לכל צבת וצבת אם הם מאמנים הרבה. שהכתב מב"ד יודיע כל זה ואם אח"כ החסיד המדקדק במעשיו ירצה לבדוק עוד לעצמו הרשות בידו לחוש ולברר וטוב לו ובדרך זה יעשו תקון למוכרים הקבועים במקומות ההם בין למוכרם בעיר אשר הם יושבי' בין לחוצי' להם מחוץ לעיר ההם כי כן יבורכו התקן · זה מה"ו הסופרים יזדרזו והקונים ישמחו כי טוב סחרם · וכל העם יהיו מובטחים שיהיה להם תפילין בראשם ובזרועם ומזוזות בפתחיה' כתובין בהלכתן ועשויין כתקונן ועם ציצית שבבגדיהם לא יחטאו ועליהם כאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם כדחז"ל · נראה להביא פה דברי הריב"ש ז"ל בס"ס קמ"ו וזה"ל שכבר שמעתים הולכים וסובבים על הכרוז מחבור ופרוד אותיות ופסולים הנמצאי' בס"ת תפילין ומזוזות ז"ל בהתוכחו עליהם ואשר אמרת שזה זר בעיני הקהל מפני שהבינו. בזה מהמה שהיה ורוב הספרים כתובים הן אבי מה אעשה להם אם סופריהם לא היו מומחים שלמעשה תעזב ההלכה ויעשה הדין שלא הבינו במסכת סוכה פ' הישן שכשהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את ר' יוחנן בן החורני ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסכה ושלחנו בתוך הבית ואמרו לו א"כ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך ואם הוא שמצאתם. שמלוקת לראשונים ז"ל בדבר זה שהלכו פוסלים והלכו

מכשירים

שבשירים אף אם היו דברי הפוסלים יותר הגונים היה אפשר לומר כדי הם המכשרין לסמוך עליהם בשעת הדחק אבל אחר שלא נמצא א' מן הראשונים ז"ל שיכתוב בזה להכשיר ובחבורי גדולי האחרונים ז"ל ותשובותיהם נמצא בבירור לפסול . וגם העניין בעצמו מוכיח כן שלא אין לנו על מי לסמוך להכשיר ומה גם בדבר שאפשר לתקן וגם להחליף הפרשיות שבתפילין ומזוזות פסולות בכשרות למה תכבד העבודה הזאת להם וכל א' וא' בזוז א' או בשנים יהיה לו די לכל ימי חייו ולדורים לזרעו אחריו ואולי בשכר זאת יגבלו מאותן עוכבי אלפי זהב המעלילין עליהם שקרים תמיד בלחישת הולכי רכיל והשמע ויהם לבניהו כמו שדרשו רז"ל על הפסוק כנפי יונה נחפה בכסף מה יונה זו כנפה מגינות עליה אף ישראל מצוות מגינות עליהן ובכתים טוב שלא להניחן מלהניחן בפסול ולברך עליהן ואם לא תרצו לקבל דעתי אתם רשאים שלא אבי ע"כ . וקודם גמר זכרון זה עדיין צריכין אנו לומר בעניין המזוזה דבר א' שכבר קדמונו בו רבנן בתראי הרב בעל ההגה"ה ז"ל והרב בעל באר שבע ז"ל והוא על מה שנוהגין בקצת מקומות שאין מניחין מזוזה בכל פתח הבית כ"א סומכין על מזוזה א' שמניחין על פתח הבית ויש שמוסיפין א' או ב' ואינן משלימין והיא מצוות עשה גדולה שכותבת חיים לעושיה בעולם הזה ובעוה"ב כדאמרינן בגמ' גברי בעו חיי הני לא בעו חיי ודין פשוט הוא שאפי' בית א' או חדר א' שיש לו פתחים הרבה אע"פ שאינו רגיל לצאת ולבא אלא בא' מהן כל העשוי לכניסה וליציאה חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח ק"ו שצריך לעשותה בכל חדר וחדר הראוי לה כפי תנאי החיוב ומשפטיו שנתבארו היטב בדברי הפוסקים ז"ל והדין בעצמו דין גמור הוא הרבה חדרי' זה לפנים מזה כולם חייבים במזוזה ע"כ וז"ל הרב בעל ההגה' ז"ל בש"ם רפ"ו המנהג נתפשט במדינות אלו דרוב עולם סומכין על מזוזה א' שעושין על פתח ביתיהם . ואינו נכון ואין להם על מה שיסמוכו לכן כל ירא שמים יתקן ביתו בדינו וכל הפתחים החייבין כמו שנתבאר ע"כ וז"ל הרב בעל באר שבע בבאר מים חיי' שלו סי' י"ג וז' ועוד אחרת שלא יכולתי לעמוד בטעם המנהג ושאלתי לחכמים ואין מגיד לי על מה המנהג שעולם שסומכין על מזוזה א' שעושין על פתח הבית או לכל היותר על ב' וג' אף שיש לבית פתחים הרבה שחייבין במזוזה ואני תמיה היאך נתפשט המנהג הרע הזה להקל במצוה גדולה כזאת שהיא יחוד השם של הקב"ה ואהבתו ועבודתו שלא בהרגא שנינו בפ' הקומץ בית שיש לו פתחים הרבה וכו' ומסיק בתשובת מהר"ם מרוטנבורק ז"ל ז"ל . ואילו היו יודעים כמה המזוזה טובה היא להם שמא לא היו עוברים עליה מובטחני אני שכל בית שמתוקן במזוזה כהלכתה אין שום מזיק יכול לשלוט בו ובבית שלנו כבור הי שיש בו קרוב לכ"ד מזוזות עשיתי מזוזה לבית המדרש ואף לבית החורף שלי ולפתח הבית ולשער החצר הפתוח לרה"ר ולפתח הבית הפתוח לחצר ולעלית המקרה שאני אוכל בה בקיץ וכל חדר וחדר של כל בחור ובחור עכ"ל וכן חייבין לעשות כל איש ואשה דבעו חיי לעבוד את ה' ובמצוותיו חפצים מאד ואף לקצרים מחכים אותם לעשות מזוזות לפתחיהם כמו שהוא הדין הפשוט והיא משנה שלמה בפ' מי שמתו כדכתב הרב ז"ל :

גם יש לעיין אם מותר להניח המזוזה במקומה כמות שהיא בלי שיניחנה בתחלה בשפופרת של קנה וכיוצא בה או לא דלכאורה נראה שיש לדקדק בדבר שהרי כדמות ראיה יש, ממה שהניחו בכלים דקנה היו עושין להניח בו המזוזה דבפ' י"ו תנן המלקוט של בשר וכו ובית המזוזה ופי' שם הר"ם במו"ל בית מעץ ממין קנה יכניסו בו המזוזה ויסימו אותו בשער ותנ איתא התם בפ' י"ז ומקל שיש בו בית קבול מזוזה ומרגלית נראה דרגילין היו בכך ובפ' הקומץ גרסינן

גרסינן תנא השעמיד לה מלבן של קנים תוך שפופרת ומניחה אמר רב אחא בריה דרבא לא שנו אלא שהעמיד ולבסוף חקק והניח אבל חקק והניח ולבסוף העמיד פסולה משום תעשה ולא מן העשוי ע״כ. ופרש״י ז״ל מלבן שלקנים שלא הניח מזוזת עץ • ועשה צורת פתח של קנים מלבן מזוזה ומשקוף: והפוסקים ז״ל ומיהו נראה דיש לדקדק בבדון דידן דמזוזה צריכה לקנה דאם לא כן ברייתא זו מה באה להשמיענו אי דינא דתעשה ולא מן העשוי אין זה מפורש בה • עד שהוצרך רב אחא בריה דרבא לחלק ולפרש ועוד אי להכי הוא דאתא מלבן של קנים דנקט למה והלא כל המזוזות שוין בפסול דתעשה ולא מן העשוי והכי הוה לו לומר הניחה בעודה תלושה ואח״כ חברה לפתח פסולה כלשון הטור ז״ל: ועוד שמעינן מינה שהדבר בפי׳ לא כר׳ דהא אתא לאשמועינן דסגי בשתתוך קנה א׳ מאותם העומ׳ משם מזוזת הפתח • ומניחים המזוזה שכתובה באותו מקום חקק כדפרש״י ז״ל דשר״א דכי היכי דאי הוה מזוזת הבית מעץ או מאבן מניח המזוזה הכתובה בתוך קנה ומיוצא בדבר הוצה להו קובעה שם • ה״ה הכא דצריך שיניחנה בדבר חוץ ממזוזות שפתח קמ״ל דסגי בהכי דיניחנה בקנה א׳ מהקנים ונמצא הקנה הוא כדון לשנים לחלק מזוזת הבית גם בית המזוזה יקרא לו • ועיקר הדבר מקובל בין חכמי ישראל ואולי מהטור היה דוקא נקרתה ובתנתה שממנו למדו כמה דבריה למוד ג״כ דין זה • דבשם שהתפילין צריכין בית כך במזוזה צריכין בית מיהו מצינו לרב בעל בית חדש ז״ל אחא שכתב הטור בר״ס רפ״ט ז״ל בא לקובעה יניחנה בשפופרת של קנה או של כל דבר ויניחנה במקומה שכתב ז״ל כ״כ הר״ם במז׳ פ״ה וכו׳ דלמדוה מהא דאית׳ ס״פ המוציא ר״ש דף ק״ב אפשר הוא בגובתא דקניא ולכאורה כו׳ דיש לדקדק מכאן היפך ממה שכתבנו דמדקאמר אפשר הוא בגובתא דקניא משמע דאילו היה נוקב חור במזוזות הבית הוה סגי בהכי בלאו הכי דאם לא כן מאי גובתא דקניא דקאמר הא כלשון מזוזות קבוע׳ בעו ולמה תלה הדבר בקנה משום לכל הכי הו״ל אפש׳ הוא בסיד ובמסמר כלומר אפשר לקובעה ע״ג המזוזה ע״י זה או זה כדפי׳ בנמוקי יוסף וכן כר׳ מרדכי הנ״ל שהביא שם הרב הנז׳ ואם כן הוא צריכין אנו לומר דהכא ברייתא דהקומץ כל עצמה לא אתא אלא לאשמועינן פסול דתעשה ולא מן העשוי ודקדוק לשונה הכי משמע דקתני השעמיד לה מלבן של קנה חוקק שפופרת ומניחה ורב אחא אתא לומר דדוקא קתני העמיד ולבסוף חקק והניח דלא תימא דה״ה איפכא ותנא אורחא דמלתא נקט קמ״ל והא דנקט לה במלבן של קנים אולי מלתא אגב אורחיה אתא לאשמועינן דבהכי שפיר דמי להניח המזוזה במות שהוא בתוך מזוזת הבית אבל בשל אבן ואפי׳ בשל עץ לאו שפיר דמי עד שיניחנה בתוך קנה בתחלה ובהכי יקבענה יפה ותתקיים היטב ואפ״ה דיוקא דברייתא למצוה הוא דאתא והוא מימרא דשמואל בעקר דינא איירי וממילא דיש לאחוז במצוה לעשותה כתקונה ולפי׳ כתבו הפוסקים ז״ל גם מנהגן של ישראל תורה היא ויש ליזהר בדבר שלא לקבוע מזוזה בין על גבי מזוזת הבית בין בתוכה עד שיניחנה בתחלה לתוך קנה כמנהג:

נוש׳ ליזהר מאד מאד על ענין שנחת היד על שם שד״י שבתוב במזוזות מבחוץ שלא תהא ח״ו מוחקתו לפי שהוא עוון גמור ולוקין עליו מן התורה כמ״ש הר״ם במ״ז כרפ״ו מה׳ יסודי התורה שהדבר כר׳ לעינים שמחמת שנחת היד בכל יום תמיד כמה פעמים שם שד״י הקדוש והטהור הולך ונמחק בכל שעה ודקדוק זה שמעתי מפי מדקדקים במצות גם בקשו לשם דרכים ישרים לתקן הדבר הצדיקים ילכו בם מהם שאין נוקבין חור כלל בקנה שמכניסין בו המזוזה • ומהם שעושין קנה של זכוכית שנראה שם שדי כראה מבפנים והיד נוגע מבחוץ ואינו מוחק כלל • ומהם שמקיימים שתיהם ג״כ

עושין

שאין האור של קנה בר וכשעה חלל ומכה שעל דרך זה עושין כעין בית יפה למזוזה באופן שהרוח
החור גם עובי העץ · מוכניסין את היד מכניסה וכל הדרכים הללו וכיוצא בהן כולם נכוחים למבין
וישרים ליראי ה' ולחושבי שמו · ורחוים הם לדורשן ברבים :

גם חובה עלינו כפי הדין לבדוק כל מזוזה ומזוזה ב' פעמים בשבע שנים שמא אירע בהן איזה
פסול מחמת עפשות או רקבון וכיוצא כמ"ש ז"ל וכל שעה ושעה שאינה מתוקנת כהלכתה
נמצא עובר במצות עשה כיון שהיא חובת הגוף תמיד שהרי מזוזה ממצות עשה שלא הזמן גרמא היא
כדאיתא בהדיא בברייתא בפ"ק דקדושין בפסקא דכל מצות עשה שהזמן גרמא היא וכו' וכ"כ הר"ב במז"ל
בסוף הלכות שלו ז"ל חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד וכל זמן שיכנס ויצא יפגע
ביחוד השם שמו של הקב"ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיאותיו בהבלי העולם וידע שאין דבר העומד
לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים · אמרו
חכמים הראשונים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וכו' כדלעיל · ומה טוב לתלות ענין זה להזכיר
דמאחר דקי"ל כמ"ש ז"ל דפ' והיה אם שמוע מצוה לעשותה סתומה כנגד הדבר לעשות צורתה אליבא
דכ"ע דהיינו שתופס מכאן ומכאן והריוח באמצע ע"ד התקון שכתב הרב ז"ל לגבי ס"ת בי"ד בסי' רע"ד
ובמזוזה דבר בקל הוא עד מאד לעשותו וכבר ראיתי מי שנהג כן והוא מנהג ישר ונכון והסוף סוף י"ל
מה ששמעתי אומרים שבמגילה אין לה דין חק תוכות ואינו פוסל בה והוא דבר תמוה וכמ"ש מתמיה
וטעמו בידו שהרי כתיבה בעינן דכתיב ותכתב אסתר המלכה ושיכה ילפינן בגמרא שצריכה שתהא כתובה
על הספר וגדיו דכתיב ויאמר להם ברוך וגו' וא"כ כתיבה בעינן ולא חקיקה כדאמר וכתב ולא וחקק
ולא מיבעיא לדעת ר"ת שהביא הטור ז"ל בר"ס תרצ"א ז"ל ור"ת כתב כיון דנקראת ספר נותנין לה כל
דין ס"ת חוץ ממה שמפרש בהדיא דהיינו שאם התפר בה ג' חוטי גידין כשרה אבל לכל שאר הדברי' הרי
היא כס"ת לענין עבוד לשמה וכו' וכמו שמפרש וא"צ לומר אלא אפי' לדעת הרמב"ם דלא סביר' ליה הכי כדאית'
התם ופירשו הרב ב"י בשם ש"ה מ"מ לענין כתיבה א"א לחלוק מטעם דכתיבה וכל כתבי הקדש שוין
בדין זה והוא פשוט · ובכן יעלו לרצון לפני ה' אלקינו אותותיו קדש בהיותם נזכרים ונעשים בעמו
ישראל באהבה ברצונו הטוב ובזה נשלם הפרק ובכלל הזכרון הזה הכון ורחום ה' שהננו משלו ובטובו
הגדול עזרנו להתחילו ולהשלימו :

ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך

זכרון עשירי על ששה דברים אשר עליהם העולם עומד ובו ג' פרקים

הפרק הא' בדבר העבודה

עד הנה עזרנו ה' יהי שמו מבורך והנה אחר הדברים הקודמין בעזרתו ראינו מה טוב ומה נעים
להתום הקונטרים הזה בזכרון העמודים אשר עליהם העולם עומד ביחוד פרק לכל א' וא' והנה
מן הראוי היה שלא לשנות את הסדר השנוי משני עמודי עולם שמעון הצדיק ורשב"ג בריש ובשלהי
פ"ק דאבות שאמרם כפי שתלמוד תורה חובה עלינו ותמיד שלא ימוש מפינו ומזכרונו אפי' רגע א'
יומם ולילה אחרנוהו לבסוף כדי שיהא אחרון אחרון חביב ובחמד כי תלמוד תורה כנגד כלם כמו שהוא
שנוי ג"כ בעבור זה באחרונה בריש פאה גבי אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעה"ז והקרן קיימת לו

לעה"ב

לעה"ב גם כדי שתהא חתימת הקונטרס הזה מעין הפתיחה מעיני העדה · והופעיה ומהלכיה ואם יכון יעלה לנו בתחילה עמוד העבודה הוא אחר התורה ובו יהיה עסקינו בפ' הזה ולפני ה' אשפוך שיחי והיו כל דברי לשמור ולעשות רצונו באהבה כאשר חפץ :

מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים מצינו שהעבודה שבלב זו היא התפלה שכנגד תמידין תקנום היא העולה למעלה לבא לראות לפני מלך הכבוד יושב תהלות ישרא' · יותר על כל הזכיות ועל כל המעשי' טובים כדחז"ל ואין מחיצה אפי' של ברזל מפסקת לפניה כי ראינו שכל אבותינו הקדושים ונביאנו וזקנינו ראשוני' ואחרונים בכל דור ודור גם אמותינו הקדושות · והנביאות כולם תפלה אומנות זו רוממות אל בגרונם וקול תחנונים נשמע בפיהם אשר בהם הכניסו לפני ולפנים לבקש על צרכיהם ולהוציא עצמן מכל צרה וצוקה הבאה עליהם ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם בעתות כאלו כי אם בכח התפלה נקיה כי אין שער ננעל לפניה ובה השיגו מאת ה' אלקינו בכל קראם אליו שאלותיהם ובקשותיהם ועוד נוסף עליהם כי טובו רב ויש לו לתת לבריותיו יותר ויותר ממה שהפה יכולה לדבר · כמה חולים נרפאו על ידה כמה מתים חיו בכחה כמה אסירי עני וברזל יצאו בה לחירו' כמה עקרות נפקדו בשביל' וכמה גשמי ברכ' ומיני טובה והצלחה באו לעול' בתקפה סוף דב' כחה גדול ושוה לכל בקש' ולכל צרה שלא תב' בכל מקו' ובכל זמן וירוש' היא לנו מאבותינו הקול קול יעקב אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו :

ואמנם להשתוקקל ותעשה פירות צריכה היא להכנות יפות שהתפרשו כבר מהכים קדמוניות ע"י הנביאים הקדושים כפי מה שקבלו ופרשו לנו רז"ל אחריהם בכח התפלה בדקדוקיה ובתנאיה ובכל אשר יש לה ושבח להם בכל זה לא מאמר א' ולא שנים אלא הרבה מאד בתלמוד ובמדרשי' כאשר הובאו בספרי החכמים השלמים חסידים ואנשי מעשה בפוסקי' ובמפרשים ז"ל ועל ידיהם זכינו להן ולכן מפתח כל אשר נכתוב בענין הזה למדנו ונתחיל בזכרון קצת דברים שראינו חובה עליהם להעלותם על ספר כפי כוונתינו :

פא' **הוא** שלשה דברים צריך אדם לעשותם בתחילה ואח"כ יכנס לבה"כ להתפלל והם :

סא' **שיבדוק** עצמו יפה יפה אם צריך לנקביו שדין פשוט הוא שהצריך לנקביו והתפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל ואם יכול לעמוד על עצמו שעור הלוך פרסה יצא בדיעבד וכן יסיר ניעו וכיעו וכל דבר הטורדו :

סב' **שיתקן** מלבושיו ויהא שלם למטה דרך כבוד ויעיין בהם שיהיו מנוקים מאבק מעפר וכוצות וקסמים וכיוצא גם ינקה טיט שעל גבי רגליו ומנעליו הכל כדי לקיים הכון לקראת אלהיך ישראל כדחז"ל וראוים לשבח אותן שיש להן מלבוש העליון מיוחד לתפלה והוא נכון עד מאד וכדכתב הטור ז"ל ס"ס צ"א ומכלל זה שלא יבא אדם להתפלל בלבוש שאין דרך בני המקום ההוא לעמוד עמו בפני הגדולים ויש להזהיר על זה וזה הוא לשון הרב במז"ל בפ"ה מה' תפלה תקון המלבושים כיצד מתקן מלבושיו תחלה · ומציין עצמו ומהדר שנא' השתחוו לה' בהדרת קדש ולא יעמוד בתפיל' באפונדתו ולא בראש מגולה ולא ברגלי' מגולות אם דרך אנשי המקו' שלא יעמדו בפני הגדו' אלא בבתי רגלי' ע"כ :

סג **שיטול** ידיו לכל תפלה אם יש לו מים ואע"פי שאינו יודע להם שום לכלוך ומ"מ לא יברך על הנטילה ואפי' היו ידיו מלוכלכות ולכן מכאן כשר הוא מה שנוהגין בקהלות ישראל להיות להם כלי מלא מים בעזרת ב"ה כדי שיטלו מתנו ידיהם הבאים להתפלל ואם יסמוך אדם לאלה הג' דברי' עוד שלשה אחרים הרי הוא אהוב למעל' ונחמד למטה והם סליחה והשכמת בית הכנסת להיות מנכנס מן

העשרה

מן העשר ר' טובים שאין הכנתו של אדם בשמעה אלא בב"ה כדחז"ל · ונתינת צדקה קודם התפלה לקיים ואני בצדק אחזה פניך כמאמרם ז"ל וכזה נמצא שחלק הזה ראשון מההכנה קרוב להיות שלם ומלא בעיקר תנאיו :

יב' **בכל** שעה שיכנס אדם לב"ה עד שיצא צריך לכוון בו כבוד כי הלא מקדש מעט הוא בגלותינו ושכינה שרויה בתוכו ודין פשוט הוא שבתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטלה ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים וכל שכבוד הזה אפי' שלא בשעת התפלה כי המקום קדוש גורם וכ"ש בשעת תפלה ולכן ראוי להזהיר על הדבר שלא יהיה זה יושב ופושט את רגלו · וזה יושב ונשען על ידו · וזה עומד והולך ובא לו וזה שמתודבר עם חבירו דברים בטלים וזה מסירו דעתו וחושב מחשבות · ודברים אחרים לא הגונים ולא נכונים בבית אלקים אשר כבודו חופף עליו כל היום :

יג **אחר** כל אלה ההכנות יכין לבו ויעיר את רוחו בקדושה ובטהרה לדעת לפני מי הוא עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה וישים פיו ולבו שוין בדקדוק שפתיו ושמירתו והזכרתו להיות א' מעבדיו יורש תורתו אמת ועומ' לפניו בהיכל קדש · וידוע שהתפלה הרצויה והמשובחת היא האמורה בדבור מדוקדק ובכוונה בכל שלם ומלא. ואמנם הדבור המדוקדק כפי מה שכתבו ז"ל תלוי בשני דברים בפרט הא' שתהא התפלה בכללה שהאדם מתפלל לפני המקום מתוקנת ומסודרת ע"פ האמת והצדק בלי שבושים וגמגומים בענין ובלשון והשנית זו הולכת ע"ד דקדוק לשונינו הקדושה בכל תנאיה ובכל משפטיה · וזה לשון הר"ם במ"ז בפ"א מה' תפלה כיון שגלו ישראל וכו' וכיון שראה עזרא ובית דינו כך עמדו ותקנו להם שמנה עשרה ברכות על הסדר שלש ראשונות שבח לה' שלש אחרונות הודאה ואמצעיות יש בהם שאלת כל הדברים שהם כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הצבור כולן וכדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן ויהיה תפלת אלו העלגים תפלה שלמה כתפלת בעלי הלשון הצחה ומפני זה תקנו כל הברכות והתפלות מסודרות בפי כל ישראל כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפי העלג ע"כ עוד כתב ברפ"א מה' ברכות ז"ל נוסח כל הברכות עזרא ובית דינו תקנום ואין ראוי לשנותם ולא להוסיף על א' מהם ולא לגרע ממנה וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות אינו אלא טועה וכו' וק"ו שיקרא טועה המשנה ממה שכתוב בתורה · ואם כן ראוי לומר כאן לכבוד ה' אלקינו כמה קשה לראות מלאכת ה' שבאה בדפוס מלאה טעיות רבות ומשונות לא יתכן ליכתב כי כל הרוצה לראות יבא ויראה אין ספר אחד אין שם תימה מביכים שונים וקשים ואע"פ שאומרים שאי אפשר לדפוס בלי טעות כבר אפשר ואפשר למעט בהם ושיהיו ספרים במעוטם ולא להרבות ולהגדיל המבוכה והשבוש באותיות ובנקודות וכמה וכמה אותיות שאין נראות בהן נקודה כלל ואם ישבש אין אדם יכול לעמוד עליה לדעת מה היא וצריך להיות הקורא בקי בהם הקורא כדי שלא לספפיק ושלא ליכשל בקריאתו · ועל שכל רע המעשה לעמוד בשעוש פקוח דברי אלקים חיים שמוסיפין וגורעין ומשנין בסדורין ובכתבי הקדש ממה שהוא כתוב ומפורש

והמפרים בתורה בנביאים ובכתובים כי בדבר הנוגע לבקשות ופזמונים שחברו האחרונים ז"ל אין השינוי פוגם בהם כל שהענין והלשון במקומם עומדים כאמור אבל במקראי קדש שנאמרו ברוח הקדש אינו כן כי אפי' באות הטעמים צריך לדקדק בהם וממין זה הטעות שהוא החמור יש ויש כמה וכמה כאשר יראה כל הבא לברוך אחריהם וכמה שהכר המגיה המפקח על מלאכת שמים ביראת חטא שלא תבא תקלה מתחת ידו הרבה מאד וזכות הרבים תלוי בו כך עונש המוציא ח"ו ספרים מתחת ידו בלתי מוגהים כל הצורך אינו קטן לפי שהם באים לידי רבים . והנכשל ח"ו בהם חטאו תלוי בגורם ומה יעשה הגדול לפי גדלו שלא זכה ללמוד בקטנותו לא מעט מזער והקטן לפי קטנו שלא שמש עדין כל צרכו ולוקח ספר לקרות וללמוד בו או סדור להתפלל בו לפני ה' ב"ה . וכאשר יפגע בטעות גדולה או קטנה והוא לא ידע לפרוש ממנה ויחטא ואשם ויש מהם שהשגיאה אצלם נמצא ח"ו כמחרף וכמגדף והנה ימים נוראים באים לה' ובסופם יום אדיר בשנה יום וידוי ותחינה ובקשה ורחמים אשר בו נשלמה פרים שפתינו ותפלתינו היא שעומדת לנו במקום קרבנות ועולות . ואם זאת באה מלאה מומי החסרון והתוספת והשנוי שלא תפגום ותפסול במחילה ובסליחה המבוקשת על ידה מאת אבינו שבשמים ונמצא הענין אשר עיניו תלויות בקריאה אשר הוא קורא קרח מן הכוונה ומן הדבור השלם . וכן לא יעשה בישראל . ובסדורי הימים הללו בפרט יש דברים זרים שאין להן לא הבנה ולא קשר ומהם כנגד הלשון והענין שמה וצריך כל אדם לשמוע תקונם מפי רבו ולהסדיר תפילותיו כראוי קודם שיתפלל כדי שתהיינה מתוקנות ומגוהות יפה בפיו כמו שהוא הדין . ובמקרה כזה בלתי טהור קרה ביתר הספרים במעט אין נקי וראוי לאבירי הרועים לכבוד ה' ותורתו לעמוד על הדבר להסיר מכשול מאת העם ולגזור על כל הרוצה להדפיס איזה ספר שיהיה שילך בתחלה לפני ב"ד שבעירו ויאמר להם ספר זה אני רוצה להדפיס אם טוב בעיניהם שיצא לאורה או אם הוא ספר שכבר נדפס שישובו להדפיסו יתנו לו רשות ואם יש בו לתקן ולהגה איזה דבר ילמדוהו ויצוו עליו לבקש מגיה זריז ושוקד על ההגהה באימה וביראה כראוי ואז נמצא המדפיס שהוא זוכה ומזכה וטוב לו בעה"ז ובעה"ב כי כל ספר שידוע לרבים שהוא מוגה כתקונו כל א' וא' ממהר לקנותו ולהביאו אל תוך ביתו ומכלל טעיות הדפוס הניכרי' לעינים הם שנפלו במשקל שירי חסידים האחרונים ז"ל ומ"מ לע"ד נראה שאין לתלות בו כל שינוי הנראה להם ונכר דקדקתי וראיתי שהם ז"ל לפי רוב חסידותם וחכמתם לא חששו במקום הראוי ליופי מבין וסדר יתדות ותנועות השיר שהוא או התוכחה ההיא ועשו עיקר מהענין ומהכוונת הדבר ובפרט אם היה פסוק מכוון לענינים אחרים בו ולא הניחוהו ושלא להאריך לא נביא ראיות לדבר ולכן הבא לתקן ולהגיה את דברי השיר הנראי' בלתי מתוקנים לפי המשקל כל שלא ידחוק הלשון ולא יחטיא הכוונה לא יזיק אבל אם לכוון יתדות ותנועות יצא מדקדוק הלשון הנכון ומכוון הענין היזקו גדול ואין בזה חלוק בין המחבר עצמו למתקן אחריו . כי לא בכשרונו מאת ה' אלקינו להתפלל לפניו ע"י יתדות ותנועות ולא מצינו לעבדיו הנביאים ולא לתנאים ולאמוראים אחריהם רמז בזה בתפלותם וזמירותם ואין עלינו אחריות תקונם וכיוונם וכל זה כבר כתוב בספרי האחרונים . ולכן עלינו ליקח עמנו דברים ברורים וישרים ולשוב אל ה' אלקינו אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת :

הדבר השני שבו תלוי הדבור המדוקדק הוא שתהא כל אות ואות נקראת בקריאתה יפה ומבוארת שלא תבא בחלופת באות אחרת ולא נקודה בנקודה אחרת ולא ירפה החזק ולא יחזק הרפה ולא יניח הנד ולא יניד הנח כללו של דבר יזהר בכל תפלה ובכל תחינה בכל מה שהזכירונו

חז"ל

חז"ל ליזהר בו בק"ש וכן כתבו ז"ל בפי' שלא עליה נלבד דברו אלא על כל קריאה וקריאה אפי' בשעה שאדם קורא בתורה נביאים וכתובי' כמו שכתוב בא"ח ה"ס ס"א אלא שכתבו שהזהירונו חז"ל על ק"ש ביותר לפי שיש בה יחוד השם וקבלת עול מלכות שמים וכל ישראל חייבין בה פעמים בכ' יום בקיאים בקריאה ושאינם בקיאים בה · וכתב הרב ז"ל שם ז"ל בירושלמי אמר רב נחמן בר יצחק ונלבד שידגיש בד' וכו' ונראה שעל פי זה הירושלמי נוהגין העולם להדגיש הדלית יותר מדאי ואין צריך אלא כל שמדגיש בה קצת הגי דתו לא דמיא לריש · ומעקרי הדקדוק שלא יביאנו סדר הנועמים בפרט להחליף את המלעיל במלרע ולא את המלרע במלעיל גם שלא להבליע האותיות ויזהר בקשר התיבות שלא להקדים את הראוי לאחר ושלא לאחר את הראוי להקדים כי כל א' מהדברים הללו מביא לידי הפסד הכוונה וכל זה דקדוקי סופרים וחסידי עליון כאשר ראיתי והנה דרך משל לענין קשר התיבות והענין נזכיר הניא בקשה דמחי ושפי דכהון עלמא להמרה בלילי השמורות ולפי נועם א' מנועמים שלא יאמר אותה · האדם מראש ועד סוף ויתן לב בתיבה שהוא מתחיל בה ובתיבה שהוא גומר בה ויבחון היאך הם קשורות זו עם זו · ואם ראוי לגדור הנועם אחר הכוונה או להפקיד הכוונה בשביל שלא לדחוק הנועם :

ואמנם בעיקר הכוונה כבר רמזנו שההכנות הראויות אשר נתעסקנו בקצתם מעוררות מאד את לבו של אדם לקדושה ולטהרה וכל אשר יוסיף ההכנה יוסיף כוונה ראויה ושיא היא נשמת התפילה ורוח כל דבור ודבור כמו שכתבו ז"ל ובלעדה הרי היא כגוף בלי רוח ואיכה יכולה להתנועע ולעלות למעלה · וסחייתן אל לבו כמה צריך לחזור אחר כל דקדוק ודקדוק קטון וגדול המביא לידי כוון הלב מדניאל איש חמודות · אשר העיד הכתוב עליו שכאשר ידע נחתם הכת' שהוא הידוע נכנס לביתו להתפלל כמנהגו ולא הניח אפי' דבר קטון שלא עשה כמו שהיה עושה מקודם לכן ויכול היה לסגור חלונות ביתו · באופן שלא יורגש אלא שהם לעצמו ולא רצה למנוע הטוב שהוא מכפש ו אפי' לזמן קצוב וקצר לחזות בנועם ה' מרחוק ולבקר בהיכל מן המקום ההוא ולהשתעשע דרך החלונות בזכרון אדמת קדש ירושלים הסוכה ועפרה עזור · היא שעמדה לו והביאה לים שיטתו ומהכנגו שניצל מפי אריות · ועל הכל שהתקדש ש"ש על ידו בכל העולם כלו · ואחד מן הדברים שעוזרים מאד לטוב הכוונה הוא השכמת בית הכנסת כי דבר ידוע הוא שהבא שלא בעתו לתפילה הוא נבהל ונחפז להתפלל עם הצבור ומרוב מרוצתו א"א לו לכוין כראוי ולא לחתוך האותיות כמשפט וכבר שהיו חסידים הראשונים היו שוהין שעה א' ומתפללין כדי שיכוונו לבם למקום · גם נכון ליזהר שלא להביא תינוקות לבית הכנסת בשעת תפילה כי אין הבאה זו נותנת שכר למביא והם כי אם בזמן הראוי כל א' וא' לפי חריפותו ודעתו לעמוד בבית אלקים מחנכין אותו · וכבר הותר ונהגו להביאם לשמוע מקרא מגילה כמו שכתוב בטור בס"ס תרפ"ט ודבר בעתו מה טוב · אבל בשאר ימות השנה לא טוב הדבר שהם הולכים ורצים לכאן ולכאן גם בוכים וצועקים ומטרידים את מביאיהם ואת רואיהם ואת שומעיהם וכמה פעמים כי הקטנים הטם מטילים מים וזה מפסיק מתפילתו ושותק וזה הולך בעד מים להטיל לשם · וזה הולך ומתפלל · ואין גם אלקי מאיזו שנאה ולאו כ"ע דיכא גמירי · וכבר כתב הרב ז"ל דינו בס"ס צ"ד ולפ"ז ראוי למחות בידי הנוהגים כן · וכבר ראיתי מי שנזהר בכך וזריזות שהביאה לידי נקיות גם שמעתי שהרב בעל שפי ידות ז"ל גם בזה כתב יפה בדרך חיים שלו · וז"ל הטור ז"ל בר"ס צ"א השמורים בענין הכוונה מחשבתו כיצד · דתניא המתפלל צריך שיכוון לבו שנאמר תכין לבם

תקפיד אבל פי' שיכוון פי' המלות שמוציא בשפתיו ויחשוב בלבו שהשכינה כנגדו שכה"א שויתי ה' לנגדי תמיד ויעביר הכוונה ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתטהר מחשבתו וכוונתו זכה בתפילתו ויחשוב בלבו כאלו היה מדבר בפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר היה מסדר דבריו ומכוון בהם יפה לבל יכשל ק"ו לפני מ"ה מ' המלכים הקב"ה שצריך לכוון אף מחשבתו כי לפניו המחשבה כדבור כי כל המחשבות הוא חוקר . וכן היו עושים חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפילתם עד שהיו מגיעין להתפשטות הגשמיות ולהתגברות רוח השכלית עד שהיו מגיעין קרוב למעלת הנבואה ואם תבא לו מחשבה אחרת בתוך התפילה ישתוק עד שתבטל המחשבה וכתב הרב בשם א"א שצריך שיחשוב בדברים המכניעין את הלב ומכוונין אותו לאביו שבשמים ולא יחשוב בדברים שיש בהם קלות ראש ע"כ. עוד כתב הטור ז"ל ולא יתפלל לא במקום שיש בו דבר שמבטל כוונתו וכו' . ויש ללמוד מכאן אף בזמן הזה . איזהו המקום הנכון שיבור לו האדם לתפילתו כל שהוא מועט הטרוד ובלתי גורם להסיח הדעת . עוד כתב ז"ל . ויתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח ובנחת ושלא תראה עליו כמשא ומבקש ליפטר ממנה וכ"כ הר"ם במז"ל בספ"ד ז"ל כיצד היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה . ולא יעשה תפילתו כמי שהיה נושא משאוי ומשליכו והולך לו לפי' צריך לישב מעט אחר התפילה . ואח"כ יפטר . חסידים הראשונים וכו' ומדבריהם ז"ל למדנו שאין ראוי להתפלל במרוצה אלא בשובה ונחת ובכל שכן תפלת י"ח שאדם עומד לפניו וצריך ביותר את ה' יתברך ואין דרך לשאול במהירות ובדחיפות וכן שמעתי למורי ורבותי מוכיחים בענין זה להוסנים כן ומטעמות הכוונה עוד מה שכתבנו כי איך יתפלל אדם תפילותיו באמרו יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי והוא לא נתכוון כראוי והגיון לבו הלך אנה ואנה והלא יכלם לבקש בקשה בלתי הגונה ולהוציא בפיו דבר שהוא בעצמו איננו חפץ בו . וראיתי להשלים הפרק הזה בהעתיק רובו של סימן ה' ממאמר השלישי לחבר זלה"ה שהוא מכוון וכאות אחד למה שאנו בו ודבריו אינם צריכים חזוק . כי ידוע ומפורסם אמתתם ועומק חכמתם וכל מעשיו לש"ש . וז"ל קרוב לאמצע הסימן ההוא ואחר זאת ההנהגה ישיג הכח המפני כל האברים המשמשין אותו בזריזות וחריצות ושמחה ויעמדו בעת העמידה מבלי עצלה וישתחוו עד שיצוום להשתחוות וישבו בעת הישיבה . ותביטנה העינים הבטת העבד אל אדוניו . ויעמדו הידים ממעשיהם ותשובנה הרגלים לעמידה . ויעמדו כל האברים כנבהלים ויראים לעשות מצות מנהיגם . לא ירגישו על מיחוש ולא על הפסד אם יהיה להם . ויהיה הלשון מסכים על המחשבה לא יוסיף עליה ולא יבטא בתפילתו ע"ד המנהג והטבע כמו הזרזיר אלא עם כל מלה מחשבה וכוונה בה . ותהיה העת ההיא לב זמנו ופריו . ויהיו שאר עתותיו כדרכים המגיעים אל העת ההיא יתאוה קרבתו שבו מתדמה ברוחניים ויתרחק מהבהמיים והיא פרי יומו ולילו הג' עתות של תפילה . ופרי השבוע יום השבת מפני שהוא מעמד להתדבק בענין האלקי ועבודתו בשמחה לא בכניעה כאשר התבאר . והסדר הזה מהנפש כסדר המזון מהגוף שתפלל לנפשו ומזון לגופו ותתמיד עליו ברכת התפילה עד עת התפילה אחרת כהתמדת כח הסעודה היום עד שיסעוד בלילה . וכל אשר תרחק עת התפילה מהנפש היא הולכת וקודרת במה שפגע אותה מעסקי העולם כל שכן אם יביאהו הצורך לחברת נערים ונשים ורעים. וישמע מה שיעכיר זכות נפשו מדבריהם כעורים וניגונים שתטה הנפש אליהם ולא יוכל למשול בה . ובעת התפילה מטהר נפשו מכל מה שקדם ומתקנה לעתיד עד שלא יעבור שבוע

עליה הסדר עד שיתקן הנפש והגוף · והנה נקבצו מותרים מקדירים עם אורך השבוע לא יתכן לטהרם ולנקותם לא בהעדרת עבודת יום עם הכוחת הגוף ואז ירצה הגוף בשבת את אשר חסר לו מששת הימים ויהיה הכון לעתיד וכן הנפש תזכור מה שחסרה עם טרדת הגוף וכאלו היא ביום ההוא מתרפאה מחולי שקדם ומתעתדת למה שידחה המכה כחולי לעתיד דומה למה שהיה עושה איוב בכל שבוע בבניו כמו שהוא אומר אולי חטאו בני ואחר כן יהיה עתיד לרפואה החדשיים שהיא זמן הפרה לכל תולדותה ר"ל תולדות החדשים וחדושי הימים כמו שאמ' כי לא תדע מה ילד יום ואחריכן יהיה עתיד לג' רגלים · ואחרי כן ל' הצום הכבד אשר בו יבקש מכל עון שקדם וישיג בו מה שחסר לו בימים ובשבועים ובחדשים ותבקש הנפש מהבלבולים המחשביים והכעסיים והתאויים ותשוב מטעות אליהם תשובה גמורה בין במעשה · בין במחשבה · ואם לא תתכן התשובה מהמחשבה בעבור גבורת הרעיונים במה שקדם לה מזכרון מה שמעשה שימי הנעורים מהירים וחדות וזולתם תנקה מהמעשה ותתודה על הרעיונים ותקבל שלא תזכרם בלשונה כ"ש שתעשה וכמו שנאמר זמותי בל יעבור פי · וצומו ביום ההוא צום שהוא קרוב בו להתדמות במלאכים מפני שהוא גומרו בהכנעה ובתפלות ובעמודה ובקריאות ותושבחות ותהלות וכל כחותיו הגופיים נמנעים מעניינים הטבעיים מתעסקים בתוריים כאלו אין בו טבע בהמי וכן יהיה צום החסיד בכל עת שיצום שיענה בו הראות והשמע והלשון ולא ישרידם בזולת מה שקרב אותו אל האלקים וכן הכחות הפנימיים מדמיון ומחשבה וזולתו ועם זה יהיו המעשים הטובים הידועים ע"כ ברוך שחלק מחכמתו ליראיו משרתיו עושי רצונו הוא ברחמיו הרבים יכונן מחשבות לבבינו אליו ויעזרנו לידע את דרכיו ונעבדו בלבב שלם · ובכן נשלם הפרק הזה בעזרת השם המרומם על כל ברכה ותהלה :

דרכיך ה' הודיעני אורחותיך למדני

פ"ב בדבר גמילות חסדים

יסוד · עולם ועמוד חזק הוא לקיומו דבר גמילות חסדים אשר בו נברא ועליו הוא עומד ואין לך בריה שאינה צריכה לו כדחז"ל בפ' לולב וערבה · ת"ר בג' דברים גדולה גמ"ח יותר מן הצדקה שהצדקה בממונו גמ"ח בין בממונו בין בגופו · צדקה לעניים · גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים · צדקה לחיים וגמילות חסדים בין לחיים בין למתים ובשמות רבה פרשה ל"א ראה כל ברייתו של הקב"ה לוין זה מזה היום לוה מן הלילה והלילה מן היום וכו' גדולה גמ"ח שכל העוסק בתורה ובגמ"ח מאריכין לו ימיו ושנותיו כענין דאביי דמבית עלי הוה וחי ששים שנה כדאיתא בפ"ק דר"ה גם המחזיק בהתכן יצרו מסור בידו והוא אינו מסור ביד יצרו כדחז"ל אשריכם זורעי על כל מים וגו' אין זריעה אלא צדקה ואין מים אלא תורה · חביבה גמילות חסדים שעליה דרש ר' שמלאי בפ"ק דסוטה · תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים · תחילתה גמילות חסדים דכתי' ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וסופה גמילות חסדים דכתי' ויקבור אותו בגיא · ועל כל מעלה גדולה במה מעלות טובות לה שבה נתעסק ונשתבח מי שאמר והיה העולם כדאית' התם התם א"ר חמא בר חנינא מ"ד אחרי ה' אלקיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה · והלא כבר נאמר כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא אל קנא אלא הלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא הלביש ערומים

דכתיב

דכתיב ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה הלבש ערומים הקב"ה בקר חולים דכתי' וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים הקב"ה קבר מתים דכתי' ויקבור אותו בגיא אף אתה קבור מתים הקב"ה ניחם אבלים דכתיב ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלים ע"כ אשרי איש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שאין לך מדה טובה הלכת אחרי מדותיו של הקב"ה הטוב והמטיב לכל :

ואמנם מה הוא גמילות חסדים כבר פרוש לנו רז"ל בהקדמה מאמר דסוכה כמו שהעתקנו וכתב הר"ם במז"ל בריש פאה דתנינן הת' אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ז והקרן קיימת לו לעה"ב כיבוד אב ואם . וגמילות חסדים וכו' ז"ל וגמילות חסדים הוא שם נופל על שני ענינים משמצוות . הא' שיעזור אדם לישראל בממונו כגון צדקה ופדיון שבוים והשני שיעזור אותו בגופו כגון ניחום אבלים וללוות את המתים ולבא לחופת חתנים ורופה לזה וכו' וא"כ יהיה עסקנו בפ' זה בקצרה על שני ענינים הללו בע"ה ונתחיל מבקור חולים שהוא חלק הא' מהענין שבגופו של אדם וידוע הוא מכמה מאמרי חז"ל בפ' אין המודר גודל שכר המבקר ושם פרשו השיא דבקור חולים אין לו שעו' לומר שאפי' גדול צריך לילך אצל קטון ואפי' מאה פעמים ביום ואין כאן משום פגם כבוד כאשר יבא לבכיכו בע"ה ועוד שם על תלמיד א' מתלמידי ר' עקיבא שחלה ולא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס ר' עקיבא ובשביל שכבדו ורבצו לפניו חיה א"ל רבי החייתני יצא ר' עקיבא ודרש כל שאינו מבקר חולים כאלו שופך דמים והנה רבות במצוה זו ודבר פשוט הוא שלא כל החולים ולא כל השעות שוות ודברי חכמים לא כאמרו אלא במי שצריך אפי' מאה פעמים ביום אבל יש שלפי כובד חליו אפי' פעם א' ביום אין ראוי ליכנס לפנים לבקרו אלא שואל בשלומו מבחוץ ויראה אם צריך לאיזה דבר ומושיע בעדו ומבקש עליו רחמים וכל אדם ישער בעצמו השעה היותר ראויה ושל נחת רוח לחולה לילך לבקרו ושעור שבקור כדי שתהא מצותו רצויה ומקובלת לפני הקב"ה וגם יהי' לשמחה על החולה כמו שכתוב כל זה בטור י"ד סימן של"ה . וגם המצוה על המבקר להשתדל ולפקח בצרכי החולה בזריזות גדולה כן מצוה מוטלת עליו לעיין בצרכי נפשו שאין לאיש ככבד ממכה ועיקר הגדול אז הוא להעירו על אמירת הוידוי בזמן שהחולה מיושב בדעתו ונכון בענינו בלא שימתינו לשעה דחקיק לעלמא וכבר שמעתי מהמערים על הכוהנים כן וכמוקם עמה כי היאך יוכל אז החולה המסוכן ומוטל על ערש דוי לכוון ולהתודות כראוי לפני ה' . ויש מקומות שזריזין מקדמי' למצוות והחולה מתודה מתחכן בעוד כחו בו ודעתו מיושבת עליו והוא מנהג ותיקון כשר והגון וראוי לכל ישראל לאחוז בו . כי אין הוידוי ממית אדרבא נותן חיים בהעה"ז וחלק טוב בחיי העה"ב כדתנן במסכתנו בסנהדרין ובסימן של"ח מבואר אופן הקדמתו לחולה כדי שיקבלנו בסבר פנים יפות :

גם חובה על הרופא שיזהיר לחולה על התרופות אם יש בהן צד איסור כדי שתיעכבם בכשרות כגון סתם יינם וחומץ שלהם ובינצא . כי כן שמעתי מזהיר על זה על פי תשובת הרשב"א ז"ל הזכירה הרב בעל הכנה"ג בש"ס קנ"ה בשם ב"י . בש"ס קל"ד ז"ל שם . ובתשובה אחרת כתב ברופאים שאמרת ראיתי שערורים שנותנין לחולה אותם שמשקין הנעשים ביד גוים . וחומץ שלהם ודבש ונכג ולא ידעתי על מה שסמכו בו וכו' . וראוים לשים לב אליהם . וכבר הזכרנוה . והרב בעל הכנה' העתיק ממנה בסי' הנזכר ז"ל ואין מתירין שום דבר איסור לחולה אם יוכל לעשות הרפואה בהיתר כמו באיסור . אע"פי שצריך לשהות קצת קודם

שבסנה

שבמנא שהיתר מאחר שאין סכנה בדבר ע"פ · ובסימן ההוא מבואר במה מתרפאין ובמה אי[ן] מתרפאין והחלוק שיש בחולים ובתרופות :

גם יש להזהיר על כל העומד בשעת יציאת נשמה של איש או אשה קטן וגדול מישראל שחיי' לקרוע עליו כמו שהוא הדין המפורש ואין אדם יוצא י"ח אלא בשעור קריעה ממש דהוי טפח ולא כאותם שבעתנו שנוהגין לטול קרס א' מן הקרסים במקום קריעה שלא קיימו בזה כלום והוא ברור :

גם בענין שמירת החולה ושמירת המת והלוייתו ונשיאתו על הכתף וחפירת הקבר וכיוצא אשר בכל קהלות ישראל יש חבורות מיוחדות לכל זה ראוי לכל א' וא' משיוצאים ע"פ הגורל או כפי הסדר של כל חברה וחברה קדושה להיות זריז ונשכר במלאכתו ורצוני להיות הוא עצמו זוכה ומתעסק במצוה ולא ע"י שלוחו אם לא יהיה שם איזה חולי או מונע מכריח שלא יוכל לילך לעשותה כי זה כל האדם לעשות בגופו חסד של אמת וכבר ידוע ושמענו כי הוא עיקר גדול בכל המצות כלן שיעשה אותם האדם וחי בהם · כפי' אמרו בגמ' ברים שאיש מקדש בו וגם ואי השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו ופרש"י ז"ל דכי עסיק גופו במצוה מקבל שכר טפי · וכן יש ללמוד בפשיטות כראית' התם כמו מכל אותם חכמים חסידי עליון שהוזכרו בפ"כל כתבי הקדש כל א' וא' היה מכין ועוסק לכבוד שבת בדבר שלא כדרכו בכל ימות השבוע כדכתב הטור ז"ל בא"ח סי' ר"ן ומשם ילמוד כל אדם ולא יאמ' לא אפגום בכבודי כי זה הוא כבודו שמכבד את השב' וכ"ש בדברי' של מיתה כי טוב מאד שהחי יתן אל לבו בבית אבל · סוף אדם למות ובעיניו יראה מה אנו מה חיינו ובאזניו ישמע קול יללה ויסוד אל הוירחמהו ולא הבינו כי ירבה לשלוח · שאין דומה שרואה ושומע ממש לשומע מפי אחרי' כמו שהו' ידוע מרחז"ל וזה הוא מה שבידינו כדב' בקור חולים בענינו · ולענין שמחת חתן וכלה ידוע הוא מדברי רז"ל גודל שכר המשמחן בלב טהור גם גודל עונש המנבל פיו והזנות' עיניו וכת' הטור באבן העזר בסי' ס"ה בשם הרא"ש ז"ל שאסור להסתכל בה אפי' ביום ראשון כדי לחבבה על בעלה כי אם בתכשיטים שעליה ומכאן יש לדון בק"ו על קצת מנהגי' שיש בקצת מקומות בענין זה לא טובי' · וכמה יפה היה הדבר לסלקם ולבטלם להרים במה מכשולות לקיים ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם :

ואמנם בענין השכר של ג"ח הנוגע לממון כגון צדקה ופדיון שבויים כל ישראל קדושים הם ובכל מקו' תהלה לאל שהחזיקו במצוה זו של צדקה שכותבת חיים לעושיה עיקר ותוספת בעה"ז ובהע"ב ומ"מ להעיר שלבבות במצוה רבה נחלת אבותינו הקדושים מורשה קהלת יעקב אעתיק פה לשון א' של הר"ם במז"ל בפ"ח ממתנות עניים · וכל הפרק האחרון כי בו כלל ז"ל כמה מאמרי רז"ל וראוי לשמוע אותם ואשרי המחזיק בהם · וכבר שמעתי חכם א' ותיק מחוכם שקרא אותו לפני רבים להעיר את רוח המתנדבים והבלתי מתנדבים בעם אל ליתן ואלו להוסיף והיה זה דרכו לש"ש ולכן ראיתי להביא פה וזה הוא הלשון בענין פדיון שבוים כדין · שבוים קודם לפרנסת עניים ולכסותם ואין לך מצוה גדול' כפדיון שבוים שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד בסכנת נפשות והמעלים עיניו מפדיונו הרי זה עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך ועל לא תעמוד על דם רעיך ועל לא ירדנו בפרך לעיניך ובטל מצו' פתוח תפתח את ידך לו ומצות וחי אחיך עמך ואהבת לרעך כמוך והצל לקוחים למות והרבה דברים כאלו ואין לך מצוה רב' כפדיון שבוי' עכ"ל וזהו הפרק האחרון כלו מראשו ועד סופו חייבין אנו וכו' יבטח בה' ע"כ בו בטח לבי ונעזרתי ברוב חסדיו עד שהשלמתי את הפרק הזה הוא ברחמיו יעזרנו תמיד להתחיל ולגמור כל מצוה ומצוה כרצונו הטוב ללכת בדרכיו ולדבקה בו :

דבר גדול דבר מרע״ה בעת מינוי השופטים לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא כלומ׳ הוא שופט כל הארץ ודיין אמת ואתם שלוחיו של מקום ואין בריה יכולה להזיק אתכם ודוד המלך ע״ה אמר אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט · ועל גודל זריזות וחרדת הדיין נוטל הדיין שכר גדול וקונה לו שם טוב להיות אהובו של הקב״ה ומעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף לו כל הדן דין אמת לאמתו אפי׳ שעה א׳ כדחז״ל בפ״ק דשבת לפי שעוסק בישובו וקיומו של עולם אשר ברא אלהים לסעדו ולכוננו והוא תופס בידו אומנותו של הבורא יתברך המקיי׳ ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעש׳ בראשי׳ עוד להם לחז״ל בספרי על פסוק צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ וגו׳ הביאו רש״י ז״ל בפירושו · כדי הוא מינוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן גם כדי הוא להשיב את ישראל על אדמתן כימי עולם וכשנים קדמוניות ומקראות מלאין דבר הכתוב ישעיהו כה אמר ה׳ שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות ועוד לו בתחילת נבואתו ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחילה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה · ועל שני אלו העמודים היה כסא דוד עומד ונכון לפי שהיה עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב על הצבא יושב ולוחם מלחמות ה׳ ונוצח ומצליח כדחז״ל ואלו הם מקצת שבחיו של העמוד הזה וכל רואיו יכירו · כי רב אילו וכי כביר וזכות מרובה מגאה יד המחזיקים בו ולכן רוב ישראל בכל מקומות מושבותיה׳ כפי השמע אשר שמענו ואשר ראינו ועדות ברורה שספריהם מושיבים להם דיינים אחר נטילת הרשות מאת המלך או השררה יר״ה בכל עירו ועיר א׳ או ב׳ או יותר הגדולה לפי גדלה והקטנה כפי קטנה ועליהם כל דבר העדה למשפט ועל פיהם יהיה כל פסק דין אשר בין אדם לחבירו ובכן כל העם על מקומו יבא בשלום ויש מעט מקומות שדנין אותם הפרנסים הממונים על הקהל שכבר קבלו עליה׳ לכך והם לפעמים כפי העניינים שמתיעצים עם הרב שמרבין תורה ביניהם ושואלין ממנו דעתו בדין ההוא ויפה הם עושין והוא מדת ענוה ויראת חטא · ויש שהרשות כתובה ביד הבעלי דינים שזה בורר לו א׳ וזה בורר לו א׳ · ויש שאחר שבאין לפני הפרנסי׳ ואנשי המעמד ורואים שהענין לא ליוה ולא ליואים הם בעצמם נותנים להם רשות שכל א׳ יברור לו א׳ בתוך כך ימים לדון ביניהם · וכל הדרכים הללו ודומיהם כולם הולכים ע״פ התורה הגם כי יש בהם מעלות זו למעלה מזו שאמנם מה שנוהגין בקצת מקומות לילך בהדיא בערכאות של גוים זהו כנגד התורה ממש ומחללין ש״ש בפרהסיא ועתידין ליתן עליו את הדין ואולי א׳ מכוונות שכתוב לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא היה לומר שאחר שמפי עליון יצא המשפט הישר · היוכל איש לטעון דבר כנגד הדיין ולומר לו מדוע ככה עשית וככה גזרת והלא לא מדעתו עשה אלא מדעת המקום ב״ה · ואומר ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נותן לפניכם היום השוב שכתוב להדרי חקים ומשפטים לומר כשם שהמשפטים בקצת טעמם שנתגלה לנו בעינינו ראינו שהם צדיקים וטובים כך החקים שאין לשכל האדם הבנה בהם כי גבהו אין לנו להרהר אחריהם כדחז״ל לא להאמין אמונה שלימה שהם צדיקים וטובים כי כולם ניתנו מרועה א׳ וכשם שהחקים לא ידענו טעמם כי לא פורש כך המשפטים אלמלא מקרא כתוב וקבלה מפרשת את הכתוב ואת הסתום בכתב אמת לא היה אפשר לבא עד תכונת הכונת הדברים על בוריין כרצון ממציאם ישתבח ויתעלה שמו · ולכן כולם הדרכו לבא ברורים מאתו יתברך נותן התורה אשר אין חקר לתבונתו וכל דבר ודבר בא מאתו מוגבל ומשוער אלא׳ כדברי המחבר ז״ל בכמה מקומות מספרו הטוב וזה הוא מאמר הכתוב

מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל · לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בלי ידעום הללויה ·
כלומר לא הודיעם דבריו וחקיו אלא אפי' המשפטים בל ידעום ש אין בשכל האנוש לידע ולהשיג שעור
ועקב הדברים על מכונם כי לא ניתן זה אלא לאבי עולם ה' בורא קצות הארץ לפיכך הוא לבדו
יודע הוא המבין ומבין דבר דבר על אופניו · וזה לבו בריאתה שלימה לפי ענינו
פסוקה מכל הפוסקי' ז"ל כולם בלי מחלוקת כלל והיא שנויה בשלהי המגרש תניא היה רבי טרפון
אומר כל מקום שאתה מוצא אגוריות של נכרים אע"פי שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להזקק
להם · שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם לפניהם ולא לפני נכרים · וזה לשון הרמב"ם ז"ל
בסוף הלכות סנהדרין כל הדן בדיני עכו"ם ובערכאות שלהם אע"פי שהיו דיניהם כדיני ישראל הרי זה
רשע · וכאילו חרף וגידף והרים יד בתורת משה רבינו שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם
לפניהם ולא לפני עכו"ם וכו' וכבר צעק מרה על ענף מזה השורש הרשב"א ז"ל הזכירו הרב בב"י ח"מ
כ"ו וע"ש · ואפי' אם שניהם רוצין בכך אינם יכולים לעבור על דברי תורה וכל תנאי בזה הרי הוא
בטל מעצמו כמו שפסקו ז"ל בפי' שה למה הדבר דומה ללוה ברבית שאפי' יאמר כמה פעמים שמרצונו
הגמור הוא נותן הרבית למלוה ומוחל לו אינו מועיל כלום כמ"ש גם שאם הוא מחל התורה לא מחלה
וכו' · וק"ו הדברים להולכים בערכאות של גוים שאין דנין כדיני ישראל שמכניסין עצמם להוציא את
לישאר בשל חבירו לפי משפטי תורתנו הקדושה שקבלנו בקנינים במתנות בצוואות בירושות בחזקות
בעדים וכיוצא מאלה הכללים ורובי פרטיהם · ומה גם כשיהיה בנדון ההוא צד איסור
השבועה ורבית והעבירות המתגלגלות עוד ע"י עבירה זו מחלוקות ורכילות והכנסת שנאה ומשטמה
בלב הערכאות וכיוצא באלו הרי הם גלויות ומפורסמות בעו"ה ועוד יש בה משום מניעת ת"ת
ותוספת תפארתה שבכל המקומות שדנין דין תורה מעשים בכל יום הביאום לעיון ראוי להלכה
למעשה ושמחה ושמחת לתכלית זה · הוא משובח לשבח בעז' ישר ונכון מכל שאר מחלוקות לש"ש
כמו שהוא ידוע וע"י כן הלכה יוצאת מבוררת ומלובנת · כמצא בידם הלכות חדשות מרובות
וברורות בכל יום · ומחלוקת כזו מבעלי דינים עליה יאמר סופה לש"ש ולכבוד תורתנו ואת
והב בסופה · וספרי שו"ת שיצאו לאורה מאלה המקומות כן יעידון וידענו כאמנה מפי מגידי אמת
ביותר הם הבלתי נדפסות מפאת חסרון כיס וחסרון הדפוס שאינו נמצא לשם המכדפסות · הן
אלה קצות דרכי העבירות הגדולות המתגלגלות ע"י מי שלא חס על כבוד קונו ומחלל את שמו
הגדול בפרהסיא ומרים יד בתורתו התמימה מלבד שהוא פוגע ופוגם בכמה מצות חשובות
ומעלות רמות כבר נזכרו קצתם בריש הפ' הזה א"כ איפוא מי הולך בדרך הרעה הזאת
ידאג על היסורין המרורין שלא יבאו עליו וידע נאמנה כי לא ינקה ה' את אשר חלל את
שמו וביזה את דברי קדשו · אם לא בתשובה גמורה ושלימה וכל חכם לב חונה עליו
לבאת מחדרו לקנות את כבוד אביהו · ולו רוחו ונשמתו יכוון ויהיה פונה מכל עסקיו
לעסוק בישובו של עולם ולהחזיק את בדקו ולהעמיד עמודיו כי זה כל האדם · ונאמן
בעל מלאכתו שישלם לו שכר פעולתו משובחת זמנו ושים כבודו בכפו ואינו חושש לעצמו
לילך בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ביום ובלילה יוצא מבית זה ונכנס לבית
זה להשתדל להשיג אם מעט ואם הרבה ונכון ביותר הדרכים הטובים הנאווים לחכמי לב
להליך ברוח כל א' וא' שהוא עיקר גדול להשגת הדברים אל

ה' תכלית המכוון יבטח בשם ה' לא ייגע לריק ופרי טרחו יראה בעתו וכסגולת כל דבר של קדושה גם הוא יקרא שעולין ולא מורידין כללו של דבר צריך התעוררות ויגיעה וכל אשר יגע ימצא טוב בכל תוקף הכלל שאמתי אשר בידינו מרבותינו הקדושים וכל הקודם יזכה ויהא מזכה ישלם ה' פעלו ותהי משכורתו שלימה · ובכן נשלם הפרק הזה בעזרת ה' ישראל הוא נותן עוז ותעצומות לעם ברוך אלקים :

הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל היום
פ"ד בדבר האמת

הכל מודים שאם אין אמת אין העולם יכול להתקיים אפי' שעה א' ובלעדה אין האדם חי בעה"ז ואין צ"ל בעה"ב כי עליו נאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כדחז"ל וכל שאין רוח המקום נוחה הימנו אין רוח הבריות נוחה הימנו והכל בדלין ממנו · כי מי זה ואיזה הוא אשר יתחבר לרשע כי אין בפיו נכונה ועוקר עמודו של עולם וא"כ נחשב לו מות מחיים כדחז"ל או חברותא או מיתותא :

אם האמת נעדרת בטל כל משא ומתן מבני אדם בטל החכמה ובטל הכסף שהוא תכלית עיקר לזה ולזה · ועליו כל אדם נשאל בתחילת דינו כדאיתא בשבת ובסנהדרין · בין בדברי תורה בין במילי דעלמא כמו שפרשו ז"ל והוא שיהא מעכבים שחכם השלם במדותיו ומודה על האמת לזה יקרא איש שלם שאין לבו חלוק עליו ותוכו כברו כרב ספרא אשר קראו עליו בשלהי מכות ה' מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך ודובר אמת בלבבו זה רב ספרא · בשביל שהוא מעשה הידוע שבא לידו סוף דבר ה' אלקים אמת חותמו אמת כדחז"ל אשר בו חתם את כל העולם כ"ו וכתן לנו תורת אמת וכל תרי"ג מצוותי' עליה עומדות כדאיתא כמו שהם בא חבקוק והעמידם על א' שנאמר וצדיק באמונתו יחיה · יאחז צדיק דרכו וטהור ידים יוסיף אומץ להחזיק בה כי זה כל ירא ה' ועבדו כאמן הנושא תמיד עליו חותם רבונו של עולם בסתר ובגלוי בלבו בדבורו ובמעשיו · וכל ענייניו יהיו מתוקנים והתומים באות אמת קדם זו היא מדה טובה שידבק בה האדם מאד מאד וחובה עליו לחנך וללמד את בניו ואת כל הנכונים אליו עליהם שלא יחליפו את דבורם בדבר קל או חמור ואפי' כחוט השערה כמו שהזהירונו רז"ל ראשונים ואחרונים במאמריהם ובספריהם של מוסר הטובים והמפורסמים ובההוא מעשה דרב בפ' הבא על יבמתו שהקפיד על חייא בנו על שהפך את דבורו מפני אמו גם כי לטובה נתכוון כדאיתא שם וא"ל לא תעשה כן שנאמר למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו · וכל האוחז במדה זו כראוי ומתנהג עמה כשורה מובטח הוא לו שיסתלק עצמו מגזל ואונאה ושבועת שוא ועדות שקר ומכמה מחלוקות קשות ורעות הבאות לעולם בעבור העדר האמת ; וכבר ידוע מ"ש ז"ל לא חרבה ירושלים עד שפסקו ממנה אנשי אמנה ולא מהעבירות שלנו בלבד ימלט וינצל האוחז בה אלא מכל מין עבירה כענין שכתב החסיד בעל ראשית חכמה זלה"ה בשער הקדושה בסוף פרק י"ב ז"ל וכן תקון למי שרוצה לשוב בתשובה הוא שידבר אמת שאם ירצה לעשות דבר שאינו כראוי אם יאמרו לו עשית כך וכך אם ידבר אמת מוכרח לומר כך עשיתי ויתבייש ופעם אחרת לא יעשה או יאמרו לו לאיזה מקום אתה הולך אם הוא הולך

לעשות עבירות אם יאמר אמת ימנע מעשותה מפני הבושה ע"כ והיא עצת חכם ירא אלהים ראוים אליו ז"ל ועוד יש כמה דברים בענין זה · כללן אמת ומעלת בקיום אחרי הזהיר בהם · יהי רצון אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף כדאחז"ל בתענית · ובזה נשלם ספ' הזה ברוך אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם דל ואביון מקוה לרחמיו בכל יום תמיד :

ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום
פ"ח בדבר השלום

יבא שלום אף שאין קץ למעלותיו ואין סוף לדרכיו דרכי נועם וכל נתיבותיו אהבה ואחוה וריעות וחבה יתירה כנכבדות מדוב' בו בכל ספרי הקדש ואין מדרש בלא חידוש בגודל כחו ותפארתו וכמו שהוא ידוע ומפורסם ממאמרי רז"ל וא"כ במקום שאמרו לקצר בדבר פשוט לא היה לנו להאריך אך להעיר ברכה זו בלא כלום לא נאה ולשותיהם חלק א"א ולכן בקצרה באנו לפרט מקצת שבחיו מן הבאים בדברי חז"ל כאמור להעיר לבבינו להיות מתלמידיו של אהרן אוהב שלו' ורודף שלום · אוהב את הבריות ומקרבן לתורה :

גדול השלו' שבו ברא הקב"ה את עולמו והשוה את בריותיו במעש' בראשית בעליונים ובתחתונים שלא להטיל קנאה בהם וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים כדפרש"י ז"ל ועליו הוא עומד עושה שלו' במרומיו וכתיב שלום בארץ · בו זכינו למתן תורתנו הקדושה · ויחן שם ישראל נגד ההר · וכל נתיבותיה שלום · וכתיב שלו' רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול · וללומדים וכל בניך למודי ה' ורב שלו' בניך בו זכינו בבנין מושבתם של ארץ ישראל שאלו שלום ירושלם ישליו אוהביך · ובשביל המחלוקת גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו · ה"ה שכר הצדיקים הנני נותן לו את בריתי שלו' · גם שעדרו עונש הרשעים אין שלום אמר ה' לרשעים לא תדרוש שלומם וטובתם · הוא חותם ברכותנו ותפילתנו וישם לך שלום הפורס סכת שלו' · המברך את עמו ישראל בשלו' · ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלו' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום · אשמעה מה ידבר הא-ל ה' כי ידבר שלו' אל עמו ואל חסידיו ולהטיל שלום בין איש לאשתו שינה בדבר ונגע בעמוד האמת · האף אמנם אלד ואני זקנתי ואמר שימחה על המים שמו הגדול שנכתב בקדושה · ומחה אל מי המרים · גם הוא א' משמותיו הקדושים · ויקרא לו ה' שלו' ובו עתיד לנחם ולבשר את ירושלם שיהיו נגאלין הנני נוטה אליה כנהר שלו' מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלהיך · הנה כי כן מה טוב חלקנו ומה נעים גורלינו כי נלך אחרי ה' אלקינו לדבקה במדותיו וללמוד מענותנותו אשר בה מתנהג עם בריותיו · וכבר כתבתי בזה כמה חסידי עליון ז"ל אשר באו לידיהם מעשים אשר לא יעשו אפי' ילקו בשקלים ומשום דרכי שלום קבלום עליהם בשמחה ולא החזיקו במחלוקת כלל כדאיתא בשלהי פ"ק דהוריות מר' יהודה ורשב"ג נשיא ישראל ור' שמעון ברבי יוסי ועוד שם באגדה דבתרא ר' בבא בן בוטא שסברה לו אשה א' על ראשו שני נרות בשיותו דן את הדין בפני קהל ועדה · ולא אמר לה דבר רע אדרבה כששאל ממנה מה זה שעשית ואמרה לו כן ציווני בעלי אמר לה את עשית רצון בעליך המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא · גם ר' מאיר ע"ה שישבה לה אשה א' שומעת דרושו

וכשחזרה לביתה ובעלה לא רצה לקבלה עד שתלך ותרוק בפניו ונתגלה הדבר לו ע"י א'יהו זכור לטוב ועשה ר'מאיר באופן שירקה בפניו ואמר לה לכי אמרי לבעליך ואמרי לו הרי רקקת בפניו של ר' מאיר כדאית' במדבר רבה סוף פ'שופטים ובמסכת תעניתא הני בני אדם שאמר להם אליהו ז"ל לרב ברוקא חוזאה שהיו בני העולם הבא על שאומנותם ומעשיהם לשמוח לב הדואגים ואומללים וכשהיו רואים שנים שהיתה מחלוקת והבאה ביניהם היו טורחין ועמלין עד שמטילין שלום ביניהם. והפליגו ז"ל במעלות השלום עד שהגיעו לומר והביאו לו מקרא מן התורה שאפי' עובדין ע"ז ושלום ביניהם כביכול אמר הקב"ה אין השטן נוגע בהם שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו . ויפה דן ויפה פירש אותו הרב בעל עוללות אפרים ז"ל כי א"א שלא ימצא בעדת ישר' הרבה חסידים ואנשי מעשה שתכף ומיד יחזירו את אחיהם היושבים אתם בשלום למוטב ולדרך טובה ובשביל אהבה והשלום שביניהם כולם יתנו אוזן לשמוע מאחר שאין שם לא קנאה לא שנאה לבעל דבר חבירו ושאת' ירם דרכו ובכן ישובו אל ה' וירחם עליהם ולא ישאר לשטן מקום להסטין ולנגוע בהם . שעתה יבורך גבר ירא ה' המבקש שלום ורודף אחריו להביאו בין איש לחברו ובין איש לאשתו בין משפחה למשפחה ובין עיר לעיר ואשרי . מי שעמלו בו ואינו מקפיד על בזיונו ואינו חושש לכבוד וכי די לעבד להיות כרבו ובכן עושה נחת רוח ליוצרו ואשרי הוא בכלל חסידיו ועבדיו אשר השליכו את כבודם מנגד בעבור כבוד יוצרם לעשות רצונו . וכשם ששכר ההולך אחריו ותופס במדת השלום כפול ומכופל כך ח"ו עונש המרבה מחלוקות בישר' וגורם ריבות ומוציאת דיבה רעה בין אוהבין אחיו קשה עד מאד . ועדת קרח תוכיח לעדה שמתו במיתה משונה גדולים וקטנים . גם עדת המרגלים כך הורע להם שמיתה משונה שנשתרבב לשונם עד טבורם ותולעים יוצאים מלשונם מדה כנגד מדה ובאין לתוך טבורם כדא"ל והזכירו רש"י ז"ל בדקדוקו . אבל בשפטם לפני ה' והרבה כיוצא בזו וכזה דבר פשוט בעיני השכל ומורגל בפי כל :

ובכלל דרכי שלום ועיקר גדול בו הוא להיות תמיד נגד עיניו מה שציוונו חז"ל והוי דן את כל האדם לכף זכות כי הזהיר בדבר הזה יתן מקום לנוח רתיחת החימה הגוברת על האדם בראותו או בשמעו דברים אשר לכאורה מביאים את האדם לדון את חבירו לכף חובה ואין הדבר כך וראוי להתרחק מזה שלא ישמע בראשונה טעם הדבר ומעשה שהיה איך היה ואז אם הוא מבוער או שהוא קרוב לודאי לא כיעורו שתחילה יעשה דין לכבוד שמים ולא יתמהמה והכלל יאמר גבור אני . וכמה מוכיחים יש לזה מהרבה מעשים זרים עד מאד בין בגופו של אדם בין בממונו . וכולם כידונו לכף זכות מרוב אהבתם ודביקותם במדה זו וכאשר דנו כן היה . ועיקר הדברים בריש פ' מפנין וראויים הם להעתיקם כולם כי תועלתם מרובה והנאתם גדולה עד מאד ושם ת"ר הדן את חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות ומעשה באדם א' שירד מגליל העליון ונשכר אצל בע"ה א' בדרום ג' שנים ערב י"ה א"ל תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ובני א"ל אין לי מעות א"ל תן לי פירות א"ל אין לי תן לי קרקע אין לי . תן לי בהמה אין לי . תן לי כרים וכסתות אין לי הפשיל כליו לאחוריו והלך לביתו בפחי נפש לאחר הרגל נטל בעה"ב שכרו בידו ועמו משאוי ג' חמורים א' של מאכל וא' של משקה וא' של מיני מגדים . והלך לו לביתו אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו א"ל בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרתי אין לי מעות במה חשדתני אמרתי שמא פרקמטיא בזול נזדמנה לך ולקחת בהן . ובשעה שאמרת לי תן לי בהמה ואמרתי אין לי בהמה במה חשדתני אמרתי שמא

מושכרת

מושכרת ביד אחרים . ובשעה שאמרת לי תן לי קרקע ואמרתי לך אין לי קרקע במה חשדתני אמרתי שמא מוחכרת ביד אחרים היא . ובשעה שאמרתי לך אין לי פירות במה חשדתני אמרתי שמא אינן מעושרין . ובשעה שאמרתי לך אין לי כרים וכסתות במה חשדתני אמרתי שמא הקדיש כל נכסיו לשמים . א"ל העבודה כך היה הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה וכשבאתי אצל חבירי בדרום התירו לי כל נדרי ואתה כשם שדנתני לזכות המקום . ידין אותך לזכות . עוד שם ת"ר מעשה בחסיד א' שפדה ריבה א' בת ישראל ולמלון השכיבה תחת מרגלותיו למחר ירד וטבל ושנה לתלמידיו א"ל בשעה שהשכבתיה תחת מרגלותי במה חשדתוני אמרנו שמא יש בנו תלמיד שאינו בדוק לרבי בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתוני אמרנו שמא מפני טורח הדרך אירע קרי לרבי א"ל העבודה כך היה ואת כשם שדנתוני לכף זכות המקום ידין אתכם לכף זכות . עוד שם ת"ר פעם א' הוצרך דבר א' לת"ח אצל מטרוניתא א' שכל גדולי רומי מצויין אצלה אמרו מי ילך א"ל ר' יהושע אני אלך הלך ר' יהושע ותלמידיו כיון שהגיע לפתח ביתה . חלץ תפילין ברחוק ד' אמות ונכנס ונעל הדלת בפניהם . אחר שיצא ירד וטבל ושנה לתלמידיו א"ל בשעה שחלצתי תפילין במה חשדתוני . אמרנו כסבור רבי אל יכנסו דברי קדושה במקום טומאה בשעה שנעלתי במה חשדתוני אמרנו שמא דבר מלכות יש בינו לבינה . בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתוני אמרנו שמא ניתזה צינורא מפיה על בגדיו של ר' . א"ל העבודה כך היה . ואתם כשם שדנתוני לזכות המקום ידון אתכם לזכות ע"כ . גם הנה מעשה זר בפ"ג דתענית עם אבא אומנא ז"ל בשלח אביי לבחון מעשיו גדולים בעד זוג א' של ת"ח ראוי להביאו מה דהכי איתא התם יומא חד שלח אביי זוגא דרבנן למבדקיה אותביה ואכליה ואשקיה ומך להו ביסתרקי בלילה לצפרא כרכינהו ושקלינהו וקמו ונפקו לשוקא ואשכחינהו . א"ל לישיימיה מר היכי שוו א"ל הכי והכי א"ל ודילמא שוו טפי א"ל בהכי שקלינהו א"ל דידך הוו ושקלינהו מינך א"ל במטותא מינך במאי חשדתינן אמינא פדיון שבויים איקלע להו לרבנן ואכסיפו למימר לי א"ל השתא נשקלה מר ופרש"י ז"ל שלא היינו רוצים לא לנכותך א"ל מההיא שעתא אסחתינהו מדעתיה לצדקה ע"כ . גם באותו הפרק מזוג אחר דרבנן כשהלכו לבקש את אבא חלקיה על עניני גשמים וראו לו כמה מעשים להאורה כולם זרים לאחר שהתפלל וירד לדבר עמהם וא"ל ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה . כדי שלא להחזיק טובה לעצמו כדאיתא התם בגמ' שם אמרו לו שיודעים היו שהגשמים בשביל זכותו באו ושאלו ממנו בענוה טעם כל דבר ודבר כמו שנזכר שם ומכל החכמים . הללו שלמים וכן רבים . שם ותלמידיהם ילמוד כל אדם שלא יהיה נבהל להשיב על כל דבר אפי' נראה להאורה זר ורחוק בטרם ישמע טעמו כי אולי דברים יש בגו ומתוך כך יתגלגל העון הנוסד בכשרים ויקיים בו לא תחרוש על ריעך רעה והוא יושב לבטח אתך פה רבי בבא בן בוטא הנ"ל ז"ל המספרת על ראשו שאשה הניחה שני הנירות לא היה מחזיק במדה זו ושפתתה בה . לשאול לה מדוע עשית ככה לפחות לפחות הוא מכדה אותה ושוב היה מתחרט לשעתו ונמצא למפרע מלבין פניה ופניו ברבים . ואין לך דבר המסלק דברי ריבות ומחלוקות מישראל וגורם לידי שלום רב כזה והנוהג בו הוא קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד שישראל בחזקת כשרים הם ואם נתעלמנו הרבים יתברר הדבר רע כמו שהוא נראה לעינים אין עליו חטא במה שלא חשדו אדרבא צדקה תחשב לו ורוח המקום נוחה הימנו ועליו נאמר ג"כ מה שאמרו הז"ל נושא

עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע ומ"מ כבר אמרנו כי בדבר ברור או קרוב לו אין להאמין את שנות קהלת כבוד אביו והזריז הרי זה משובח · והנוהג כך עתיד לעלות בקדש בדרך כ"ש וק"ו לאין מספר אל מדה רבה אחרי כוונה לב כשורה לקבל דין שמים על כל צרה שלא תבא בלב שלם ובנפש מיושבת ולברך על הרעה בשמחה כשם שהוא מברך על הטובה כפי הדין לקיי' ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד ואפי' הוא נוטל את נפשך כדתנן במסכתינו בס"פ הרואה · הסרן את חבירו אדם לסבל דמה ובפרהדם כמוהו לכף זכות באין דמיון ואפס משל ידון בעצמו כי שופט כל הארץ הטוב והמטיב לכל · אין לפניו עולה · וכל ארחות ה' חסד ואמת ולכן בלבו יצדק את דינו גם לשונו תהגה צדקתו כמאמר הכתוב הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא · ויען דרום קבלת היסורין מאהבה הוא מאד אהוב ונחמד לא ימנע עצמו לומר בו דבר א' או שנים · אולי יהיו הכיף לכמה טובים ובכוחם הכתובים על הספרים גם שמענו מחכמים הרבה · והוא שהמקרה פתרון החלום כן יקרה לפתרון העון ההן הן היסורים והתוכחות · גם חלום שאדם רואה פתרונו לשעתו כגון גד עון במחנה מדין כששמע את מספר החלום ואת שברו וישתחו ותכף ומיד בא עליהם בראש האשמורת התיכונה ויתן ה' אותם בידו · ויש לבו ביום או קרוב לו כגון בלשאצר שבו בלילה נהרג · ויש לימים מועטים כגון שר המשקים ושר האופים ליום השלישי כאשר פתר להם יוסף ויש לי"ב חדש כגון נבוכד נאצר שנטרד מן בני אדם · ויש לשבע שנים כשני רעב שראה פרעה אחר שבע שני שבע · ויש לזמן מרובה ורחוק כחלומות יוסף אשר עליהם נאמר ואביו שמר את הדבר ועל עצמו הכתוב אומר ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם והיה זה לאחר כ"ב שנה ואמרו חז"ל בפ' הרואה לעולם יצפה אדם לחלום טוב עד כ"ב שנה מנ"ל מיוסף וכו' · והנה דבר ידוע הוא שלפי רחוק וקרוב הזמן כן יהיה הרגשת הפתרון וכיוון החלום אליו שאם הוא לזמן קרוב אדם זוכר עדין כל פרטי חלומו · והולך ופותרו על נכון · ואם יתרחק מעט כבר נשכח ממנו איזה פרט או דקדוק ואין בידו להביא הפתרון מדוקדק יפה וכל אשר יתרחק הפתרון לנא · פרטי החלום הולכים ומתמעטים בלבו עד שאפי' רושם החלום הנ"ל לא נותר בו והוא רואה בעיניו פתרונו ממש ואינו זוכר כלום ואינו יודע למפרע להבין הדברים כרמזו · וכן הוא במשל החלום הוא העון הפתרון הם היסורין אדם חוטא חטא א' יש שהוא פורעו לשעתו כאדם הראשון ונדב ואביהו וירבע' בעת שלח את ידו ואמר שיתפשו את איש האלקים ויבשה ולא יכול להשיבה אליו והנביא שהוא עצמו שהמיתו אריה בדרך וכן רבים · ויש אחר ימים אם מעט ואם הרבה כקין ודור המבול ודור הפלגה והמצריים קרח וכל עדתו ועדת המרגלים ושתי הדבר וכן בכל דור ודור ליחיד או לרבים בקרוב או ברחוק הכל לפי מה שהוא העון לפני הדיין הנאמן כי פלס ומאזני משפט לה' · והנה אם תשלומי העון לא נתרחקו מי שהוכה במכאוב הולך הולך הוכב · והמפשפש במעשיו לכוון מדה כנגד מדה שמעולם לא בטלה כדחז"ל ומוצא יסורין מכוונים אל עוונו ואז שמח מאד לקראת'ו הם כשם כעל מדה טובה שטוב לו לגבר שיתמרקו עוונותיו ביסורי' ובנגעי בעה"ז והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה טהורה ובתוספת אורה ממה שתשוב מלאת פום · השוכות ותתלבן כשם בדיכה של גסיכה ששם דיכים קשים ומרים · ובכן פיו ולבו יהיו שוין להודות לה' כי טוב ולומר צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי אבל כל אשר יתרחק התשלום העון מרוב רחמי ה' על בריותיו לראות אם ישובו כי לא יחפוץ במות רשע כי אם בשובו מדרכיו וחי · שהחסיד המקיים בו

וחטאתי

חטאתי נגדי תמיד הרי הוא לו כיומו ושעתו · כמו שהעיד הכתוב על בני יעקב אבותי עליון ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת והיה זה לאחר כ"ב שנה כמ"ש וכל שאר בני אדם · איש איש לפי יראת חטאו זה יות' מזה נוגע בעיקר הדבר הגם כי כבר נשתכח ממנו פרטיו ודקדוקיו כמות שהיו ועיניו רואות מדת הדין מכוונת ואין לו פה להשיב ומודה על האמ' ואם כבר נמחק זכרון העון מלב החוטא ולא נשאר בו רושם ממנו אזי הרי זה יושב ותמה על הדבר ועל ה' יזעף לבו כדחז"ל · ומזה הצד יקשה על האדם התוכחות על עונן הבאות עליו שאם היה זוכר עונו בבא מדת הדין ליפרע ממנו חובו לא היה לו פה לדבר לא לומר אנכי חטאתי ואנכי העויתי ואתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואנכי הרשעתי · ומ"מ החסיד ומהנו ילמוד כל אדם · כשרואה היסורין באי' עליו ומפשפש במעשיו כדחז"ל שדברי הנביא נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' אין תכלית חפושו וחקירתו פעם אחר פעם לא ימצא עוונו לעשות ממנו תשובה שלימה ומיוחדת לא למעט מ"ז · אם לא ימצא מהוכחת ישוב דעתו בצדוק הדין הוסר אפי' כמלא נימא · גם לא לתלות ביסורין של אהבה שלא להחזיק עצמו לחסיד גמור ולכן אם ימצא אחר חפוש מעשיו כראוי יצדיק ויודה · אם לא ימצא לא יגרע מחוקו כלום שטוב ההצדקה וההודאה · כי כבר התישבה דעתו בצדק הצור תמים פעלו ונכון לבו בטוח צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו · וכל משפטיו הם החסד והרחמים לידעיו ולשומרי בריתו ויחשוב גם העלם הדבר לדין הכי תכוון עם העלמו מעוונו · עד עתה ובדרך זה יסורין שלו יחזרו ליסורין של אהבה של' כולם זוכין להם זה · לא שהקב"ה יש בדעת כבוכהו והכפה שמחה לא ח"ו הבוטע בהם ומתקנך עליה' כדחז"ל · יכול אפי' לא קבלן מאהבה ת"ל אם תשים אשם נפשו מה אשם כלומר קרבן כדפרש"י ז"ל לדעת אף יסורין לדעת · ויהיה לבו סמוך ע"ד אמת הכתם שהמלח הוא קיום הבשר כך היסורין הם קיום הנפש כדחז"ל נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין מה ברית האמורה במלח · מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמורה ביסורין יסורין ממרקין עוונותיו של אדם ועוד להם ז"ל ולולי דאי' האחרים בספריהם הנחמדים דברים בענין ראויים לכל אדם לראותם בעין טובה ולפי שהנה מצויים גם אין פנאי כתיבנו להאריך בהם קבני למלין והתהלה לאדון השלום והרחמים שופט כל הארץ מתנהג בחסידות הוא ברחמיו הרבים יעשה שלו' עלינו ויחזירנו בתשובה שלימה לפניו אמן :

שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול
פ"ו בדבר תלמוד תורה

מי ימלל גבורות ה' מפלאות תמים דעים · השם נפשנו בחיים ע"י תורה תמימה משיבת נפש · ישמיע כל תהלתו כי גבר עלינו חסדו ונתן לנו חמדה גנוזה שמשתעשע בה בכל יום כולה שמותיו הקדושים והנוראים היא · אין פה שיוכל לדבר גדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שטבע כל העולמות בצביונם ובקומתם בחותם תורתו אמת · ואין האזן יכולה לשמוע הכשם שהיא היתה דתות כל העולמות כלם כך כולם היו תלויין ועומדים עד יום ששי בסיון שישרא' יקבלוה ועוד כל ימי עולם עליה סמוכי' וקיימים הכל כדחז"ל · ומה זה אשר יוכל הלב והלשון לחשוב מחשבות את הגדולות ואת הנוראות חקרי פלאי כל חכמה רמה · וכל מדה טובה אשר בתורה וכל עמודי עולם

הפנו

שהמה חכמים לא זכו לשבח ההוא שהזכרנו קצתם · בפרקים הקודמין ולא כהכשרו למכין אלא בשביל
שהטוב היה בהם שלמדו לפי דרכם · הדם וקנה לכל א' וא' כדברי החסיד החבר ז"ל והם לכו להאריך
במקום שהקצור יותר · לכן נאה לברך ולומר אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו · מעתה
כל אשר זכה להיות מעבדי ה' עומד בביתו ומתגדל בחברותיו ומשלחן גבוה ניזון בכל יום להיות חכם
ומבין מדעתו · חבה יתירה נודעת לו וחובה כפולה הנ"ל עליו כל שעה שאוכל לחם צריך להשכיל
לאחרים לחלק עם אחיהם בית ישראל מן הטוב הגדול ההוא אשר מטיב ה' לו בכל עת · כי זה כל האדם
ללמוד וללמד לקבל ולחלק וככה תורתו תהיה משתמרת וכמעין המתגבר הולכת ומתגברת והוא יתן
פירי פירות בעתו כן אוהב בהמון לו תבואה כדרז"ל בפ"ק דמכות · ולכן מיום שניתנה תורה
לישראל קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם אחריהם לקים העה"ז ולזכות ולחיות לחיי העה"ב בהבל תינוקות
של בית רבן · וקבעו בתי מדרשות ובנו משכנות מבטחים בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ללמוד
בהם הלכות בכל יום · לבל יחסר המזג ולא תשתכח ח"ו תורה מישראל · והנה בסדר הלימוד מנהגות
רבות נהגו בני ישראל הכל לפי המקום לפי הזמן ובדורותינו אלה יש שמושיבין התלמידים ימים רבים
בלמוד המקרא ויש שרצין מיד לגמרא ויש שלומדים בתחלה המשנה בפירושה גם בעל פה כמו
שעושין בארץ ישראל ובמקומות אחרים והיא הדרך הנכונה ללכת אחרי הראשונים שאמרו מקרא משנה
וגמרא · והכל לפי מה שהוא התלמיד מעלין אותו בדרך הדרגה בטוב לו כי הכל צריכין למקרא
לדעת את מצות ה' אשר יעשה האדם וחי בהם ולהכיר מתוך קרית ספרי הקדש את מי שאמר והיה
העולם כשיראה את מעשיו הנוראים ועזוזו ונפלאותיו אשר עשה כמ"ש ז"ל · גם המשנה היא מדה טובה
ואין לזוז ממנה · ולא מצאו כל חכמי חיל עול ערב ומועיל לתמימות בקבלת מלכות שמים טוב ממנו
ונפשט הוא כי אחרי מקראי קדש אין לנו דבר קדוש כמותה · והיא יסוד הקבלה למשה מסיני לזאת
יקרא תורה שבכתב לזאת תורה שבע"פ גם בזכותה הגליות מתקבצות כדרז"ל · גם כי יתנו בגוים
עתה אקבצם כמ"ש הרב ר' יהודה ליווא זלה"ה בדרוש התורה שלו · ואחרים הגמ' הקדושה אשר
דרכיה דרכי נועם ורוח ה' נוססה בה · וז"ל הר"ם במז"ל בספ"א מה' ת"ת אחר שכתב על ענין לעולם
ישלש אדם שנותיו שליש במקרא וכו' · בד"א בתחלת תלמודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה · ולא
יהיה צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבע"פ יקרא בעתים מזומנים תורה
שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה · ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד לפי
רוחב שיש בלבו וישוב דעתו ע"כ הרי שלא כאמרו הדברים שבלו אלא במי שהתגדל בחכמה וכבר יש לו
חלק טוב בה אבל תנוק שעדין לא קרא כל צרכו היאך יעלה למשנה ואם קרא ולא שנה היאך יעלה
לגמ' לא זו הדרך אלא צריך לעלות במעלות הדרגה אחר הדרגה ודרך הקדם יקרא לה וכבר דבר בזה
יפה והוכיח במישור הרב הנז' במקום הנז' כאשר שמעתי גם ראיתי ומגדולי עיקרי המלמד הנאמן הוא
להיות זהיר מאד מאד בשעת לימודו עם התלמידים שלא להתבטל ממנו אפי' רגע א' ולא יצא מביתם
ויוצא ולא יתרשל בלמודם ולא יעשה מלאכה אחרת עמהם כמו שהוא הדין והפשוט הרי זה בכלל ארור
עושה מלאכת ה' רמיה · גם חובה עליו להטריח עצמו ולהבינם לכל א' וא' כפי כחו טעם הדבר כדרז"ל
הביאו רש"י ז"ל בריש פ' משפטים וז"ל אשר תשים לפניהם אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר
אשנה להם הפרק או ההלכה ב' או ג' פעמי' עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה ואיני מטריח עצמי
להבינם טעמי הדבר ופירושו לכך נא' אשר תשים לפניהם כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם ע"כ

יפה העיד על עצמו משה רבנו במשנה תורה. ובאמת הוא שקיים הדבר יפה כאשר נצטוה מפי הגבורה: ואמר להם לים ל' ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי כלו'הם וטעמיהם ופירושיהם והכל בעונש כן הרבה מאד כמו שידוע מההיא מעשה דר' פרידא עם תלמיד א' שתלמידו בפ' כיצד מעברין והכי איתא התם ר' פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זמני יומא חד בעיוה למלתא דמצוה. תני ליה ולא גמר א"ל האידנא מאי א"ל מדההיא שעתא דאמרו ליה למר איכא מלתא דמצוה אסחאי לדעתאי וכל שעתא אמינא השתא קאי מר השתא קאי מר א"ל הב דעתיך ואתני ליך. הדר תני ליה ארבע מאה זמני. נפקא בת קלא וא"ל ניחא ליך דליספו לך ד' מאה שני או דתזכו את ודרך לעלמא דאתי אמר דנזכי אנא ודרי לעלמא דאתי. א"ל הקב"ה תנו לו זו וזו. ע"כ ולפי שלא המדרש הוא שעיקר את המעשה חובה על כל המלמדים ללמד לתלמידים דרך ישרה שילכו בה. גם כי יזקינו לא יסורו ממנ'. ואיזו היא לחנכן במצו' כדחז"ל ועיקר החינוך בתנוקות ללמדם הברכו' שחייבין בהן כל אדם במאכל ובמשתה בפרט ובזה ירגילו עצמם מקטנותם להודות לה' כי טוב על כל דבר ודבר בעתו. ושלא ישמע בפיהם לא שבועה ולא נדר כלל וכלל, אף ילמדו לומר על הן הן ועל לאו לאו בלא נדרים ושבועו' כמ"ש בזכרון המיוחד לזה בשם הרב במז"ל. גם יש להרגילם לדב' אמת בכל הענינים. ולהעמידם על כל מדה טובה. ועיקר גדול הוא היראה להמנע לידי זריזות ויראת חטא בהכנסת בית הכנסת ומשגיחין בזה מאד וצריך להקפיד ולהכות למאחר לבא. כי הוא ראשית ידיעת דרכי ה' ב"ה וכחו בעליונים ובתחתונים וכי בידו לגדל ולחזק לכל ועונה בכל עת צרה ושומע לכל אשר יקראוהו באמת כמ"ש ז"ל בגדולת התפלה ותועלתיה. ומי שהרגילוהו אביו ורבו להשכים מקטנותו קל הוא לו להחזיק במנהגו שלא לשנות את טבעו כמו שהוא קשה למי שלא נהג כן שבכל יום ויום דומה עליו כמשא כבד. ולכן פעמים שהוא בא בשלהי התפלה ומקצר ועולה לומר איזה דבר עם הצבור ופעמים שכבר התפלה בשלמה ואמרה ביחיד ופעמים שאינו חושש לבא לבית הכנסת וכמה טובות הוא מאבד בסיבת עצלות והתרשלות ודי לעדות מאמרם מה שכבר כתבנו בעמוד העבודה מר"ג שמחרר את עבדו כנעני שיש בדבר עשה משום לעולם בהם תעבודו כדי להשלים בו המנין ושיהיה עשרה לתפלה. ונוהגין התלמידים במעט בכל המקומות שראיתי ושמעתי מנהג רע עד מאד והוא לצאת בכל פעם שירצו מבית המדרש באמרם שיש להם צורך לקטנים או לגדולים. ובדבר הזה מוציאין כל היום א' לא' או נכנסין ואו יוצאין ודבר פשוט הוא שעיקר מנהג זה ע"י תנוקות היה שנהרו להם זה הדרך לברוח מהספר. איברא דלפעמים לפי שדעתן עדין קלה אין כח בהם להעמיד עצמם הדבר שלא יקרא צורך לגדולים. ושוב כשהם הולכים ומתגדלים ומוצאים עצמם על זה המנהג יפה להם להחזיק בו. והוא מכוער ומגונה עד מאד. ומלבד ביטול הלימוד יש בדבר כדאי לבטלו כמו שידוע בעו"ה ולכן מצוה וחובה ללמד לתלמידים שיפנו עצמם בטרם יבאו לבית המדרש ואם יארע שח' יצטרך לצאת מכרין דברי אמת. ויצא הוא לבדו ולא אחר עמו עד שובו למקומו. וכבר ראיתי קצת המלמדים והרבנים שעמדו על המנהג הרע הזה ובטלוהו בחכמתם שכל תלמיד גדול או קטן שהיה רוצה לצאת היו מכין אותו בחזקה על כפו ואח"כ יצא. ובזה התלמידים היו נמנעין מאליהם. ישר כחם וברוכים דרכם לה' וזה קצת מהנוגע לרב עם תלמידיהם:

ויש

יען עיקר הלימוד הישר בתורה והיקר בעיני ה' הוא ללמוד וללמד לשמור ולעשות כמו שתקנו לנו אנשי כנסת הגדולה · להתחנן לפניו בכל יום ויום תפילתנו ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה · ובפ' בן זומא מסכת שלימה שהיכנו בחלוק שיש בין הלומד ע"מ ללמד ללומד ע"מ לעשות ר' ישמעאל אומר הלומד ע"מ ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד והלומד ע"מ לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות · ולא נקרא התלמוד גדול אלא לפי שמביא לידי מעשה לפי שאין עם הארץ חסיד כמ"ש ז"ל · וכמה פעמים הזהירה התורה הקדושה על עיקר הגדול הזה השמרון לעשות ושמרתם ועשיתם והרב' כיוצא בהם · שמירה זו משנה · ועשיתם כמשמעו כדרז"ל והזכירו רש"י ז"ל והענין בעצמו פשוט ומקובל בישראל · וזה שכתב הרמ"בן ז"ל באגרת המוסר ששלח לבנו וכו' והוי זהיר מאד בתורה אשר תוכל לקיימה וכאשר תקום מן הספר חפש באשר למדת אם יש בו דבר שתוכל לקיימו וכו' לפיכך אנחנו חייבים לאחוז בו ולדבר במה שכתבנוהו עליו בכמה מקומות · מבואר הדבר שכשם שהמלמדים חל עליהם חובת הלימוד הטוב והישר עם תלמידיהם ופיקוח יפה בכל עסקיהם כן היא חלה גם כהלה על כל רב בעירו לפקח על עסקי הקהל או קהילות אשר תחת ידו בפרט ולפשפש מה מעשיהם בסתר או בגלוי להחזיק כל אשר ימצא שם בדק בטרם יתפשט ולא יזיק לו ולאחרים ולתקן את המעוות בעתו הן ביחיד הן ברבים כי אב ורב הוא לכל בני עירו או קהלו · ודרכי תורתם ועבודתם לשמים עליו הם תלוים · ועתיד ליתן עליהם את הדין · ודבר גדול דבר הכתוב בענין רוצח בשגגה · שאמר והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה · וישב בה עד מות הכהן הגדול · הרי שתלה חזרתו של רוצח אף כי שוגג היה במיתתו של כ"ג לפי שהיה לו להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל כדפרש"י ז"ל והוא מדברי הגמרא בפ' אלו הגולין גבי הא דתנינן התם · לפי' אמותיהן של כהנים מספקות להם מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו ואמרינן נמי התם מהאי טעמא הוא גברא דאכליה אריה ברחוק תלתא פרסא מיניה דריב"ל ולא אשתעי אליהו בהדיה תלתא יומי · ואם ככה נענש גדול הדור או גדול העיר על ההנהגות שממו ק"ו על הנהגות לא שהיה לו למחות · ומצינו בנבואה ראשונה לשמואל הנביא על עלי על ביתו שאמר לו ה' יתברך ביום ההוא אקים אל עלי את כל אשר דברתי על ביתו החל וכלה והגדתי לו כי שופט אני ביתו עד עולם בעון אשר ידע כי מקללים להם בניו ולא כהה בם · והמקרא שלא הוא לעיל מיניה שעלי הוכיח את בניו שנאמר ויאמר להם למה תעשון כדברים האלה אשר אנכי שומע את דבריכם רעים מאת כל העם אלה אל בני כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע מעבירים עם ה' אם יחטא איש לאיש וגו' הרי שהוכיחם ועכ"ז ענש עליו שהוכיח כאמן כאילו לא דבר להם לפי שהיתה התוכחה הזאת כבר חוץ לזמנה שהיה לו לעשותה מיד בתחילת עשותם הרעה והוא לא כן עשה גם לא כעסתם כראוי להם וזה גרם שלא נתקבלה לפני המקום כ"ה פרש"י ז"ל ולפי' נענש · ואם ככה למוכיח ק"ו לשאינו מוכיח · וכמה נינה שכתוב העדר התוכחת לדוד עם אדוניהו וכתב עליו ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית ולרז"ל בענין זה דברים מדוקדקים ברים שמות רבה יע"ש ובגמרא פ' הכהן גדול א"ר יהודה אמר רב מפני מה נענש אבנר מפני שהיה לו למחות בשאול ולא מיחה ופרש"י ז"ל למחות בשאול בהריגת נוב עיר הכהנים · ובפ"ק לפני אידיהן גבי ר' חנינא בן תרדיון שגזרו עליו לשורפו ואמרינן טעמא התם שהיה הוגה את השם באותיותי' בפרהסי' אע"ג דלהתלמד עבד ועל

אשתו

אשתו לפרוצה משום דלא מחתה בה שכאן אמרו כל שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש עליו ונתפ'
בפשע בשמם. גבי היפה דמסכת אחרונה · פרתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין
קרניה שלא ברצון חכמים ומקשינן והדא פרה הויא ליה והא אמר רב ואמר ליה אמר רב יהודה אמר
רב · תריסר אלפי עגלי הוה מעשר ר' אלעזר בן עזריה מעדריה כל שתא ושתא ומסדרינן תנא לא
שלו היתה אלא של שכנתו היתה ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו · עוד שם סמוך לו מעניני
רב ורבי חנינא ור' יוחנן ורב חביבא מתנו בכוליה דסדר מועד כל כי האי זוגא חלופי ר' יוחנן ומעייל
ר' יונתן ובר"ש י ז"ל כל כי האי זוגא ארבעתן יחד · חלופי ר' יוחנן יש מחליפין ר' יוחנן ומעייל ר'
יונתן ע"כ · כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו · באנשי עירו
נתפס על אנשי עירו · בכל העולם כלו נתפס על כל העולם כלו אמר רב פפא והני דבי ריש גלותא
נתפסו על כולי עלמא כי הא דאמר ר' חנינא מאי דכתיב ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו · אם
שרים חטאו זקנים מה חטאו אלא אימא על זקנים שלא מיחו בשרים ר' יהודה הוה יתיב קמיה דשמואל
אתאי ההיא אתתא קא צווחא קמיה ולא הוה משגח בה · א"ל לא סבר ליה מר אוטם אזנו מזעקת
דל גם הוא יקרא ולא יענה א"ל שיננא רישך בקרירי רישא דרישך בחמימי · הא יתיב מר עוקבא
אב ב"ד דכתי' בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק פן תצא כאש חמתי ובערה
ואין מכבה מפני רוע מעלליהם וגו' א"ל ר' זירא לר' סימון לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא א"ל לא
מקבלי מינאי · א"ל אע"ג דלא מקבלי לוכחינהו מר דא"ר אחא בר חנינא מעולם לא יצאת מדה
טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה דכתי' ויאמר ה' אליו עבור בתוך העיר בתוך ירושלם
והתוית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה וגו' א"ל הקב"ה
לגבריאל לך ורשום על מצחם של צדיקים תי"ו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה ועל מצחם של
רשעים תי"ו של דם כדי שישלטו בהם מלאכי חבלה אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה נשתנו
אלו מאלו · א"ל הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים אמרה לפניו רבש"ע היה בידם למחות ולא
מיחו · א"ל גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם אמרה לפניו רבש"ע אם לפניך גלוי להם מי
גלוי היינו דכתי' זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התיו אל תגשו
וממקדשי תחלו וכתי' ויחלו באנשים הזקני' אשר לפני הבית תני רב יוסף אל תקרא מקדשי אלא מקודשי
אלו בני אדם שקיימו את התורה כלה מא' עד ת"ו ומיד והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון
אשר מפנה צפונה ואיש כלי מפצו בידו וגו' · העתקנו כל זה שלא יאמר אדם מה לי ולצרה הזאת
בדבר שלא יקבלו ממני שלא נאמר זה אלא היכא דודאי לא יקבלו ועליו נאמר הנח להם לישראל מוטב
שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין כדכתבו פוסק' ז"ל ונראה דה"ה למאי דאיתא בפ"ק הבא על יבמתו שכשם
שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שלא נשמע דהיינו דווקא בדבריא
ליה שלא יקבלו ממנו לא היכא דספק לו ודבר זה צריך יישוב גדול לפטור אדם את עצמו ממצוה רבה
דהוכח תוכיח שכל גופי תורה תלויין בה · ומ"מ כבר כתבנו בשם הפוסקי' ז"ל דבדבר שמפורש
בתורה אין אומרים עליו הנח להם לישראל וכו' במ"ש הרא"ש בשם העיטור בר"פ אין נדון וכ"כ ה"ה
בספ"א מה' עשור וזה חומר בשל תורה מבשל סופרים דבשל תורה אפי' היכא דנראה לו דודאי לא יקבלו
צריך להוכיח פעמים רבות ולמחות ולהעניש עד שיקבלו כמ"ש ז"ל ובפ' כל כתבי א"ר שמעון בר אבא
א"ר חנינא לא חרבה ירושלם אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה · ובפ' היו שדים כאילים לא מצאו

ברעה מה א"ל זה ראשון של זה כבר זכנו של זה כך ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע · ולא הוכיחו זה את זה · וכבר ידוע מהסוגיא בענין דינאי המלך בפ' כהן גדול מה אירע לחכמים מחמת כבישת פניהם בקרקע · ואין לך איסור לשתוק כמו שמוכיח את חבירו לשמה כדאיתא בפ"ק דתמיד שנאמר מוכיח אדם אחרי חן ימצא ולא עוד אלא שמושכין אחריו חוט של חסד שנא' חן ימצא כמשמעו · הנה וזו היתה אומנותו של אהרן קדוש ה' אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה ודרכי שלום ותוכחתו להחזיר את החוטא למוטב ואת השונא לאוהב כמו שהם כתובים בדברי חז"ל גם ידועים וזה היה כבודו אף כי אחיו של מלך וכ"ג ונביא היה · ומה לכו קנאי גדול מפנחס אשר קנא לאלקיו ולפי שהם כבשו בכפו למחות ביד החוטא ניתנה לו הכהונה גם זכה אחרי מות אביו לכהונה גדולה ושוב על שלא מיחה ביד העוברים על המצוות ולא הוכיחם חזר הקב"ה ובטל הכהונה גדולה ממנו וניתנה לעלי כדאיתא במדרש שהזכירו רש"י ורד"ק ז"ל בריש ס' שמואל א"ל רש"י ז"ל אמור אמרתי ביתך ובית אביך וגו' מתחלה נתתי הכהונה גדולה לאלעזר הכהן שנא' והפשט אהרן את בגדיו וגו' וכיון פלגש שנקרו ישראל ברוב המצוות ופי גרם להם פנחס וביו"כו שהיה להם לסבב מעיר לעיר ולהוכיחם בטלתי הכהונה גדולה מהם ונתתיה לך שהכי איתמר אתה ואמרתי יתהלכו לפני עד עולם שהם פוסקים לו גדולה לאדם פוסקים לו ולדורותיו עד עולם · כי מכבדי אכבד את בני פנחס שכיבד אותי בשיטים וכן היתה בימי שלמה כשהכהנה כ"ה ויגרש שלמה את אביתר מהיות כהן לה' לדבר ה' אשר דבר על בית עלי ונעשה צדוק כ"ג תחתיו שהיה מבני פינחס · שכל כתייחסו בדברי הימים · ובזוי יקלו · אליהן שאהבת לך מהן ע"כ · וכבוד גדול נתכבד את מלך הכבוד שמואל הצדיק שזיכהו להיות שקול כנגד שני עמודי עולם כמו שנאמר עליו ברוח הקדש משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו · כדאיתא בפ"ק דברכות ע"י שהיה מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם ומעמידם על הדין ועל האמת ועל השלום שנא' והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל כדחז"ל בספ"ק דשבת · ובהלכי פ' שוא א"ל אביי לרבה כגון מר דהכי ליה כלהו פומבדיתא מאן אתים ספרא · א"ל מסתייה אתורבא בר רב חנין · ופרש"י ז"ל דהוי ליה · משום דמוכח ליה במילי דשמיא ובני פומבדיות' ראוין הם כדאמרינן בשחיטת חולין פומבדיתאי לוויך שני אושפיזך · וזהו ריש ברייתא שכתב הריף בפ' בתרא דיומא גם הרמב"ם הביאה בפ"ד מה' תשובה ז"ל כ"ד דברים מעכבין את התשובה ד' מהם עון גדול · והעושה א' מהם אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה לפי גודל חטאו ואלו הם המחטיא את הרבים ובכלל עון זה · המעכב את הרבים מלעשות מצוה · והמטה את חבירו מדרך טובה לרעה כגון מסית ומדיח · הרואה את בנו יוצא לתרבות רעה ואינו מוחה בידו · הואיל ובנו ברשותו אילו מיחה בו היה פורש ונמצא כמחטיאו ובכלל עון זה · כל שאפשר בידו למחות באחרים בין יחיד בין רבים ולא מיחה אלא יניחם בכשלונם · והאומר אחטא ואשוב ובכלל זה האומר אחטא ויה"כ מכפר וכו' הרי הצעתי ממה שמצאתי בדברי רז"ל בענין שכר ועונש התוכחה ומכלל דברי הם שמענו שכל הגדול מחבירו חובת התוכחה מוטלת עליו ביותר ואין אדם שיוכל לפטור עצמו ממנה אפי' התלמיד לרב חייב כדאיתא בבבא מציעא · וכל שהוא בספק אם תועיל תוכחתו ותעשה פירות אם לא ח"ו אפי' בשל סופרים חייב ואין צ"ל בשל תורה · ואין צ"ל אם יודע שתועיל ותעשה פירות · וכל דבר שהוא מפורש בתורה ודאי כספקו ולעולם מוכיחין ומזהירין ומכין ומוחין ועונשין ובכל עניני דאפשר למעבד להעמיד משפטי ה' אמת על תילם עבדינן · גם שמענו מכל הרעה

הבאה

שבאה על עלי על ביתו שהתוכחת צריכה שתבא בעשית בעתה בזמן שראוי וכל הקודם להוכיח הרי
זה משובח שכתב׳ מונע את חבירו מן העון בעת שאינו אחוז בו אם בחבלי השוא וקל הוא לעקרו
מן העולם׳ · גם ראינו חזרתו של רוצח בשגגה תלויה במיתתו של כ״ג וזהו עונשו על שלא התפלל
על בני דורו שלא תארע תקלה זו וק״ו אם ראה או ידע ולא מיחה כמ״ש · ואמנם סדר התוכחה
כתב הר״ם במז״ל בפ״ו מה׳ דיעות ז״ל כשיחטא איש לאיש לא ישטמהו וישתוק כמו שנאמר ברשעים
ולא דבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון אלא מצוה עליו
להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלו׳ שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך
ואם חזר וביקש ממנו למחול לו צריך למחול ולא יהא המוחל אכזרי שנא׳ ויתפלל אברהם אל האלקי׳
הרואה את חבירו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא
על עצמו במעשים הרעים שנא׳ הוכח תוכיח את עמיתך והמוכיח את חבירו בין בדברים שבינו
לבינו בין בדברים שבינו לבין המקום צריך להוכיחו בינו לבין עצמו וידבר לו בנחת ובלשון רכה
ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו להביאו לחיי העה״ב אם קבל ממנו מוטב ואם לאו יוכיחנו
פעם שניה ושלישית וכן תמיד חייב אדם להוכיחו עד שיכהו החוטא ויאמר לו איני שומע וכל
שאפשר בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס בעון אלו כיון שאפשר לו למחות בהם · המוכיח
את חבירו תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו שנאמר לא תשא עליו חטא · כך אמרו
חכמים יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות ת״ל ולא תשא עליו · חטא מכאן שאסור לאדם להכלים
את ישראל וכ״ש ברבים אע״פי שהמכלים את חבירו אינו לוקה עליו עון גדול הוא כך אמרו
חכמים המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק עה״ב לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חבירו
ברבים בין קטן בין גדול ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש
ממנו · בד״א בדברים שבין אדם לחבירו אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו
ברבים ומפרסמין חטאו ומחריפין אותו לפניו ומבזין ומקללין אותו עד שיחזור למוטב כמו שעשו
כל הנביאים בישראל · מי שחטא עליו חבירו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר כלום מפני שהיה
החוטא הדיוט ביותר או שהיתה דעתו משובשת ומחל לו בלבו ולא שטמו ולא הוכיחו הרי זו
מדת חסידות לא הקפידה התורה אלא על המשטמה ע״כ · מעתה כל א׳ וא׳ ידין בעצמו עד היכן
כחה של תוכחה מגיע ולא יאמר כבר הוכחתי והוכחתי ומה יש עלי עוד לעשות ודבר ברור הוא
שאין אדם יוצא י״ח במה שדרשו ברבים פעם או פעמים · בגנות עבירה א׳ או ב׳ כי לא כל
אדם בא לשמוע ולא כל הבאים שומעים ולא כל השומע מבין ולא כל המבין חוזר בו עוד בעו״ה
שדרשה תידרש ולא תעקר ממקומה כי מנהג יפה הוא זריזים דרכי ה׳ הנשמעים ברבים פעם
בכיותא פעם בסורא מזה וטעם הכל לפי הטעם א׳ המרבה וא׳ הממעיט ובלבד שיכוין את
דעתו לשמים · שאמנה טוב לאחוז בתוכחת מגולה וגם מן המסותר׳ ביחוד לא להניח יד
כאשר ראיתי לחסידים ואנשי מעשה מורי צדק ומחזיקי בדק בכל עת אשר היה שם צורך
לקרוא אגלם או ללכת אצל העובר ובפני מה שהוא אדם נוהגין ערו עד שמחזירין אותו למוטב
כי גדול כחה של אמתה של תורה ואפי׳ ריקנין שבישראל נכספין ומתאוין לתם בה ·
ושיהיו מלאים מצות כרמון אלא שלביעות דמהוא צריכין להם מי שיסייע אותם כאן מלמו׳ א׳ ·
ושמע הוא שאין דומה המשמיע דברי תוכחה ומוסר ברבים פעם א׳ או ב׳

שאין

שאין כח בלב ובלשון להודיע ביחוד שצריך לכל א' וא' ולהסיר מלב התועה הטעיות המזוייפות שבאות מצד היצה"ר להתיר את האסור · ליושב כזאת וכזאת ויותר מהמה טעות וימים עם אדם א' להזהירו ולזרזו שומע פרטי עוונו ומשיב ומעמידו על האמת ונותן תשובתו בידו והו"ך לו לשלום בשמחת לבב ושנה יש דברים כוללים שרוב בני אדם בעו"ה קרובים ליכשל בהם לדבר בלשון נקיה · מהם שכבר הוזכרו בקונטרים זה · ומהם ביוצא בהם שלא באו בתוכו שכולם צריכים חזוק וזירוז וזכרונם מדי חדש בחדשו מדי שבת בשבתו כי מי ששנה יחזור ויזכור ומי שלא שנה אין מדרש בלא חידוש ושמע ויוסיף קדושה וטהרה · ולפי שעניני האדם מתחלקין לג' כיתות כמו שידוע מחשבה דיבור ומעשה שלש לא יחסירו להם וחיו בהם בעה"ז ובעה"ב · ומכלל המחשבה לה' ית' ברך האמונה השלמה בכל דברין שהאמרים באמת ע"י עבדיו הקדושים אשר נראו בהם סיהבי רוחו הטובה · והשנה והיראה והיוצא בהם מן המצות שאין להם הפסק עולמית מלב כל איש ישראל בא"ם שר"ם בחז"ל בה' המצות ובדוק הדין בלבו בישוב שראוי על כל גרם שלא תבא · וממה שבין אדם לחבירו הזהרת לא תשנא את אחיך בלבבך · לא תחרוש על ריעך רעה וכיוצא · ומכלל הדיבור לה' ית' בכיוון הלב ק"ש ותפלה וברכות וזמירות ות"ת ויראת הזכרת שמו הנכבד והנורא לבטלה ואין צ"ל לשקר ונדרים ושבועות והליכות ערכאות של גוים וממה שבין אדם לחבירו קללות · והוצאת שם רע והולכת רכילות והבערת אש המחלוקות והבעירה וכתיבת מכשול לפני עור בדבר על ידי עצות רעות כרחז"ל ובהנה רבות וכלל גדול בתורה כדברי ר' עקיבא ואהבת לריעך כמוך · ומכלל המעשים לה' ית' תקון המילה שהיא אות ברית קדש בגופו של אדם אזהרת הקפת הראש והשחתת הזקן שמירה ממאכלות אסורות הן בשל תורה כגון שחיטות ובדיקות וכל מיני טרפיות וניקור והדחה ומליחה ומיני תולעים וחמץ בפסח · הן בשל סופרים · כגון פתם של כותים ויינם וחלבם ובשולתיהם · והשמירה מהבגדים האסורים של כלאים ושל איש לאשה ושל אשה לאיש ומצות ציצית על ד' כנפות שהם את וזכירת ושמירת יום שבת קדש ומועדי ה' וחש"מ שכל אב מלאכה ותולדה ושבות האסורין כל א' כדינו · והשמחה בהם איש וביתו ובניו וכל הנלוים אין כל א' שראוי לו כמ"ש חז"ל · והכשר כתיבת ספרי תפילין ומזוזות והנחת שתיהן בזמן ובמקום שראוי בזרוע ובראש · וממה שבין אדם לחבירו גודל הזריזות בעניני הקדושה והטהרה · וחיזוק רוב ששה עמודים אשר עליהם העולם עומד · ואיסור הרבית והאונאה והגזל · והמרים יד על חבירו ואין צ"ל המאבד ח"ו את נפשו וכל זה כמעט הוי קצור מראשי זכרונו הקונטרים הזה גם ברי' הוא לקרות בזמנים לכל בעלי אומניות שבבני עמנו איש איש ממלאכתו אשר המה עושים כגון שוחטים ובודקים ומנקרים ואותי המליחה ועושיית הגבינות והיין והחייטין והספרים ומעבדי עורות לדברי קדושה וכותבי ספרי' תפלין ומזוזות ואשר להם המקואות וכיוצ' בהם וללמד לכל א' וא' עיקר חובתו ושים לו צורך בו ליזה' כי הם ממצדיקי הרבים וכל העם סומכים עליהם שם להם לידע דיני מלאכתם · לעשותה בקדושה ובטהרה · וידוע הוא כמו שכבר כתבנו כי עיקר גדול לזריזותם הוא הצדיקה אחריהם והחיפוש במעשיהם כי בזה כל א' וא' ישתדל שלא לגרוע מחקו דב' כדי שלא יענשו אותו ויורידום מאומנותו כשירגישו בו חסרון בחובתו ומתוך שלא לשמה בא לשמה והקדושה תהיה הולכת ונוספ' בעדה קדושה · ושם יקרו המזהירים המבררים את דבריהם לעם ה' וגו' באמרים בפה לשון ובכל הדרך שיכנסו בלב השומעים ויקבלום בסבר פנים יפות וזו היא מצוה רבה אין כמוה עושה נחת רוח ליוצרו שיהא שמו מתאהב על ידו כדחז"ל ומקיים הכלל הגדול ואהבת לריעך

כמוך כי לאו כ"ע דינא גמירי והשכחה מצויה בינ"ה בפוקדים ובמתמידים על בתי תלמוד ב"ה בכפי
שאין אומנותו בכך ובדקה גדולה תחשב למזכירם ומזרזם ביראת ה' כל היום · וק"ו באחינו בני
ישראל הבאים מארצות הפיזור אשר לא ידעו ואשר לא ראו את הדרך אשר ילך בה כל איש אשר בשם
ישראל יכונה · שביותר צריכין למלמדין ולמזרזין רבים שיעמידום על האמת ויורום את הדרך אשר
ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון וכבר שמעתי אנשים יראי ה' חכמים ונבונים מצטערים על שיעור
הזריזות בזה לעם חכם ונבון · כי האמת כותבת בתים בכל עיר ועיר מישראל חברה מיוחדת בדבר
הזה שיש בהם מיני חברות לכל דבר שבקדושה גם לזאת לא תחסר והיא היא אבן הראשה כי מה
יעשו הבאים משיעבוד לגאולת הנפש ומאפילה חשכה גדולה לאור התורה ברה מאירת עינים יפתח
ויתפאר הפודה והמציל והבוראם אין שם מי שילמדם כראוי עיקרי האמונה ומצוות תורת ה' תמימה
ובייחוד השמירות שאדם צריך להם תמיד ומשם אשר זכרנו כמוך שמאכלות אסורות וכו' ללבוש
ושמירת שבת ומועד וקדושה והטהרה והזכרו' עמהן · הן ודקדוקיהן שיותר צריכים · והבוא בול
משכנו הקרוב אל ביתו הראוי לו ושלא אשה משכנתה הראוי לה · וכן הן מצוות אנשים ונשי' מלומדות
וכמה פעמים שיש שפרש מעט בבקיאות הדברים בין השוא לכמה ועוד שכמה וכמה דברים יש שהם
תמימים בהם ואינם יודעים לשאול שסבורים שהם מותרים כי לא נתגדלו על האיסור · וכבר
שמענו מהם המביאים לידי כאב לב ובתי נפש והמתגדלים על זה הדרך והולכין ומזיקין בזה · קונין
לעצמם ואולי לא יזיקו לאחרים דעות לא טובות ומעשים אשר לא יעשו בעם ה' וחייבם אינם קיים ·
ובודאי שעונשם שוא השומע כל זמן שעושים כהנגם · אלא שראוי היה להם לדרוש ולשאול כל א' מפי
גדולי עירו כי כן חובת כל איש ואיש מישראל · האמנם שעונש הגדול מוטל והקולר תלוי בצואר כל מי
שיש בידו ללמד ולזרז ואינו עושה · ורואה ושומע והולך ויושב לו בביתו · ולמה לא תהיה חברה
קדושה מתלמידי חכמים ומהחסידים אשר ה' קורא בקיים הדעת לעזור לפדיון נפש אחיהם אם בנותיהם
שהנ"ה מעבדות לחירות ומיגון לשמחה ויהיה להם עיקרים כתובים בספר א' מיסוד האמונה הנאמנה
ומכללי הדינים והפרטים שכל אדם צרי' להם לחכמם וללמדם איש איש כפי כחו יום ליום עד שיעמידום
על עיקרי הדברים · גם נשי בניה זוכים במצוה זו ילמדו לנשים את כל הראוי להם ושוב כל איש
ואשה אשר נדב לבם אותם להוסיף במלאכת הקדש וליכנס לפני ולפנים ביראת ובאהבת ה' ישאל
ויקרא ויבנה בתורתו מחכימת פתי · וילך אל חכמים ויחכם כי אחר התחלות הכשרות שעשו
רושם טוב בנפש כל סוג יקר ימצאו וימלא עצמו בד יעות ובמעשים הרצויים לפני אלהינו ב"ה ואת
כל המלאכה במה זה ובמה תתחרים ותתעב נפשו גם צריך לתקן לכל א' וא' התשובה הראויה לו לפי רוב
השנים ולפי מעוט השנים ולפי המקומות אשר ישב בהן חוץ לעדת ה' וחטא ועוה ופשע לא יום א' ולא
יומים לא פעם א' ולא פעמים פעם באונס פעם ברצון פעם בשוגג פעם במזיד כי על כל החטאים
והעוונות והפשעים יביאהו האלהים במשפט ועתיד ליתן לפניו את הדין ואם ישוב אין יקבל ה' את
תשובתו וירחמהו · וצריך להסיר מתוכם דעת הנפסדת בזה שמתפשט כמעט ברוב בני עמנו שהבאים
מעבדות הנפש ותהי להם לפוקה ולמכשול שחושבים כי בל עוד שהוא ערל ולא נימול אינו מכלל
ישראל ועוונותיו אינם עוונות והפשעים והמרדים כלא היו · ומזה נמשך להם נזקים גדולים שהם
שאחריכו בפשעם ולא מיהרו לעמוד על נפשם וכבר ראיתי מי שהגבר היה במקום חירות ושבה באולתו
בטענה שיש שהולך לשבית את ביתו ולא רצה למול את עצמו ולא שמע בקול מורים מחמת טענה

שהזכרתי

הנזכרת שהשיאתה והשם לא יהיה עליו עוון אם חטא והלך ולא בא ונטבע בים · וזה היה עונשו בעה"ז
והרי משנה שלימה שנינו בפ"ג דנדרי' קונם שאיני נהנה לערלים אסור בערלי ישראל ומותר במולי
עכו"ם · ומשה כי יום המילה הרי הוא להם לפי דעתם יום ראשון לחשבון עוונות ואין איש מתנחם
מרעותיו ונעלם מה אשר הטביעו לפניהם כמה שנים לא א' מעיר וב' ממשפחה ודעת זו הרי היא מסובבת
וכנגד עיקרי דתנו הקדושה דקי"ל אע"פי שחטא ישראל הוא לכל עונשין ולכל איסורין כי המילה מצוה
היא ככל שאר המצוות שבתורה ואף כי זה השער לה' צדיקים יבאו בו · והיא אות ברית קדש בעדת
ה' אין התורה תלויה בה וא"כ מי שהוא מזרע ישראל ואינו חתום בה לא בשביל הפרונה יפטר מכל שאר
המצוות שבתורה וישראל ערל שמתו אחיו מחמת מילה ישראל גמור הוא והרי הכתוב אומר בכניסת
ארץ ישראל כי מולים היו כל העם היוצאים וכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרי' לא מלו כי
ארבעי' שנה הלכו בני ישראל במדב' וגו' הרי שכל הילודים במדבר כל אותם ארבעי' שנה לא מלו והכתו'
קורא אותם בני ישראל שנא' בעת ההיא אמר ה' ליהושע עשה לך חרבות צורים ושוב מול את בני ישראל
שנית ומי שהוא בן ישראל צריך לעשות מעשה ישראל ואינו בן כח ליפטר ממנה וחלילה וחס לאומר
שיאמר כי אותם ארבעים שנה היו אותם שנולדו במדבר ולא מלו כגוים ואדם לאכול מאכלות אסורות
ולחלל שבתות לעשות את כל התועבות ישתקע הדבר ולא יאמר · והאריכות בזה אך למותר והדיבור
בו אסור גם טעמית כי שוגגים היו ולא היתה להם ידיעה · באסור ובמותר ובטמא ובטהור · לו הונח
בן כימן ויש בעו"ס שיודעים ויושבים במקום שיכולים לידע ולהמלט על נפשם מ"מ החוטא בשגגה
חוטא נקרא והכתו' מחייבו חטאת כמ"ש ז"ל ואמרו מלה"ד למי שהטיל על בגדיו טיפת שמן בלא כוונה
ואע"פי כן עשתה כתם במקומה וז"ל הר"ם במז"ל דפ"ב מה' שגגות כל המחוייב חטאת קבועה על
שגגתו ועשה בשגגה ונודע לו אחר שחטא אע"פי שלא היתה לו ידיעה בתחילה · שזה חטא הוא הרי
זה חייב חטאת כיצד תנוק שנשבה לבין הכותים וגדל והוא אינו יודע מה הם ישראל ולא דתם ועשה
מלאכה בשבת ואכל חלב ודם וכיוצא בהם כשיודע לו שהוא ישראל ומצווה על כל אלו חייב להביא חטאת
על כל עבירה ועבירה וכן כל כיוצא בזה ע"כ וא"כ עשה הכתוב לשוגג וצריך הוא לכפרה ולתשוב' כמ"ש
הר"ם במז"ל בריש ה' תשובה ק"ו · שמענים למי שהוא קרוב למזיד ואין צ"ל מי שהוא מזיד ודאי ולכן
העוסקים עמהם לש"ש צריך להכין לכל א' וא' דרך התשובה הראוי לו · ולאומדין מקומו ודעתו וכחו
להעבר והסוס ובכן מה רב טוב ה' הצפון ליראיו המרחמים על אחיהם ומשגיחים על נפשות ואוחזין
במדת אברהם אבינו ושרה אמנו · לעשות נפשות להאיר באור החיים התורה והמצות אלו דברים שאין
שעור לשכרם והאדם אוכל פירותיהם בעה"ז והקרן קיימת לו לעה"ב שהלו טוב והלו ארוך ובכן צדיקים
יראו וישמחו מעשה ידיהם מספרים כבוד אל וקדושתו וישרים יעלזו בראותם תלמידיהם עומדי' ברום
עולם והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו וכולם כא' עטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו
השכינה · ותזכן לרבנן קשישי רבותינו הקדושים שהיו מכניסין עצמם לפנים מן השורה לזכות את
הרבים כההוא עובדא דפרק מישמתו רב גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי דטבילה א"ל הכי
טבילו והכי טבילו · א"ל רבנן לא קא מסתפי מר מיצה"ר א"ל דמיין באפי כי קאקי חיורי ר' יוחנן
הוה · רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי דטבילה אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה
מסתכלן בי והוי להו זרעא דשפירן כוותיה וכו' וזה כל פרי עסק הדור ותכלית הפלפול והדור לעמוד
ולפרש בהם ה' לנסבית אורה בעולם ללמד לפושעים דרכיו וחטאי' אליו ישובו · הירצה ה' בא' דרושים

בריבבות

ברבבות הטעים גם כי טובים ונהדרים והאריסה אין מאומה · או החפץ לו במשמיעי קול ברבים בתוכחות חיים · גם כי כוונתם לשמים כשונה מעשים הרעים כדקיימי קיימי ואין מזיזין אות ממקומן ומה הועילו בכל מה שהטריחו עצמו ולא תקנו דבר מכמה מעוותים וארחות עקלקלות והלא מה שה' דורש מן האדם · סוף המעשה כי לא המדרש הוא העיקר · וכמה היו במורדי אור שקנו עולמם בשעה א' ויצאה נשמתם בטהרה · וכולם לא זכו למעלה זו אלא בשביל המעשה כמו שידוע בגמר' שלבו ואין גם א' שהם שזכה לה בשביל פלפול הלכה א' · או דרוש א' · כי אנטונינוס שלמד ממנו רבנו הקדוש ב' דברים א' אימתי ניתנה הנשמה באדם וא' אימתי שולט בו יצה"ר כדאיתא בפ' חלק · פשוט הוא שכשאמר לו רבי שיהיה לו חלק לעוה"ב לא בשביל אלו ה"ב דברים שלמד ממנו אמרו אלא בשביל שלא היה עושה מעשה עשו כדאיתא בלפני אידיהן · ויפה שעה א' של תשובה ומעשי' טובים להחזיר חטאים למוטב מכל השעות שיוצאות בהשמעת דרושים ודקדוקים שאין בהם החוטא נפעל מהם לשוב מחטאו ועדין עומד בו כברא' שונה וראוי לשבוח פה דברי הרב החסיד בעל חובת הלבבות בשער אהבת ה' בפ"ו בדבריו על אודות אהבה בשמים מן האוהב ז"ל שם ומהם שיאמר ויורה לעבודת השם · בין ברכה בין בקשה כפי שצריך לזמן ולמקום ולכתות בני אדם ולמעלותם מהמלכים ועד אנשי המון כמ"ש החכם ישמח חכם ויוסף לקח וגו' · לתת לפתאים ערמה וגו' וראוי לך אחי לדעת כי זכיות המאמין אפי' אם יהיה מגיע אל התכלית הרחוקה בתקון נפשו לשם ית' ואילו היה קרוב למלאכים במדותם הטובות ובמנהגיהם המשובחי' והשתדלותם באהבת הבורא ואהבתם הזכה בו אינה כזכיות מי שמורה לבני אדם אל דרך הטובה ומיישר הרשעים אל עבודת הבורא שזכיותיו נכפלות בעביר זכיותם בכל הימים ובכל הזמנים והמשל בזה בשני סוחרים הגיעו אל מדינה הרויח א' מהם בסחורה א' שהיתה בידו עשרה כפלי הקרן · והיה בכל מאה זוז · והרויח הב' כפל א' בלבד והיה לו סחורות רבות והגיעו לידו עשרת אלפי זוזים והיה ריוח הסוחר הראשון עם רוב כפלי הריוח תשעים זוז ועשרה חלקים מא' עשר חלק בזוז והיה ריוח הסוחר הב' חמשה אלפי זוזים עם מיעוט כפל הריוח וכן הכ"א מי שאינו מתקן אלא נפשו בלבד תהיה זכותו מועט ומי שמתקן נפשו ונפשות רבות תכפל זכותו כפי זכיות כל מי שיתקן לשם כמו שאמרו רז"ל כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו ואמרו משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו שנאמר צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל ואמר ולמוכיחים ינעם · ועליהם תבא ברכת טוב ואמר תורת אמת היתה בפיהו וגו' ואמר ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד ועל כן צוה הבורא להוכיח את המקצרים כמ"ש הוכח תוכיח את עמיתך ואמרו רז"ל עד היכן היא תוכחה רב אמר עד קללה ושמואל אמר עד הכאה וכו' מוכיח אדם אחרי חן ימצא עכ"ל לעניננו ודברי רבותינו בפ"ק דתמיד תניא ר' אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות שכל זמן שתוכחות בעולם נחת רוח בעולם טובה וברכה באה לעולם · רעה מסתלקת מן העולם שנאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב ואם כן מי זה האיש ירא ה' אשר לא ישתדל בכל אות נפשו שתתגלגל זכות העולם על ידו · ואני עני ואביון גם כי ידעתי מיעוט ערכי ועניות דעתי ושאין לי פה לדבר ודיים לחבר אבי שבשמים גזר עלי וצריך אני לומר מה שיורני ברוב רחמיו לכבוד שמו ותורתו אשר כל ישראל חייבין בו :

מנהג. פשוט הוא בכל ישראל להתוועד על כל צרכי רבים בבתי הכנסיות או בבית הוועד ושם נושאין
ונותנין בדבר פעמים בארוכה פעמי' בקצרה יהיה הנושא קל או קשה ואם נפטרו בראשונה
בבלא כלום חוזרין ומתוועדי' שנית ונושאין ונותנין בו עד שיעלה יפה באורכה כפי הסכמת הרבים
וכן עושין עניני העדה בבתי מדרשות או במקום המיוחד לדבר ואין בסתר מבקיות דעתם שכן ראוי
לעשות ויותר שהמה בצרכי' כמה הטעם שמתהלכים ברגליהם כמו שעושין · וגם כי לכאורה הדברים
יראו קשים · אלהים נצב בעדת אל קרוב לכל אשר יקראוהו באמת ונמצא לדורשיו הוא הנותן בכל
דבר הקשה דרך ישר לא יכשלו בה ונעשים עזים כתיבה בקיום וקלה לעמוד במשור ושומר מצוה לא
ידע דבר רע · וא"כ אחר שחזוק שאמיתי בעד שם אלהינו ובעד כבוד תורתו אם יעלה מהמשא ומתן
שיקראו לפניהם החטאים א"לא להוכיחם כראוי תוכחת שתעקור המעשה הרע או קרוב היותה הנה
שה טוב ואם ירצה בעיני חכמתם שיהיה יותר הגון וכאות שכל א' בביתו יקרא כך וכך מהם כפי קרוב
דעת שיש למוכיח עמהם גם זה נעים שלא לביישם מתחילה ברבים ואם השעה צריכה להקהיל קהל
ולהשמיע תוכחת מגולה הכל לפי ראות המקהלים קהלת ה' ידוע הוא שהרשות בידם ואם יבאו לידי
מדה זו אם לצרכי בשר ודם בענין התרת חרמים פעמי' שמוסיפין על המנהג כגון התרועות וכבוי נרות
וכיוצא בזו להבהיל עיני הרואים ואזני שומעים תלבבם ויבאו ויודו על הדבר · לחרדת כבוד אלהים
וחלול שמו המקודש בעו"ה עאכ"ו · ולפי שהדרכים בפשוט מתחילין מן הסדר אין קטן וצעיר במוני ·
ועל כל אדם להוסיף או לגרוע ולתקן את הצריך תקון ומה' תהי משכרתו שלימה · ואולי יבאו קצת
דברים שתוספין ונקצרה · לפי שסמכנו על הראיות שכתבנו במקומן בין בעקר הדין בין בדברי מוסר
לרז"ל שלא היה מן הראוי לחזור לכתוב את כל הכתוב ואולי איזה מהם יבא ואומר בע"ה :

מוריין לפני התיבה זקן ורגיל שבחכמים ואוחז ס"ת ומניחו בחיקו ואומר לפני ה' · ה' אלהי
אתה אשר לפניך נגלו כל תעלומות והמון נסתרות שמבראשית גלוי וידוע לפני כסא
כבודך שלא לכבודנו עשינו חבירי ואני הצעיר שלוחם ולא לכבוד בית אבינו עשינו זאת לכבוד שמך
הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו עשינו שיהיו מי התורה והתשובה מצויין לעמך ישראל יהי נא חסדך
לעוזרינו מה שנדבר להבינכו מה שנאמרו כחמבו ושחזירנו בתשובה שלימה לפניך ממעשנו הרעים
ומעצבון ידינו ופלחת לעוונינו ולחטאתינו ונחלתנו והופך פניו כלפי העם ואומר אשריך ישראל שקדמה
חיבתך לבריאת העולם ובשבילך נברא מי כמוך זרע קדש בני אברהם יצחק ויעקב בניאים טובים
ואוהבי עליון מקיימי כל התורה כלה עד שלא ניתנה · עם נושע בה' יאמרו נא גאולי ה' · אשר גאלנו
וגאל את אבותינו ממצרים בנפלאות גדולות והוציאנו משם וקרבנו לפני הר סיני · והשמיענו
את הוד קולו והדברות קדשו מלהבות אש ונתן לנו תורה ומצות הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע
כמוהו · מגן עזרך הוא תהלתך והוא אלהיך אשר עשה לנו את הגדולות ואת הנוראות האכילנו את
המן ארבעים שנה במדב' ובענני כבוד הקיפנו למחסה ולמסתור מזרם וממטר נגד יאכלנו חרב ביום
וקרח בלילה וכמה נסים נעשו בהם אשר אבותינו ספרו לנו בעדותו של כתוב כאמכה · ואשר חרב
גאותך ועוז ותפארתך ימין ה' רוממה הכניסנו לא"י ונמוגו כל יושבי כנען מלפני ה' הנלחם לנו כי בא
לפנינו להשמיד את הארץ והחטאים השמיד מקרבה: ובנה לנו בית המקדש לשכון בתוכנו ולכפר על כל
עוונותינו כמה מעלות טובות למקום עלינו כי לא ידענו ספורות · על נסים של ספורקן על הגבורות
על התשועות על הנפלאות ועל הנחמות שעשה עמנו ועם אבותינו אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים

אבל

הכל חטאנו לו ומפני חטאינו גלינו מארצנו ארץ צבי. ונתרחקנו מעל אדמתנו אדמת קדש ועל מה אבדה הארץ כבר השיב הקב"ה ביד ירמיהו הנביא ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה. ואף גם זאת בהיותנו בארץ אויבינו לא מאסנו ולא געלנו ה' אלהינו כי אל חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ולא עזבנו ואם יאמרו ויכחשו אויביך לך בפיהם להכרית את שמנו וליטול את שכנו. סוף סוף האמת יורה דרכו ואתה על במותימו תדרוך ודבר אלהינו יקום לעולם כי עם קדוש אתה לה' אלהיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה. א"כ איפה הלה' תגמלו זאת זו התורה שבשבילה זכינו את כל הכבוד ואת כל המעלות הטובות וגם שברה שלא נלכת בדרכיה דרכי נועם עץ חיים היא לנו ועל ידה אנו ניצולים בכל יום ויום מבין שיני אריות ומבין כמה צרות ומתות משונות קשות גלויות לנו ורובן שאין מכיר בהן אלא בעל הנס לבדו. וזה גמולה לעבור על מצותיה בפומבי ובפרהסיא ואין מכלים. דעו איפה אחינו וריעינו וכמ"ש הר"ם במז"ל שכל קנאתם ושנאתם מהאומות עלינו שלא היא בעבור לקח טוב שהיכנו אין אדונינו ב"ה ואע"פ שהם אינם רואים להם רואה ודוה והוא מאמר לרז"ל מאי הר סיני הר שירדה שנאה לאומות העולם עליו ופרש"י ז"ל שלא קבלו בו תורה ע"כ וזו היא הודאת הטובה להיות כפוים עליה ושלא להקפיד על ערכה שאין לה ערך. הנה כי כן צעקה גדולה ומרה לזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל מורשה קהלת יעקב וחייבין אנו לקרות בה ולשום שכל ולהבין בקצת מצותיה שבעו"ה אדם דש בדור הזה בעקביו ואתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם אשר לפניו כל א' וא' עתיד ליתן דין וחשבון מכל מחשבותיו ודבריו ומעשיו כל מי שיש בידו להשיב איזה דבר ישיב. ואכתבנו בשם ה' אלהינו כתרץ ספקותיו ואם אין להשיב ואין בתשובתו כלום מי זה האיש אשר ירצה להיות מהעבריינים ח"ו שאין להם חלק לעה"ב שלא לשמור מצוה או מצות מן התורה כאילו לא נכתבו בה חלילה לעבד ה' ופותח ס"ת ואומר:

כתוב כאן ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה ועוד כתיב ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה. ועוד כתיב ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא ובסוף כל העריות כאן כתי' כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם. הרי עונש זה החמור של כרת שוה לכל העריות ויש בהן הרבה שיש גם בהם מיתת ב"ד ומהנזכרות הבא על אשת איש ועל הזכור ואין אתם כלכם יודעי' שאולי יש ביניכם מי שעבר על העבירות הללו החמורות בעו"ה. ולא יחשוב אדם לומר שאין איסור נדה כבא על הפנויה או שאין איסורו נוהג כי אם בעת נדתה ושעת וסתה אבל שלא בשעת וסתה אין שם איסור מן התורה כי זה וזה טעות גמורה. ושבוש גדול הוא כי איסור נדה שוה לנשואה ולפנויה ואין חלוק ביניהם בזה כלל והכתוב שאמר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לא לאפוקי ח"ו הפנויה בא כי שם אשה נאמרה על אשת איש ועל הפנויה והעד הברור שבסמוך אמר הכתוב ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה האם יאמרו שהפנויה מותרת בה חלילה וגם לא אמר הכתוב ואל אשתך כמו שדקדק יפה הריב"ש ז"ל וגם אין נדה עולה מטומאתה לטהרה אפי' אחר כמה שנים ב"א שטובלת במקוה הראוי ותמיד חייבין עליה כרת עד שתטבול והנה הם דברים פשוטים הם בדינים ויעמוד הקורא בתורה וישאל אם יש לשום אדם לחשב על זה ואם אין ילך לכלן ויאמר:

כתוב עוד כאן אל תחלל את בתך להזנותה ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה ועוד כתיב לכן לא

שהיה קדשה מבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני ישראל והנה גם בזה בעו"ה הפרצה גדולה וצריך לגדרה הלא תדעו כי הבא על בת פנויה המופקרת לזנות אם היא נדה מיד עובר על יהודה מן התורה בכל שאר עריות ועוד אם נגע בה עובר עליה משום לאו דלא תהיה קדשה כללו' מקודשת ומופקרת לזנות וזהו אליבא דכ"ע ואם היא מיוחדת לו לבדו והיא פלגשו גם לגדולי הפוסקים הדין כך ונוסף על כל זה לאו וכרת שיש בבא על הנדה ומכשלה המופקרות והמזומנות לכך אינן מטהרות עצמן ועבירה זו גוררת עבירות אחרות ומהם שאם תתעבר ותלד אינה יכולה לדעת בין מי הוא ונמצא האב נושא את בתו והאח נושא את אחותו וזהו שאמרה התורה אל תחלל את בתך להזנותה · מה טעם ומלאה הארץ זמה · ובענין זה צריכים אנו להביא דברי הנביא מלאכי על הבא על הכותית ולא הם בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב ומגיש מנחה לה' צבאות הרי עונשו מפורש שהוא בכרת · ומעלה עליו הכתוב כאילו נתחתן לע"ז שנא' ובעל בת אל נכר ונקרא מחלל קדש ואם עונשו גרם שנולד ממנה בן נמצא זה לו שטן מקטרג בעה"ז ובעה"ב ואוי לו לנפשו · גם במין זה כמה מיני טומאות ידועות ושאינן ידועות המטמאות את האדם ומחשכות זוהר נפשו וקדושתה וגורמות רעות לבניו ולבנותיו · ואם החכם המוכיח עומד בקהל מקהילות שבעו"ה יש בהם פרוצות בפרסום המכשילות את הרבים גדולים וקטנים · ואין להם בושת פנים לחטוא ולהחטיא יתאמץ בקנאת ה' צבאות וירים קולו על הדין ועל האמת · וכבר נתבנו בזה בזכרון הקדושה והטהרה · אוי לה לאותה בושה · אוי לה לאותה כלימה · אוי לנו מיום הדין · אוי לנו מיום התוכחה · ומה יאמרו כל שומעי שמע קהלינו זה כאשר יאמרו ראו הקהל הקדוש ההוא ומפואר מלא עצות רבות ומדות חמודות · או יאמרו עליו מה זה היה לקהל ההוא שהם מחללים קדש ה' בסתר ובגלוי ומפקיעין טהרתם ומטמאין עצמם בכמה מיני טומאה הם ובניהם · ובמקום שהיה להם ללמדם תורה מלמדין אותם תפלות וזנות ופריצות ועזות פנים שכן א' קוראה לחבירתה · הטוב בעיניכם להיות שם רע לעצמנו בזה ותהיה עדתנו ללעג ולחרפה ולבוז ולכלימה בשאר קהילות אחינו בני ישראל ועדיין אינן מגיעין לחצי הראוי לנו באשמתנו זאת אשר גדלה עד לשמים אנא שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך ולא יפרד על השב אל ה' בכל לבנו עזיבת התועבות הנ"ל כשיתשוב במעשה הראוי לזכרון אשר עשו עולי הגולה בימי עזרא אשר הוציאו הנשים הנכריות שהיו נשואות להם הן וכל הנולד מהם בנים ובנות לא העבירתם אהבתם הטבעית לעבור על דברי תורה אדרבא היו חרדים במצות ה' ויאמרו לעזרא קום כי עליך הדבר ואנחנו עמך חזק ועשה · וק"ו בן בנו של ק"ו שיקל על האדם ליבדל מעבירות קשות ורעות המביאות אותו לשאול תחתית ואין בהם דבר מונע שידמה לשל עולי גולה כלל · וכבר הוזכרו לברכה ולתוספת בספרי החסידים ז"ל וראוים הם לכך ולא יאמר אדם אני וביתי תהלות לאל מנוקין מן העבירות הללו ומה לי ולצרה הזאת בהסבר ידוע שכל ישראל ערבים זה לזה וכתיב וכשלו איש באחיו בעון אחיו כדחז"ל כמ"ש רש"י ז"ל שם בפרשה ועוד אמרו אוי לרשע ואוי לשכנו ועוד אמרו מה יעשו גדולי הדור ואין העולם נידון אלא אחר רובו · וכתיב וחוטא א' יאבד טובה הרבה · לכן כל איש ואיש חייב להזהר ולחשוב מחשבות טובות לטוב ולהטיב אל ה' אחיו ורעיו לקיים ואהבת לרעך כמוך · ודרך ישרה לאדם שפוגע בו יצרו ועצת זקנים היא הנסה · שעולה על לבו הרהור שהוא עומד לפני המקום אהוב

ונתמד

שנחשד קרוב וידיד ואחר רביע פעם ופחות ממנו אם יחטא ואם הרי הוא שנאוי משוקץ ומרוחק והועבה בלשון חז"ל הביאו הר"ה בהז"ל בפ"ז מה' תשובה · ויזכור יום המיתה כדחז"ל ודומו סלה ובכן בע"ה לו לא יבא לידי חטא ולא יטול תפארת בנפשו ממנו בעבור שנאה עוברת ומעולם לא יהיה זה שנגד עיניו של אדם · מה שאמר הנביא ירמיהו גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו · ובא יוסף הצדיק והעיד כמה מעלות טובות באומרו על שעמד בצדקו ולא שמע אל אשת אדוניו אפי' לשכב אצלה שמוך לה להיות עמה בעה"ב כדפרש"י ז"ל והוא מדחז"ל · ומה השיב לה ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים לא תלה הדבר באדוניו לומר שהיה ירא אותו אולי ידע הדבר ויהרגהו או איך יחטא לו להיות כפוי טובה אחר שכל אשר יש לו נתן בידו כמו שהיו תחילת דבריו אלא תפס העיקר עיקר ואמר וחטאתי לאלקים · וישוב הקורא בתורה וישא אם יש משיב בדבר ואם אין ילך ויאמר :

כתוב עוד כאן ואהבת לרעך כמוך אני ה' ועליו אמר ר' עקיבא זה כלל גדול בתורה ומה זו אהבה ואחוה שביניהם ואנו רואים מהם ומריבה זה מביא את האור וזה מביא את העצים ובא אחר וליבה ואפי' גדול שבא לכבות אין שומעין לו · ואיה אפוא שומר הכלל הגדול הזה ראינו אותם והם מועטים בירובם קופצין להאחיז את האור במהרת שמחלוקת להגדילם ולהעבירה לזמן רחוק · אנחנו בגלותינו ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון חריבה ושוממה על השנאה ועל הבעירה כמ"ש רז"ל וניזו תשובתם ורפואתה ואין לך דבר המעכב את הגאולה כהסרון השלו' ומיעוט האחוה ועתה ירא המוקש והנוטר והמשים דמי מלחמה בין איש ובין אחיו ובין קהל לקהל מה יהיה משפטו ומעשהו והרי הוא מעכב את תשועת ה' ועוזו ונפלאותיו אשר יעשה ועל גודל שכר המביא שלום שנינו במכילתא בסוף פ' יתרו אבל כי חרבך הנפת עליה ותחללה הזכירו רש"י ז"ל שם ז"ל בא ללמדך שהם שהנפת עליו ברזל חללת שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצר ימיו של אדם אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך ועוד שהמזבח מטיל שלום בין אביהם לאביו שבשמים לפי' לא יבא עליו כורת ומחבל והרי דברים ק"ו ומה אבנים שאין רואות ולא שומעות ולא מדברות על ידי שמטילות שלום אמרה התורה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחבירו עאכ"ו שלא תבואהו פורענות ע"כ :

כתוב עוד כאן בסוכות תשבו שבעת ימים יקרה היא בעיני ה' מצוה זו ומה טוב חלקנו שזכינו לה אכן יש מי שרודף אחרים ומשתדל לקיימה בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו ויש שאם אינו מוצא לו מקום מוכן בכל מיני הסכות אינו חושש על עצמו לבקש לו מנוח אשר ייטב לו בעה"ז ובעוה"ב גם יש שכאשר יש להם קצת מקום אפי' אין בו השיעור וכמדה הראויה כדי שלא לחזור ולטרוח אחר מקום אחר מחזיקין למנהגות השיעור ההוא בדברים שאין להם טעם ברור להיתר · ומכניסין עצמם בספק ביטול מצוה ובספק ברכות לבטלה בכל יום · וכבר ספר הכתוב מזריזות עולי הגולה גם בזה כמ"ש ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סוכות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית האלקים וברחוב שער המים ומהם ראוי לנו ללמוד · גם בעיקר

מצות

מצוות ישיבתה שדברים ברורים במקומם מאכילה ושיכה ושאר דברים ולא ליכנס בתוכה מעט שאוכל לעת האוכל בלבד ולעשות ביתו קבוע וסוכתו עראי אשרי יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן :

כתוב עוד כאן לא תקיפו פאת ראשיכם ולא תשחית את פאת זקנך ועינינו רואות כמה וכמה שמשחיתין פאת זקנם שהם חמש וחייבין על כל א׳ וא׳ מלקות א׳ · וגם בפאות הראש אינם מדקדקין כראוי · והרי זה עון פלילי שיש בו עזות פנים ואין בו הנאה הולך ומעיד על עצמו לעיני כל שאינו חושש למצות ה׳ ברה וברורה ודש אותה בעקביו הוא חוטא גדול מזה או שיש בכלכם טוען טענה בזה ומשיב תשובה להיתר הפקירותא והקיפותא פאתא :

כתוב עוד כאן ולא תלכו בחקות הגוי אשר אני משלח מפניכם ופי׳ שאין מדמין להם לא במלבוש ולא בשיער לא ילבש אדם מלבוש המיוחד להם ולא יגדל ציצית ראשו כמו · ציצית ראשם ואנו רואים כמה וכמה מגדילי שער ראשם כשערם ולהוסי׳ על חטאתם פשע פורקין אותו במסרק בשב׳ והוא איסור סקילה · גם הוא הרהור לעבירה ואין בו דבר טוב ומה תהיה תשובתכם בזה :

כתוב עוד כאן והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה · אשר הבדלתי לכם לטמא הרי שהמאכ׳ ות אסורות משקצין את הנפש ומטמטמין אותה · ועושין בה רושם רע כמ״ש חז״ל ויש חוששין מעט במאכל אשר הם אוכלים אם הוא בשר אם נשחט כראוי ע״י שוחט ובודק ירא שמים · ואם ניקר ע״י מנקר יפה יפה · ואם הוכשר בהדחה ומליחה יפה יפה ובמלח לא דקה ביותר ולא גסה ביותר וע״י ישרא׳ הראוי לכך לא ע״י משרתות ומשרתים · וכיוצא בהם קטנים · או גדולים אם הם נכרים ואם הוא פירות או מיני קטניות שיש במינן תולעים אין בודקין אותו כראוי · ומה נאמר בענין פת של כותים ויינן וחלבן וגבינותיהן שזה בורר לו א׳ מהם לשמור וזה בורר לו אחר איש כאשר ייטב בעיניו ומי יתן לא ימצא · מי שאינו חושש לא׳ מהם וצריכים אתם לדעת כי כל העובר על גזרותיהם של רז״ל ותקנותיהם הרי זה עובר על לאו גמור מן התורה דלא תסור וביטל מצות עשה דעל פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה ויאריך החכם המופלג בדבר להבין לעם היטב במה הקפידה התורה לשמוע לדבריהם · הנאמרים באמת שהוא עיקר גדול בתורה :

כתוב עוד כאן · את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך · וכמדומין אתם שאינכם יכולים לחיות בלא רבית ואין הם שמות ממנו להשמיד ולהחרים חיי ומזוני המלוה והלוה וכל העוסקין בה · כדבר ה׳ אשר דבר ליחזקאל עבדו בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה · בית ישרא׳ האמינו בה׳ אלהיכם ותאמנו · ולכו בחקות החיים למען תשכילו את כל אשר תעשון ומה בצע כי תעלימו עיניכם מבזה לאוזן ועושין תלוין בה · ותלכו אחרי שרירות לבבכם לעשות עולות ולישא וליתן באיסור גמור על סמך דברים רעועים שאין בהם ממש · ועדים אתם בכם והלא עיני ה׳ משוטטות בכל הארץ ופועל אדם ישלם לו וכאורח איש ימציאנו ואם היה ישמח המתעסק ברבית בראותו כי רב חילו וכי ריוח כביר מצאה ידו · היום כאן ומחר איננו · כי דבר אלהינו יקום לעולם · והקרן ועד ריוח יבלה ואבדה עושר ההוא בענין רע ויש אחריו עונות הרבים הגרם מתקיקין על עצמות בעליו וזה פריו מתוק לעינים בראשיתו ואחריתו מרה כלענה ומרורת פתנים בקרבו :

כתוב עוד כאן לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא לא
השביע אין כתוב כאן אלא לא תשא · זה למדנו שאפי' הנושא שם ה' לשוא גדול עוונו
ועונשו והרי הוא בכלל כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא וק"ו המשביע בשמו לשוא ולשקר ו
ונכרי הורגל הלשון כל כך בשבועות בהרבה בני אדם שכמעט אינה יכולה להוציא דבר בלתי שבוע ·
מוקדמת ומאוחרת וקלא כל העולם כלו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני הפסוק זה · ארץ רעשה
גם עמודי שמים ירופפו וכל בריות בראשית חרדו ואתם גדולים וקטנים לא יראתם לדבר בשם הנכבד
והנורא ·· ובמקום שהיה לכם להוציאו בפה · בשעה ראויה לשבחו ולפארו באימה וביראה ברתת
ובזיע תוציאוהו לרגעים בפה מלא שקרים · ולבטלה בלי בית מחוש והקפדה והנה העונש מפורש
בכתוב גלוי לקטן ולגדול ואין נסתר מכל אדם · גם הרגע לכת עם הזכרת שם ה' אלהינו · אינו מן
הדברים שצריכין שמירה מרובה מעונש ר' ושבר אמר הנביא וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר
במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר ובעושקי שכר שכיר אלמנה ויתום ומטה גר ולא יראוני אמר ה'
צבאות · ואמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה · ואמרו חז"ל אוי בני אדם שיראין
להוציא ש"ש לבטלה וכאמר לעיל על פי ה' כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו :

כתוב עוד כאן שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך מלמד שצריך לשמור את השבת
כאשר צוה ה' אלהינו ופירש למשה בסיני · שזו מלאכה אסורה וזו מותרת כענין שכתבו
חז"ל אבל כאשר צויתיך שאמור בשחיטת בקר וצאן · לא שח"ו יאמר אדם מדעתו זו נקראת מלאכה
וזו אינה נקראת אלא ילך לבטח דרכו בכל המצוות תמיד תחת כנפי הקבלה האמתית שאלמלא היה לא
היו ב' בני אדם מסכימין על פי' מצוה א' כאשר היא פשוט לכל פותח ספר · וכן קרה לאותם שאינם
מאמינים בתורה שבע"פ ומקרא קח צוא הקהל חקה א' לכם ולגר הגר ועוד סמוך לו תורה א' ומשפט
א' יהיה לכם ולגר הגר אתכם ולממרים יקשה שיאך מקיימין המקראות הללו ורבים כמותם · והרי כל
א' שהם מפרש התורה לעצמו · כפי דעתו בשגעון ובעורון ועושין תורה א' שלימה בשיתחם בטילה
בתורות אין מספר ברוך שבחר · ברז"ל עבדיו בהם ובמשנתם ודרך הקבלה הנאמנה לשם ולנו הורם
על ידיהם ישתבח הנותן והמפרש התורה · מי כמוהו מורה והאמת יורה דרכו · כתיבנו וראו השם
בראשון המוכה למלאכה בפי העם · הוא למי שטורח ויגע כמה יגיעות וביחוד אם יוליך ויביא משאות
ממקום למקום על כן היה למשל פלוני טורח ועמל בביתו ובנושא משאות והנה העושה כן בשבת כל
שלא יוציא מרשות לרשות אין בו משום לא תעשה כל מלאכה הגם שאפשר שיהיה בו משו' וביום השביעי
תשבות יעויין בדברי הרב המגיד ולחם משנה ז"ל · בריש פ' כ"א · ופעמים שלא יהיה בדבר שום
איסור ואפי' מדבריהם כגון לערוך שלחנות ולהביא ספסלים וכסאות ולשום בפני אורחים וכמו שכתב
בכמה מקומות בזה החסיד המופלא החבר ז"ל ובפרט במאמר ג' סי' לה' · ומדבריו למדנו · ודעו עוד
שאי אפשר לומר אפי' דרך משא ומתן · שגדר מלאכת שבת הוא כל דבר שמשנה צורתו · שהרי
בהתבוננו בט"ל מלאכות בקל תמצאו הרבה מהן יוצאין מכלל זה · ומן הכתוב יש להוכיח כן
בפשיטות שהרי בזה הקבלה ואמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי · ודבר ברור הוא שאין הכוונה
רשות ביציאת אדם ולא בהוצאת כלי ממקומו מקרי שינוי צורה · ועוד נאמר בירמיה כה אמר ה'
השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלם ולא תוציאו משא מבתיכם
ביום השבת הרי שלא הקפיד הכתוב אלא על הוצאתם ועל הכנסתם ואין לא בזה ולא בזה שינוי צורה

ואין

שאין לנו אלא דברי רז"ל דל"ט מלאכות ממשכן גמרינן להו ולפיכך סמך שכתוב שמירת השבת למלאכת המשכן ללמוד שממנו ועתה נחזור לכוונתינו כלכם ידעתם שהשבת אות היא בין ה' ובינינו גם ידוע שהמחללו במזיד חייב כרת ואם היו שם עדים והתראה בסקל ובשוגג חייב חטאת כמ"ש הר"ם במז"ל בריש הלכות אלו ומה תאמרו על אופן זריזותיכם לשמור את האות הגדולה הזאת בכל מלאכותיה.
ובפרט בבורר ובאופה במבשל ובמבעיר · הן ותולדותיהן ושבותיהן · על ידכם וע"י אחרים · בבהמה וכמה דקדוקים יש בזו · ובשאר מלאכות שאין אדם חש עליהן והנה הם גופי המלאכה · כמו שכתבנו במקומן · ובכלל זה מועדי ה' שנקראין שבתות ה' גם ימים שבנתים של חול המועד יש שאין נזהרין בהם לשמרם כראוי ועל המבזה אותן נאמר במסכתנו והמבזה את המועדות דהיינו ימים של חול המועד כמ"ש ז"ל וכו' אע"פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעה"ב וכמה בני אדם שיש להם כל צרכם ודי ספוקם ויותר להוציא לשמחת י"ט בריוח ועושין עצמן כעניים למכור ולקנות ואפי' בפרהסיא · ונוהגין בהן מנהג חול ואומרים שדעתם להוציא יותר לשמחת י"ט ואין טענה זו מתרת להם כלום לפי הדין וכמה מהם שמוציא' בין כך ובין כך בשוה וכן נוהגין היתר בע"פ אחר חצות ודומה להם כאילו כל הכנסותם ילכו לאבוד אם לא יתעסקו בהם באותם שעות מועטות והם המאבדים אותם בידים · דעו אחינו בני ישראל כי כל העסק שנעשה באיסור לא יצליח והוא ריוח המביא לידי הפסד שאר הכנסים · שיתערבו עמו ותוספת המביא לידי חסרון גדול לפי שהוא ממון של קללה ותקלה שאדם מכניס בתוך ביתו ולא יראה בו סי' ברכה · והרי זה קונה לו במעותיו קטיגור א' להזיק ולחבל כל אשר יש לו · והנושא והנותן ע"פ התורה · ישכון בטח וכל אשר יעשה יצליח :

כתוב עוד כאן לא תרצח פשוטו כמשמעו ואוי לו להורג את חבירו בידיו או ע"י אחרים שאע"פי שאין שלוחו של אדם כמותו לדבר עבירה · חוץ מאותם שמנו חז"ל גדול עוונו מנשוא שאיבד נפש א' מישראל וכאילו איבד עולם מלא והורג דמי' דורש ממנו דם שמענו נא דברי הר"ם במז"ל על זה בספ"ד מה' רוצח שהם ראוים לשמוע · ההורג נפשות ולא היו שם עדים רואין אותו כא' אלא ראהו הא' אחר הא' או שהרג בפני עדים בלא התראה או שהוכחשו העדים בבדיקות ולא הוכחשו בחקירות כל אלו הרצחנים כונסין אותן לכיפה ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ · עד שיצרו מעיהן ואח"כ מאכילין אותם שעורים עד שתבקע כריסם מכובד החולי ואין עושין דבר זה לשאר מחוייבי מיתת ב"ד אבל אם נתחייב מיתה ממיתין אותו ואם אינו חייב מיתה פוטרין אותו שאע"פי שיש עוונות חמורים משפיכות דמים אין בהם השחתת ישובו של עולם כשפיכות דמים אפי' עכו"ם ואין צריך לומר עריות או אפי' שבת · אינן כשפיכות דמים שאלו עוונות הן מעבירות שבין אדם למקום אבל ש"ד מעבירות שבינו לבין חבירו וכל מי שיש בידו עוון זה הרי הוא רשע גמור ואין כל המצות שעשה כל ימיו שקולים כנגד עוון זה ולא יצילוהו מן הדין שנאמר אדם עשוק בדם נפש וגו' צא ולמד מאחאב עובד עכו"ם שהרי נאמר בו רק לא היה כאחאב וכשנסדר עוונותיו וזכיותיו לפני אלהי הרוחות לא נמצא עוון שחייבו כליה ולא היה שם דבר אחר ששקול כנגדו אלא דמי נבות שנאמר ויצא הרוח ויעמוד לפני ה' זה רוח נבות · ונאמר ליה תפתה וגם תוכל · והרי הוא הרשע לא הרג בידו אלא סבב ק"ו להורג בידו ע"כ ומכלל זה מה שהזהירה התורה ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו · ופרשו חז"ל בפ' במה מדליקין שהיאו רש"י ז"ל בפי' ז"ל ראוי זה ליפול ואע"פי כן לא תגלגל מיתתו על ידך שמגלגלין

זכות

זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב וז"ל הר"ם במז"ל בפי"א מה' הנזכרת א' הגג וא' כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בה האדם וימות כגון שהיתה לו באר או בור בחצרו בין שיש בו מים בין שאין בו מים. חייב לעשות חולייא גבוהה עשרה טפחים או לעשות לה כסוי. כדי שלא יפול בה האדם וימות וכן כל מכשול שיש בה סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה. שנא' השמר לך ושמור נפשך ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאין לידי סכנה בטל מצות עשה ועבר בלא תשים דמים הרבה דברים אסרו חז"ל מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהן ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד בכך מכין אותן מכת מרדות ע"כ. ויש שאינם חוששים ואיכא מקפידים בדברים הללו. לא בטל תורה ולא בטל סופרים ומביאין מכשולות ותקלות ברה"ר וכר"הי ושוב על כל גרה שלא תבא גדולה או קטנה שמתחרטין למעבר. וצריכין הם לתשובה שלימה מאחר שבידם היה לתקן את הקלקולים דבר בעתו מה טוב ואיזהו חכם הרואה את הנולד וכשלשי המדיר גבי בי בת כשמיה דר' חנינא בר פפא דאפסיק ליה עמודא דנורא בין דידיה לעלמא אמרינן אמר אביי לאפוקי מאן דלא קיים א"ל רב אדא בר מתנא לאפוקי מאן דלא אית ליה מיבעא לאוגרא. ולא היה שיסוס הוה והכיא שעתא הוה דשדיה זיקא ופרש"י ז"ל לאפוקי מאן דלא קיים עמוד זה בא בהוכחה מעליא מי שלא קיים את כל התורה כמו שקיים הוא ע"כ ובכלל זה שלא להכות איש את רעהו בלשון בענין לכו ונכהו בלשון חן שחוט לשונם ושלא להלבין את פני חבירו אפי' בינו ולבין עצמו. ואין צ"ל ברבים. וצריך להזהר בזה ביותר שהרי הוא כאילו שופך דמים כדח"זל והוא מהעבירות שאין לעובריהם חלק לעה"ב כמו שכתבנו בפ"ג דאבות ואיסורו בין לקטן בין לגדול ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו ובזה הותרה הרצועה בזאת בעו"ה לכנות שם רע זה לזה וזה לזה ומתפארים על המכנה שם יותר מכוער ומגונה ואולת היא להן וכלימה. שאפי' הוא כבר רגיל בו ואין פניו מתלבנים אסור כדאיתא בגמרא בשנוי הזהב דאמרינן התם כל היורדין לגהינם עולין חוץ מג' שיורדין ואינן עולין וא"ה הבא על אשת איש והמלבין פני חבירו ברבים. והמכנה שם רע לחבירו ומקשינן מכנה היינו מלבין ומתרצינן אע"ג דדש ביה בשמיה:

כתוב עוד כאן ולא תגנוב ועל לא תגזול כבר דברנו לעיל ויש הרבה מיני גניבה גונב נפשות גונב ממון וגונב דעת הבריות וב"ש האחרונים מצויים הם בעו"ה וכבר אמרנו מה הוא סופו של ממון שבא באיסור כי יוצר הכל ב"ה חוק וגבול נתן בין כל בריה ובריה שלא ליכנס בתחומה של חברתה ע"ד שאמרו חז"ל אין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא וכל איש שורר בשלו והגונב שבא נערבב סדרי בראשית ועונשו גדול וזהו כעין שכתב הרמב"ן ז"ל לענין איסור כלאים ולפי' אם אין לו ונמכר בגניבתו. ולענין גונב דעת הבריות כתב הר"ם במז"ל בפ"ב מה' דעות ז"ל אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופתוי ולא יהיה א' בפה וא' בלב אלא תוכו כברו והענין שבלב הוא הדבר שבפה ואסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעת הכותי כיצד לא ימכור לכותי בשר נבלה במקום בשר שחוטה ולא מנעל של מיתה במקום מנעל של שחוטה ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרן כדי לפתותו שבשביל כבודו פותח וכן כל כיוצא בו ואפי' מלה א' של פתוי ושל גניבת דעת אסור אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות עכ"ל:

כתוב

כתוב עוד כאן ושננתם לבניך ובתי' עוד ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם זו היא מצות
ת"ת שאין לנו מדה טובה הימנה · והיא יסוד הדעת את ה' כי אין בור ירא חטא ולא עם
הארץ חסיד והיא עמוד כל הטובות וכל הברכות כלן · ובעונותינו הרבו אתם יודעים שילדים ריקים
הם בזמן הזה הולכים בשוקים וברחובות אנה ואנה · ובמקום שהיה להם להתגדל על מי התורה
והמצוה · הולכים ומתגדלים בדברי הבאי והבטלה מביאתם לידי חטא ועל מי קולר זה תלוי על
צוארי אביהם שאינם מוליכים בניהם לבית המדרש אדרבא כשהבן עומד על פרקו והימכי סבר' ופלפול
ניכרים בו חכמת אביו · ומושכו ומוליכו אחריו לכאן ולכאן ורצונו שילמוד לישא וליתן ולמכור ולקנות
ועושה מהטפל עיקר ומהעיקר טפל · ומי יתן שבעולם היו חוששין עדין להשתדל עם בניהם שיחזרו
מה שלמדו פן ישכחו את הדברים לא היה ויש שאין פותחין ספר · ומדי שבת בשבתו קורין הפרשה
מהם בתרגום במצותה · ומהם בלא תרגום · ובמה יזכה נער את ארחו כי אם לשמור בדבר ה' אלהיו
את משנתו קב ונקי ולהגות בתורתו יומם ולילה למען ילמד דרכי רצונו ויראתו ואהבתו · ושוב לכל
זמן למשא ולמתן של בני אדם כי אינו צריך לעיון רב וכבר אמר שלמה בחכמתו וגם לא לנבונים
עושר · ומה יעשה הבן שאביו מוציאו מבין רגלי החכמים אשר היה יושב והנה בבה"מ עם שאר
חביריו בעתים מזומנים ועומד לפני רבו באימה וביראה ועכשו הולך ובא בין ריקים ופוחזים שומע
את הביעור את המגונה ואת האיסור ואת הטמאה וכיון כך וכיון כך נכנס בו היצה"ר להחטיאו ומתגבר
עליו עד שמביאו לידי חטא ואז האבות מצטערים על צער הבנים ובוכים על שלא שמעו בקול המורים
ולמלמדים להם עצה טובה לא שמו אזנם שלא להוציא את בניהם שלא בעונתם מדרכי החיים והצניעות
והמוסר וכל הון יקר ויקללו את היום ההוא ואת השעה ההיא שהוציאום משם · וכתבו חרב בידם
להשחית כלי חמדת נפשם וכבודם ומעונם והנה עיניהם רואות אם אמת יהנם איכנו · וכבר אמר
הנביא נדמו עמי מבלי הדעת כי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי ותשכח תורת אלהיך אשכח
בניך גם אני · הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאוב בטול התמיד וחסרון התלמיד ובתי' המדרשות
בפרט מ, הגדולים וקראוים לפלפול וניככם לפני ולפנים הם משתוממין והיא עגמת נפש ומוכה היתה
עליכם לימצא בק"ק הזה הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו הרבה לומדים שיצא שמם וטבעם בעולם
ובמקום שהיה לכל א' וא' לגרז לבניו ולכל המחזיקים לע"ת ת"ת פרי שתהיה הדעת והיה הוא מן הזוכים
שיהיו זרעו חכמים בקדם הקדשים גם מן הסומכים לרבות קהלת סופרים וממנו יראו אוהביו ורעיו וכן
יעשו הדבר להפך שזה הולך ומוציא את בנו וזה רואה והולך אחריו להוציא את בנו ג"כ ועל זה בכל יום
ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה · והכתוב קא צווח
על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורתי והיא חיינו ואורך ימינו ומה לנו מזמן כי אם תלמודה
ועסקה ללמוד וללמד לשמור ולעשות · ומה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו בזמן שכל א' וא' לפי כחלת
ה' בנים אשר נתן לו יפרים מהם ביראה ובעבודת שמים לעמוד שתולים בבית ה' בקביעות ובתמידות
הנאין והמשובחין שבהן במדו' ובשכל טוב כדי שתהא המנה יפה למי שממנו כל טוב כמו שהן ראוי'
לעשות בכל הדברים שמ"ש ז"ל גם לא ימנע טוב מן השאר ללמדם בתחלה את הראוי להם ואח"כ פרים
יתן להם בעיתם ויקבעו עתים לתורה ויוסיפו ולא יבהלו ובכן הפנה מקיים בכלל ובפרט יפה ת"ת
עם דרך ארץ וזה וזה יתקיים בידו שהחכם אם יהיה בהם התעסק מינע ליום יתעסק במלאכתו
ערבי · והכושא והמתן בדרכי הבכסים והבית לא יגרע ממעות קביעותו ובכן מובטחין אנו שחלקם

כזאת

כזאת תשא ברכה מאת ה' ותוסיף ולא תגרע כי דרך יראי ה' היא וכן ראינו ושמענו כי טוב להתנהג בה . ואם תגיע אהבת ה' לעשות עיקר מכל הבנים לת"ת אין מעלה כמעלתו והיא היא מדת החסידים הראשונים וכל בניו למודי ה' ורב שלומו וטובתו בעה"ז ובעה"ב כי מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש כי אם ראות עיניו בניו שתולים בבית ה' ומשלחן גבוה קא זכו ובשעת פטירתו מן העולם ישאיר אחריו ברכה ומפרי מעשיהם כי טוב תתענג נפשו בארץ החיים שהרי ברא מזכה אבא וכחו גדול כמו שידוע מדברי רז"ל והאבות ששין ושמחין כוחין וכהנין וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים . ואמנם קודם שנפטר עצמנו מן הכתוב הזה עדיין יש לנו לומר עליו והוא שקצת מבני עמנו נראה שסוברים שמי שאין תורתו אומנתו או קרוב לזה פטור הוא מת"ת ואינו חייב במצוה זו ובזה נמשך שיש מי שאין לו בביתו אפי' מקרא א' לקרות בו ואינו מקפיד בדבר לפי סברא זו ושגגה גדולה היא בידם כי תורת ה' לכל ישראל ניתנה וכשם שאין לחלק בקיום מצוותיה בין אדם לאדם מבין ושאינו מבין שכולם שוין וחייבין בהם אף שהכהנים והמלך ריבה בהם הכתוב בפי' מצוות יתרות כך אין לחלק בין אדם לאדם במצות ת"ת כי כל ישראל הא' קטנים עם הגדולים חייבים לעסוק בה וז"ל הר"ם במז"ל בפ"א מה' הללו כל איש מישראל חייב בת"ת בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפי' היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפי' בעל אשה או בנים חייב לקבוע לו זמן לת"ת ביום ובלילה שנא' והגית בו יומם ולילה וכו' ואין לך אדם מישראל שקורא בתורה שלא ילמוד דברים טובים ונחמדים מועילים לנפשו ולעולמו . גם עדות ה' נאמנה מחכימת פתי . גם קבלה היא בידינו מאבותינו הקדושים שכל איש ואיש מישראל חלק יש לו מיוחד בפני' רבות שהתורה נדרשת בהן ואם לא יעסוק בה אין יזכה למתנת חלקו . ואין אדם יוצא י"ח לומר כשאפנה אשנה אלא צריך לקבוע לו עתים ביום ובלילה חוק עולם ולא יעבור ויוסיף ולא יפחות ואם באולי איזה פעם היה טרוד מאד ולא השלים חקו ביום ישלימנו בלילה ואם בלילה ישלימנו ביום ובכן יהיו כל ימיו ולילותיו מתוקנים ומבורכים וכל זה כתוב בספרי רבותנו . וכבר אמרו חז"ל שאין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת ומואלין ממנו קבעת עתים לתורה עוד אמרו כל בית שאין נשמעין בו ד"ת בלילה אש אוכלתו שנאמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נפח ירע שריד באהלו ואין שריד אלא ת"ח שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא וכל בית שנשמעין בו ד"ת בלילה אינו חרב וכזה וכזה מובא בספרי הפוסקים ז"ל והר"ם במז"ל האריך בפ"ג בהבאת כמה מאמרים לרז"ל בשבח כתר התורה ודרכיה והיאך יזכו לה לומדים וראוי לשים עין עליו :

כתוב עוד כאן וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתיך ובשעריך יש כאן שתי מצוות של תפילין בגופנו ושל מזוזה בבתינו ויש שנזהרין בהן ויש שאינם נזהרין והאזהרה תלויה בב' דברים הא' שיהיו כשרין עשוין כהלכתן דאם לא כן אין כאן מצוה ואפי' עשוין כהלכה נצטוינו לחזור אחר היפים והטובים לקיים זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות כדרז"ל ובכלל זה כל מי שזכה לכתוב או לקנות ס"ת אם ימצא שאינו מוגה כראוי לא יאחר להגיהו ע"י סופר בקי כי לא יחפוץ האיש שמזכה שיבא ח"ו הטעת לרבים על ידו לקרות בס"ת פסול גם אסור לשהותו בלי הגהה כפי הדין והחכם עיניו

בראשו לשמור את המצות. וכו' שיהיו מניחין התפילין תמיד בכל יום בזרוע ובראש במקומן הראוי וצריך להזהר בזה מאד. ולא כמו שאנו רואין קצת שתפילין של ראש בפרט מונחים על מצחם שלא במקומם, וזה שלא במתכוין בודאי. והמזוזה לא תחסר מעל מזוזות כל פתח ופתח שחייב בה לא כמו שעושין הרבה בעו"ה שמניחין מזוזה א' על פתח הבית וחושבין שיצאו בה י"ח וטעות הוא בידיהם וכל הזהיר בזה ובזה מביא חיים עליו ועל בניו ומאריך ימים שנאמר ה' עליהם יחיו ונאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם ומן הוא דלא בעי הוי כמ"ש ז"ל :

כתוב. עוד כאן ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך וכמה אוכלין ושבעין ואינם מברכין כראוי וכל הנהנה מן העה"ז בלא ברכה מעל וגזל כדחז"ל ודרך משל כשם שהנוטל פירות מן הגן בלא דמים הוא גזלן כן הנהנה בלא ברכה כאילו גזל להקב"ה שהברכה היא המטבע שהוא יתעלה ממנו דורש ומבקש מבריותיו וכשם שלא כל דבר ודבר ניקח במטבע א' כי זה ניקח במטבע זה וזה במטבע זה כן לא כל דבר ודבר יוצאין עליו בברכה א' אלא זה יש לו ברכה בפני עצמה וזה יש לו ברכה בפני עצמה לקיים ברוך ה' יום יום בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו וקבלה היא בידינו מרבותינו שחייב אדם לברך מאה ברכות לפחות בכל יום וכבר תיקנו לנו ברכות הרבה מלבד של אכילה ושתיה על הריח ועל הראיה ועל השמועה ועל המצות לקיים אברכה ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי. ותימה הוא איך לא יהיו שגורות בפי הכל לפחות אותן שהן תדירות הן ודקדוקיהן שלפניהן ושלאחריהן גם בנטילת ידים בשעור הראוי בין לאכול פת שמברכין עליו המוציא בין לאכול דבר שטבולו בא' מז' משקין שהם יין דבש דבורים שמן זית חלב טל דם כגון דם דגים שיש בו קשקשים. ומים וסימנם י"ד שחט דם שאין בין זה לזה אלא ברכת נטילת ידים וכן לתפלה כדינה כל הזהיר ומוסיף בה מביא עליו תוספת ברכה וכל המזלזל בה חייב נידוי ובא לידי עניות ונעקר מן העול' וכפ' מי שמתו תנן נשים ועבדים וקטנים פטורי' מן התפלה ומן התפילין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון ואין צ"ל הגדולי' שחייבין בכל ועליהם ללמוד ולומ' דבר בעתו מתוקן כדין. ובהלכ' ובפ' לולב הגזול גבי הלל שנינו מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהם מה שהם אומרי' ותהי לו מאירה כלו' על שלא למד. ואם למד תבא לו מאירה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כלש' כדפרש"י ז"ל וזו היא חדתו ועכשו ובגמ' תנו רבנן באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חז"ל תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו ע"כ ופעמים שאין הגדול יוצא בברכתן כשאכל כדי שביעה שהוא חייב לברך מן התור' וגם כשהגדול מברך והוא שומע אם הסיח דעתו ולא נתכוון לכל מלה ומלה. ואין צ"ל אם שח כשהוא מברך לא יצא וכל הדברי' שלנו פשוטים הם בספרי' וכבר נתעורר מזה בעל באר שבע בבאר מים חיים שלו סי' י"א והרב שהברכות מכלל הדברי' שנאמרי' בכל לשון ויש לכל א' וא' ללמוד אותם בדיוקם להיות ש"ס שגור בפיו להללו ולשבחו על טובו הגדול תמיד ולקיים בעצמו בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד :

כתוב. עוד כאן כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט כל שעה רואין לכאורה את יתור הפסוק הזה וכי נעלם על דעתנו שאדם ילך אצל דיין שלא היה בימיו עד שיצטרך הכתוב לומר ואל השופט אשר יהיה בימים ההם מה אין לנו לומר אלא מה שאמרו בו רז"ל אין לך אלא שופט שבימיך ואפי' אינו גדול בחכמה כאחר שופטים שהיו לפניו כי מגיד מה אשית אחרית ראש הדורות שהיו הולכין ומתמעטין והימים הראשונים יפים טובים מהאחרונים לכן גזר והוא שכל א' בדורו יהיה חשוב כגדול שלפניו ומעתה אם

באים

שלים אנו לדון אחרונים דיננו צריכים אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד שעמד ממות משה ועד עכשיו שאפי' יהושע שסמך משה את ידיו עליו לא היה כמשה שלא קם כמשה בישראל וכן הזקנים לא היו כיהושע וכן כל אחרון אחרון בקבלה לא היה חביב כקודם לו וא"כ אין לדבר סוף · ועתה עדים אתם בכם היככה קיימתם המצוה הגדולה הזאת שהיא מראשי · עמודי התורה ולפני מי אתם עתידים ליתן דין וחשבון עליה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה אשר בחר בשופטי עמו ישראל לבלדבר משפט דורשיו ומבקשיו ואתם הולכים בערכאות של גוים לחלל שמו הגדול ולהבזות דברי תורתו הקדושה והתמימה משפטי ה' אמת צדקו יחדיו · דעו נא וראו כי רעתכם רבה לסור מאחרי משפטים צדיקים ותור' שלימה ברוך אלהינו שזיכנו לה · וכלכם שונים מסכת דאבות כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי א' שוגג וא' מזיד בחלול השם וא"כ למחלל בסתר למחלל בגלוי עאכ"ו והרבה דברים יש לכל מבקש רצון ה' · ולא יבא לידי מידה מרה כזאת · הנה לפניכם ובחרו באשר חפץ ירא את דבר ה' ישוב ויתנחם מרעתו ושב ורפא לו ואשרי עומד צדיק באמונתו יחזיק בצדקתו ושומע לו ישכון בטח ושאנן מפחד רעה :

כתוב עוד כאן לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה · ומה תאמרו בהעברת אזהרת זו · והוא איסור גמור בכל מקום ובכל זמן · ואין לך יותר והכתוב קוראו תועבות ה' · וכמה פשעים מוסיף · עוון שינוי בגדים זה גלוים וידועים גם בהם אתם הולכים לטרטריות וקרקסיות לישב במושב ליצים · והשעות הראויות לשמוע בהם דברי תורה ולעסוק בהן הרי אתם יושבים לשמוע נבלות פה והוא קשה ורע מעללים וכמה נגעים רעים תלוים בשמיעה ובראיה באים ע"י ישיבה זו וכיוצ' בה המוציאין את האדם מן העולם שומר נפשו ירחק מהם :

כתוב עוד כאן לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו · גם בזה דרכיכם רעים ומנהגכם שלא כתורה ובלבבכם אמרו נא מי התיר לכם כל מיני כלאים שאנו רואין כמה וכמה שאינן חוששין לאסורו החמור והוא אחד מגדולי חקי התורה · ובשעת הכבס קופצין ומחברין צמר ופשתים כפי רצה בידם ומה לכם לבזות את המצוה הגדולה הזאת ולדוש אותה בעקב · והאלהים עשה שיראו מלפניו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת · שובו שובו בית ישראל ולא תביאו עליכם הרעה במעשה ידכם ומה הנאה יש לכם בחבורי צמר ופשתים שאם אין בגדים מצויין ממשי וצמר גפן וקנבוס וכיוצא בהם וחוטין כשרים לתופרן כי תלכו לבחור ברע ובאיסור ולמאוס בטוב ובהיתר · אם הדבר תלוי לפעמים בקצת פרוטות יש לה' אלהיכולת לתת לכם הרבה מהם ואין דרך ישראל קדושים להקפיד במקום מצוה בדבר קטן או גדול ולהיות חס על ממונו יותר מנפשו בחרו לכם דרך ישרה ולכו בה · אם יש ביניכם חייטים אחיכם תנו להם ויעשו ויתפרנסו בנקיות · אם אין הביאו הכותי אל בתיכם ושם יתפור לפניכם בכשרות · ואם א"א שהן מאמינין עליו ובדקו אחריו ולא תתנו לו לתפור אלא בחוטי משי · וה' יכפר בעד :

כתוב עוד כאן גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה קל הוא קיום מצוה זו וגדול בעיני ה' אלהינו ומאחר שבעו"ה אין אנו מקיימין אותה בגלוי צריך להזהר שלא נביא עצמנו לידי חיוב שלא לעבור עליה · ולמה יקשה עליכם לסתום רובו של המלבושים שהם פתוחים מן הצדדין או מאחריה' וע"י תפירה או קשר של קיוטה אדם יוצא י"ח · גם יש שאיכם לובשים טלית קטן כמנהג רוב ישראל ולמה האם משא כבד הוא לכם או מצוה קלה זו · לא הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כלן שנא' וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' · גם הרבה מהבחורין לובשין אותו קטן שהם שלא כמדה וכשעור שכתבו בו חכמי' ויפה להם לעשו' המצוה כתקנה ושלא לפחות משעורה שראוי :

הן אנו מתו' מבער החטאים והעוונות והפשעים שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפני ה' אלהינו כי רובן של מצות עשה ולא תעשה וגזרותיהם ותקנותיהם לא נזהרנו בהם ומהמעט שזכרנו עדיין לא פרטנו כל פרטיהם אף קצרנו ועלינו ועתה מה נאמר אחרי זאת לפני יושב מרום כי חטאנו לו וסרנו ממצותיו וממשפטיו הטובים אם לחטוא ואם לראות ולשתוק ואין קם למחות . ונלמנוע כחם הוא התוכחה הראויה לה' אלהינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו . לו הצדקה ולנו בושת הפנים כיום הזה כי גבר עלינו חסדו ובעבודותינו לא עזבנו והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו . ועתה ישראל הבו גודל לאלהינו ותנו כבוד לתורה אשר קבלנו עלינו אנו וכל הדורות שהיו ושיהיו באלה ובשבועה כמו שאמר הכתו' כפי' ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום ולא זו בלבד אלא שנכנסנו ערבין זה לזה כמו שנאמר שם הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם ופי' שהעבירות הנעשות בסתר ואין יודע בהם אלא ה' אלהינו דינו מסור לו יתברך והוא יפרע מהחוטא אבל הנגלות . לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו ואם לא נעשה דין בהם יענשו הרבים בעבורו והכל מודים בזה בפ' נגמר הדין הביאו הרמב"ן ז"ל בפי' ולר"י ולר' אלעזר בר שמעון אפי' על הנסתרות הרבים נענשין עליהם כדאיתא התם ואולי לפי שהיה להם להתפלל ולבדוק על בני דורם ולא עשו כמ"ש ז"ל על כ"ג שתלה הכתוב במיתתו חזרת הרוצח כמו שכבר אמרנו ומ"מ על הנגלות אין חולק וא"א לחלוק עליו מהסות מעשה דעכן המובא שם בגמ' שהכתוב מעיד עליו שנאמר . מעל בחרם חרם אף ה' בכל ישראל ומתו מהם שלשים וששה איש וכן אמרו ראשי אלפי ישראל לבני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה הלא עכן בן זרח מעל בחרם ועל כל עדת ישראל היה קצף והוא איש א' לא גוע בעוונו כלו' לא גוע לבדו . כמו שכתב הרד"ק ז"ל והוא פשוט :

ומעתה אין איש נקי . אין אדם בן חורין ליפטר מחובתו . לנקות עצמו ולנקות אחרים ולפן לא נלך איש לאהלו ולא נשוב איש לביתו . ולא נשקוט כי אם בכלות הדבר היום הזה לפי בני איש הבו נ"ג כבוד ועוז וקרעו לבבכם בתשובה ובמעשים טובים ולא בגדיכם במיתת הבנים והבנות כדחז"ל בתענית דירושלמי דעו כי ה' הוא אלהים שהשגחתו פרושה על כל החיים לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו ממית ומחיה מוריד שאול ויעל מורים ומעשיר משפיל אף מרומם והוא מושל בכל ולא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה . הלא נתן לפנינו את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע וצונו לבחור בחיים זו תורה כי הוא חיינו ואורך ימינו למען נחיה אנו וזרענו עומדים לפניו כל הימים . סוף דבר אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם ואנו אחיכם עמכם . אם תאבו ושמעתם לשוב בתשובה שלימה מכל חטאתיכם לפני ה' אלהיכם טוב ארץ החיים תאכלו ומפירותיו תהיו נהנין בעולם הזה וכל טובה וברכה תבוא עליכם ועל בניכם ואם ח"ו הפגע יפגע מי שלא יחוס על עצמו ועל קיום ביתו בעה"ז ובעה"ב ועל נפש בניו ובנותיו ויקשה עורף לשוב מרעתו הנה חבירי כר"נ ואני הנעזר בשם ה' אלהינו נזכיר ובעזרתו נחזק ונאמץ . ונקיים בנו מקרא שאנו אומרים בכל יום תמיד פעמים באהבה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך וא"כ בכל לבבינו ובכל נפשנו ובכל מאדנו נקיימה נא ונסובבה בעיר בשוקים וברחובות לגדור הפרצות מעלינו ומעל אחינו בני ישראל שלא יוזקו ח"ו בעוונינו כאשר עשו אבותינו

הקדושים ,

הקדושים בכל הדורות אשר היו לפנים שמסרו עצמן על קדושת ה״ש ובזכותם אנו קיימין בגלותנו ומובטחים אנו בחסדי ה׳ קבץ יקבץ קהל גדול יבאו לעזרתו ואליכו יאסף החרדים אל דברו לקנאות את קנאתו ולרומם את תורתו ולהעמיד משפטים על תלם דבר דבור על אופניו וישראל על מעמדו ועל מקומו בשלום ובמישור ומשילא הא׳ המוטא יבטל במעוטו ולא יהיה לו פה לדבר נגד כל קהל עדת ישראל ועכשיו ככר מפורש בכתוב ואם כולנו כא׳ חברים יחדו נענה ויאמר כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע גם ה׳ יתן הטוב ובטובו ישלח לנו את משיחנו במהרה בימינו וארצנו תתן יבולה · ותוציא פריה מתוק לנפש ומרפא לעצם ומקדש ה׳ כוננו ידיו בתוכה לכבוד ולתפארת אכי״ר · ואומרים קדיש ומזמור לדוד הבו לה׳ בני אלים ומחזירין ס״ת להיכל : ותכף ומיד קודם שיפטרו בקהל ישאו ויתנו ויסכימו על תקון המעשים והסדרים ודרכו כי הוא עיקר הכל · כי אז הלבבות מלאים מטוב ה׳ ודברי תורתו התמימה ונוחין לקבל כל דבר שבקדושה וזהו נסיון אמתי אל יחסר בע״ה כמו שאמרו״ל העוסקים בצרכי רבים לש״ש וזכות מסייעתם אבל פילגש בגבעה ויקם כל העם כאיש א׳ לאמר לא נלך איש לאהלו ולא נסור איש לביתו ועתה זה הדבר אשר נעשה לגבעה וגו׳ והרבנים השלמים יראי ה׳ וחושבי שמו אשר יעיר את רוחם לקרבה אל המלאכה ולהשתדל בה בכל מאמצי כחם ערב ובקר בכל שעה עד הגיעם אל התכלית המקווה בחמלת ה׳ עליהם בידם להוסיף ולגרוע ולתקן בכל מה שאמרנו ואין צריך לאומרו כי לצאת במקצת מידי חובתנו עשינו כי תורה היא וללמוד אנו צריכים ולהדבק בעפר רגלי החכמים אנו הולכים ולשתות בצמא את דבריהם אנחנו מתאוים · ולא באנו בזה מלין אלא לזרז בפשנו העניה בדרכי קנאת ה׳ צבאות נהרגילה בה · וא״כ יראה בעיניהם הטובים לקרא באזני העם רובו של פ׳ שביעי מה׳ תשובה להר״מ ז״ל כי כולו מחמדים ותנחומים שלמים להר״ל על מעלות השב בתשובה ובהם דברי מוסר וענוה הראוים למקום ולזמן אין מעכב · וקויי ה׳ יחליפו כח ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו · דברו גם יעשו פרי · סוף דבר ככר אמרו ח״ל איזהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך :

ובכן נכלל הזכרון הזה ונשלם הספר בעזרת המלך הטוב והמטיב לכל המונן לאדם דעת מודה אני לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי על נפלאותיך ועל טובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים מעודי עד היום הזה גאלתני וקיימתני ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתני ולמדתני כן תחייני ותלמדני סלה · ויטוב יהיה בעיניך לברכנו ולברך את כל עמך ישראל ברוב עוז ושלום · זכור רחמיך ה׳ וחסדיך כי מעולם המה

השיבנו ה׳ אליך ונשובה

חדש ימינו

כקדם :

גם הרב המובהק נודע שמו במהר"ר אליהו ן' חיים זלה"ה חתם על פסק חרם מכל הרבנים מכל עיר ועיר באיסור סתם יינם וכתב דברים ראוים אליו חנם בשו"ת שלו בח"ב סי' נ' יע"ש

ואלה דברי הרב הגדול רבי יהודה ליווא זלה"ה בסוף ספר דרוש התורה והמצות שלו בנדון זה ראוים הם אין אחריו ואחרי חלקו בג"ע של מעלה · ונעתיק מהם דוגמא · והרוצה לראות כולם הנה כתובים על ספרו :

המשמרה השלישית וכו' זאת ועוד אחרת קמה עדה · כי רוצים להרוס מגדל הגבורים אשר בנו הקדמונים ואיך יעלה על לבבם · להרוס אשר יסדו ושכללו אלפים ורבבות הבונים חכמים נפלאים ונבונים · דור אחר דור ועידן עדנים לכן יש לגלות מעשיהם ואף כי אין הדבר צריך תקון ותלמוד שהדבר הזה לעולמים לפנינו · ומה נוסיף עוד בדברינו אף כי נזכור ראשונות ולמען זאת נפתח חלונות אולי יקחו מוסר · והעיקר מה שהביא בני אדם להקל במצוה הזאת הוא אשר אמרו כי אסור יין נסך משום שמא ינסך לעכו"ם ואמרו כי יודע על שם זה יין נסך · ואין האומות מנסכין עתה · ועוד אומרים כי אפי' איסור חתנות אין בדורות הללו שאין מתחתן הגוי עם ישראל כלל והדברי בורות · כי יתן בכוס עינו ושדרך צדדים להקל ואין אנו משיבים עליהם שמלאו ממנו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים · ואין הדרכינו רק להשיב כנגד יצה"ר ובודאי אף אם היה זה שאסרו יינם משום חשש שמא נסכו הגוי או משום חתנות · ובדורות הללו לא שייך שום טעם הלא אמרו בפ' אין מעמידין על ר' יהודה הנשיא שהתיר שמן של גויים · אמר שם ורבי יהודה היכי מצי למשרי · תקנת ב"ש וב"ה והלא אין ב"ד יכול לבטל דברי חברו אא"כ היה גדול ממנו בחכמה ובמנין · ועוד הא אמר רבה בר בר חנה · בכל יכול לבטל ב"ד דברי ב"ד חבירו חוץ משמונה עשר דבר שאפי' יבא אליהו וב"ד אין שומעין לו · ומתרץ · דאמר רב משרשיא קסבר ופשט איסורו ברוב ישראל · שמן לא פשט איסורו ברוב ישראל ע"כ הרי כי הדבר ברור שכל דבר שנאסר במנין א"א שיחזור להתירו ואפי' בטל הטעם שמפני אותו הטעם נאסר · כדמוכח בפ"ק דביצה ג"כ כרם רבעי היה לו לר"א במזרח לוד וכו' ופרש"י שם ז"ל אע"ג דמילתא ליכא תקנה קמייתא דלא כדי לעטר ירושלם בפירות תקנו ועכשו שחרבה מה לנו לעטרה לצורך הגויים ואפי' הכי צריך מנין אחר להתירו ע"כ · הרי דאפי' דבר דבטל הטעם שבשבילו תקנו אינו יכול להתיר אלא במנין ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין וכיו"ב דבר אפי' ב"ד הגדול בחכמה ובמנין אינו יכול להתיר כדלעיל · ואא"כ מה שייך עוד בדורות אלו · בדבר שנאסר וכיון שנגזר אין בדור שיכול לבטל הגזירה מפני שאין מנסכין אף שאינו כן כמו שיתבאר רק עומד באיסורו כבראשונה לגמרי · והפורץ בזה הוא בכלל פורץ גדר ישכנו נחש ואם היו באים להקל בשביל זה א"כ למה לא יקלו בי"ט שני דהא עתה אנו בקיאין בקביעא דירחא ואם בשביל באולי יחזור הדבר לקלקולו · גם האומות לא העמידו ערבות על זה שלא ינסכו עוד · והרבה דברים כזה · לומר כי איסור זה אינו שייך עתה · אבל כדי לקיים ענה כסיל כאולתו הנה השיב ומופיח כי אין דבריהם נכונים · ובפ"ק דשבת הקשה ריב"א מ"ש שהחמירו עלי ביין · לאסור בשכנה מפת ושמן · ותירץ מפני שהיין משמח אלהים ואנשים · והיו רגילים לנסכו · אפי' שלא בפני עכו"ם הואיל והורגלו לאסור אותו משום בנותיהם כתבולו דין וחומר יין נסך ע"כ · ואין משמע כן בפ' אין מעמידין אצל גוי שנסך יינו של ישראל שלא בפני עכו"ם אבל עיקר הטעם · מ"ש בתחילת דבריו · מפני שהיין משמח אלהים

ואנשים

אנשים ופי' הכתוב כדאמר בפ' בן סורר ומורה · אמר רבא חמרא וריחני פקחין פי' ריחין איכא כמו שאמר משקין שהם לגוף בלבד · אבל היין מפקח השכל ופקח הריח ידוע מה שאמרו ז"ל כל המשמח שכלל יש איזה דבר שכשמשמח כהנית משמח ולא הגוף הוא אומר זה הריח · ולפיכך אמר הכתוב המשמח אלהים ואנשים שראוי לפאר על היין המשמח אלהים כאשר מנסכין אותו ע"ג המזבח · ואנשים שהוא מפקח השכל ומפני שהוא רואה בלתי גשמי במ"ש לכך תקף בפגיעת הגוי היין כאשר כי הדבר שהוא מוכן אל דבר א' נמשך בעצמו אל הדבר במעט הפעולה · והגוי דבק בכח שלו ובעכו"ם ואף בלא כוונתו לנסך · נמשך היין · כי הוא מוכן לזה ביותר · ותכף ומיד נתנסך בלי שום כוונה ופעולה · ואמרו במדרש ויתרוצצו הבנים בקרבה כשהיתה רבקה עוברת על פתחי בתי מדרשות היה יעקב מפרכס ורוצה לצאת · וכאשר היתה עוברת על פתחי בתי ע"ז היה עשו מפרכס ורוצה לצאת ופי' ענין זה כי יעקב בבטן אמו היה דבק בו יתברך ולכך כאשר עברה על פתחי בתי כנסיות ובתי מדרשות מצא מין את מינו ונעור · שהיה נמשך בטבעו בעצמו אחר הדבר שהוא דבק בו ולא היה בזה כונה ובחירה · רק מעצמו שכל דבר בצד עצמו מתעורר אל הדבר שהוא דבק בו · ועוד אמרו במדרש חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך · אמר דוד לפני הקב"ה חשבתי דרכי · כל יום ויום הייתי אומר למקום פלוני אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות למקום הרגיל · והפך זה עשו שהיה דבק בכח הטומאה כאשר מצא עכו"ם היה מתעורר בבטן אמו מעצמו אל אשר הוא דבק בו · ודבר זה שלא בבחירה ולפי' הגוי שהוא נמשך אחר עכו"ם מעצמו לכך היין שהוא מנסך כאלו היה מנסכו לעכו"ם מעצמו ודווקא היין משום שהוא מוכן ביותר ובפ' כל הצלמים אמרינן ע"ז של גוי אסורה מיד כשעשאה · הע"ג שלא עבדה אסורה בהנאה שנאמר פסילי אלהיהם משפסלו הרי הוא אלוה שלו · וע"ז של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שעבדה שנאמר ארור אשר יעשה פסל ומסכה ושם בסתר · עד שיעשה לה מעשים של סתר והטעם הוא בכל זה כי הגוי דבק בעכו"ם ולפיכך מיד שפסלה נעשית שלו אע"ג שלא עבדה · וישראל שהם דבוקים באלהים חיים רחוק מן ישראל עכו"ם ואין חל עליה שם זה עד שעבדה כי אין הישראל מוכן להיות לאלהים אחרים היפך הגוי ולכן הגוי אוסר במגע של היין וכן תמצא גם כן לשבח אצל יין בפ' בא לו א"ר ברכיה הרוצה שיתנסך יין ע"ג המזבח יתן לתוך גרונו של תלמיד חכם ·

שנאמר אליכם אישים אקרא לשון אשה ע"פ · וזה כי היין יש בו דבר זה שהוא משמח אלהים והוא משמש הרוחני כמ"ש ואחשב כתיכתו לתוך גרונו של ת"ח שהת"ח דבק עם השכינה ג"כ כאילו נסכו ע"ג המזבח והנסך בגוי ולפיכך אסרו היין שנגע בו גוי בהנאה ואילו פתם ושמנם אין בהם דבר זה · שלא אסרו אותם בהנאה · ומעתה אף שאין הגוי מנסך לעכו"ם מ"מ יש להם התדבקות בה · ונמשך היין לה · תדע דבפ' ר' ישמעאל קאמר רב תנוק בן יומו עושה יין נסך ומוקי לה התם לאסור בשתיה אבל לא בהנאה והשתא הי טעמא הוי משום דחיישינן שמא הגוי נסכו א"כ למה תנוק בן יומו עושה יין נסך ואין לומר דטעמא הוי משום גזירה דגזרינן תנוק אטו גדול אין הלשון משמע כן דקאמר תנוק בן יומו עושה יין נסך והוה ליה למימר תנוק בן יומו שנגע ביין אסור דלשון עושה יין נסך משמע יין נסך לגמרי · ומכח דיוק זה הוי סבר רב פפא ורב אשי דעושה יין נסך לאסור בהנאה קאמר ועוד דהוה ליה גזירה לגזירה · דבר זה איכו אלא מפני שכל מעשה הגוי אחר עכו"ם וכמו שכל הדברים הטבעיים פועלים אף שלא בכונה

ודעת כן הגוי אשר הוא מוכן לעכו"ם כל מעשיו הם אחרים · ולפיכך אף תינוק בן יומו שאין לו כוונה ורצון בכל מעשיו כמשכים לה ומה שאסרו אותו בשתייה לא משום שהוא קל דלא הוי רק משום גזירה שאין זה כך אבל טעם מופלג יש בדבר וזהכי כאשר נגע שלא בדעת ושלא בכוונה אין רק מעשה הגוף ולא מעשה השכל ולפיכך אין חל על היין הזה · לאסור אותו שכל וכל להיות כאבד לגמרי רק לשתייה הוי אסור כי ע"י מעשה הגוף נאסר לשתיית הגוף · אבל כאשר נגע בו בכוונה ודעת חל עליו שם נסך לגמרי · עד שהוא כאבד לגמרי · כי זה פועל השכל · שכל פעולתו הוי לגמרי · ודבר זה הוא מבואר ליודעי חכמה ותבונה אשר כל רז לא אניס להם · ולכך אמר מגע גוי שלא בכוונה אוסר בשתיה ומגעו בכוונה אוסר בהנאה הכל לפי הפעולה · ועי"ז עדות ברורה כי אילו היה טעם האיסור כמו שהבינו דחיישינן שמא נסך הגוי יין זה א"כ מה טעם יש לחלק לאסור בשתיה ולא בהנאה · אבל הטעם כמ"ש שהשכשוך שלו עושה אותו יין נסך והכל לפי שהשכשוך אם בגופו שלא בדעתו אין פועל השכשוך רק לענין הגוף בלבד לאסור אותו בשתייה · ואם בכוונה השכשוך עושה אותו יין נסך לגמרי · ומ"ש בפרק אין מעמידין רב אחא בר אדא אמר גזרו על פתם ושמנם משום יינם · ועל יינם משום בנותיהם ועל בנותיהם משום דבר אחר וא"כ משמע דיינם משום בנותיהם גזרו ולא משום דבר אחר · אין הקושיא כלל דודאי כאשר ישתה יין שלהם שהוא נחשב כמו שמתנסך ודבר זה יש קרוב לגמרי אל הגוי · שהם יעשה דבר זה ג"כ יתיחד עם בנותיהם · ואז הוא קרוב לעכו"ם ויבא לעובדה · ומה שפרש"י ז"ל · ועל יינם משום בנותיהם ועבר על לאו דלא תתחתן בם · אין מוכיח כך בגמרא דהא גניבא אמר וכולם משום ע"ז גזרו · ואי פי' בנותיהם שישא בתו הרי איסור התחתנות הוא בתורה אלא כך פירושו גזרו על פתן ושמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן פי' יחוד בנותיהן וגזרו על יחוד בנותיהן משום דבר אחר ולא הוי גזרה לגזרה דא"כ יקשה לך בלאו הכי היכי גזרו על פתן ושמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן · אלא דפי' שגזרו להרחיק פיתן ושמנן שלא יבא לידי קרוב יינן שהוא יותר קרוב · ועל יינן גזרו שהיה כמו שנתנסך משום קרוב בנותיהן · והיינו יחוד בנותיהן שיתקרב יותר ועל יחוד בנותיהן גזרו משום דבר אחר · והשתא לא יקשה לך כלל דהוי גזרה לגזרה · שהרי גם פתן ושמנן יש בהן קרוב מה · והשתא אין צ"ל ג"כ כמו שפרש"י ז"ל דגזרו על יינן משום בנותיהן משום שהיין בוער בו ומביא לידי זנות · רק פי' שהיין הוא קירוב לגוים עובדי עכו"ם דהיין הוי כאילו נתנסך כמ"ש · ועל יינן גזרו משום בנותיהן כמו שמפרש שם ואולי תאמר סוף סוף · משום גזרת בנותיהם הוא ולא משום דבר אחר אין הדבר כך כלל רק איסור יינן משום איסור עכו"ם כמו שמוכיח שגזרו על יינן איסור הנאה כאילו נתנסך ממש · רק כי בנותיהן יותר קרוב לעכו"ם מן יינן מפני כי הוא נמשך ביותר אחר בנותיהם משום זנות · ויינם יותר קרוב לעכו"ם מן פתן ושמנן · דאל"כ מאי אולמיה דיינן משמנן · וגם ביחוד של בנותיהם יש קרוב לעכו"ם כאשר הוא מיוחד עם בת אל נכר · ואם בא עליה נקרא שבא על בת אל נכר וכן כאשר מיוחד עמה הוא מיוחד ומתחבר אם בת אל נכר ובמדרש זוהר עוד גילה דברים מופלאים באיסור יין נסך וכדי שידעו שעובדים הטעם ועוכבם נביא דבריו ונפרש קצת כוונתו אף כי לפרש טעמו אין להאריך במקום הזה · בפ' שמיני ר' יצחק פתח אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם

זכאין אינון ישראל דאינון קדישין והקב"ה בעי לקדשא לון . ת"ח ישראל קדישין כל חיי עלמא דירתין כלא תליין בההוא דעלמא דאתי . בגין דאיהו חיין דכלא לעילא ותתא וההוא אתר דיין דמנטרא שארי ואקרי יין ומתמן נפקין חיין וקדושה לכלא ויין דישראל בגין יין דישראל אתרא ודא כרא תלייא דהא ישראל לעילא ביה נטיל חיין ובגין כך אקרי עץ חיים, עץ מההוא אתר דאקרי חיים ונפקי חיין ועל דא מברכין ליה להקב"ה ביין דיין דישראל לתתא בהאי גוונא . ועל דאיהו משמח ומאן דקריב בהדיה . ישתאב כד יקרב ביין דישראל פיה אשתאב ואסיר כ"ש ההוא יין דאיהו עביד וע"ד לא תימא דדא הוא בלחודי אלא כל מה דעבדי ישראל לתתא כלא הוא כעין דוגמא דלעילא . כ"ש יין דקאי באתר עילאה דוגמא דיין דמנטרא בגין כך ישראל שתיין יין דישראל דאתעביד כדקא חזי בקדושה . כגוונא דישראל לעילא דשתי ואשתרשא ואתברכא בההוא יין עלאה קדישא ולא שתאן יין דאתעביד במסאבותא ומסטרא דמסאבותא דהא ביה שרייא רוחא דמסאבותא . ולאו הוא מסטרא דישראל ומאן דשתי בהדייהו אסתאב רוחיה ואסתאב איהו ולית ליה חולקא בעלמא דאתי . דהא ההוא עלמא דאתי יין דמנטרא איהו ועל דא ישראל קדישין בעיין לנטרא דא על כלא בגין דאתקשרו באתר דעלמא דאתי . ובגין כך ביין אתבריך קב"ה יתיר מכלא בגין דאיהו חדי לסטרא שמאלא וכגו חדוותא דיליה אתכלל בימינא . וכד אתעביד כלא ימינא כדין שמחה קדישא בחידו וברכאן משתכחי בכלהו עלמין ובעובדא דלתתא יתער עובדא דלעילא ועל דא מזמני ישראל לקבל יין ובגין דאיהו מנטרא לעילא בעי לנטרא ליה לתתא וכל נטירו דיליה קדושה הוא לישראל ומאן דפגים ליה לתתא בסטרא דמסאבותא יסתאב איהו בהאי עלמא ולית ליה חולקא בעלמא דאתי . אתר דההוא יין דמנטרא שריא . הוא לא נטיר ליה לא יתנטר הוא לעלמא דאתי הוא סאיב ליה יסתאבון ליה בההוא עלמא לא יהא ליה חולקא בההוא יין דעלמא דאתי זכאין אינון ישראל דנטרי למאן דמנטרא דמקדשי למלכא בנטירו עילאה דא . זכאין אינון בעלמא דין ובעלמא דאתי וכדי לבאר לך כיצד מדברי הקדוש רשב"י הנה יש לדעת ולהבין כי ישראל וע' אומות הם מחולקין ויורה על חלוק ביניהם מספרם כי האומות הם שבעים וישראל הם אומה א' . ולפי מה שהם האומות מורה עליהם האות שבא על מספר שבעים הוא הע' ולפי מה שהם ישראל שהם אומה א' מורה עליהם האות שבא על אחד הוא האלף ותחלה יש לך לדעת כי הא' והע' בקריאה במבטא עד שכמעט אין אדם יכול להבדיל ביניהם . ובמסכת מגילה אמרו, שם הקורא לאלפין עיינין ולעיינין אלפין לא ישא את כפיו מוכח מזה שהם שוין בקריאה וגם בצורתם דומין ובפ' הבונה שלא יכתוב לאלפין עיינין ולעיינין אלפין כי הע' שהיא בכתיבה תמה אם היה מעקם סוף רגלו כיצד למטה היה זה כמו א' שהיה לעין ג"כ נקודה בימין שלקו בארוך ונקודה בשמאל . וכן הא' אם לא הנקודה שהיא למטה היה נראה לגמרי כמו ע' דרך פסקו הארוך איכו בעין כמו בא' שבעין הולך מימין לשמאל והאלף הולך משמאל לימין סוף סוף צורה היא שוה והנה יש להם השיווי . ועל זה אמר כי כאשר רוצה לכתוב עין יהיה נזהר בצורתו שלא יהיה דומה לגמרי לאלף . וכן כאשר יכתוב א' יהיה נזהר שלא יהיה לו לגמרי צורת עין כי הם דומים ולפי הסברא היה ראוי להיות האלף שהוא מורה על ישראל שהם אומה א' . והעין שמורה על שבעים אומות שלא יהיו דומים כלל אבל השיווי הזה גורם להם הפירוד וההבדלה

לגמרי שאינן מתחברים ביחד והרי יעקב ועשו היו [דומים ג"כ בתואר התמונה ובקול בתמונה
היו דומים כדפרש"י ז"ל ממדרש חכמים ידך בעורף אויביך שהרג יהודה את עשו מאחוריו ולמה
הרגו מאחריו מפני שהיה קלסתר פניו דומה לשל יעקב ולכך הרגו מאחריו ובקול ג"כ היו דומים
כדכתיב הקול קול יעקב והוצרך רש"י ז"ל לפרש שם הקול קול יעקב שאין עשו מדבר בלשון
תחנונים יקום אבי וכו' ולא פי' כמשמעו דודאי יעקב ועשו היו שוין בקול שאם לא היו שוין בקול
למה לא הכיר יצחק את יעקב . דהא טביעות עינא דקלא הוי כמו טביעות עינא של
הצורה אלא בודאי בקול שלהם היו שוין לגמרי כמו שהיו שוין בתואר התמונה ואמר עליהם שני
לאמים ממעיך יפרדו שאין להם שתוף ולא שום חבור כלל ודבר זה תמצא הרבה שהשיווי הוא
גורם פירוד ואצל לוט כתיב גם כן אנשים אחים אנחנו ואמרו ז"ל שהיה קלסתר פניהם שוין
ואמר עליהם הפרד נא מעלי . ובמדרש כשם שהפרדה אינה קולטת זרע כך א"א לאותו איש
להתערב בזרעו של אברהם. הרי לך כי השיווי והדמיון הוא ההבדל והפירוד הגמור והכל ידוע
למבינים מסוד הני שעירים א' לה' וא' לעזאזל ואלו הב' שעירים היו דומים ושוין . וידוע
כי אין חבור זכר לדבר ואיכה מתאחדים . להיות א' וזה מפני שהם שוים ודומים . והם
נבדלים זה מזה . אבל חבור הוא אל דבר שאינו דומה לו ומתחבר עמו להיות א' . כלל
הדבר הדמיון באיזה דברים שהם מיוחדים לזה מורה על פירוד והבדל לגמרי עד כי לא ישתתפו
ולכך אלו שתי אותיות הדומים הא' והע' שהם שוים בקול ובתמונה לא יתחברו . ביחד ולא
תמצא אותם זה אצל זה בתיבה א' להיותם משותפים בשורש א' בשום תיבה בעולם . זה
מורה הבדל גמור שלא ישתתפו ישראל ולא יתחברו לאומות רק הא' היא משמשת לע' כמו אעבוד
ואין כאן חבור להיותם מתחברים בשורש א' כי הא' היא שמושית וכך ישראל בודאי משמשין
לאומות כי אם לא היו ישראל לא היו יוצאים ונבראים האומות בעצמן ובזה ישראל משמשין
להם ואין האומות משמשים לישראל ובדבר זה הארכנו במקום אחר ואין כאן מקומו ולכך הא'
שהיא שמוש היא קודמת לע"ן כי ישראל קודמין להם . ואין כאן חבור כלל כמ"ש כי אין
אות השמוש מתחבר עם אות השורש . ונקרא אות המורה על האומות עי"ן כי האומות
ענין וגלוי בהם בשביל שאינם דבוקים בכח קדוש כח עליון והם מוציאים הנסתר שהוא סוד
והוא במספר שבעים אל הגלוי ואל העין . אבל ישראל שהם דבוקים בכח עליון יש להם
כח קדוש הנסתר וכן הוא לשון א' ומאלף חכמה כדכתיב רק עם חכם ונבון וגו' וכל זה בשביל
שחכמה העליונה היא התורה שיש בישראל והאלף הוא אותיות פלא שהוא לשון הנעלם והנסתר שיש
בישראל שהם דבוקים בכח קדוש הנסתר הפך . האומות ולכך אמרו חכמים שעמדו על
דברי החכמה בפ' הדר התם גוי מפעא פעי אחכה יש בישראל שבעים זקנים והם ע' הסנהדרין
ונקראו עיני העדה כי יש בהם עין השכל ואין זה גלוי . כי השכל הוא נעלם מהאדם הגשמי .
והם ב"ד מופלא . הנגלה להם החכמה המופלאת והנעלמת . ואין זה יוצא אל הגלוי והם
במבין סוד לכך שבעים זקנים הם תוך כלל ישראל כי דבר שהוא תוך הכלל אין זה דבר גלוי .
אבל האומות הם שבעים בעצמם . ובודאי דבר זה גלוי ממש וזהו שיווי הא' והע' מפני כי
הא' היא ידיעת הנעלם . והוא עין השכל . והע' הוא גילוי ממש . ומעתה תבין איסור
יין

יין נסך ואלו תאמר כי ענין היין דבר קטון הרי אמר הכתוב עליו משמחת אלהים ואנשים ונאמר שאמר המשמח אלהים מורה . שהיין ראוי אל הנבדל מן הגשמי . והכל בשביל כי היין יוצא מפנימות הענב' לכך יין במספר סוד ובפ' סדר א"ר חייא . כל מי שמתיישב ביינו יש בו מדעת שבעים זקנים . יין ניתן בשבעים אותיות . וזהו שאול ונכנס בו היין ולא יצא סודו שקול סוד כמו שבסנהדרין כי היין הוא במספר סוד מפני שהוא תוך הענב ונסתר בו ולכך אמרו חמרא וריחא פיקחין וכל זה מפני שהיין יוצא מפנימות הענב . ומתיחס אל השכל שהוא פנימי ואינו נגלה . וכאשר נגע הגוי ביין מיד נאסר היין כי הגוי יש בו הגלוי כמו שיתבאר ואין לו הקדושה העליונה הנסתרת לכך במגעו נכנס היין להיות . תחת הכחות החיצונות . שהם הפך הכח קדוש . עליון נסתר וזה שאמר הקדוש רשב"י כי יתאב היין שנגע בו הגוי . ומזה תבין מ"ש בסוד יין נסך ועיקר כוונתו כי ישראל מעלתם במה שהם קדושים ודבוקים למעלה בקדושה עליונה הנסתרת והוא מדרגת עה"ב הצפון הנסתר והוא יין המשומר ודבר זה הפך האומות שהן דבוקים בסטרא דמסאבא ולכך צריכין ישראל למעט לעשות הפרש בין יין ישראל ובין יין האומות . ויש מקשים כי אם אסור היין חמור כ"כ למה לא אסרה התורה אותו וקושיא של הבל הוא כי הכל לפי הענין כי כאשר היו ישראל גוברים על האומות לא היה כח שלהם כ"כ גדול לסאב היין ובפרקי ר' אליעזר אמר כי פינחס התחיל לגזור על היין והחרים בשלש מאות שופרות כי כאשר ראה פינחס שעם ה' שנצמדו ישראל לבעל פעור ונגבר כח מואב שלהם על ישראל גזר על היין אבל מפני שלא היה זה רק לשעה בלבד . לא קבלו הגזירה וכשחרב בית ראשון אז גבר עליהם כח האמות ואז דניאל שהיה לאחר שחרב הבית גזר על היין וגם זה לא קבלוה כמ"ש במס' ע"ז כי דניאל גזר על היין ולא קבלו כי מיד נבנה בית שני והוא קץ גלות בבל ידוע עד שחרב בעו"ה בית שני . והתחיל הגלות הזה הארוך שקצו נסתר ונעלם . ואז גזרו על היין תלמידי שמאי והלל . וקבלו ישראל הגזירה הזאת . ומזה תבין כי איסור יין הוא בשביל שהיו גוברין האמות והיה שולט סטרא דמסאבא . והיין שנגע בו הגוי הוא בתנסך שהרי בסוף כל חרבן היה הגזרה . והנה עתה בעו"ה הם חזרו להקל ואין ספק כי פרצה זו גורמת פרצות אחד והארכנו בזה . לא שהדבר צריך ראיה וחזוק שאין הדבר כך רק להראות לקצת אנשים שנקראים בשם רב שמקילים באיסור זה . כי עצומים הרוגיהם ורבים חללים מפילים הם ומלמדים ההמון להקל באיסור אבל צריך נדר גדול שיש בו חומרא ולא יהא רק כמו שאר מילי דרבנן הרי אמרו במ' עירובין דרש רבא מ"ד ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ בני הזהר בדברי סופרים יותר מד"ת שכללו עשה ולא תעשה ואלו חייבין עליהן מיתה . ופי' זה כי גזרת רבנן הוא שכל אנושי . ואין ספק שהמתנגד לדבר שהוא אנושי יותר עונשו מאשר לבא השכל מי שיקרב אל האדם ההוא כנוס ביד יותר שאילו היה חוטא במצות התורה . שעונשו יותר לעה"ב שאינו טבעי ח"ש בני הזהר יותר בד"ס שלא יקבל עונש מיתה בעה"ז . אע"ג דלענין החטא בעה"ב בודאי עונש המצוה שהיא בתורה יותר גדול מ"מ שעונשם ממהר לבא בעה"ז על גזרות חכמים אבל אשר הוא בעל תורה יש לו להחמיר יותר באיסור זה . כאשר יקילו ההמון באיסור

ויאסר

ויאשר חילה ותוקפה שבני מדינת פולן שמחמירין מאד מאד ועי' פואה מרובה' דודאי יש
להחמיר וכדאיתא בפ' אין מעמידין רב שמואל בר ביבנא איקלע למרגואן אייתי ליה שכרא
ולא אישתי ופרש"י ז"ל ישראל חשובים היו ולא היו מקפידים על יינם של עכו"ם וקאמר הם
שלא רצה לשתות אפי' שכר שלהם · משום הרחקת יינם · שאיסור הזה היה ,מגרה בו
וצריך לעשות גדר ביותר ולא די להם שלא החמירו רק שיודעים שהיין הוא של עכו"ם או
של ישראל וידוע שאין היין כשר ועושה עצמו כאילו לא ידע · ויש שאינם
רוצים לגנוב דעת הבריות ולעשות עצמו בלתי יודע ולקבלה אלפא
חמרא שתי ואלו האנשים וכו' עד כאן בדברי הרב הגדול
הכנה"ס ועוד לו בקנאתו את קנאת ה' דברים
טובים בענין זה בס' כתיבות עולם
אצל כוסות של פסח וכ"ה
עוד בסוף ספר
פר מצות ·
יע"ש

